

Haradvannyai es elete Kiadta Saghy Ferencz. (Nachlass und Leben.) hung

Egyet. ny.
Buda 1825

Signatur: 28838-B
Barcode: +Z177636906
Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ177636906>
Umfang: Bild 1 - 262

Nutzungsbedingungen

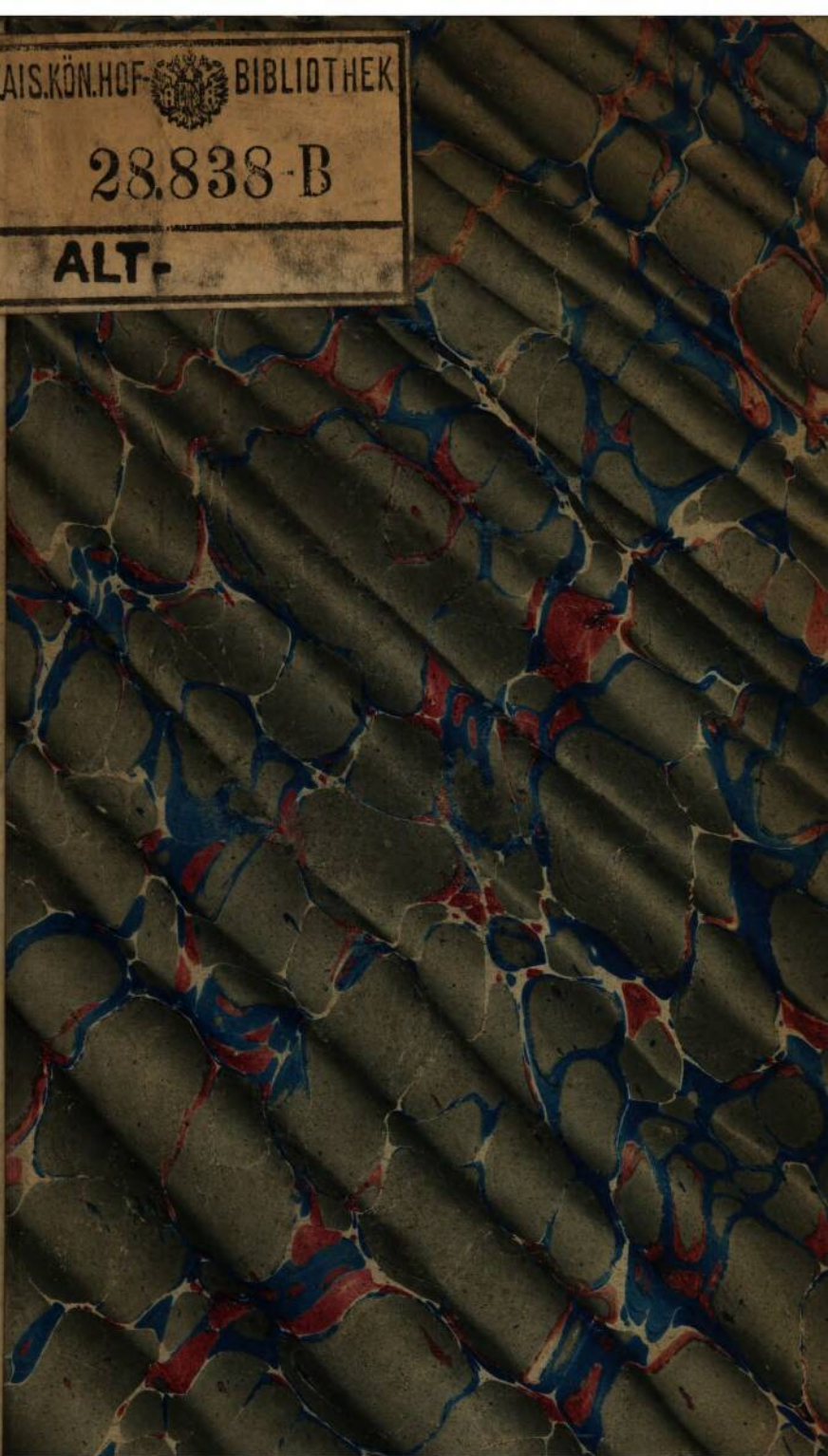
Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzanangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

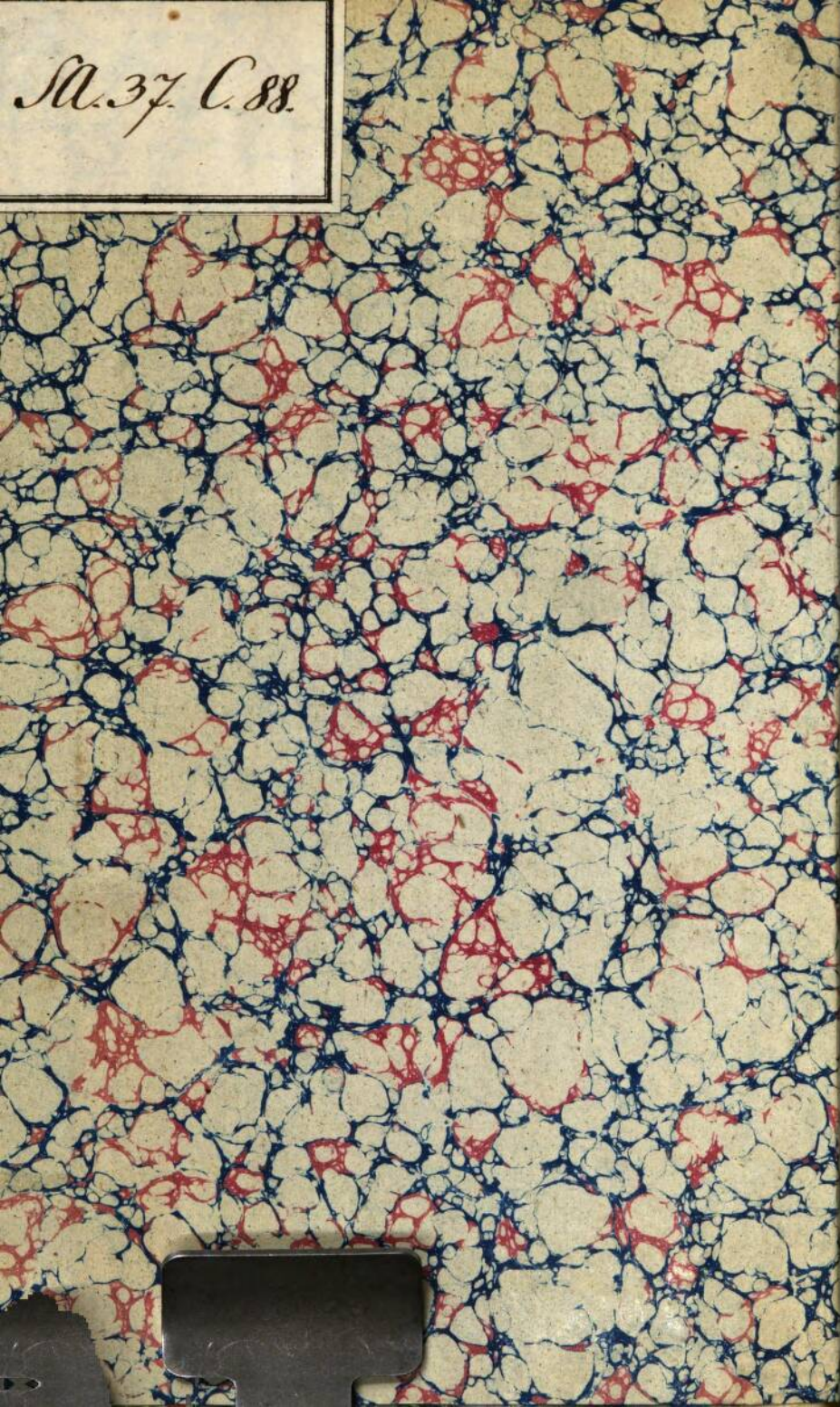
KAIS.KÖN.HOF BIBLIOTHEK

28.838-B

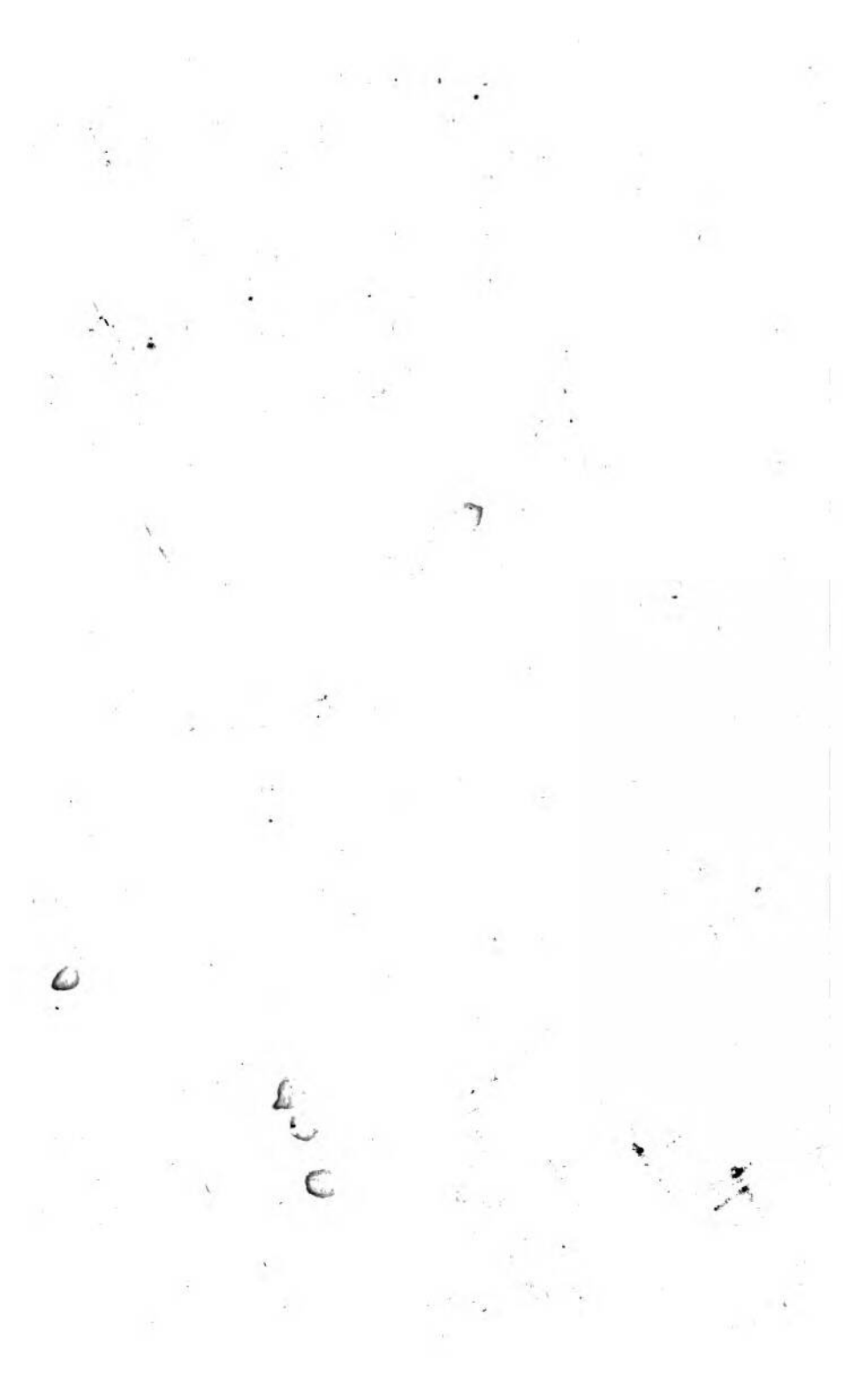
ALT-

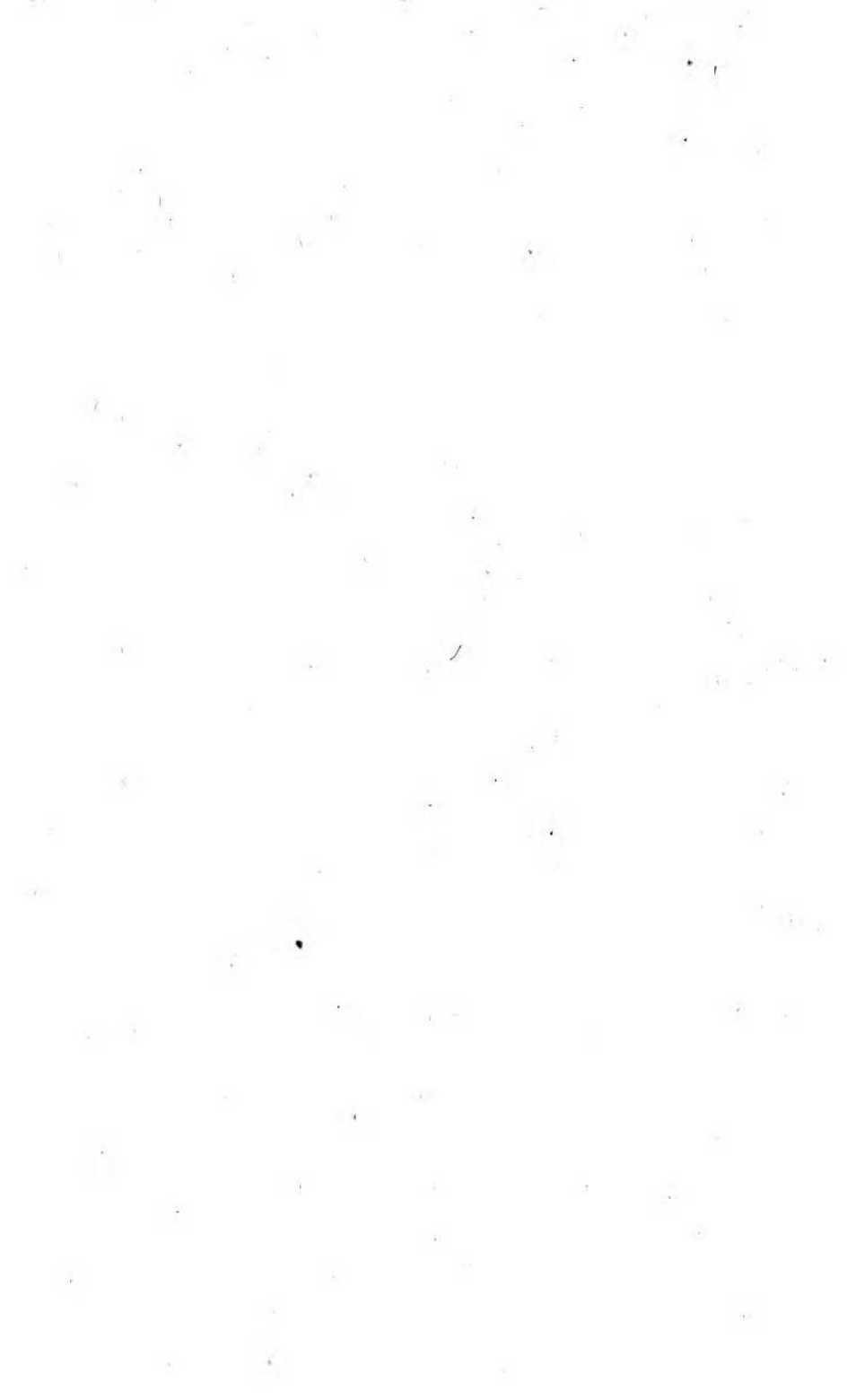
M. 37 C. 88.

28838-E.

VERSEGHY FERENCZ

született Tifza-Szolnokon Aprilis 3^{kán} 1757.

meghalt Budán December 15^{kén} 1822.

VERGÉNY F.

ÁR ADVÁNYAI

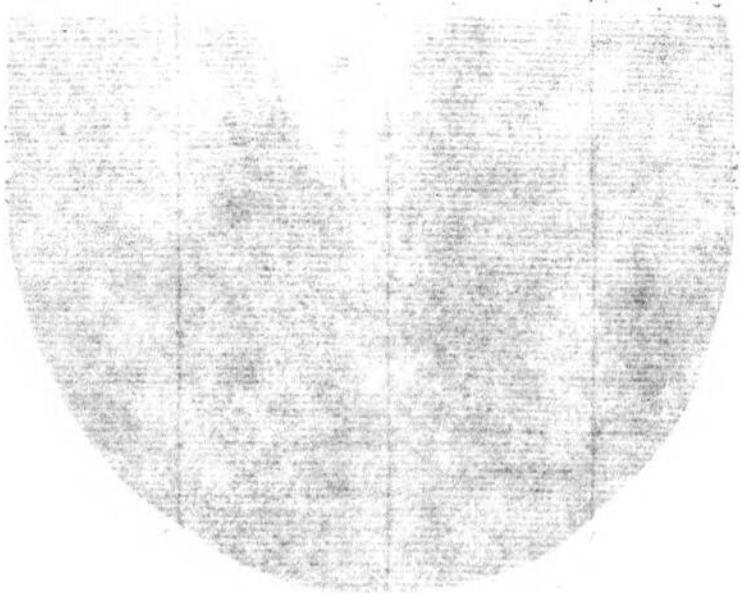
ÉS

ELTE

E. JÁNNI

ÁR ADVÁNYAI ÉS VERGÉNYI DETÜVEL

ÁLLAMTITKÁRSÁG
Füzülettel Tulza Szemle...

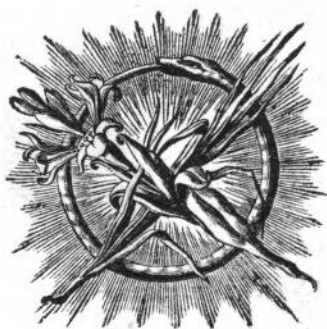
meghatalmazott Budán...

VERSEGHY FERENCZ'

MARADVÁNNYAI

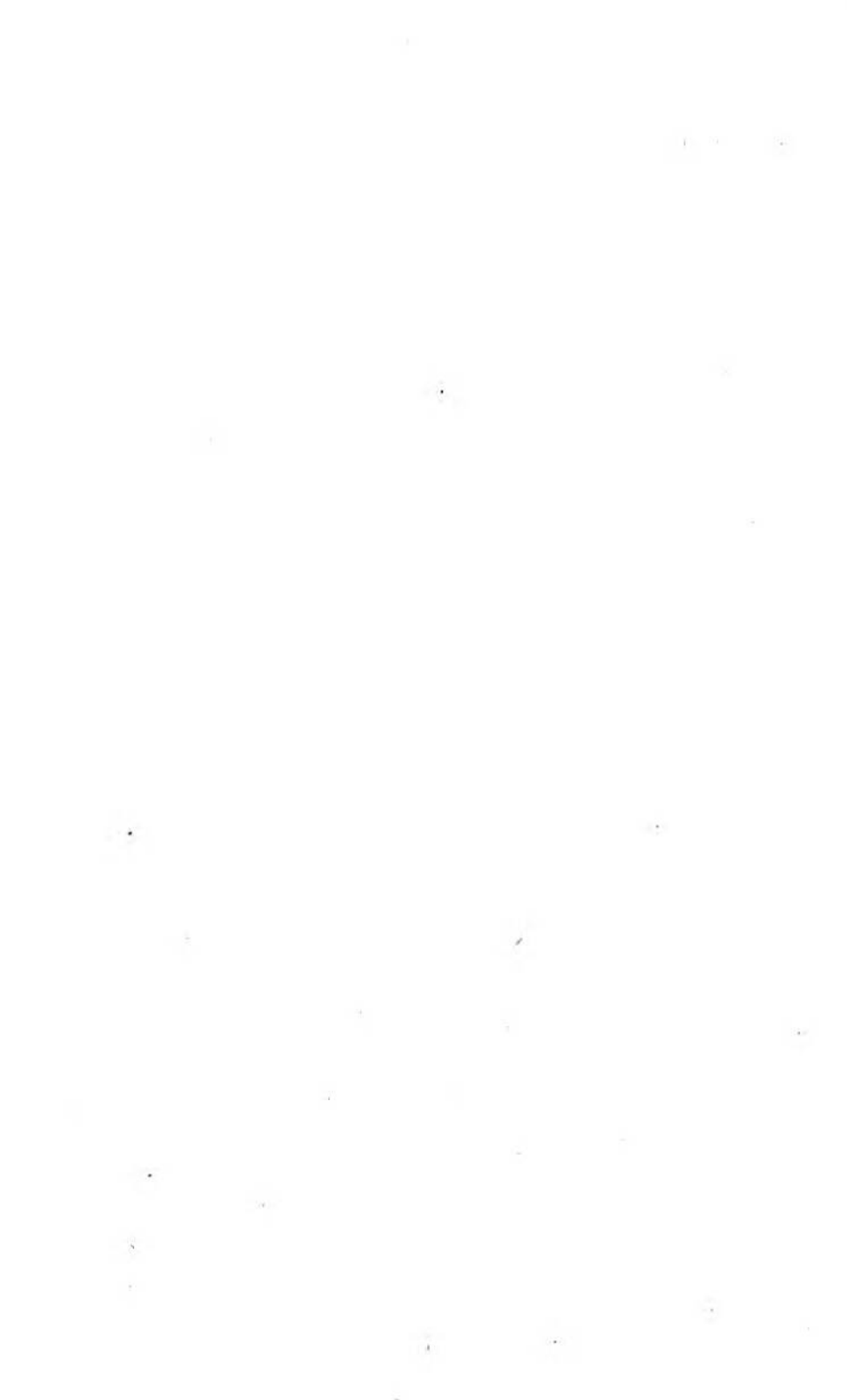
É S

É L E T E.

B U D Á N N 1825.

A' KIRÁLYI MAGYAR UNIVERSITÁS' BETŰIVEL.

FÖTISZTELENDŐ
HORVÁTH JÁNOS

Ú R N A K

RUDINAI SZ. MIHÁLY ARKANYAL'

APÁTURÁNAK

VESZPRÉMI KANONOKNAK

SÜMEGHI FŐ-ÖSPÖRÖSTNEK

A' PÜSPÖKI LYCEUM' IGAZGATÓJÁNAK

T. N. SOMOGY, VESZPRÉM ÉS ZALA

VÁRMEGYÉK' TÁBLABÍRÁJÁNAK

FÖTISZTELENDŐ
VAJKY GYÖRGY

Ú R N A K

A' PENITENCZIÁT TARTÓ SZ. MAGDOLNA'

FELSŐ-EÖRSI PRÉPOSTYÁNAK

ÉS PLÉBÁNOSSÁNAK

Főtisztelendő Urak !

Valamint az Istenben boldogútt
*Verseg*hy életében nekem ajánlotta
Ovidius' Metamorphosissainak For-
dítását, úgy holta után én Nektek
mutatom be, Főtisztelendő Urak, e'
jelenvaló Maradványait, mellyek
mindeddig kézírásban maradtanak.
Mert Ti szinte mint én olly mér-
tékben élván barátságával, midőn
Ötet bő adakozással segítettétek, az
egész Magyar Világ' és a' késő

Maradéknak szép és nemes példát adtatok, miként böcsültétek egy tudós és fáradhatatlan Hazafinak, mint Ő vala, jeles érdemeit és hasznos munkálkodását, 's melly tehetősen mozdítottátok elő a' Szépnek és Jónak terjedését. — Hozzájok kívántam adni Életének Leírását, mellyben Munkáinak előfoglalása mellett, azoknak egyetemben mivolta is kifejeztessen. E' szán-

dékomat, önnönmagam sok hívatalos foglalatosságaimtól akadályoztatva lévén, Sándor Fiam által tellyesíttettem is, ki ebben egy tudós és nagyon érdeemes Hazánkfiának 's jó Barátomnak pártolatlan útmutatását követte: hogy azok is, kik, a' fáradságos igazságnyomozást kerülván, a' tekintet után in dúlni szoktak, legalább az Ő javallásában megnyugodgyanak, 's eze.

ket olvasván és megfontolván, voltaképen láthassák, ki volt légyen *Verseghy*? Nektek pedig, Irántok vonzó szíves indulatomnak és tiszteletemnek nyilvánvaló zálogát adgyam, ki, míg élek, vagyok

Főtisztelendő Uraságtoknak

Budánn, Július 6dikánn, 1825.

hív Tisztelője és Baráttya

Sághy Ferencz.

Versegby Ferencz'
M a r a d v á n n y a i.

F o g l a l a t.

	Lap.
<div style="display: flex; align-items: center;"> { <div> <p>Publius Ovidius Naso' Formaváltozásai.</p> <p>I. Könyv.</p> <p>Publius Ovidius Naso' Formaváltozásai.</p> <p>II. Könyv. I — XII. Szakasz.</p> </div> </div>	<p>13 — 78.</p> <p>79 — 116.</p>
II.) A' Prímás - Herczeg' Képére	117 — 118.
III.) A' Szent Mise Tunisiásból	119 — 123.
IV.) V. Károly Császárnak Bemenetele Tunis' Várassába	124 — 129.
V.) Bucsúzás	130 — 132.
VI.) A' Teremtésnek Képe	133 — 137.

Publius Ovidius Naso'
F o r m a v á l t o z á s a i
Magyar Hexametrumokban.

I. K ö n y v.

II. K ö n y v.

(I—XII. Szakasz.)

*At facilis Naso, sulcans pleno aequora velo,
Pectore Castalias divite fundit opes.*

Georg. Fabricius.

Tekintetes, Nemes

Sághy Ferencz Úrhoz,

*a' Magyar Királyi Universitás' Könyvnyomtató
Intézetének Curátorához 's a' t.*

Kedves Barátom Uram!

Fellyebbvalóimnak parancsolattyánn kívül, nem hiszem, hogy engemet valaki arra vehetett volna, a' mire az Úr birt, mikor vonakodó kényemet arra határozta, hogy Ovidiusnak Formaváltozásait, ama' szívnyemesítő érzékeny jelenéseknek kedvéért, a' minő Deucáliionnak és Pyrrhának jámborsága, vagy a' szerencsétlen Iónak édes attyához való tisztelete, mellyekkel e' munka bővelkedik, 's mellyekben az Úr maga is gyönyörködni szeret, Magyar

hexametrumokra fordítsam. Azonkívül tudni illik, hogy e' fordítás felette fáradtságos, és bizonyos tekintetben, az imént említett érzékeny jelenéseket kivévén, unalmas is, meg kell vallanom, hogy, mióta nyelvünk a' fogadatlan Nyelvreformálók által olly rútúl megzavartatott, hogy a' rajta írt könyveket nem is értyük, Magyarúl írni, és így nem reformáltt nyelvvemmel beléjek ütközni, nagyon átallok. Ámde meggondolván ama' fáradhatatlan iparkodást, mellyel az Úr Nemzeti Literatúránkot minden útonn módonn előmozdíttya, ama' hazafiúi állhatatosságot, mellyel e' Literatúrának akadállyainn átverekedik, és kivált ama' valóban sükeres, azaz, nem pufzta szavakból, hanem nemes tettekből álló barátságát, mellyel hozzám több efsztendőül fogva változhatatlanúl viseltetik: részént igazságtalannak, részént háladatlannak kellett volna magamot ösmernem, ha buzgó kedvét Magyar Ovidiusommal nem töltöttem volna.

Vegye tehát az Úr e' munkámnak első zféngéjét nem csak úgy, mint nemes szí-
vű literátori kertészkedésének foganattyát,
hanem egyszersmind úgy is, mint hálada-
tos tiszteletemnek, mellyel az Úrhoz vi-
seltetek, fennmaradandó zálogát.

Ama' kérdésére, ha Ovidiust fogomé
folytatni? sem úggyal sem nemmel nem
felelhetek környölállásaim miatt, mellye-
ket az Úr maga legjobban ösmer. Mun-
kákkal, mellyek Ovidiusnál részént szük-
ségesebbek, részént jutalmasabbak, meg
lévén rakva vállaim, sorsom pedig meg
nem engedvén, hogy a' hasznost a' szép-
nek feláldozzam, eddig is Ovidiust csak
azon órákban vehettem elő, mellyekben
egyéb foglalatosságimtúl megnyugodnom,
és fáradtt eszemet a' képzésnek repteivel
mulatnom kellett. A' mennyit tehát az
efféle órákban ezentúl is megtehetek, azt
szívesen megteszem, és így lassankint Ovi-
diusnak Formaváltozásai egészen megké-
szülhetnek, ha csak ügyekezetemet az örök

XVI

nyugodalomra intő köz Barátunk végbe
nem szakasztya. Mindaddig, még ez, hogy
Horátiussal szóllyak, alacsony ajtómnak
küszöbét lábával meg nem dobbanya,
változhatatlan ragaszkodással vagyok

Kedves Barátom Uramnak

Budánn Decemb. 21. napján 1818.

igaz tisztelője
Versegby Ferencz.

Az Olvasóhoz.

Született Ovidius Sulmo' várossában, Sarus' vize mellett, a' Pelignusok' tartományában, melly Nápoly országnak ama' részében feküdt, melly in-nenső Aprutiumnak neveztetik. A' Poézisra már gyermekkorában nagy hajlandóságot mutatott; de hogy édes attyának kedvét töltse, a' törvénytánu-lásra, és a' jutalmasabb pörpatvarkodásra adta magát, 's Marcellus Fuscus Rhetornak iskolájában legjobban declamált. Öselei nemesek és lovas vitézek lévén, a' törvényfzékeknél különbféle tisztségeket viselt. Jó baráttyai, Albius Tibullus, Cor. Severus, Sabinus, Sextus Pompejus, Graecinus, Flaccus, consulárisok, és Messala, Albinovanus, Aemilius Macer, Maximus, és egyéb efféle neve-zetes férjfiak voltak; Julius Hyginussal pedig, ki Augustusnak híres eszű és nagy tudományú liber-tussa volt, legbarátságosabban társalkodott. Attyá-nak halála után ismét visszatért a' Poézisnak szívérzékenyítő tudományához. Lakása a' Capi-toliumtól nem messze, kertyei pedig Flaminius' úttya

mellett feküdtek. Két első feleségétől hamar elválván, Perillát vette el, kinek hozzá való hűségét még a' számkivetés sem tántoríthatta meg. A' szerelemről írt könyvei miatt, vagy legalább, ammint mások vélik, ezeknek színfogása alatt, Augustus Császártól Bolgár országnak Tomus vagy Tomi nevű várossában számkivettetett, melly Varnától nem messze fekszik, és Tomisvárnak is neveztetik. Itt ő Síralmait, és egynehány Leveleit, sőt még a' Gyeták' nyelvén verseket is írván, nyolcz esztendő szomorúan töltött, és 58. esztendő korában, Krisztus' születése után a' 20. esztendőben, meghalt.

Hogy verseiben az elmésség, a' böszség, és a' könnyűség uralkodik, még a' legsanyarúabb Műbírók sem tagadgyák, csak azt tulajdonítván neki vétekül, hogy az elmésségben némellykor mértékletlenkedik, melly hibával kevés Poéta dűcsekedhet, és hogy a' verseknek kijobbításában röstelkedett, a' miben viszontag a' régi és újabb Poéták között hű követője talán sok is van. A' mi szép verseinek tárgyait illeti, ezek valóban némelly könyveiben sokkal pajkosabbak, hogysem olvasását a' jó erkölcsű emberhez illő tisztságnak vezedelme nélkül helybenhagyni lehetne. Vannak ugyan, kik azt vítattyák, hogy, valamint a' hajdani Spartánusoknál a' tolvajkodás, úgy a' szívnek culturájában nem igen sokra mentt régi Romaiaknál a' tisztátalan szerelem, 's nem tartozott talán ama' rendetlenségek közé, mellyek az akkor szokásban volt erkölcsök-

kel meg nem férhettek. De, ha ez igaz volna is, csak a' Poétának szívét menthetné még az erkölcsrontásra czélozó szándéknak gyanúságától, nem pedig azét, a' ki e' tárgyakot a' mostani olvasó ifúság' elejébe terjesztené. Ez az oka, miért hogy Formaváltozásaira nézve is Tisztelendő Juvencius Jósefnek kitisztogatott példázattját választottam a' jelenvaló Magyar fordításra, melly nállunk az Oskolák' számára már régen közre bocsáttatott.

A' ki a' Szerelmet a' Poézisnak műveiben azzal akarná oltalmazni, hogy, noha gyökere csupán csak állati, ágai még is a' testi világnál magosabbra emelkednek, hol nemes és fennmaradandó gyümölcsöket hozhat; és hogy a' szerelemből, ha egyéb-aránt jámbor erkölcsű szívekben támad, üdövel a' jóvóltnak, a' barátságnak, a' nagyfívűségnek és a' vitézségnek emberséges, érzékeny és felséges hajlandóságai származhatnak: annak feleletül azt adom, a' mit Analyticámnak 3. Részében a' 120. és következő oldalakon Deák nyelvenn elő terjesztettem, 's a' minek rövid sommáját, úgy-mint ne talán csonkított gyanánt kibebbítendő Fordításomnak mentségét, im! ide függefztem.

1.) Ha a' szerelem, azonnkivül hogy tizta, nemes érzékenységgel is öfzve van kapcsolva, és, ha az akadályokon átverekedvén, tisztességes czéllyához elér, a' Dramákban, Epopoejákban és Narratiókban a' Poétának nem kellemetlen tárgy gyanánt szolgálhat: de kidolgozásában arra kell szorgalmatosan vigyáznia, hogy ifiabb Olvasóit a'

felette veszedelmes puhaságra, vagy az indulatoknak zabolátlan gerjedezésére ne csábítsa. Megleísz ez, ha a' szerelemnek mértékletlen érzékenykedését soha sem, hanem e' helyett csak ama' nemes és emberséges következéseket rajzolja, mellyek a' velevaló tisztességes élésből eredni szoktak. Szép példákat adnak erre Klopstock és Bodmer: amaz, midőn Lázárnak és Cidlinek szerelmét úgy terjeszti elő, hogy annak szíveikenn való uralkodását a' Religió megrontsa; emez pedig, mikor ezen indulatot Noach' maradékiban az Isteni félelem és a' jó erkölcsnek buzgó szeretete által megmértékli.

2.) Az ártatlan ugyan, de csak a' képzésnek szertelen álmaiból kölcsönözött szerencsétlen szerelem, a' minő a' Románokban uralkodik, melly, az ellenkező körülményektől okozott akadályokat meg nem győzhetvén, a' házasságkövetkezésnek csak reménységéhez sem juthat, és így a' szerelmesekben az életnek nyugodalmát, és várt szerencséjének előmenetelét egészen megzavarja, megrontja, a' Poézisnak műveiben csak úgy szolgálhat egyedül hasznos tárgy gyanánt, ha annak felette veszedelmes és szomorú következéseit a' Poéta az olvasó ifiúság' elejébe eleven színekkel lerajzolja. De ezt koránt sem azonn az úton vízi ám végbe, mellyet a' Románírók választani szoktak, kik e' következéseket rajzolásában csak könnyörületességet szeretnek az Olvasó' szívében gerjesztetni, nem pedig rémülést és ifzonyodást. Hisz' a' könnyörü-

letesség az ifiú szívet ingerli inkább, hogy sem elijesztene, elifzonyítaná.

3.) Mivel a' szerelem, mikor különbféleképen meggátoltatik, sokszor nevetséges formát vesz magára, a' Komédiákban foganatosan rajzoltatik a' végből, hogy a' Nézők magokat hasonló indulatokkal nevetségesekké ne tegyék. Alacsony-sága és lepkesége miatt a' Tragédiákban helye nincsen. Corneille Oedipussában Thezeust, kinek az Athénabéliek oltárt építettek, csúfosan megalázza, mikor neki illy alacsony érzeményű szerelmet tulajdonít:

Perisse l' Univers pourvuque Dircé vive!

Perisse le jour même avant qui elle s' en prive!

Que m' importe et le salut de tous?

Ai - je rien à sauver, rien à perdre que vous?

Illy szerelmet nagyméltóságú személyekről, vagy éppen Fejedelmekről költeni, még nagyobb méltatlanság. Seleucus Rodogunában Antiochussal beszéllvén, nem hasonlő olly eggy ifiúhoz, a' ki szerelmét egéfsz a' bódulásig űzi, mikor így szól?
 „Ah destin trop contraire! L' amour, l' amour
 „doit vaincre, et la triste amitié ne doit être à
 „tous deux, qu' un objet de pitié. Un grand coeur
 „cede un trone, et le cede avec gloire; cet effet de
 „vertu couronne sa memoire: mais lorsqu' un
 „digne objet a sù nous enflamer, qui le cede est
 „un lache.“ Az efféle kifejezésekkel akkor élhetne talán a' Poéta legjobban, mikor a' szerelmet nevetségesnek akarná tenni.

4.) A' szerelemnek legalacsonyabb neme csak a' gyönyörűségektől megfzilajodott szívekben uralkodik, és, ha zabolánn nem tartatik, végtére még felette veszedelmes indulatosságra is fajúl. Ezt a' szép mesterségeknek segedelmével ingerleni, gyámolgatni és köcsögtetni, olly útálatosan visszaélő alacsonyság, hogy azt mentegetni semmikép sem lehet. A' természetnek felséges czéllya az ollyan személyekben, kik a' mértékletlenség által meg nem erőtlenedtek, illyes ingerek nélkül tellyességgel nem szükölködik: az afféle szemtelen embereknek pedig, kiket a' zabolátlan fajtalanság még a' barmoknál is alábbvalóknak tesz, a' Poézisnak vagy a' többi szép mesterségeknek műdarabjai által életmódgyoknak folytatására segedelmet nyújtani, annyi bizonynyára, mint e' felséges tudományt és mesterségeket, mellyek csupán csak arra valók, hogy az emberségnek, a' nemes erkölcsöknek, és a' felséges charactereknek gyarapítása által a' köz boldogságot előmozdítsák, az útálatos kerítőknek sorsára lealázni.

Ovidiusnak az efféle jelenésektől megtisztogatott Formaváltozásaiban érzékeny esetek, remek rajzolások és válogatott képek nélkül, sem a' gyönyörködni szerező Olvasó, sem a' tanuló Poéta, sem a' Képiró nem szükölködik. Csak ezen első könyvben melly foganatos táplálékot nem lel az érzékeny emberi szív a' világ' korainak képében, Lycáonnak útálatos characterében, Deucalion' és Pyrrha' jámborságában, a' sárkányonn győzedelmeskedő

Phoebusnak megbüntetett büfkeségében, Daphne' állhatatosságában, Ionak szerencsétlen esetében, és Inachusnak siralmaiban? A' Poétának és a' képző mesterségeknek hány remek képvonással nem kedveskednek ama' rajzolatok, melyek ezen első könyvben a' Chaost, a' világnak belőlle való születését, az Istenek' gyűlését, a' vízözönt, a' földnek megújulását mesterül lefestik? De még a' Filozofus sem marad Ovidius' Formaváltozásaiiban kellemetes oktatás nélkül, melyből a' legrégiebb világnak, a' gyermekkorában szinte csak a' képzésnek szárnyainn lepke gyanánt idestova repdeső emberi Nemnek serdülő Filozofiáját, és részént szörnyetes, részént érzékeny mesékkel átfűtt Történeteit gyönyörködve megtanulhattya. Ezeket tudni illik Ovidius képzéséből kölcsönözött kapcsolatokkal egy szép Egészbe olly szerencsésen öszvefüggesztette, hogy könyvében az emberi képzésnek, kedvnek és elmésségnek tellyes bőségét, az érzékenységnak és a' helyes izlésnek kellemetes virágzását, 's az emberi vélekedéseknek, tévelygéseknek, halgatagságoknak, indulatoknak és sorsoknak szembetűnő külömbfélésegeit, a' világ' kezdetétől fogva egész Augustus Császárnak koráig eleven színekkel lefestve olvashattjuk.

Hogy a' régi Görögöknél voltak már Poéták és Történetírók, kik Ovidius' Formaváltozásaihoz hasonló munkákat szerzetek, és a' régi Hérosoknak vitéz tetteit külömbféle Epopoejában énekel-

ték, bizonyosan tudgyuk: de, mivel munkáik a' mi korunkat meg nem éltek, meg sem határozhattuk, mennyiből vette azoknak hasznát a' mi Deák Poétánk. Azonban, akár követés legyen munkája, akár eredeti, csak meg kell vallanunk még is, hogy ama' kis hibák és egynehány tökéletlenségek, mellyek többnyire vagy erőltetett átmenetelekből, vagy mértékletlenebb elmefuttatásokból, vagy külömbféle feledékenységekből állanak, az egész munkának érdemét meg nem ronthatták annyival is inkább, mivel e' hibákat maga Ovidius megvallya, és azt, hogy könyvét ki nem jobbíthatta, csak szerencsétlenségének tulajdonítja. Hallyuk erről tulajdon szavait Lib. I. Tristium, Elegia VI. „Akárki vagy, úgymond, kinek kezében orczámnak képe forog, vedd le, kérlek, „fejemről a' borostyánból fontt Bacchuskoszorút. „A' szerencsének efféle jelei csak vidám Poétákhoz „illenek; az én sorsommal a' koszorú meg nem „fér. Ezt te ugyan magadtúl szinte eltitkolod, de „csak hallod még is, Kedvesem! ki engemet újra „donn szüntelen hordozol, és aranyba foglaltt „képemet, a' számkivetettnek kedves arczeit, am- „mint lehet, nézegeted, 's tekinteténél sokszor „talán még ama' gondolatra is fakadsz: Óh! hogy „töllünk Naso barátunk olly távúl van! Köszönöm „hozzám való érzékenységedet; de még hüvebb „képemet lelheted ám verseimben, mellyeket, „bár micsodásak legyenek is, 'hogy olvasd, aján- „lom; ama' verseimet tudni illik, mellyek az

„ emberi formáknak változásait rajzollyák , ama'
 „ költeményemet , mellyet mesterének szerencsét-
 „ len bújdosása félben szakasztott. Ezt én elköltö-
 „ zésemtől , sok egyéb műdarabjaimmal együtt ,
 „ saját kezemmel a' tűzbe vetettem. Szinte mikint
 „ Althaea az üfzögben saját fiát elégette , ezzel
 „ magát jobb testvérnek mutatván , mint anyának ;
 „ úgy raktam én saját magzatimot , könyveimet
 „ tudni illik , mellyek azt , hogy velem meghallya-
 „ nak , meg nem érdemlették , a' lángoló tűzre :
 „ vagy azért , mivel a' Músákat , kik nekem véte-
 „ kül tulajdonítottak , szívemből gyűlöltem ; vagy
 „ azért , mivel akkor még e' költemény szinte csak
 „ születvén , bárdolatlan volt. De , mivel e' versek
 „ nem veszték el egészen , 's hihetőképén többször
 „ leírva lévén , mind ekkoráig fenn vannak : most
 „ már kívánom , hogy éllyenek , és hogy , az üres
 „ üdövel bővelkedő Olvasót gyönyörködtetvén ,
 „ reám is megemlékeztessék. Lehetetlen mindaz-
 „ által , hogy azokat türelemmel olvassa , a' ki
 „ nem tudja , hogy jobbítás nélkül szükölködnek.
 „ Az ülörül ragadtatott el készítésének közepénn
 „ e' műdarab , a' nélkül hogy kipallérozhattam vol-
 „ na. Errevalónézve nem is dicséretet , hanem csak
 „ bocsánatot kérek. Elég dicséret lefű az nekem
 „ tölled , Olvasó ! ha meg nem únsz. Vedd egy-
 „ szersmind a' hat következendő verset , és helyez-
 „ ted , ha szükségesnek tartod , e' munkám' elejébe :
 „ Oh te ! ki ezen árva könyveket gúnyolod , adgy
 „ legalább helyt nekik Rómátokban ; és , hogy nekik

„annyival könnyebben kedvezhess, gondold meg,
 „hogy azokat nem maga bocsátotta közre Szerzőjök,
 „hanem, hogy szinte Uroknak haltt testétül ragad-
 „tattak el. Ha szabadságomtól függött volna, a'
 „hibákat, mellyek e' csínosítatlan költeményt
 „rútíttyák, minden bizonnyal mind megjobbított-
 „tam volna.“

Azonban Crinitus Péter' bizonyossága szerint a'
 Deák Poétákrúl írtt 3. könyvében, az Ovidiussal
 egyyüdüös híresebb Görög elméknek e' Formavál-
 tozások annyira megtetszettek, hogy még anya-
 nyelvekre is fordították; a' mivel a' Deák Poéták
 közül kevés, vagy talán egyy sem dúcsekedhet.
 Egyébaránt, valamint e' világonn minden embernek
 és minden dolognak vannak mind ócsállói mind
 pártfogói, úgy Ovidiust is némelleyek talán nagyon
 is lealázzák, némelleyek pedig mértékletlenül is
 dicsérik. A' tudós világban kiváltkép mindenkor
 voltak és lesznek is mind érdeemes Aristarchusok,
 mind szemtelen Zoilusok, sőt mindaddig, még az
 eruditióval kérkedni szerető Árnýékbölcsekbül ki
 nem tífztúl a' világ, kik a' könyveket, nem saját
 szemeikkel olvasni, nem saját eszekkel megítélni,
 hanem csak a' Recensiókbül, vagy a' házrúl ház-
 ra szaladozó Hírhordóknak csevegésébül ösmerni
 szeretik; lesznek bizonnyára a' tudós productumok-
 nak is mind fogadott vagy önnkint indulatoskodó
 trombitássai, mind kéz alatt pártoskodó szemtelen
 rágalmazói; úgy, hogy ide is illik, a' mit Aglájám-
 ban a' Kan-Macskárúl a' 183. old. mondtam:

Még egerek lesznek , macskák is lesznek örökké.

De már a' Magyar fordításról is kell valamit
 szólanom. Hogy ebben az Olvasó egynehány elz-
 tendőtül fogva nyakra főre és minden theoria
 nélkül *reformáltt*, vagy éppen *deformáltt* Magyar-
 ságot nem talál, azt a' Nemzeti Muzéumtól tett
 első négy kérdésre való *Feleletembül* előre tudhat-
 tya: ámde azt viszontag merészlem ígérni, hogy
 abban az analogiának, etymológiának és euphoniá-
 nak regulái szerint rendbefedett, és így törvé-
 nyesen *cultiváltt* értelmes Magyar Nyelv nélkül
 szükkölni nem fog. A' mi a' fordítást illeti, én
 ebben, sem a' Deák szavakhoz, sem a' Deák
 constructiorendhez, vagy éppen syntaxishoz, sem
 az idéáknak sorához, magamot nem kötöttem:
 mert az efféle szórúl szóra való fordításokat senki
 sem értheti, ha csak magában az olvasás közt
 megmeg az eredeti nyelvre vissza nem fordította.
 Az én tellyes ügyekezetem e' munkában az volt,
 hogy Ovidiusnak *gondolattyait* úgy adgyam elő
 Magyarúl, ammint okosan vélhettem, hogy azokat
 maga Ovidius előnkbe terjesztette volna, ha a'
 Magyar nyelvet úgy tudta, úgy beszéltette, és úgy
 ösmerte volna, mint én. Csak így lehet egyedül
 az idegen nyelvonn írtt könyveket Magyarra *igazán*
 fordítani. A' betű, a' pufzta szó, mindenik em-
 beri nyelvben csak *haltt test*, és a' nyelvnek ne-
 vét meg sem érdemli: a' szavaknak helyes öfzve-
 függefztése szüli ellenben az *értelmet*, melly az

emberi nyelvnek valóságos *lelke*. A' Fordítónak kötelessége tehát nem abbúl áll, hogy a' szavakat nemzeti szavakkal fejezze ki, hanem abbúl, hogy a' szavaknak constructionrendét, melly minden Nemzetnél másféle, nemzeti rendbe szerkeztesse, és így a' benne fekvő gondolatot értelmesen elő adgya; a' mire sokszor még egészen más szavak is kívántatnak, mintsem azok, a' mellyek az eredeti munkában fekszenek.

Egyébaránt, noha nem vagyok olly érzéketlen, hogy a' Bölcsseknek dicséretét ne böcsüllyem, vagy feddéseiktől ne félljek, azt még is legfőbb dicsőségemnek vallom, ha e' Fordításommal a' Magyar Olvasónak szívét emberségnevelő érzékenységre gerjeszthetem.

Publius Ovidius Naso'

Formaváltozásainak

Első Könyve.

I. Szakasz.

A munkának előadása. A Cháosz, és a' világnak kezdete.

Hajdani formákból eredett új testeket írok.
Istenek! önmagatok lévén szerzői azoknak,
adgyatok e' munkára erőt, hogy zsfenge korátúl
fogva világunknak, vezető segedelmetek által,
versem egész a' mostaninak folytaig elérjen.

Még mikor el nem vált a' föld 's a' tenger az égtül,
melly mindent beborít, egyy volt a' képe kerékded
földünkönn az egész Mindennek, mellyet az óság
Cháosznak nevezett. Idomatlan 's rendbeszedetlen
egygy gyülemény, csupa túnya teher, hol az özfve nem illő
zfengék messzeterültt egygy közbe torolva pözfögtek,
magvai a' ridegen sürgő sokféle szereknek.
Nem löve még Títán e' pusztá egészre világot; 1.)
Phoebe nem újjítá nevedékeny szarvait; 2.) önnön
terhei között függvén, még a' levegőnek ölében

nem lebegett a' föld; sem holzú széleit ennek
 át nem ölelte habos folyadékival Amphitrite. 3.)
 A' föld, a' levegő, a' víz mind egybe vegyült volt.
 Nem vala még földünk sükeres; még semmi sem úszott
 a' vizekenn; sem nem hasogatta homályit az égnek
 a' ragyogó sugár; nem volt a' zsfenge valóknak
 termete állandó; 's gátolták szüntelen egymást.
 Mert azon egy testben küzdöttek az ősi meleggel
 a' hidegek; harczolt az aszú a' lomha nyirokkal,
 a' teher a' könnyüvel, 's a' lágý a' durva keménnyel.

1.) *Titán*, Helios, Sol, a' Nap. A' régi Mythologia szerint Hyperionnak, egyiknek tudni illik a' Titánok közül, fia lévén, a' Poétáktól maga is Titánnak neveztetik. Az újabb Mythologia a' Napnak Istenét Phoebusnak vagy Apollónak nevezi.

2.) *Phoebe*, Phoebus' húga, Luna, a' Hold, avvagy ennek Istenasszonya. A' holdat tudni illik tehénfzarvú asszonyi főnek rajzolták a' Régiek. Elisben ilyen Luna tiszteltetett, ammint Pausanias a' 6. könyv' 24. részében bizonyította.

3.) *Amphitrite*, Oceanusnak leánya, Neptunusnak hitvesse, itt a' tengert jelenti. Repülő fátyollal íratik, kezében férjének három ágú villáját tartván. Némellykor, csak félig felöltözve, Delphinusonn, vagy más tengeri állaton, vagy valamely Tritonnak, avvagy tengeri kisebb Istenségnek a' hátán ül. Koronkint csigahajbúl való kocsinn viteti magát, melyet tengeri állatok, vagy Tritonok húznak. De legközségesebb képe az, hol férje mellett a' kocsiban ül. Lásd *Lippertnek Dactylíotheccáját* I. 68—70. és *Winkelmannak* nevezetes munkáját, *Monumenti antichi inediti*, n. 110.

II. Szakasz.

A' Cháos kifejtődik, és az elementumok helyeikre elintéztetnek.

E' viszonyos viadalt megválasztotta üdövel, 1.)
 a' jobb szándékú nagy természettel az Isten,
 a' homorú mennytől a' földeket elkülönöztén,
 a' vizet a' földtől, allyátúl gőzös egünknek
 a' kristály levegőt, székét a' mennyei fénynek.
 Szétfejtven ezeket, 's kiemelvén a' vak elegyből,
 ön helyeikre tevén, 's nyugodalmás egélszbe ragasztá.
 Tűz szere a' majdnem terhetlen 's öblös egeknek
 legmagosabb helyekenn fekvő várba lövödött.
 A' levegő azután szétterjesztette alatta
 nem sokkal nehezebb folyadékinak árjait. Ennél
 sűrűbb lévén a' föld, leragadta magához
 a' zomokabb elementumokat, 's ön súllyai által
 mélyre nyomíttatván, alacsony' székére lesüllyedt.
 A' folyadékony erek mélyebb ágyakba siettek,
 's a' sükeres földet habozó öleikbe csatolták.

Így valamelly Isten legfőbb osztályira szegvén
 a' zavarék gyüleményt, 's törvényes rendbe szorítván,
 minden egyéb munkája előtt, a' földnek üdőtlen
 képét, hogy netalán egyenetlen 's durva maradgyon,
 mesteri kézséggel gomolyag formára sodorta.
 Majd azután a' tengereket szétomlani, zúgó
 habjaikat dühödő szelek által nagyra dagadni,
 's a' megölelt földnek partyához ütödni akarta.
 Kútakat is rendelt, 's tavakat sokféle mocsárral;
 a' lejtős helyekenn görgő 's a' térre örömmel

áradozó vizeket csavarék ágyakban rekesztvén,
 mellyek amott a' földnek odús gyomrába enyésznek,
 itt szabadon járván, elvégre ölébe szakadnak
 a' magosabb part között tajtékzó tengeri víznek.
 E' munkái után a' földek is úri szavára
 messze kiterjedtek, mélyebb fenekekre merültek
 a' homorú völgyek, gallyakra fakadtak az erdők,
 's a' hegyek a' tornyos sziklákot az égnek emelték.

1.) Ovidius átosont itt a' mesékenn, mellyek a' Titánok' familiáját illetik. Ezeknek csak neveiből is világosan látszik, hogy jelképekbe foglalt természetes Ideák voltak. A' mi Poétánk tehát, kevesebbet gondolván a' Filozofiával, mint a' kellemetes költőrajzolatokkal, félre tesz mindent, a' mi az üdönnek, avvagy, ammint ennek jelképét a' Régiek nevezték, Saturnusnak kezdetétől fogva történt, és csak azt említi belőle, a' mi elkerülhetetlenül szükséges arra, hogy költeményének szövevényét elkezdhesse. Ezekenn ő olly sietve megy át, hogy amaz Istent, a' ki a' világot formálta, meg sem nevezi, imígy szólván: *quisquis fuit ille Deorum*. Neve amaz Erőnek, melly az egymással küzködő elementumokat szétválasztotta, némellyek szerint Eros avvagy Ámor, mások szerint Uranos, a' Menny, és megmeg mások szerint Chronos, az Üdö, vagy Jupiter, vagy Vénus volt.

III. Szakasz.

A' földövek és a' szelek.

Ámde mikint az egek jobbról két övre felosztva vannak, 's annyira balról is, közepekbe szorúlván a' tüzesebb ötödik: szintannyi övekre tagolta korlátokba szorúlt földünköt az isteni elme.

Tar közepénn hősege miatt nem laknak az élő állatok; a' sarkak mély hónap nyögnek örökké terhe alatt; bellyebb a' két mértékletes övnek széke vagyon, hol kellemetes nyár szokta követni nem nagyon öldöklő hidegét a' téli jegeknek.

A' levegő ezeket beborítván, annyi teherrel müllyá fel a' tűznek súlyját, a' mennyivel a' föld a' vizekét. 1.) Ide szállítá a' szürke ködöknek vak népét, a' fellegeket, 's a' szívrehatandó rettenetes dörgést, a' villanatokkal eméltő mennyköveket, 's hűtő seregét a' fürge szeleknek.

Ámde világunknak felséges mestere még is át nem adá e' fergetegek' kényvének egészen a' levegőt: lám vad dühököt zabolázni csak allig képes az ég most is, fel lévén osztva közöttök e' folyadék ország, hogy ezernyi darabra ne zúzzák a' felséges Egézt. Olly szörnyen gyűlölik egymást e' fene testvérek. 2.) Piros Auróranak ölébe vontá magát Eurus Nabathaca' vidékire, a' dúzs Persákhoz, fiziklái közé a' büszke hegyeknek, mellyeket a' születő napnak sugári arannyal festenek. 3.) A' nyugotot Zefirus foglalta el őst

jussa gyanánt Tethysnek ama' korlátival együtt,
 melyek az alkonyodó naptúl langyúlni szereznek.
 Borzafztó Boreás Scythiával az éjtzaki földet
 nyomta le kénnye alá. Essős felhőivel Auster
 szüntelenül áztattya vízszint a' déli vidéket.
 Ritka művét a' mennyei Ész végtére bevonta
 szerte világító 's majdnem terhetlen egekkel,
 melyek söpreitül tiszták a' földi szereknek.

1.) Itt Ovidiusnak Kiadásai meg nem egygyeznek. Némellyekben a' levegőről így adatik elő a' mondás: *qui, quanto est pondere terrae, pondere aquae levior, tanto est onerosior igne*; némellyekben pedig imigy: *qui, quanto est pondere terrae pondus aquae levius, tanto est onerosior igne*. Én Róde Augustus' vezérlése szerint, ki Ovidiusnak Brindley által Londonban 1745. közrebocsátott kiadását követi, 's kinek Német fordításával e' munkámban hasznosan élek, az utolsó értelmet választottam, melyet magam is természetesebbnek tartok.

2.) A' Szelek Aurora' és Astraeus' fainak tartattak.

3.) *Nabathaea* az Arábiai és a' Persiai tengeröblök közt feküdt, és itt a' napkeleti országoknak nevében áll.

IV. Szakasz.

Az ég felékesítettik csillagokkal, a' föld pedig állatokkal. Az ember alkottatik.

Mind ezek így lévén bizonyos rekeszekbe szorítva, majd az égélz égenn egyfzersmind fényleni kezdtek a' mindeddig ama' zavarék 's műveletlen égésznek terhe alá rejtett csillagzatok; és, hogy az élő állatok el legyenek valamennyi vidékire osztva e' csuda Mindennek, térségit az égi közeknek a' csillagseregek lakják és isteni formák, 1.) a' ragyogó halak a' vizeket, vad barmok az erdős földeket, a' madarak lebegő folyadékot az égnek.

Ennyi sok élönél nemesebb, 's a' mennyei élnék dífzeivel ragyogóbb állat még végre hibázott, melly a' többieket bölcsen kormányzani tudgya. Erre az ember lett. Öt a' felséges égésznek mestere, rendbefzedett földünknek mennyei attya, isteni magvábúl alkotta; vagy Japetus' elmés gyermeke friss földből, 2.) mikor ez még, a' magos égtől nem rég válván meg, tele volt mennybéli magokkal, ábrázattya szerint képzette az égi lakásbúl mindeneket bölcsen kormányzó isteni nemnek. 'S még az egyéb állat homorúan földi tanyáját nézi, az embernek fennálló termetet adni kívánt; hogy felemeltt képét a' csillagos éghez felnyújtván, szemeit nemesebb honnyára szögezze. Így a' vízzel együltt 's azelőtt idomatlan agyagbúl emberi formánknak szép új példázati váltak.

1.) A' Régiek a' csillagokat élő isteni valóknak tartották, kik, a' föld után teremtetvén, 's a' földnek, tengernek, és a' világ nagy folyóvizének, Oceanusnak, gőzeiből táplálkodván, az égenn legeltek; vagy az Istenektől megdűcsöített embereknek, állatoknak, és lelketlen szereknek. Innen támadtak a' csillagzatoknak nevei, mint *Orion*, a' *nagy és a' kis medve*, a' *halak*, a' *mérték*, a' *korsó*, 's a' t.

2.) *Prometheus* tudni illik. Az attya *Japetus*, *Uranos*nak fia, és így *Títán* volt. *Prometheus* nyiltt első férjfiúnak tartatott. A' *Mythologia* neki tulajdonítja, nem csak az embernek vízből és földből való formálását, hanem még az emberi életnek hasznára szolgáló leleményeket, és kivált a' mesterségeket is, melyek a' tűznek segedelmével különöbben előmozdítottak. *Jupiter*, a' mese szerint, a' tüzet az embertől megtagadta: *Prometheus* tehát, csalárdsághoz folyamodván, a' tüzet tőlle ellopta egy nádban, mellynek béle, ha megszáradt, mécs gyanánt szolgálhatott. Haragra gerjedvén e' tolvajság miatt *Jupiter*, *Prometheust* egy özlaphoz, vagy, mások szerint, *Caucasus*' hegyéhez lánczoltatta, 's melléje egy sást rendelt, melly éjjelenként megújuló máját naponként megegye. *Hercules* azután e' sást megölvén, *Prometheust* kinnyaitól megmentette. *Heyne* *Consiliarius* Úrnak ítélete szerint, *Prometheus* nem volt valóságos személy, hanem csak a' Filozófiától képzeltt *Idea*, melly azt jelentette, hogy a' tűznek és a' mesterségeknek feltalálását az okosságnak, az előrelátásnak, avagy *Prometheiának* kell köszönnünk. Ezen *Ideát* azután a' Poéták megfzemélyesítették, 's mivel az okosság, részént a' mesterségeknek feltalálására, részént a' ravaszságoknak és fortélyoknak kigondolására szolgál, kétféle mesék támadtak, melyeknek egyik felekezete a' mesterségeknek és a' tűznek feltalálását, a' másika pedig a' *Jupiter* ellen elkövetett ravaszságoknak kigondolását *Prometheus*nak tulajdonította. — Lásd *Lippert*' *Dactylionthécáját* II. 1—4. azután *Description des pierres gravées du cabinet de Stofch par Winkelmann*, p. 314. n. 1 — 12.

V. Szakasz.

*A' világnak korai. Az első az arany,
a' második az ezüst.*

E' remek alkotmány a' föld' szinére tenyészvén ,
zfengeni kezdődött az aranykor, mellyben az ember ,
kénykötöző törvény 's a' bolla' ostroma nélkül ,
megtartotta szavát , 's az igazság' úttyait önkint
járta ; nem ösmervén ártatlan szíve fenyítő
eszközököt , sem titkon ölü félelmet. Az érzbe
vésegetett ígék még nem fenyegettenek akkor
senkit ; 1.) az esdeklő község refzketve nem állott
mord bírója előtt ; kiki bátorságosan élvén
a' rendtartóknak tehetős oltalmi nélkül.
A' honi bércekről lehasított hegyke fenyűfa
még nem hengeredett a' víznek tükrös ölébe
vázfonfárnyak alá , hogy kül-földekre repüllyön ,
's a' honinál nem dült fel egyéb vízpartot az ember.
Sem mély árkokkal környül nem voltak övezve
várasi a' népnek. Nem volt még trombita érczbül ,
sem horgas hadi kürt ; nem volt kard , sem sisak. A' jó
emberek a' védő katonáknak harczi nélkül
napjaikat bátor heverésben csendesen éltek.
A' szabadon termő földek , mellyekhez az ásó ,
's a' dúló ekevas nem fért , önképen adának
mindent ; 's a' művelő kéznek szorgalmi nélkül
érelmére jutott eleséget az ember elégnék
lélvén , a' bokros csemetékről gyenge gyümölcsöt ,
a' hüvös erdőkben somot , epret , 's túske szederkét

gyűjtögetett, 's buja gallyairúl a' szélesen ágzó
 fzent tölgynek makkot, 2.) melly éhes ölébe lehullott.
 A' tavaſz el nem múlt, 's a' földnek gyenge virágít,
 mellyek mag nélkül mezeinn versengve tenyésztek,
 kellemetes Zefirek langy szellőcskéekkel apolták.
 Majd azután gabonát is adott szántatlan az új föld,
 és az ugarlásnak frissítő hornyai nélkül
 gazdagon öltöztek színnénn a' búzakalászkok.
 Itt tele friss tejjel, másutt jó mennyei borral 3.)
 folytanak a' patakok, 's a' kötölgyeknek erébül
 kellemetes színméznek arany kristályi csöpögtek.

Jupiter a' kormos Tartar' 4.) fenekére taszítván
 Chrónost, 5.) 's kényne alá hódítván a' nagy Egésznek
 kormányát, az ezüst nemzetség kezde rügyezni,
 melly az aranykorinál roszabb volt, messze haladván
 még is az ércznemnek romlott ivadékait. Az új Úr 6.)
 szűkebb korlátot szabván a' régi tavaſznak,
 a' mindég rügyező évet négy részre tagolta.
 A' kikeletre tehát nyár érkeze, 's a' ködös ősznek
 mostohasági után a' tél gyakorolta hatalmát.
 Akkor kélesztették száraz hőségek először
 forrani a' levegőt. Akkor változtak az éles
 szélkül megmeredett folyadékok lomha jegekké.
 Akkor rejtekezett házakba először az ember;
 's házai barlangok voltak, vagy botosan épült
 gallyak, vagy csemeték, gúzfokkal rendbe szorítva.
 Akkor hintegtetett hosszú hornyokba először
 friss magot a' szántó, hogy dúzs szálakra tenyészzen, 7.)
 's terhes igái alatt nyöszörögve pihegtek az ökrök.

1.) A' Görögöknél és a' Rómaiaknál a' törvények érczbe vésettek, 's a' templomokban vagy más nyilvánvaló helyekenn felállítottak, hogy minden ember olvashassa.

2.) A' tölgyfa Jupiternek volt szentelve.

3.) Mennyei bornak nevezem a' Nectart, az Isteneknek italát.

4.) *Tartarus*nak neveztetett ama' tömlőcz, melybe a' Titánok letaszítottak, 's melly a' Régiek' vélekedése szerint olly messze lenyúlt a' föld alatt, a' melly messze a' föld felett a' menny felemelkedik. Meg kell ezt a' másik Tartarustól, úgymint Pluto' országától, különböztetni, hol a' meghaltaknak árnyékai tartózkodnak. Ezt Homérus és ő utánna a' többi Poéták a' föld' gyomrába helyeztetik.

5.) *Chronos* Görögül, *Saturnus* Deákül, legifibbik fia volt Uranosnak, a' Mennynek, és Titaeának, avvagy Gaeának, a' Földnek. A' Föld, haragra gerjedvén a' miatt, hogy százkezű gyermekei, a' Centimanusok, a' Tartarusba letaszítottak, a' többi gyermekeit, a' Titánokat arra bírta, hogy attyokot az országglástól megfojtsák; a' mit végbe is vittek Oceanus testvérek nélkül, ki e' pártütésben részesülni nem akart. A' Titánok azután kierefztették a' Tartarusból a' Centimanusokat, az uralkodást pedig Saturnusra bízták. Ez, őket kötözve ismét a' Tartarusba vissza vetvén, Rheát, saját testvérét, hitvessének választotta. Uranos és Gaea azt jövendölték neki, hogy saját fiától fog a' királyi székről letaszíttatni: mire nézve gyermekeit mind elnyelte. Vesta volt az első, kit Ceres, Juno, Pluto és Neptunus követtenek. Rhea megharagudván, mikor Jupiterrel terhes volt, Crétába költözött, hol a' Dictaeai barlangban fiát megfzülvén, a' Curétoknak, Créta' első lakosinak, és Adrastaea 's Ida nevű Nympháknak, Melisseus' leányainak, nevelésnek okáért átadta. Ezek a' gyermeket az Amalthea nevű kecskének tejével táplálták; a' Curétok pedig, kik a' barlangban a' gyermeket selfegyverkezve őrzötték, valahányszor a' gyermek sírt, mindannyiszor a' pajzsfokot dárdáikkal verték, hogy Saturnus a' sirást meg ne hallja. Rhea azonban egy követ pólyázott be, és Saturnusnak ezt adta gyermeke helyett, hogy elnyelje. Jupiter felnevekedvén, Metist, Oceanus' leányát, arra bírta, hogy Saturnusnak mérget adgyon, melly őtet arra készítette, hogy először a' követ, azután pedig az elnyelt gyermekeket mind kihánnya, kiknek segedelmével Jupiter Saturnussal és a' Titánokkal tíz éfzendeig hadakozott. Akkor Gaea neki azt jövendölte, hogy győzedelmes lesz, ha a' Centimanusokat a' Tartarusból segítségül vefzi.

Ez megtörtént, minekulánna a' *Campe* nevű szörnyetet megölté, melly a' Tartarus előtt őrt állott. Erre a' Cyclopsok Jupiternek villanatot és mennykövet, Plútónak sisakot, Neptunusnak pedig háromágú villát adtak. Így felfegyverkezve meggyőzték végtére a' Titánokat, 's a' Centimanusok' őrzése alá a' Tartarusba vetették. Azután a' világnak kormányát magok között felosztották.

Saturnus az üdönek a' jelképe, melly mindent felemészti. Ő vele végződik a' Mythológiában az Isteneknek régi systémája. Tiszteletére, és az alatta a' földön virágzott aranykornak emlékeztetése, a' Rómaiak Decemberben egynéhány napot ünneplettek, melyeknek neve *Saturnalia* volt. A' külömbféle mulatságoknál kívül vendégségek is adtak e' napokon, mellyeknél a' szolgáknak az urak udvarlottak. Megszüntek azonkívül ilyenkor a' Tanácsnak gyűlései, a' büntetések és a' hadüzenések is.

Saturnus nagy szakállú öreg embernek rajzoltatik, kezében kaszát tartván: de régi képei nagyon ritkák. „Az Istenek között, „úgy mond *Winkelman* (*Anmerk. zur Geschichte der Künste*, G. „69.) Saturnus' feje egészen be van földve: úgy hogy tudtomra allig „van egy pár képe, melly e' regulátúl eltávozik. „Lásd *Description des pierres gravées du Cabinet de Stofsch*. p. 53. n. 1 — 7. és *Lippert' Dactyl.* I. 1, 2.

6.) Az új Úr, Jupiter tudni illik, Görögül Zevfz vagy Zeufz, Saturnusnak és Rheának fia, 's az Isteneknek leghatalmasabb fejedelme. Saturnustól az országot elragadván, felosztotta azt két testvérével úgy, hogy az eget és földet magának tartotta, a' vizeket pedig a' tengerrel Neptunusnak, és a' föld' gyomrát Plútónak hagyta. Jupiter mindenkor derült tekintettel rajzoltatott le, 's a' többi Istenektől abban különbözik, hogy életemes és szakállas, és hogy haja, homlokátúl felemelkedvén, kétfelé botosan lehajlik. Többnyire félmeztelennek íratott, elefántcsontból készült trónusonn ülve, bal kezében a' sceptrum, jobbában a' mennykő vagy a' villanatok, lábánál pedig a' neki szentelt sas. Egy régi képenn feje palásttal vagyon felruházva. *Heyne* Consiliarius Úr ezen Istenségről imígy vélekedik: „Jupiter elejénte Pelasgiai *Fetis* volt; nevével azután „a' filozofuskodó Poéták a' felső levegőt jelentették; végtére pedig „az új Theogoniának atya lett. 'E' név már általlyában mindent „jelent, a' mi *isteni*, már meg az esztendőnek külömbféle részeit „teszi. Végtére a' többi népeknek Istenségeivel hasonlított össze, „így támadt a' Jupiter Ammon, így Serapis; így vegyültek meg a' „külföldi mesék Jupiter' történeteivel. De, bár mikép változtak is

„iránta az ideák, a' szokások mindazáltal és az isteni szolgálat „mindenkor egyenlő maradt.“ Saturnus' fiaival kezdődik az Istene-
nek új systémája, melly a' Görögöknek közönséges relígyiójával
már szorosabban ölfzvefügg. És inmentül fogva kellemetesebb és el-
mésebb mesék is akadnak előnkbe; egészen új mythologiabéli ideákat
látunk támadni, 's a' régi Istenségeknek helyét más nevű, más
tulajdonságú új Istenek foglallyák el, kiknek, mind formái, mind
lakásai, mind ősmertető jelei, jobban meg vannak határozva. Lásd
Lippert' Dactyl. I. 3 — 55. és *Description des pier. grav. de Stofch*
p. 37. et seqq.

7.) *Magot, Cerealia semina.* Ceresnek tulajdonittatik a'
szántásnak és vetésnek feltalálása.

VI. Szakasz.

Az érczkor és a vaskor. Az Oriások az eget, és az Isteneket megtámadgyák.

E' keltőt követé mord nemzetsége az ércznek, mellynek szíve szilaj 's a' harcznak durva baráttya volt ugyan, ámde gonofzt még is vad kénnyé nem ösmert. Majd azután felemelte fejét a' vaskori fajzat, mellyel özönképen földünkre kiomlani kezdett a' sokféle gonofz. Magosabb honnyokba repültek, a' nagy Igazsággal, valamint a' tífza Szemérem, úgy a' szent Hűség, helyeikre tolongva sietvén a' lator Álnokság, az Erőszak, az éhes Esengés a' zab kincsek után, a' Csel, 's a' furcsa Csalárdság. Lepke vitorlákot szögezett a' vízi szarándok a' zuhogó szélnek, mellyel még szíve nem is volt ösmeretes; 's a' büszke hajó, melly hajdan az égnek fellegihez nyúló hegyekenn mind zöld fa virágzott, ritka merélzséggel neki ment a' tengeri habnak. A' Mérő azután több részre tagolta határral gondosan a' földet, melly eddig szinte azonkép, mint a' friss levegő 's a' napnak fénnye, közös volt. 'S már nem csak gabonát vagy más eleségeket unfolt a' gazdag földtől a' szemtelen emberi nemzet: mély gyomrába hatott elvégre, 's kiásta vakító ingerit a' rofznak; dúzs gazdagságait értem, mellyeket a' Styxnek szomorú árnyékiba rejtett.

Erre az ártalmas vassal 's veszedelmes arannyal a' harcz is született, melly ezzel is, azzal is élni

győzelem szerzámi gyanánt szeret; emberi vérbe mártott karjaival csörgetvén a' fene fegyvert. Már csupa rablásból élnek. Nem töltheti bátran napjait ijjaikúl rossz szomszédgyának az ember; éltes ipája után latorúl incselkedik a' vő, 's a' testvér csemeték csak ritkán értenek egyget. Férijének vesztét a' nő kívánnya, nejének romlását a' férj; a' szörnyű mostoha barnás mérget egyit, 2.) 's a' dőre fiú nem győzi halálát várni az attyának, hogy kézre keritse vagyonnyát. A' szent Jámorság mély porba tiporva vonaglik, 's mennybe repült testvéri után Astraea is árván hagyta, elundorodott szívvel, végtére honunkot, 3.) melyet az öldöklők elleptenek emberi vérrel.

És, hogy az Ég se legyen menttebb, mint földi lakásunk, a' vad erőszakról, a' mord Oriások is, ammint mondatik, a' hegyeket versengve hegyekre torolván, büfzke hatalmok alá kívánták vetni az égnek isteni kormányát. 4.) Mire Jupiter égi tüzének egy sebes ágával kette sujtotta Olympust, 5.) 's Pelion' ormárúl Olszát mellzére lelökte. Még töredéki alatt tornyoknak elásva feküdtek e' szörnyű erejű gonoszoknak teste, mondgyák, hogy kifolyó vérek forró bosszúra ragadta annyokot, a' Földet, ki feléleltette legottan csöppeit; és, hogy erős fájának magva egélsen meg ne szakadgyon, az új ivadékokot emberi testbe zárta; de, megvetvén e' nemzet az isteni névnek mennyei felségét, csak durva erőszakot üzvé,

's a' vért kegytelenül szomjazván, szinte mutatta dőlős tetteivel, hogy vérből vette mivoltát.

1.) *Styx*, Oceanusnak és Tethysnek leánya, a' Tartarus' vidékén egy köziklahajlékban lakott, mellynél ama' híres hideg víznek forrása van, melly, a' köziklábúl eredvén, az alsó világot átfolya. Styx' vizére esküdvén az Istenek, szavokat többé meg nem másolhatták. E' tisztelettel Styxet azért illették, mivel Jupitert a' Títánok ellen segítette. A' melly Istenség e' vízre hamisan esküdött, azt az Istenek társaságokból számkivetették, 's a' Nectartúl és Ambrosiátúl eltiltották. Némán és élet nélkül kellett neki egy egész éltendeig feküdni, még a' penész egészen el nem fogta. Azután más kínokat is kellett még kilencz éltendeig szenvednie, és csak azután bocsáttatott meg vissza az Istenek' társaságába, gyűléseikbe, és vendégségeikre. Styxnek nevezetik eredetiképen egy valóságos forrás Arcádiában, Nonacris és Pheneus mellett, melly azután folyóra vagy tóra nevedik. A' Poéták az alsó világba helyeztették, mivel magában olly sok vasrészecskét foglalt, és olly hideg volt, hogy a' belőle ivó embereket megkábította, vagy méreg gyanánt meg is ölte.

2.) *Barnás méreg*, Aconiton, mérges fű.

3.) *Astraea*, Themisnek leánya, az igazságnak, vagy inkább a' sajátságjusunak Istenasszonya. Képe ugyanaz, melly a' Jeltartóban, avvagy Zodiacusban, *Szűznek* nevezetik. Fejénn csillagkoszorút visel; kezében pedig mérő fontot tart.

4.) Az *Oriások*, Gigantes, Uranosnak és Gaeának, az az, a' Mennynek és a' Földnek fiai voltak. Ama' vércsöppekből támadtak ők, mellyek attyoknak sebéből folytak, midőn Saturnus fiával harczolt, 's mellyeket Gaea felfogott volt. A' hadakozás, mellyel az Isteneket megtámadták, a' később költemények által a' régi Títánoknak és Saturnus' fainak harcaiból eredett, mellyek a' világ' formálásáról író régi Poétáknál az elementumok' harczainak jelképei voltak. A' később Poéták az Oriásokét Thessáliába, az Olympus, Pelion és Ossa nevű hegyekre helyeztették, mivel itt a' föld alatt

való tüzek valaha kiűtvén, a' legrettenetesebb jelenéseknek nyomdokit hagyták magok után. Az Oriások ifzonyú természeteknek rajzoltattak, felette kemény szőrű hajjal és szakállal. A' képző mesterségek mindazáltal csak ifzonyú nagy embereknek rajzollyák sárkánylábakkal, mellyek halhéjjal vannak beborítva. *Winkelmann Anmerk. zur Geschichte der Künste, S. 23. Lippert' Dactyl. I. 26, 27. Description des pier. grav. de Stofsch. p. 50. n. 110.*

5.) *Olympus'* hegye Thessáliában, a' Poétáknál a' mennyet, avagy Jupiternek és a' többi Isteneknek lakóhelyét jelenti; mivel legmagosabb tetejénn, melly a' felhőknél fellyebb emelkedik, sem szél, sem hó, sem eső nem uralkodik. Csúccsa fellegekkel soha be nem boríttatván, szüntelen derültt tekintettel kedveskedik. *Pelion és Ossa* hasonlóképen Thessáliai hegyek.

VII. Szakasz.

*Jupiter az Isteneket egybe gyűjti. Az ország' úttya
az égenn.*

Attya világunknak, 's fejedelme az isteni nemnek,
Jupiter, ennyi gonoszt látván a' mennyei várból
pözsgeni a' földönn, érzékeny szíve megindult;
's a' csak imént történt, 's még a' mennybéli Urak közt
el nem híresedett vendéglés még is e szében
forrván, mellyel az ő voltát próbálta Lycaon:
rettenetes, de igazságához tellyesen illő
bosszúságra fakadt, 's mind öszvehivatta magához
a' bölcs Isteneket. Nem késett senki közülök.

Egy magos út látszik böttýánn a' csillagos égnek,
melly hószíne miatt tejes útnak mondatik. 1.) Ennek
fzembetünő nyomainn gyülekeznek az Istenek a' nagy
Dörgőnek palotájához. Két széle mosolygva
kérkedik a' nemesebb születésű mennyei rendnek
udvarival, hol nyílt kapukonn ki-, be- habzani látszik
a' sokaság; széthintve lakik mennybéli mezőkönn
a' község; elejénn a' legfőbb égi hatalmak
választottak ülést tündöklő régi nemeknek. 2.)
E' ragyogó helyet én, ha megengedtetne merélzen
fzóllanom, a' Palatín' másának mondani merném. 3.)
Majd azutánn, ammint a' márvány házba beültek
a' mennybéli Urak, hol gyűlést tartani szoktak,
ő magosabb székenn csontpálczájára bocsátván
bal könyökét, megrázta haját vagy négyszer; az égnek
csillagit, a' tengert, a' roppant földet ez által

megmeg rezzentvén 's bús rémülésre fakasztván ;
's végre imilly szókkal dörgötte ki úri haragját.

1.) *Ország' úttjának* nevezi a' Magyar. Fejérsége e' résünt fekvő fejer hornynak ama' támentalan sok csillagnak fénnéből támad, mellyek az égnek e' táján fekszenek, 's mellyeket szabad szemmel csillagoknak ösmerni nem lehet. Igaz formáikat az üvegcsövek világosan mutatták, mellyeknek segedelmével ezen új csillagok megett ismét egy másik fejer hornyot, avvagy tejes útat, látni. A' Poéták azt mesélik, hogy e' horny az égenn Júnó' tejéből támadt, mellyel az égnek e' táját meghintette, mikor azt a' szopó Herculesnek, midőn még csöcsömös volt, szájába fejte.

2.) A' Görögök legfőbb Istenségekre, al Istenekre, és fél Istenekre, avvagy Hérosokra, osztozták Isteneiket; de a' Rómaiak csak két felekezetre, *dei majorum et minorum gentium*, úgymint a' régi nemes és az új nemes Istenekre. A' legfőbb Istenségek, kik a' *Consentes*, avvagy *öszvegyűltt*, és a' *Selecti*, avvagy *válagatott* nevet is viselték, ezek voltak: Jupiter, Juno, Vesta, Ceres, Diana, Minerva, Venus, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Az új nemes Istenek közé nem csak a' mezőknek, folyóvizeknek, erdőknek, páfztoroknak, és népeknek Istenségei tartoztak, úgymint Istenségeknek jelképei, hanem az Istenné lett Hérosok, a' megiszemélyesített Erkölcsök és Gonofságok, és az idegen Istenségek is. A' *legfőbb égi hatalmaknak*, *potentes coelicolae*, neve alatt, kik ülést a' tejes útnak elejénn válaftottak, a' Poéta Jupitert és Júnót érti.

3.) A' Palatinus nevű hegyenn volt Romában Augustus Császárnak palotája, mellynek nevéből a' *palatium*, *palota*, név is eredett. *Dio Cassius lib. 53. cap. 16.* Egyébaránt vegye itt észre az Olvasó, hogy Ovidius ama' kornak, mellyben élt, szokásai és hajlandóságai szerint csinosította fel Olympust, és majdnem egy egész városnak rajzollya. Homerus ellenben ugyanazt csak rideg hegy gyanánt terjeszti előnkbe, megelégedvén egy palotával, mellyben Jupiter egész udvarával állandóképen lakik. Hogy itt Ovidius a' Császárnak futólag hízelkedik, szükségtelen említenem.

VIII. Szakasz.

*Jupiter az emberi gonofszágot az Isteneknek
megpanaszollya.*

A' félénk remegés a' nagy Mindenre vigyázó
fő uraságunkért nem faggasztotta királyi
szívemet úgy hajdan, mikor országunkra rohanván
a' sárkánylabú Oriások, fényes egünköt
kénnyek alá kiki száz kézzel próbálta igazni.
Mert, ha elég volt is rémítésünkre hatalma
e' szilaj ellenségünknek, vesztére honunknak
csak maga tört egy népet, 's a' harcz egyféle gyökérből
borzadozott még is Mennyünknek jussai ellen.
Most, valamerre öreg Nereus 1.) környékezi zúgó
habjaival partos kerekét a' földi tekének,
mind egyföszere le kell színérül zúznom az embert.
A' pokol' udvainak tífzteltt folyadékira, mellyek
Styxnél a' szenteltt ligetenn áttűnnek orozva,
esküfzök én, hogy próba gyanánt megtettem előre
mindent, és hogy egyéb nincsen már hátra, hanem hogy
a' fogamat nélkül orvoslott sebre vasakkal
törjek, hogy legalább a' jobb rész meg ne romoljon.
A' fél Isteneket, 's Nymphákat, az erdei Szilvánt,
a' Szatyrus népet, 's a' rétnék Faunusit értem, 2.)
kikkel az égi lakást méltatlanságnak ítéltek
közleni mindeddig, 's kiknek szebb részeitadtuk
's haggyuk ezentúl is hajlékúl földi tekénknek.
Vagy tán azt meritek, mennyeknek Naggyai! vélni,
hogy nyugodalmában maradand félíteni népünk

délczeg erőszakitúl a' romlott emberi nemnek?

Önmagamot, — hallyátok ezen fajzatnak agyatlan
dölfét! — önmagamot, kinek úri szavára remegnek
a' gyors villanatok, 's kit tik fejeteknek imádni
szoktatok, öldöklő szándékkal lesbe merészlett
venni az elbőszültt marhának mássa, Lycaon. 3.)

Köz zúgásra fakadt egyszerre az isteni gyűlés,
's forró buzgással kívánta, hogy ennyi merészség
a' nagy igazságnak boffzúját el ne kerüllye.
Illy meredő szívvvel rémült el az emberi nemzet,
rettenetes kárát látván; 's valamerre tenyészik
földünk, így borzadt meg azonn, hogy gyilkos epéje
eggy dühödő nyájnak Caesar' vérével akarta
Róma' nevét eltörteni. Szent hűsége vízfontag
jobb követőidnek nem volt, Augustus! előtted
kellemetesb, mint Zëus előtt a' mennyei népé;
kik, mihelyest szóval 's felemeltt karjával igázni
kezdé a' zajogást, köz csendességre derültek.

1.) *Nereus*, Pontusnak és Gaeának fia, 's az ötven *Nereis*nek
avvagy tengeri Nympháknak az attya. Hitvesse *Doris* volt. A' ten-
gernek legfőbb Istenségei közé számláltatván, itt a' tenger helyett
vetetik. Kellemetes öreg embernek szokott rajzoltatni, kezében eve-
zőt tartván, és kocsinn ülén, melly tengeri állatoktól vonatik.
Lippert Dactyl. I. 72.

2.) A' fél Istenek, avvagy Herosok, többnyire az Istenek'
fiainak tartattak. Mind testekre, mind lelkekre nézve, mértékhaladó
nagyságú és erejű férjfiaknak képzetle őket a' régi világ, különös

érdemeket tulajdonítván nekik, mellyeket magoknak külömbféle jó szerzemények, erkölcsjobbítások, hazavédelmezések, orfszágtágítások, vagy várasépítések által szereztenek. „Herossaioknak, úgymond *Win-kelmann*, *Geschichte der Künste*, S. 163. avvagy az olyan emberekben, kiknek a' régiség az emberi természetnek legfőbb méltóságát tulajdonította, a' Régiek egész az Istenségnek határáig közelítettek, a' nélkül hogy ezeket áthágták volna, vagy ama' finom külömbiséget, melly közöttök és e' között volt, megzavarták volna. Formáikat bajnokiaknak rajzolták, 's némelly tagjaiknak inkább nagyobb mint természetes felséget tulajdonítottak. Musculusaikba sebes mozgást és foganatosságot helyeztettek; heves tetteikben pedig a' természetnek valamennyi indító ösztöneit mind felsekertették a' tehetős munkálkodásra. Ennek czéllya a' legleghetségesebb külömbfésélg volt, mellyet mindenben készakartva kerestének.“

A' *Nymphák* az egész földön széthintett al Istenségek, de halandók voltak azzal a' külömbséggel, hogy sok századig éltek. Szokott lakásaik a' barlangok voltak, mellyek ezen okra nézve *Nymphaeumoknak* neveztettek. A' *Nymphák* közül legösmeretesebbek:

a) A' *Nájások*, *Najades*, a' vízforrásoknak *Nymphái*. Ezek fejkenn sáskoszorút viseltek; ösmertető jelek pedig a' vizedény volt, melly melléjük rajzoltatott. A' Rómaiak 30ik Octoberben ülték az úgy nevezett kútünnepet, a' fzők kútakba koszorúkat vetvén, a' vonó kútakat pedig hasonló koszorúkkal felékesítvén.

b) A' *Napaeák*, *Napaeae*, a' völgyeknek, virágoknak, füveknek és bokroknak *Nymphái*.

c) A' *Dryások* és *Hamadryások*, *Dryades*, *Hamadryades*, az erdőknek és a' fáknak *Nymphái*. A' *Dryások*, a' régi mondák szerint, a' fák alatt mulattak; a' *Hamadryások* pedig a' fáknak voltak, mellyekkel éltek, és el is enyésztek.

d) Az *Oreások*, *Oreades*, a' hegyeknek *Nymphái*, és a' vadászó *Dianának* legnevezetesebb társai.

e) Ezekenn kívül voltak még háromféle *Nymphák*, úgymint a' *Limnások*, *Limnades*, kik a' tavakban, és más álló vizekben; a' *Lemoniások*, *Lemoniades*, kik a' rétekenn és a' mezőkön; és a' *Potámisok*, *Potamides*, kik a' nagy és sebes folyóvizekben laktak.

A' *Nereisek*, és *Oceanisok*, *Nereides*, *Oceanides*, tengeri *Nymphák* és halhatatlanok voltak, és errevalónézve a' magosabb rendű Istenségek közé tartoztak.

A' képző mesterségek valamennyi Nympháknak karcsú és szép termetet adnak. *Lippert' Dactyl.* I. 484 — 486. és 472. és 438. Azonkívül, hogy ezen Istenségeknek a' Régiek külömbféle mezsi ajándékokkal kedveskedtek, virágkoszorúkkal is felékesítették bálványképeiket, mellyek a' barlangoknál, forrásoknál, folyóvizeknél, hegyeknél és erdőknel állottak; sőt melléjük kertecskéket is plántáltak, mellyek többnyire csak egy kis darab földet foglaltak el, 's mellyekben fűnél, és egynehány virágnál egyebet nem termesztettek; elhitetvén magokkal, hogy a' Nymphák csak ezekben gyönyörködnek. A' Nymphát magát meglátni, veszedelmesnek tartatott. Azt hitte tudni illik az akkori világ, hogy a' kit a' Nymphának lehellete megérdekel, vagy a' ki személlét megláttya, bizonyos kábulásba esik, melly Nympholepsiának neveztetett. E' vélekedésből támadt talán a *Lymphaticus* szó is.

A' *Faunusok*, *Satyrusok* és *Sylvanusok* az erdőknek, hegyeknek és mezőknek Istenei voltak. Termetek részént emberi, részént állati volt. Képeik, kiváltkép a' két elsőké, külömbfélék voltak: mert némellyekenn csak a' fark és a' kecskefülek, némellyekenn pedig még a' kecskelábak és a' kecskefzarvak is mutatták az állatiságot. Most a' képző mesterségek a' Faunusokot és a' Satyrusokot úgy külömböztetik meg, hogy amazok az emberi termethez szítsanak, ezek pedig a' kecskelábak által az állatihoz; jóllehet erre okot a' régi szokásokban nem találunk. A' Faunusoknak legszébb státuái érett és szép ifúsággal 's tökéletes proportióval díszeskednek, úgy mindazáltal, hogy ifjú termetek az ifjú Herosokétúl az ártatlanság és az egygyűség által külömbözzen. Ez volt ezen Istenségekrül a' régi Görögöknek vélekedése is. Lásd *Winkelmann, Geschichte der Künste*, S. 138. *Lippert' Dactyl.* I. 395 — 399. és 439 — 490. *Description des pier. grav. du cab. de Stofsch*, pages 238 — 250. *Monument. ant. ined.* n. 57 — 60.

3.) *Lycaon*, Arcadiának királya. Külömbféle feleségeitül ötven fia lett. A' kevélységben és az istentelenségben e' familiának az egész földönn párja nem volt.

IX. Szakasz.

*Lycaon farkassá változik. Jupiter felteszi magában,
hogy az emberi nemzetet vízőzönnel eltörli.*

A' zfibogás szünnén főúri tekintete által,
Jupiter illy szókkal komoran folytatta beszédgyét.
Ötet ugyan, szünnyön meg gondotok, öszvetiporták
már igaz ostoraim: de csak értésekre adandom
még is, mit vétett, 's melly bosszúim érte negédgyét.

Hogy füleimbe hatott feslett erkölce korunknak,
szörnyű rajzolatit hazugoknak lenni ohajtván,
titkon az Olympusból a' vádolt földre leszálllok,
's emberi termet alatt megkémlen rendre lakásit.
Hosszas volna elő számlálnom, mennyi gonofság
tűnt minden részről seregenként vizsga szemembe:
rettenetes hírét az igazság mellze haladta.
Maenalus' erdeiből, hol szörnyű sziklaodúkbán
vánfszorog a' sok vad, Cyllene' vidékihez érvén,
's innen fenyvesihez jutván a' hóba borított
büfszke Lyceusnak, 1.) behatottam végre az Arcas
fő Úrnak palotájához, mikor éppen az éjet
szülte az esti homály; hova vendég szállani nem mert.
Jelt adok a' népnek, hogy az, a' ki jön, isteni Felség;
's térgyre borúlva imád. Tettét csúfollya Lycaon,
's megtudom én, úgymond, ha halandó emberé, mint én,
vagy bizony Istenség? olly fontos próbajelekből,
hogy sükeres kétségre okunk ne maradgyon iránta.

Megteszi hát mindgyárt a' nagy készüléket arra,
hogy, még én aluszok, rám ütven lopva, megölylön.

Így az igazságot legjobbnak vélte nyomozni.
 Ez neki még nem elég. Házába Molossia küldött
 egy hadi békekezest; ezt ő lenyakazza legottan,
 's féleleven testét rézfént megfőzi puhító
 vízben, szenderedő tűzönn megsütteti rézfént.
 Én, mihelyest ezen ételeket felrakta előmbé,
 böffzúló tüzzel házát szétfőzörtam azonnal,
 's belső Isteneit falromlékába temettem.

Ő elijedve szalad, 's a' néma mezőkre kijutván,
 hafztalanul kíván emberfőzatra fakadni;
 ordít. Tagjaiból mind új agyarába tolódik
 a' fene düh; barmot mézfárol régi főzésből,
 vérrel kívánván még most is eloltani főzóját.
 Köntösiből főzbojt főzletik, lábakra fajúlnak
 karjai, farkas lefőz, 's új termete még is előbbi
 gyilkos képének nyilván hordozza vonását.
 Mint azelőtt, őfő most is; egész orcája erőszak;
 's hajdani vadságát hüven rajzollya mivolta.

Elpufftúlt egy ház; de nem egy ház érdemes erre.
 A' földönn vad Erinnis az úr, 2.) valamerre tekintünk;
 mintha főzetséget főzettek volna magok közt,
 mint esküdtt társak, mindnyájan az emberi falkák,
 hogy gonofőzül élnek. De meg is van téve irántok
 isteni végzésem, hogy súlyát el ne kerüllye
 méltán ostorozó böffzúmnak senki közüllök.

Jupiter így főzött. Nagy főze az égi Tanácsnak
 bíró végzését hangoz főzattal igaznak
 hirdeti; sőt főzógó lángig gerjeszti haragját;
 még a' többi Tagok csak néma jelekkel ítélnek

tellyes igazságnak szándékát. Ámde kesergik
romlását még is mindnyájan az emberi nemnek,
a' köz atyát kérdvén: mit akar bollaúja csinálni
végre az elpufttult földből? ki fog a' nagy Egeknek
tiszteletére teményt áldozni? az állatok által
fogja-e honnyából elpufttíttatni az embert?
A' mennybéli Király, e' kérdésekre felelvén,
mondgya: hogy enyhítsék szorgalmokat, és hogy ezekre
lelly neki gondgya. Igér egyfzersmind a' feleméftett
emberi fajta helyett új és jobb nemzetet ennél,
melly kegyesebb szerbül csudatétele által eredgyen.

Kélfz vala már a' földnek egélfz színére lefzórni
menyköveit: de meg attúl félt, nehogy annyi tüzeztül
lángot vessen az Ég, 's a' tengely egélfzen elégjen.
A' Sors' könyveiből azt is juttattya eszébe, 3.)
hogy jön üdö, mikor a' vizeket, 's a' földet, az éggel
egygyütt, a' menybéli tüzek köz lángba boríttják,
's a' nagy Mindennek remek alkotmánya leomlik.
Eltefzi hát a' tűznyilakot, mellyekkel az izmos
Cyclops nemzetség felfegyverkezteti karját, 4.)
's más bollaútt választ, melly ellenkezzen amazsal,
záporokat küldvén a' föld' színére az égnek
minden-rélfzeiből, hogy az emberi nemzet azoknak
fellegekig dagadó árjában lellye halálát.

1.) *Lyceus*, Arcádiai hegy. *Molossia*, Epirusi tartomány.

2.) *Erinnis*, *Erinnys*, Istenalfzony. A' legégégiebb Poéták
Homerus után egy Erinnissel megelégedtek: de az újabbak többet
költöttek, a' nélkül hogy ökököt megnevezték vagy számokat megha-
tározták volna. Csak a' legkésőbb Poéták ösmernek hármat, *Tisi-*

phonét tudni illik, ki a' gyilkosságokonn áll balfút, *Megerat*, avvagy a' *Fenyegetőt*, és *Alectot*, avvagy a' *Nyughatatlanzkodót*. Ezek Erisnek, vagy az Éjnek, és Acheronnak leányai, 's az alsó világnak Istenasszonyai voltak, kik, a' roszban gyönyörködven, arra rendeltettek, hogy, mind a' földön, mind a' pokolban, a' gonoszságokat megfenyítsék, és megbosszúllják. Nem egyebek egy szóval a' megfsemélyesített Lelkiösméretnél. A' Görögök őket Erinniseknek nevezték, azután pedig, minekutánna Orestestől megengeszteltettek, Eumeniseknek, *Eumenides*, avvagy *Hajlandóknak*, szinte babonásan tartván az efféle nevektől, mellyek szerencsétlenséget jelentettek. A' Rómaiak őket *Furidknak* nevezték. A' régi Görögök komor, de ifjú, és szép ábrázatú szüzeknek irták, szárnyak nélkül, hajokban némellykor kigyókat, egyik kezébe fáklját, melly körül koronkint kigyó volt tekerve, a' másíkba ostort; egyébaránt már egész öltözetben, már félben. Az Etrúriai edényekenn mindenkor szárnyasak. A' Poéták nagyon rettenetesekeknek szeretik rajzolni. Lásd *Monumenti antichi inediti di Winkelmann* n. 148. 149. és 151. E' híres Írónak itt előhozott 148. számárúl azt kell elzre vennünk, hogy e' kép nem Agamemnonnak, hanem Clytaemnestrának és Aegisthusnak gyilkolását jelenti. *Bibliothek der alten Literatur und Kunst*.

3.) *Sorsnak* nevezem a' *Fátumot*, melly a' Régieknek vélekedése szerint öröktől fogva meghatározott végzés volt, melly szerint e' világon szükségképen történik minden. E' végzést még maga Jupiter sem változtathatta meg.

4.) A' *Cyclopsok*, Uranosnak és a' Földnek fiai, a' többi Istenségekhez hasonlók, de csak egyszeműek, erősek és ravaszok voltak. *Heyne* az egy szemrül, melly mindeniknek homloka' közepében volt, azt tartja, hogy az iránta való vélekedés a' Cyclops névből származott, melly elejénte nagy, gömbölyű, és így rettentő szemet jelentett. A' Cyclopsok eredetiképen nem voltak egyebek, hanem csak megfsemélyesített *Villámlások*, ammint neveikből világosan látszik: mert *Brontes* annyit tesz mint *Menydörgő*, *Steropes* annyit, mint *Villámló* és *Beütő*, *Arges* annyit, mint *sebesen és nagyon Világító*. A' Poéták azután megmódosították a' mesét, 's bevezették a' Cyclopsokat Vulcánus' műhelyébe, hogy Jupiternek nyilait avvagy menyköveit koholni segítsék. Végtere vad nemzet költetett belőlök Siciliában, kik sem földművelést, sem hajózást, sem polgári társaságot nem ösmertek, hanem a' hegyekenn és a' barlangokban szerteszét éltek, úgy hogy familiájának mindenik házi gazda fejedelme és bírója volt. Lásd *Hermann's Mythologie*, S. 56. és 368.

X. Szakasz.

A' Vizözönnek rajzolóása.

Erre tehát Aquilót Aeol' barlangiba zárja, 1.)
's véle az olly szeleket, mellyek szétüzik az égnek
fellegeit; 's kibocsáttya Notust. Notus a' vak üregből
nedves szárnyaival kirepül. Ifzonyítani termett
arczai olly feketék a' több mint éji homálytól,
mint a' tífza korom; csak bajjal bírja szakállát
a' sok rá ragadott záportól; szürke hajárúl
csurganak a' sűrű essők; teli szöke ködökkel
homloka; tollba takartt kebeléből harmatok esnek;
's ammint messzeható markával nyomja koronkint
a' homorú felhőt, ropog ez, 's a' záporos esső
vízzel duzmadozó gyomrából zúgva leomlik.
Sok színű Iris, Júnónak házi követye, 2.)
felfzedi a' vizeket, 's az üres felhőköt itattya.
Omlanak a' gabonák, a' földönn öfzvetiporva
fekszenek a' szántó népeknek drága reményi,
's a' hosszú évnek sanyarú munkái enyésznek.

Jupiter, illy ifzonyú hosszúlásával az égnek
meg nem elégedvén, kék Öccsét híjja segédül
vízfolyadékaival. 3.) Mind öfzvekiáltya ez ököt,
's ammint tár szízetenn épültt házába begyűlnek
a' sokféle Folyók: hogy hosszasan intselek, úgymond,
benneteket, nincs arra üdönk; mind öfzvegyétek,
a' mi erőtök van; mert ezt a' mostani szükség
megkívánnya. Ki kell tárházát mindenik érnek
nyitnotok. Így azután, a' gátokat öfzvefzakasztván,

a' kitörő vizeket szabadon haggyátok omolni.
 Szóll vala, 's ők, töstént haza térvén, rendre kinyittyák
 kútyaikat, 's gyors habjaikonn a' sikra görögnek.
 Ő villájával, melly három oromra van olzta,
 meglöki a' földet; remeg ez, 's remegése kifejti
 a' föld' gyomrából a' sok forrásnak az útát,
 mellyek eláradván, a' nyílt rétekre sietnek,
 's a' gabonát, fákat, valamennyi barommal az embert,
 's a' sokféle lakást belső szentségivel együtt,
 gyilkos erőszakkal bizonyos romlásra ragadgyák.
 Hogyha talán marad is valamelly ház, melly az özönnek
 ostromló erejét, mint a' kőszikla, kiállja,
 legmagosabb hajazattya felett egymásba ütődnek
 még is az árvíznek vad habjai, 's rejtve mozognak
 a' csavarék örvények alatt a' hajdani tornyok.

A' föld 's a' víz közt nem volt már semmi különbség.
 Tenger volt minden; de vizét e' mellze kiáradtt
 tengernek partok kif zabott ágyába nem űzték.
 Ez hát dombra siet; lebegő csónokba vonódván,
 ott evez a' másik, hol nem rég büfzke reménnyel
 szántogatott; álló gabonánn úsztattya hajóját
 megmeg amaz, vagy duzmadozó vízárba lesüllyedt
 pórmajoronn; emez ágai közt a' szilfatetőnek
 friss halat űz. A' görbe karú vasmaeska talántán
 vízbe hagyíttatván, zöldellő rétbe fogódzik,
 's talpa magos szőlőkre merül a' fürge hajónak.
 A' meredek sziklánn, hol előbb víg kecskecsoportok
 a' gyöpeköt nyesték, idomatlan tengeri bornyúk
 nyújtják testeiket melegítő fenynek okáért.

A' hab alatt a' Nereisek bámúlva csudállyák
 a' sok zöld ligetet, falukot, 's palotákkal egyített
 városokat. Talabor testü delphínek enyelgve
 úsznak az erdőkben, suhogó gallyakba rohannak,
 's izmos farkaikat remegő tölgyfákba csapintyák.
 A' juhfalca között haldokló farkasok úsznak.
 Hempelyeg a' ragadó habokonn a' sárga orofzlyán,
 hempelyeg a' tigris. Nem győz a' vízi velzélyel
 küzdeni a' vad kan, bár melly veszedelmes erővel
 birjon is. A' szarvast gyors lábai el nem orozzák
 a' sebes árák elől, 's nem lelvén földet az égnek
 lebke lakossa, hová szállyon nyugovásnak okáért,
 fáradtt szárnyairúl a' gyilkos vízbe leomlik.
 A' magosabb helyek is befödetnek végre az árnak
 gát nélkül dagadó színétül; 's most legelőször
 tépdesi a' kék hab tetejét a' büfzke hegyeknek.
 A' köz özönbe veszett főbb része az emberi nemnek,
 's a' kit az ár kímélt, azt lassan előlte az éhség.

1.) *Aeolus*, a' Szeleknek Istene, a' Liparai szigeteken lakott
 a' földközi tengerben, 's az egyiken közüllök zárva tartotta a'
 Szeleket egy barlangban, hacsak neki jönnek nem tettzett, vagy
 Jupitertül parancsolatot nem vett, hogy az egyiket vagy a' másikat
 kibocsássa. A' régi mesék szerint *Aeolus* az Isteneknek kedves em-
 bere volt, ki érczfallal, és ezennkívül meredek kösziklával beke-
 rített úzó szigetenn lakott. Familiája hat fiúból és hat leányból
 állott, kik, öfzveházasodván, szüntelen vendégeskedtek. Szolgái, a'
 Szelek, hatalma alatt voltak ugyan, de palotákban laktak, 's
 minduntalan együtt dobozdták.

2.) *Íris*, Thaumaszak és Electrázak leánya. Thaumaszak, a' Pontuszak és a' Földnek fia, Electra pedig Oceanuszak leánya volt. Íris azután az égi szivárvánznak Istenasszonya, és Jupiternek, de kivált Júnónak házi követte lett. Némelyek Írisnek tulajdonították ama' hivatalt is, hogy az asszonyoknak halálát könnyebbítse, és lelkeiket az alsó világba vezesse. Többnyire Júnó' trónussa alatt ül, szinte parancsolattját várván; kinek ágyát is vetni szokta. A' szivárvány volt az út, a' mellyikenn az égből a' földre, és innen meg vissza járt. Tarka ruhában rajzoltatik, ammint szinte a' szivárványon leereszkedik.

3.) *Kék Öccsét*, Neptunust tudni illik, kinek Görög neve *Poseidon* vagy *Poseidaon*. Saturnuszak és Rheának fia, Jupiternek pedig és Plútónak testvére, egyzersmind pedig a' víznek jelképe, és így a' tengernek királya volt. Királyi méltóságának jele a' régi mód szerint készített hosszú sceptrum, mellyet kezében tart, 's mellynek felül három hegye van, és így három ágú villának is nevezetik. Ennek eredete talán az, hogy némely halakat valaha hagyító dárdácskákkal szoktak volt fogni, mint most a' czethalat hagyító kapcsokkal. Neptunuszak a' régi világból reánk maradt képe parancsoló felséggel telles, de nyugodalmasan derült, még mikor indulatban rajzoltatik is. „Szép feje Neptunusz' státuájának, úgy, „mond *Winkelmann*, melly Romában a' Villa Medicis palotában „áll, Jupiternek szokott fejétől csak szakállában és hajában látszik „külömbözni. Szakálla nem hosszabb ugyan, de bodorabb; bajúszza, „vastagabb; haja pedig, azonnkivül hogy fodrosabb, másképp is „emelkedik fel homlokától, mint Jupiter fején. “ *Unmerkung zur Geschichte der Künste*, S. 44. Sokszor Delphinusoktól vont kocsiban is jár a' tengeren, melly körül szokott követői és szolgálói úszni látszanak. Ovidius itt *kék Testvérek* nevezi, mivel a' tenger' vize e' színnel díszeskedik. *Lippert' Dactyl*. I. 56—66. A' Régiek a' földindulást is Neptunuszak tulajdonították; azért mondgya alább Ovidius: *Ipse tridente suo terram percussit: at illa intremuit, motuque vias patefecit aquarum.*

XI. Szakasz.

*Deucalion és Pyrrha, a' vízözöntül megmenekedvén,
érzékeny panaszokra fakadnak. A' világ helyre
állittatik.*

Attica' földgyeitül Phocis választja el Aon'
dúzs mezeit; 1.) Phocis, melly mindenféle gyümölcsnek
annya gyanánt ragyogott, még föld volt; 's melly az özönnek
pufztító veszedelme alatt, a' tengeregésznek
réfje gyanánt, mindenre ható folyadékkal eláradt.
Ott magos egy hegynek két csúcса felötlík az égnek
csillagihoz, 's a' fellegetek felmúllyá fejével.
A' neve Parnassus. 2.) Száraz bérceére akadván,
mert már minden egyéb el volt foglalva vizekkel,
a' lebegő csónok, melly hitvessével az árbúl
jámbor Deucaliont bátor kebelébe fogadta; 3.)
ez kisiet, 's a' Corycium' Nympháival 4.) első
Istenit a' hegynek, 's Themis Affzont mélyen imádgya, 5.)
a' ki azon korban, szent kérdésekre felelvén,
sorsát a' habozó embernek előre leírta. 6.)
Nállánál igazabb 's jobb férjfit az akkori földön
nem lehetett kívánni, sem affzont, a' ki az égnek
fő Urait felségénél buzgóbban imádtá.

Jupiter, a' földet csupa tóbúl állani látván,
's egy nejet, egy férjfit lélekzeni a' sok ezerbúl,
kik, soha sem vétvén, igaz istenes életet éltek;
szétveri a' felhők' seregét Aquilónak afzályos
szárnyaival, 's ammint megszünnek egészen az essők,
láltya megint a' földet az ég, 's a' kék eget a' föld.

Habjaival sem hűti dühét a' tenger örökké;
 mert Ura, elvetvén a' három csúcsra feloszlott
 villát, 's a' haragos vizeket kérlelve simítván,
 a' velelett bíborba takartt 's a' tengeri mélynek
 híg tetejénn úzó Tritont szóllíttya magához, 7.)
 hogy csigakürtyével jelt adgyon szerte kiáradtt
 nagy folyadékainak, hogy szük ágyába szorúlyon
 mindenik. Erre tehát veszi ez csavarékosan épültt,
 's allya felé szétdomborodó gyűrűkre kitágultt
 kürtyét, melly mihelyest közepénn a' tengeri síknak
 megtelik a' belefűtt levegővel, hangja legottan
 elhat az ormosodó partoknak dupla sorához,
 hol Phoebus születik, vagy az éjnek ölébe lenyugfzik.
 Akkor is, ahogy elért Tritonnak barna szakállánn
 csüggő harmattúl megnedvesedett ajakához,
 's Neptunus' hagyományja szerint a' visszafolyásra
 harsantott jeladást, kihatott valamennyi vizeknek
 öreihez, kik tengereket vagy földeket ónak;
 's a' ki szavát hallotta, szavát töltötte legottan.
 Partyai vannak már a' nagy tengernek; az árbúl
 felszabadúltt ágyába szorúl valamennyi folyóvíz;
 sínlenek a' patakok; sírjokból újra kinyúlni
 látfszanak a' születő halmok; felemelkedik a' föld,
 's ammint a' folyadék megapad, sík színe tenyészik.
 Végre az erdők is fejeket fel kezdik emelni,
 ágaikonn csüggvén híg terhe az enyves ifzapnak.

Visszakerült a' föld, melyet hogy egészen üresnek
 's pufzta vidékeiben mély csendességbe merültnnek
 látott Deucalion, Pyrrhához sírva imígyen

szóllott: óh! szeretett húgom, ki az allzonymi nemből
 még egyedül vagy fenn, óh hitvesem! a' kivel engem',
 köz nagy atyánk lévén, a' vér, a' házi szövetség,
 's most az özönvíznek veszedelmei egybe csatolnak;
 ím! az egész földön, valamerre kiláthat az alkony,
 's a' születő napfény, csak bennünk csillog az élet;
 minden egyéb a' tenger alatt küzködte ki lelkét;
 's még önn állapotunk sem bátorságos egészen,
 most is ijefztgetvén bennünköt az égi csatornák.
 Hogyha te nélkülem kikerülted volna veszélyét
 a' vizek' árjának, hova lenne, szegényke! magányos
 szívéd? az aggasztó félelmet túrni sokáig
 hogy győznéd egyedül? hogy epefztő búdot erősebb
 enyhítő nélkül? Ha te a' tengerbe merültél
 volna előbb, hidd el, mélyébe sietne utánad
 férjed is. Áh! bár csak mesterségével atyámnak
 a' formáltt agyagot lélekre segíteni tudnám,
 hogy kiürültt földünk zselléreit újra tenyészni
 látná! Most, tetfzése szerint a' mennyei Karnak,
 kettőnkben van fenn egyedül maradéka fajunknak,
 hogy példái legyünk az elomlott emberi nemnek.

1.) Böótiának régi lakosi neveztettek Aóniabélieknek. *Phocis*,
 melly itt Aónia és Attica között feküdni mondatik, Böótiát által
 választatott el tulajdonképen Atticátúl. Hogy e' három tartomány
 Görög országban volt, szükségtelen emlitenem.

2.) *Parnassus*' hegye *Phocis*ban feküdt, 's Apollónak és a'
 Músáknak volt szentelve. Két csúcsa, úgy mond *Chandler*, hegyekre
 balmozott hegyekből áll, és szembe csak valamivel messzebből tűnik.

3.) *Deucalion*, Prometheus' fia, Phthiotiának királya, mely Thessaliának egyik része volt. Hítvesse *Pyrrha*, Epimetheusnak és az első asszonynak, Pandórának, a' leánya volt, és Titánisnak is mondatik, mivel Epimetheusnak az atya Japetus Titán volt.

4.) *Corycium' Nymphái* a' Músák; mert ezeknek és Pánnak volt a' Coryciai barlang felszentelve, noha nevét a' Corycia Nymphátúl vette.

5.) *Themis*, Uranosnak leánya, 's az igazságnak és a' jövődülésnek Istenasszonya. Mérő fonttal és pallossal rajzoltatik. Az Isteneknek bíróvégezeit mindenkor álmában vette volt. Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 207. és 708. *Monum. ant. ined.* n. 44.

6.) *Oraculumnak* az olyan templom neveztetett, melyben az Istenség jövődölt. Pausanias a' 10. könyv. 5. részében azt befzéli, hogy a' legrégiebb üdőkben a' Delphiumi Oraculumot Tellus Neptunussal együtt birta. Üdövel Tellus az ő jussát Themisnek engedte, ez pedig végtére Apollónak ajándékozta, ki Neptunus részét is magáévá tette, felcserélvén ezt vele a' Calaurea szigetért, mely most Porónak neveztetik.

7.) *Triton*, Neptunusnak és Amphitritének a' fia, 's a' tenger' királyának hírmondója. Egész lágyékig embernek íratik, apró kékes halbéjjal befödve, alól pedig Delphinusnak. *Lippert' Dactyl.* I. 64. 72. 76. 243. 244. *Monum. ant. ined.* n. 35.

XII. Szakasz.

A' kövekből lett emberek.

Sírva fakadt a' pár. Feltették végre magokban ,
 hogy , megtisztelvén köz imádságokkal az Istent ,
 szent koczkák által kérnek mennybéli tanácsot.
 Nem késkedve tehát Cephisus' szöke vizéhez
 mennek , 1.) melly zavaros habbal már partya között folyt ,
 's isznak előbb folyadékaiból , meghintik azontúl
 néhány csöppeivel fejeket 's köntössököket. Innen
 visszavetszik Themis Afzonyhoz szent úttyokot ismét ,
 haj! kinek egyházánn a' mohnak mocska tenyészett ,
 's tüztelen oltárinn megszüntenek égni az édes
 illatok. A' templom' külsőbenn arcokra borúlván ,
 's csókot függesztvén a' meghűlt köre , imígyen
 kérelték együtt remegő szózáttal az Afzonyt:
 Hogyha igazságos kérésre az isteni szívek
 lágyúlnak csak ugyan , 's ha haragjok végre megenyhül;
 add tudunkra Themis! mit volna művelni tanácsos ,
 a' mi zomok kárát megtéríthesse fajunknak ;
 's nyújtsd kegyesen , kérünk , segedelmedet árva ügyünknek.
 Erre megindult ő , 's illy szókbá fődözte tanácsát :
 Mennyetek innen odább , tegyetek fejetekre borítót ,
 's köntösiteknek övét megnyitván , a' nagy anyának
 csontyait egyenkint vessétek szerte megétek.

Jó üdeig némán bámúltak. Szóra fakadván
 végre az afzonyosság , nem akarta fogadni Themisnek
 szent szavait , 's remegő ajakokkal kérte , bocsássa
 meg neki , hogy lelkét szerezett anyának ez által

sérteni rémülés nélkül nem képes. Azonban
 a' vak rejtekben fontollyák újra magokban
 a' kétes szavakat, mellyekkel az isteni felség
 kérdésekre felelt, 's egymással közlik irántok
 vélekedéseiket. Hitvessét végre imígyen
 kérleli Deucalion: Vagy egészen hafztalan, úgymond,
 szorgalmunk ez iránt, vagy nem javasolnak az ígék
 nekünk semmi gonoszt, 's így meg sem sértik anyánknak
 méltó tiszteletét, mellyet mint gyermeki érzünk.
 A' nagy anyánk a' föld; testének csontyai, vélem,
 a' kövek; és ezeket, mondgyák, hogy hátra hagyítsuk.
 Pyrrha ugyan férjének imilly fejtésre hajlott;
 ámde reménységek kétes volt még is irántok:
 annyira nem bíztak szent intéséhez az égnek.

Vége megeggyezvén, hogy próbát tenni nem árthat,
 a' szugot elhaggyák, 2.) 's beborított fővel, az övnek
 szük környéke alól kirepültt köntössel, az útonn
 leltt köveket hátul maradó nyomaikra hagyítták.
 A' kövek el kezdik — ki hihetné, hogyha bizonynak
 a' szent hajdaniság nem tenné? — vetni magokrúl,
 a' mi kemény 's merevény volt rajtok; durva valójok
 meglágyúl lassan, 's bizonyos formára tenyészik.
 Ammint felnövéen, kegyesebb természet üdült fel
 benne, részenkint látszott is az emberi termet
 nem még szembetünöképen tündökleni rajtok,
 csak mint olly márványdarabonn, melly kezdete által
 a' mesterséges faragásnak vizsga szemünkbe
 tünteti már születő zféngéit az emberi képnek.
 A' mi talán benne vizenyes vagy földi szerekbül

állott, az test lett; csontá vált, a' mi kemény volt,
's hajlani nem szeretett; az ereknek régi nevével
fenn maradott hivatalyok is. Így a' menyzei Karnak
úri hatalmával rövid órák múlva meg annyi
férjfiteremtések lettek valamennyi kövekből,
mellyek Deucalion' karjából hátra vetődtek;
Pyrrha' vetése pedig megtérítette az aszonyt.
Innen sziklakemény, 's a' roszat tűrni merészlő
fajta vagyunk, folyvást bizonyítván, honnan eredtünk.

1.) *Cephisus'* vize Cilacénál Phocisban származik, és a'
Cephisusi tóba szakad. Jobbjánn feküdt mind Parnassus, mind
Delphium.

2.) Itt némelylek a' *discedunt* helyett a' *descendunt* szót
olvassák; de mivel már Deucalion és Pyrrha a' templomból kijöttek,
és ezen Szakafznak 28. (a' Deákban 22.) verse szerint „*repetunt*
caecis obscura latebris“ a' barlangba visszamentek, a' *descendunt*
igének itt helye nem lehet.

XIII. Szakasz.

*Apollo a' Python sárkányt megöli, 's a' Pythoni
játékokot szerzi.*

A' sokféle nemű 's formájú barmokat önnkint
szülte tovább a' föld: mert, ammint dajka tüzétől
a' ragyogó napnak részenkint felmelegedtek
megmeg az ó nyirkok, 's elkezdtek végre dagadni
a' bel hőségtől az ifzap 's a' lusta mocsárok;
mint anyaméhekben nővén a' földnek ölében
's életerőt nyervén a' mindenféle szereknek
magvai, lassankint másmás formákra tenyésztek.
Mint mikor a' Nilus, 1.) mellynek hét ágra szakadnak
habjai, elhagyván a' szántóföldeket, ismét
vissza siet szük partya közé, 's a' tiszta verőfény
a' csak imént született ifzapot forrásra hevíti:
a' feldúltt rög alatt több állati testre akadnak
a' művesek; csak imént kezd olylik, mintha születne,
zfengeni; a' másik nincs még kiművelve, felényi
tagjai sem lévén; 's nyers föld némellykor az egy-
egyik része azon testnek, mellynek más oldala élled.
Mert, mihelyest a' nedv 's a' hőség egybe vegyülnek,
nemzenek is; 's e' két forrásból szoktak eredni
mindenek. A' vízzel harczolván szüntelen a' tűz,
a' vizenyes párák adnak valamennyi szereknek
életet, a' születést a' küzdő béke segítvén.
Így nemzett a' föld, tele lévén zfenge ifzappal
a' vízárák után, 's a' napnak megtüzesedvén

hő sugáraitúl, táméntalan állati formát,
részént régieket, részént új marhacsudákat.

Téged' is akkor szült kegyesebb szándékai ellen,
rettenetes sárkány, ifzonyú nagy Python, az árvíz'
pusztítása előtt hallatlan szörnyet, az újabb
emberi nemzetnek borzasztó válla! ki majdnem
annyira duzmadtál, mint egy szétdomborodó bércz.
Ezt a' nyilviselő Isten meggyőzte, 2.) ki eddig
fegyverivel csak vad bakokot 's friss özeket üzött.
Már ezer öldöklő nyillal hintette be testét,
majdnem egész tegzét kiürítvén, 's ime! csak akkor
kezd vala mély sebeinn barnuló mérge kifolyni.
És, hogy ezen tettnek szent hírét el ne törüllye
a' feledékeny üdö, küzdő játékot, üdönkint
tartandót, szerzett, 's a' tölle örökre kiirtott
szörnyet után az Pythoninak hívatni akarta. 3.)
Itt, valamelly ifiak szekerekkel, pályafutással,
vagy zomok öklökkel győztek, friss tölgyfa bogakból
fontt koszorút nyertek. Nem volt még látni borostyánt
akkor; 's válla körül lebegő sárfzőke hajának
fodraival kerteltt feje' környékére akármelly
fának gallyaiból kötözött koszorúkat Apolló.

1.) *Nilus*, Egyiptomnak fő folyóvize, mely a' földközi tengerbe hét torkolatonn szakad be. Könyökére támaszkodó szakállos embernek rajzoltatik, kezében a' bőség' szarva, körülötte pedig máfzkáló gyermekek lévén. Illyen a' státuája a' Vaticanumban.

2.) *A' nyilviselő Isten*, *Phoebus* tudni illik, avagy *Apollo*, Jupiternek és Latónának Delos' szigetén született fia, a' Músáknak,

a' Tudományoknak, a' Mesterségeknek, de kivált a' Poézisnak, a' Musikának, és az Orvoslásnak Istene. Azonkívül a' nyilazásban nagy mesternek, és a' nap' Istenének is tartatott. Apollo a' Régiéknél a' többi Isteneket a' szépségben mind felül haladta, és így többnyire kellemetes és szeretetre méltó ifiúnak rajzoltatott, szőke és fodros hajjal, melly borostyánkoszorúval vagy diadémával volt felékesítve, szakáll nélkül, kezében lantot vagy ezüst íjat tartván, hátán pedig tegzet viselvén. Apollónak tisztelete, *Heyne* Consil. vélekedése szerint, hihetőképén Pelasgiából származott. „Látni ötet, „úgymond, már a' legrégiebb Hetrúriai műdarabokonn, és a' „Rómaiknál is honi Istenség volt. Maga a' hangszerfűzám, mellyet „visel, és ennek igen egygyűű kézfűzete, világosan mutatya ezen „Istenségnek régiségét. Apollo bizonyára a' Mesterségek' Oltalma- „zójának méltóságára fel nem emeltetett volna, ha már a' legrégiebb „üdőkben Delphiumban olly ünnep nem tartatott volna, mellyet „tánczal és énekkel ültek, 's mellynél kiváltkép lantal éltenek. „A' Pythoni, *Pythius*, *Pythicus*, avagy Delphiumi játékoknál „igen korán kezdődtek a' musikabéli tudós vetekedések. Hasonló „okra nézve lett Apollóval *Bacchus* is a' Mesterségeknek Oltalma- „zója; mert az ő ünnepeinél támadtak a' Dramák; a' Poéták pedig „az Isteneket szokták volt ama' dolgok' szerzőinek és feltalálóinak „hirdetni, mellyek ünnepeiknél végbevitettek.“ A' Vaticanumi Apollo a' Római Belvederben, ama' régi híres státua tudni illik, melly a' mesterségnek olly kiváltkép tökéletes műdarabja, 's melly ezen Istenséget a' legfőbb ifú férjfi szépségnek példájává teszi, lihetőképén a' Pythoni Apollo, nemes büszkeségében, a' sárkányonn vett győzelem után. Lásd *Winkelmann*, *Geschichte der Künste*, S. 392. *Lippert' Dactyl.* I. 136. — A' hol Apollónak palástja van, ott ez kék vagy violafzinű. *Winkelmann*, *Unmerk. zur Geschichte der Künste*, S. 75. — Apollo' ijja a' Görög műdarabokonn csak végeinél görbültt, egyébkép pedig egyenes. *Winkelmann*, *Geschichte der Künste*, S. 98. *Lippert' Dactyl.* I. 139 — 207. *Monumenti antichi inediti*, n. 40 — 44.

3.) A' Pythoni játékok a' Görögöknek négy szent vetekedő játéka közé tartoztak. Elejénte mindenik kilenczedik esztendőnek kezdetével, azután pedig, szintúgy mint az Olympusi játékok, mindenik ötödikével tartattak. Az üdököz az egyyiktől a' másikig *Pythiásnak* neveztetett. Tartatott pedig e' játék Delphium és Cirrha között, egy térségenn, melly Apollónak volt szentelve.

XIV. Szakasz.

Phoebust Cupido megsebesíti.

Daphne nevű szűzhöz, 1.) Peneus' régi folyónak furcsa leányához, gyulladt szerelemre legelsőbb Phoebus. Nem vak eset volt ennek kútfeje: lángját csalfa Cupidónak mérges borszúja okozta. 2.)

Delius, ezt látván, 3.) megvontt idegével az íjnak végeit a' nyilhoz homorítani, 's a' csak imént vitt híres harcza miatt megtelvén büszke negéddel, hát teneked, mondá, mi közöd, buja gyermek! az izmos kézbevaló íjhoz? Csak hozzám illik az ilyen fegyver, mind vadakonn bizonyos sebet ejteni tudván, mind ellenségenn. Nem az én kezem által esett el a' minap a' sárkány, nyilaimnak zápora testénn szinte kiáradván, melly olly nagy térre kinyúlt volt? Az teneked legyen untig elég, hogy tudgya! miféle ingereket gyúthatsz fáklyáddal az emberi szívben, 's a' mi az én díszem, magadénak tenni ne próbáld.

Erre felindulván Vénusnak gyermeke: sértsen a' te nyilad, Phoebus! mindent, az enyim pedig, úgymond, tégedet. A' mivel így, mint Isten, az állati népet felhaladod, híres nevedet felmúllyá vízföntag azzal az én nevem is. Szóllott, és, szerte hasítván a' levegőt nyíltt szárnyaival, meglepte sietve Parnassus' tetejét, hol hüssel apolgat az árnyék; 's tegzébül kikapott két másmás forma nyilacsját. Egyike a' szerelem' lángját lobbantya; eloltja

vággyait a' másik; hegye meg van arannyal amannak
 földve; de tompa emez, 's ólom foglallya be nádgyát.
 Ezzel az Istenség Daphnét sértette meg; azzal
 Phoebus csontyainak színtén velejébe hatott be.
 Ez szerelemre hevül töstént; fut pulzta nevétül
 a' szeretőnek amaz, csak udúit lakni szeretvén
 a' komor erdőnek, 's a' fogságába kerített
 vadnak bőreibben lelvén mindennapi kedvét;
 's minthogy férjetlen Phoebének akarta követni 4.)
 nyomdokait, csak pántlika volt egyy dífze hajának.
 Van neki sok kérője; de ő a' férjfi ajánlást
 megveti mind, maga járván át a' nyomtalan erdőt.
 Vövel adósom vagy, mondá neki gyakran az atya;
 óh, ne maradj, Lyányom! mondá, onokákkal adósom.
 Ő pedig útván, mint a' bünt, tífza szerelmét
 a' házas frigynek, 's gyönyörű orczája fzemérmes
 lyánkapirúlással megtelvén, nyájas ölével
 atya' nyakába borúlt, 's illy szókkal kérte kegyelmét:
 Engedd, édes Atyám! hogy szüzességem örökké
 fenn legyen: attyátúl lám ezt megnyerte Diána.

Ő ugyan, óh Daphném! rá áll; de nem engedi lenned,
 a' mi akarsz, dífzed; formád ellenkezik azzal,
 a' mit ohajtsz. Phoebus meglát, szeretetre hevülvén
 megkér, 's a' mire vágy, bátor megcsallya tulajdon
 szíve hiú bizodalmaival, megnyerni reméli.
 'S mint az aszú tarló, elvefztvén sárga kaláffzát,
 szüresüli a' lángot; 's valamint a' régi sövények,
 mellyekhez közel ért a' fáklya' tűzével az útas,
 vagy mikor a' hajualt megsajdította hasadni,

félre vetette tüzes kalaúzzát, lángba borúlnak :
 Phoebus is úgy lobban foganatlan tüzre. Kerüli
 szélsietéssel amaz , 's nem hajt illyforma szavára :
 Nympha , ne fuss , kérlek ; Peneus' gyermeke , ály meg !
 Nem vagyok ellenség , nem borzas páfztor , azoknak
 egyyike , a' kik eme' legelőkönn őrzeni szokták
 nyájaikot. Ha te osmernéd azt bennem , ezetlen !
 a' ki utánad eseng , nem futnál , hidd meg , előllem.
 Delphi' vidéke nekem hódol ; Claros engemet ösmer ,
 szinte mikint Tenedos , fejedelmének ; Patarának
 fő várassa nekem szolgál , mint régi urának. 5.)
 Zevsz az atyám. Énáltalam áll felfödve az elmúltt ,
 's a' mi van , a' mi leend. Én adtam az emberi dalnak
 új elevenséget szép hangú efzközök által.
 El nem vétí nyílam czéllját ; 's amaz egyy az enyimnél
 csak bizonyosb , melly hajdan üres mellyembe lövődött.
 Orvosló szereket lelven , lábára segítem
 a' beteget füveimnek erős apolásai által.
 Áh ! hogy az egyy szerelem fűorvoslásra nem enyhül ;
 's a' mi segít másonn , az nem használhat urának.

1.) *Daphne* Peneusnak , egyy Thessaliai folyóvíznek , a' leánya ,
 melly az Ossa és Olympus hegyek közt folyt. *Daphne* Görögül
 borostyánt tefz.

2.) *Cupido* , vagy *Amor* , Görögül *Eros* és *Himeros* , némel-
 lyeknek vélekedése szerint a' dolgok' négy talpokainak az egyyike ;
 mások szerint *Vénus*nak a' fia. Attyának már *Jupiter* már *Mars*
 mondatik. A' Szeretetnek Istene , 's valamennyi Isteneknek legfőbb-

bike, ki, a' mese szerint, a' gondokat mind elfélesztí, 's az Isteneknek és embereknek szíveinn egygyaránt diadalmaskodik. Meztelennek, 's már szárnyakkal, már nélkülök, többnyire gyermeknek, vagy legfellyebb nevedék ifiúnak íratik, kezében íjat és nyilakot tartván. Adtak Amornak vagy Erosnak némellyek egygy testvért, kit Anterosnak neveztek. Ama' különböztetést, melly Amort az Istenek' attyának, és a' Mindenség' alkotójának, Cupidót pedig Vénus' fiának, és a' tisztátalanság' dajkájának tartya, ha fel nem találunk is a' Régiségben sükerét, én a' mostani Poézisban nem roszalhatom. Ez az oka, hogy költeményimben Amort Magyarúl Szeretnek, Cupidót pedig Szerelemnek neveztem. A' Poéták több Szerelemistenkéket is szoktak költeni, kiket Örömeknek, Tréfának, és Ámorkáknak neveznek. *Monum. ant. ined. n. 32. 33. Lippert' Dactyl. I. 770—843.*

3.) Phoebus Deliusnak is neveztetik, mivel Delos' szigettyénn született. *Lippert' Dactyl. I. 166.*

4.) *Phoebe*, avyagy *Diána*, Jupiternek és Latónának leánya. Kérésére megengedte neki Jupiter, hogy örök szüzességgel díszkedgyen, 's megajándékozta egyfzersmind íjjal és nyilakkal; hatvan tengeri és húsz Crétai Nymphát adván melléje, kik udvarlására legyenek. A' vadászat' Istenalfzonyának tette azonkívül, a' hegyek' és erdők' Alfzonyának, 's az országútak' és révpartok' Oltalmazójának. Melléknevei a' Poétáknál *Cynthia*, *Titania*, *Delia*, *Dictynna*, *Trivia*, 's a' t. Görögül *Artemis*. *Diána* mindennémű alfzonyi szépségekkel bővelkedik, a' nélkül hogy azokat ösmerni vagy ézeni látszasson. Szűznek rajzoltatik mindenkor, kontyba kötött vagy fejről hofszan lefolyó hajjal. Termete könnyebb és karcsúabb, mint Júnóé vagy Pallásé. Többnyire állva vagy menve íratik, ülve ritkán, kezében nyilat és íjat, vagy hátánn nyíllal teli tegzet viselvén. Homlokánn azonnkivül fél hold látszik, kezében pedig némellykor egy vagy két fáklya. Ruhája térgyig ér, vagy, ha hofszabb, kétfelül fel van gyűrve. *Monum. ant. ined. n. 21—24. Lippert' Dactyl. I. 208—226. Description des pier. grav. du cab. de Stofch, p. 75. n. 280—322.*

5.) *Delphi*, *Delphium'* várossa Boeotiában, *Claros* pedig és *Patara* Lyciában, kis Asiának tartományában, feküdtek. *Tenedos* az Egéumi tengernek egyik szigettye. E' helyekenn *Apollo* kiváltkép tiszteltetett.

XV. Szakasz.

Daphne borostyánfára változik.

Daphne ki sem hallgatta szavát, noha többet akart még szólni, elfutván szárnyékony lábbal előlle.

Ő nyomainn sebesebb szaladással ügyekszik utánna.

Mint mikor a' gyors eb, melyet vad Gallia fajzott, 1.)

a' lekafzáltt rétenn látván a' nyúlat, utánna

sürgeti friss lábát, lábátúl várja vízföntag

oltalmát amaz is; már szinte farára rohanni

látzik az eb, minduntalanúl megkapni remélvén,

's a' nyoma csak, melyet kifeszültt agyarába szoríthat;

kétkedik a' másik, vallyon megfogtaë, vagy sem?

's még harapó agyarából is kirugaszodik ismét,

elhagyván fogait, melyek lábféleit érték:

Így van Apollónak Daphnéval sorsa; reménnye

üzi az elsőnek lábát, a' félelem ennek.

Végre kihül a' Szüz erejébül, rósavonási

meghalaványodnak; nem győzi sebes szaladását,

's Peneus' vizeit meglátván: hogyha folyókban

Isteni méltóság lakik, úgymond, nyújts segedelmet,

édes Atyám! Vagy nyílly te mező, óh! nyílly meg alattam,

hol nagyon is tetfzek! Legalább e' termetet, útáltt

sérelmemnek okát, felváltván mással, emélsz fel!

Allig végzi könyörgését, merevednek azonnal

tagjai; töke gyanánt légy hártya boríttya be melljét;

szép haja zöld lomb lesz; karjából ágak erednek;

szinte imént gyors lába megáll, 's gyökerekre verődik.

Erre megindulván Phoebus, ha te nem lelszel, úgymond,

hitvesem, óh! legalább légy fám. 2.) Zöld ágad örökké
 lengjen arany hajamonn; lantomnak dífze borostyány,
 's tegzemnek kofzorúja legyen meg örökre borostyány.
 Majd, mikor a' diadalmas öröm kurjongva bevonnya
 Róma' lakási közé a' hadnak büszke vezérit,
 's a' hofzú pompánn az öreg Tarpejus elámúl,
 a' te bogad kerekítse fejét a' győznitudónak. 3.)
 Leghűvebb örvét Augustus' háza tebenned
 lelven, fő nyílása előtt tündöklefz ezentúl,
 a' közepett álló tölgynek zöld ágait óván. 4.)
 'S mint ifú fejemenn mindenkor függni hajamnak
 fürtyei, úgy fognak bogaid gallyazni örökké!
 Végsi fíavát Paean; 5.) most lett ágával az új fa
 rá hunyorít, 's feje' képében meghajtya tetőjét.

1.) Az agarak Galliábúl szakadtak.

2.) Az Isteneknek, valamint tulajdon állatok, úgy tulajdon
 fák is, szoktak volt szenteltetni. Phoebus' fája a' borostyány volt,
 Jupiteré a' tölgy, Vénusé a' myrtus, Bacchusé a' szőlő, Cybelleé
 a' fenyő, Herculesé a' nyárfá, 's a' t. Azt hitte tudni illik az
 akkori világ, hogy ezen Istenségek a' nekik szentelt fákot külön-
 sebben oltalmazták. Sokszor templomok helyett a' hegyekenn vagy
 a' völgyekben csak oltárok vagy bálványképek állítottak fel az
 Istenek' tiszteletére. Ezen oltárok vagy képek körül azután élő
 fák plántáltattak, mellyek szinte homlokírás helyett jelentették az
 Istenséget, melly illyképen tiszteltetett. E' fákot feltalálni több-
 nyire, ha egybaránt a' helynek szűke megengedi, a' metfzett
 köveken is, az Isteneknek képei mellett. *Lippert' Dactyl.* I. Könyv.
 a' 74. old. A' borostyány Parnassus' hegyénn legfzebben nevedett,
 mellynek szomszédságában Delphium feküdt: nem csuda tehát,
 hogy az odaváló emberek Apollónak szentelték.

3.) A' Római hadi Vezérek, kik az ellenséggenn jelesőbb győzedelmet vettek, a' diadalom' napján egy magos köcsinn, melyet négy szürke ló vont, bíborba öltözve, 's fejkenn borostyánkőszorút viselvén, pompás késérettel, 's a' népnek állandó örömkialtásai között, Róma' várossánn kereftül, mentek fel a' Capitóliumba, melly Tarpejus' hegyénn feküdt, hol áldozat-tétetett, 's a' z'fákmány'nak egyik része az Isteneknek szenteltetett.

4.) A' többi tífzetelek között Augustusnak azt is megtették a' Rómaiak, hogy palotája' elejébe borostyányfákat ültettek, mellyek felett tölgyfakoszorú függött. *Dio Cassius* lib. 53. cap. 16. Mások azt mondgyák, hogy ajtaja előtt a' borostyánkőszorú alatt tölgyfakoszorú függött. Látni valóban még most is Augustusnak régi pénzéinn a' *polgári koszorút*, mellyet két borostyányág színte átölel, ezen írással: *ob cives servatos*; mert a' polgároknak valóságos oltalma az ellenségekenn vett győzedelmekből állott, mellyeknek jelképe a' borostyány volt. Mondgyák, hogy márványba vagy érczbe véssett ilyen polgári koszorú Augustus' ajtaja felett is tündöklött. Mások azt vélik, hogy a' palota előtt ültetett borostyányfák között színte közepett eleven tölgyfa is állott, jelkép gyanánt, hogy a' polgárságot a' környöskörül álló győzedelmek oltalmazzák. Ezen értelmet Ovidius' szavainak nem adni, a' *mediam* melléknév miatt, színte lehetetlen: *ante fores stabis, mediamque tuebere quercum*. Én tehát a' Magyarban is ezen értelemnél maradok; de a' nélkül, hogy az imént említett vélekedést megvessem, melly azt állítja, hogy a' fellyebb megírtt pénzenn fennmaradtt polgári koszorú Augustus' ajtaja felett márványba vagy érczbe metfzve tündöklött. A' véssett koszorú miatt, melly ajtaja felett volt, ajtaja előtt az eleven fák is állhattak.

5.) *Paean*, Czéltaláló, Phoebusnak mellékneve volt.

XVI. Szakasz.

Íóból tehén válik.

Thessalus' atyjának földgyénn 1.) a' Tempe nevű völgy
 egy magos erdőnek meredek kebelébe szorítva
 fekszik. 2.) Ezenn az öreg Peneus' habjai, Pindus'
 allyából forrván, 's mérges tajtékot okádván,
 átgomolyognak. Az ágy ökök nagy mélyre vezetvén,
 vad rohanásokkal sűrű felhőket okoznak,
 mellyekből magosan hempelygő pára tenyészik,
 's a' fáknak lombos tetejét meghinti ködökkel.
 A' szakadó víznek zuhogásai messze kihatván,
 rémítő hanggal fárasztják Tempe' vidékit.
 Itt egy szirtbarlang Peneus' ülése, lakása,
 rejteke; itt országván, a' többi folyónak
 törvényt szab; törvényt az enyelgő Nymphaseregnek.
 Most, ide a' honnak folyadéakai ölfvetolódván,
 nem tudgyák, az atyát vígasztallyáké? vagy inkább
 Daphne' dücsőségénn örvendgyenek? Apidanussal
 a' nyárerdőkből rohanó Sperchius, utánna
 Aeas, Amphrysus, 's a' mindég zordon Enipus. 3.)
 Majd azután a' többi folyók érkeznek; amarra,
 vagy kiki kedve szerint a' nagy tengernek ölébe
 erre vezérelvén sok tébolygásai által
 fárasztott vizeit. Csak az egy bús Inachus, a' ki
 nincs vele. A' barlang' mélyénn elrejtve, könyekkel
 árasztgattya vizét. Áh! elvesztette leányát;
 's azt sem tudhatván, meghalté, vagy élé? 4.) kesergve
 kétkedik a' nyomorúlt. Nem akadván semmi nyomára,

elhízi, hogy meghalt; 's még sem tud szíve nyugodni, rettenetesb rosztól féltvén boldogtalan Íot. 5.)

Jupiter őt meglátta talán, mikor attya' vizétül megtért: 's óh szép Szüz! úgymond, lám szinte imént kezd mennyei úttjának tüzesebb közepére verődni a' nap. Tikkaasztó a' hőség. Térj be azonban fénytelenebb árnyéki alá e' hüske ligetnek. Áh! ne szaladgy töllem! De szaladt ő. Lerna' tavának réttyeit elhagyván, 6.) már a' Lyrceusi földnek zöld fákkal hintett mezejét kezdette haladni, ammint Zevsz az egész tájat meglepte homállyal. Aszfonya 7.) véletlen letekint e' tájra; csudállya, hogy fényes nappal sűrű köd vonnya be színt estve gyanánt, noha sem vizeket gőzölgeni nem lát, sem nedves földből párákat gyűlni; 's eszébe jutván rajtakapott férjének számtalan illyes tolvajsági, az ég' környékénn kezdi keresni vizsga tekintetivel, de sehol sem látta. Vagy ő sért, úgymond, vagy szemeim csalnak; 's a' földre lezálván, a' ködöt eggy szóval messzebb ofzlattya helyéről.

Jupiter, érezvén Júnót érkezn, előre eggy gyönyörű tehenet termeszt a' fürge leányból. Szép ő még így is. Maga szépnek vallani Júnó kénytelen, és, az igazságot nem tudni tetetvén, kérdi, ki' nyájából, honnan, 's e' tájra mikint jött? Jupiter a' földből eredettnek mondgya; nejének még ne talán vizsgább nyomozásit előzni akarván. Add nekem e' tehenet, mondá. Zevsz mit tegyen? Íót meg nem menthetvén többé, Júnónak od' adgya.

1.) *Thessalus' atyának földgyén*, Thessaliában tudni illik, melyet itt Ovidius Aemoniának nevez, mivel Thessalus' atya Aemon volt.

2.) *Tempe' völgye*, melyet az új Görögök *Lycostomának*, azaz *Farkastoroknak* vagy *Farkasagyarnak* neveznek, mivel a' tenger' részéről Peneus' torkolattjánál farkasagyarhoz hasonlít, valamint hajdan, úgy még most is egy igen keskeny és felette mélyen fekvő sziklarés két olly magas hegy között, hogy, Titus Livius' tudósítása szerint, ezekről a' mélységbe lehetetlen lenézni a' nélkül, hogy az ember, a' rettenetes feneketlenségűl elfizonyodván, vezedelmesen meg ne szédüllyön. E' mélységhez oda járúl még az is, hogy *Peneus'* vizé, nyugotrúl kelet felé folyván, és e' mélységbe lerohanván, partján olly kevés közt hágy, hogy amaz útonn, melly Larissából Thessalonicába visz, tíz ember egymás mellett allig mehet. Peneus, nagy zúgással rohanván le a' mélységbe, a' Régiek' tudósítása szerint, egy mérges patakot vitt le magával, mellynek neve *Titaresus* vagy *Eurotas* volt, és Macedoniából érkezett. Elhervasztotta ez, valamerre folyt, a' zöldsegeket, 's éles vizével még a' palántáknak gyökérrojtait is elégette. Volt benne tudni illik sok edző szurok, melly olajforma szer gyanánt a' viz' szinén úfzott. Seneca a' Természetről való Kérdéseiben úgy beszéll rólla, mint egy vezedelmes méregről. Az erdők, mellyek részént Olympus', részént Ossa' hegyén kétfelől fekszenek, megakadályoztatták ama' nedves gőzöknek terjedését, mellyek, Ovidius' mondása szerint, a' fáknak csúcsait köd gyanánt elborítták. A' Régiektől e' völgynek négyféle rajzolósa maradt reánk. Plinius és Aelianus románosan festik, Livius pedig és Ovidius hüven és igazán. Az újabb Utazók, és azok, kik ezeknek tudósításait öfvegyűjtötték, mint Baró Tott, a' régi földírásban olly járatlanok, hogy Tempérül mind csak úgy beszéllenek, mint egy mósolygó térségről; holott maga Aelianus, ki egyébaránt nagyobbítani szeret, egész szélességét csak tizenöt ölnyiinek mondgya. Lásd *de Pauw*, I. Rész. 29. old.

3.) Thessaliának folyóvizei; kivén *Aeast*, melly Epirusi, és *Inachust*, melly Argolisi.

4.) *Meghalté, vagy élé?* a' mit Ovidius így ejt: *vitane fruatur, an sit apud Manes?* A' *Manes* név alatt a' Régiek többnyire a' jámbor embereknek testeiktől megváltt Lelkeit értették; de itt Ovidius általa csak általlában a' meghalttagnak Lelkeit jelenti. A' Lelkekről a' Régiek imigy vélekedtek. Az Isteneikenn kívül

végzetlenül sok teremtetett lelkeket hittek, kiket Daemonoknak neveztek. Ezek közé számlálták ök a' meghalt embereknek lelkeit is, ama' közönséges név alatt, *Lemures*, kik csak kétfélek lehettek, a' jámbor embereké tudni illik, és a' gonoszoké. A' jók nyugodalmas és boldog házi Istenek lettek maradékaiknál, és a' *Lares* nevet viselték. A' gonoszok büntetésül a' földön tévelyegtek szökevények gyanánt, mint veszélyhezó válszai a' roszsáknak, és mint erőtlenségű a' jámboroknak; és ezek *Lárváknak* nevezettek. Ama' bizonytalanság miatt, ha a' meghalt embereknek lelkei jámboroké vagy gonoszoké? a' *Manes* adatott nekik köz név gyanánt, melly helyett tiszteletből a' *Dii Manes* név lett. Lásd *Apulejust, de Deo Socratis. Edit. Altenb. Tom. 2. p. 110.* és *Lessinget, wie die Alten den Tod gebildet. 67.*

5.) *Íó* meséje a' legrégiebb Görög mondák közé tartozik, és hihetőképen a' holdnak ama' jelképéből származott, melly tehén-szarvú asztonyi főből állott. Jupiternek hozzá való szeretete, és Júnónak szerelemfáltása megegyeztek az alsó levegőből való ideával, mellynek eredeti jelképe Júnó volt. A' Görögök azután az egész mesét megzavarták, és Isis' képével megvegyítették. Már a' legrégiebb üdőkben jutottak volt napkeletből Argosba egynehány jelképek és mesék, mellyek közé *Íó* is tartozott. Ez eredetiképen tehén-szarvú asztonyi termet volt, mellyből a' Görög egész termetet alkotott, hogy a' mesét Jupiter' szerelméről természetesebbnek tegye. Lásd *Heyne Consil. ant. Auffätze, 1. Stück, S. 41. n. 42.* *Íó*' személye alatt, ammint esetét Ovidius érzékenyen rajzolja, én magamnak egy jó erkölcsű és emberséges nevelésű leányt képezek, ki, édes atyának házából mellze csábbittatván, szerencsétlen, azután pedig elhagyatván, a' nyavalyák és nyomorúságok által szinte ösmerhetetlen lett. Atyához végtére vissza térvén, csak nagynehezen tudgya különös jelek által megmutatni, hogy gyermekei közé tartozik; minekutánna pedig ezt megbizonyította, édes atyától sokkal keservesebben sirattatik, mintsem ha halttnak tudta volna.

6.) *Lerna*, egy Argolisi tó, mellyben a' Herculestől megölt sárkány tartózkodott. *Lyrcaeus* egy Argolisi hegy.

7.) Júnó tudni illik, Görögül Hera vagy Here, Saturnus' leánya, 's Jupiter' húga és hitvese, ki férjével az Istenekenn és az emberekenn való uralkodást felosztotta. Characterének fő vonásai az uralkodásra való törekedés, és a' szerelemfáltás volt, melly utóbbik indulat Jupiternek többföri hátelenkedése által mindun-

talán megújult, és szüntelen tápláltatott. Őrölla nevezték a' Rómaiak az aszonyi őrző lelkeket Júnóknak; 's valamint a' férjfiak többnyire Jupiterre, úgy a' Római aszonyok Júnóra esküdtek. A' Görögök és a' Rómaiak öbenne a' házasságnak oltalmazó Istenasszonyát egyaránt tisztelték. Júnót a' mesterségeknék műdarabjaiban nagy és gömbölyűen botos szemérül és uralkodó ajakirúl lehet megősmerni. Egyébaránt képei a' többi Istenasszonyokét, mind a' természetben, mind a' királyi büfzkeségben, felhaladgyák. Fejénn diadema avvagy korona, az egyik kezében gránátalma, a' másikban sceptrum, mellette pedig páva van. Sceptrumának hegyénn kakuk ül. Némellykor kocsiban is íratik, melyet pávák vonnak. Mászor meg kezében dárda, vagy áldozó csésze van, mintha áldozni akarna menni; lábainál pedig páva, melly képeinek legbizonyosabb jele. Jelképe ő az alsó levegőnek, mellyben a' fellegek lebegnek, és az égi szivárvány látszik. Mikor az eget jelenti, kék ruhában lehet rajzolni: de *Martianus Capella* fejr fátyolt ad hozzá. *Winkelmann, Anmerk. zur Geschichte der Künste*, S. 76. *Monum. ant. inéd.* n. 14. 15. *Lippert' Dactyl.* I. 52. 53. *Description des pier. grav. du cab. de Stofsch*, p. 52. n. 128—133.

XVII. Szakasz.

*Íó Argusnak őrizete alá adatik.**Inachus megösméri.*

Még az ajándékkal sem szünt meg gondgya egészen, félvén, hogy netalán Zevsz visszalopattya kezébül; 's Árgushoz fordult, hogy szép tehenére vigyázzon. 1.) Száz szeme volt ennek; szemmel volt rakva fejének majdnem egész környéke. Szokott nyugovásnak okáért páronkint hunyorogtak ezek, 's a' többi azonban nyitva maradt, 's hivatallya szerint a' tárgyra vigyázott. Árgus, imígy vagy amúgy állván, mindenkor azonkép látta szegény Íót; 's ötet, még hála megett is, ammint megfordult, el nem vesztette szemébül. Nappal zöld legelőnn szabadon tévelygeni haggya; ámde, mihelyt a' nap földünk' allyába lenyugszik, méltatlan kötelet vetvén szirtyére, bezárja. Gallyat eszik 's keserű füvet a' boldogtalan; ágya sokszor minden alom nélkül a' pufzta kemény föld; 's többnyire még vize is tele van zavarékos ifzappal. Karjait Árgushoz fel akarta emelni koronkint; 's karjai nem lévén, nem volt mit emelnie hozzá, hogy bús sorsa iránt kérlellye. Panaszra fakadni többször iparkodván, szomorú bögések eredtek torkából, 's a' rettenetes hangokra magában megmeg döbbenvén, rémült már durva szavátúl.

Végre ama' parthoz, hol hajdan sokszor enyelgett, attya' folyójának szeretett partjához is elment; 's ammint a' vizekenn megsajdította szokatlan

Izarvait, elrémtült, 's képét ifzonyodva kerülte.
Nem tudgyák a' Nájások, nem tudgya tulajdon
attya, hogy ő; 's már attya' nyomát nyöszörögve követlén,
már azokét, meghaggya magát simogatni; megállván
önkint, hogyha szelídségét bámúlva csudállyák.

Inachus erre füvet szedeget, 's oda nyújtya merélzen
szája felé; ő nyallja kezét 's csókollya vízföntag,
szembetünő könyeket hullajtván. Áh! ha beszélni
tudna szegény, szomorú esetét attyának azonnal
elmondván, inkább segedelmet kérne kezétül.

Elnémultt szózattya helyett a' porba betüköt
írt azután remegő lábával, mellyek azonban,
nagybábúl legalább, megfejtsék mostoha sorsát.

Én nyomorultt! mondá gyámoltalan Inachus erre,
szarvai közt csüggvén, és szőke nyakába borúlván,
én nyomorultt! mondá másodszor is, elkeseredve.

Hát te vagy a' földnek majdnem valamennyi szögében
hasztalanúl keresett boldogtalan Ío leányom?

Áh! sokkal könnyebb volt még búbanatom akkor,
hogy nyomozó szívem meg nem lelt, mintsem azóta,
hogy megölelhetlek. Hallgat? Szavaimra felelni
nem tud? Pusztá sohajtások nyöszörögnek atyádhoz
mellyed' mélyeibül? 's búmonn csak högve kesergel?

És e' rettenetes kínom nem is érheti végét
életem' alkonyival! Káromra van isteni voltom!

Ajtaja el lévén a' sírnak előllem örökre
zárva, örök mély bánatom is, melly gyöttri valómat.

Árgus az illy panaszokra fakadtt érzékeny atyának
kajja közül Íót végtére kifejti; elüzvén

a' zokogó Öreget, 's tehenét más rétre vezetvén,
 hogy, honi földgyeitül messzebbre szakadva, legellyen.
 Ő maga, egygy hegynek szomszéd tetejére leülvén,
 főforgás nélkül az egész környékre vigyázgat.

1.) Lásd *Lippert' Dactyl.* 1. 49. *Description des pierres gravées du cabinet de Stofch*, p. 57. n. 160.

XVIII. Szakasz.

*Mercurius megöli Árgust, kinek szemei a' páva' farkába
helyeztetnek. Syrinx nádra változik.*

Már maga sem tűrhette tovább Fejedelme az égnek
a' méltatlan igát, mellyel terhelve Phoronis 1.)
csüggedezett; 's rövid ígéssel meghaggya fiának,
kit neki egygy ragyogó Plejas szült: ölyve meg Árgust. 2.)
Késedelem nélkül lábához tüzi tehát ez
fzárnyait; a' vesszőt tehetős karjába ragadgya, 3.)
melly mély álmot okoz; 's feltéven végre fejére
a' fzárnyas sisakot; lerepül a' botos egekből,
Jupiter attyanak várából. Eltefzi töstént,
ammint gyorsan elér a' föld' fzínére, fejezül
a' sisakot, bokacsontyairúl a' tollakot, és csak
a' bájos vesszőt vízi el lessére, magával.
Ezzel igazgatván a' vídám kecskecsoportot,
mellyet mentében csent volt, a' náddarabokból
öfzverakott síponn dalokot fút fzívrehatókot.

Árgus, az akkor leltt efzköznek hangjai által
megbájjoltatván: Ülly mellém, bárki vagy, úgymond,
ím! e' fzirtre; kövér itt a' fű; jobb legelőre
más helyekenn nem akadsz; van is itt alkalmas árnyék,
melly a' pásztorokot frissítő hüssel apollya.

Erre az égi Követ, vele a' köfzálra leülván,
a' siető napnak részét eltölti beszéddel,
részét dallyaival, mellyeknek bájjai által
Árgusnak fzeimeinn diadalmaskodni reméltett.
Ámde vífzont ez is a' kötözö álommal erősen

küzködik, és, ha talán egy része szemének elalszik, nyitva vigyáz az alatt a' többi. De, végre ohajtván hallani, melly útonn, módonn, 's ki találta fel édes hangjait a' sípna? mert — színte csak akkor esett meg e' lelemény, — illy szókkal adott e' ritka csudárúl hírt Atlandiades. Volt, úgymond, Arcadiának hűs hegyeinn egy nevezetes Nonacrisi Najas; Syrinxnek nevezék az egész környékre vigyázó fürge Hamadryasok, nyájas szomszédgyai. Sokszor megjártszotta szemes fortélyival ő az utánna esdeklő Satyrust; kiosontott sokszor az érte gerjedező Istenségeknek furcsa kezéből, kik vagy az árnyékos ligetekben lakni, vagy örös gondokat a' termő földekre viselni szeretnek. Tífzta Diánának 5.) nyomait tisztelte, követte Syrinx. Szűz övvel lévén leszorítva ruhája, mint amazé, kiki meglátván, Latonia Szűznek vélte, ha szarvját meg nem sejtette kezében: mert amazé aranyj. De sokan még így is amannak hitték. Színte mikor nem rég haza vette Lyceus' 6.) bérceiről úttját, megsajdította fenyűvel felkuszorúzott Pán, 7.) 's illyformán száll vala hozzá.

Májának fia itt el akarta beszélleni, a' mit Pán mondott; azután, hogy, kérésére nem állván Syrinx, 's útatlan helyekenn szaladásnak eredvén, ammint a' fövényes Ladonnak 8.) lomha vizéhez ért volt, melly sietős úttját elzárta, folyékony Nénnyeitől segedelmet kért, fenn szóval ohajtván, hogy kies ingereit jövevény természetbe rekeszék;

hogy Pán, szinte mikor Syrinxet akarta ölelni,
 nádat ölelt a' Nympha helyett; 's végtére sohajtván,
 ammint a' levegő behatott a' nádba, szelíden
 zengedező panaszokra fakadt a' Nympha vízföntag;
 hogy, valamint ezen új lelemény, úgy szinte az édes
 hangok is, elfogván Pán' szívét bájos örömmel,
 illy szózatra fakadt: legalább így tartson örökké
 a' mi szövetségünk! és hogy, többféle darabját
 öfzveakasztgatván a' nádnak gyenge viasszal,
 a' Syrinx névvel tisztelte meg új leleményét. 9.)

Mindezeket böven le akarván festeni Hermes, 10.)
 látta, hogy Árgusnak szemeit meggyőzte az álom,
 és hogy az annyi közül egy sincs már nyitva. 11.) Legottan
 félbe szakasztja tehát szavait, 's hogy mélyen aludgyon,
 a' bájvefűszövel lankadt pilláit orozva
 megsimogattya. Fejét azután, mely szinte hunyorgott,
 késelem nélkül, hol forgó tüzi nyakához,
 horgas kardgyával lehasítván; végre lesujtja
 testét a' hegyről, 's a' szirtet vérbe borította.

Árgus! halva heversz. Elaludt szemeidben az élet.
 Néma setéséggel lepi el száz fényeket egy éj!—
 E' szemeket, szomorú panaszok között Júno kiszedvén,
 hű pávájának botos farkára felosztja,
 melyben drága kövecskékkel versengve ragyognak.

1.) *Phoronis*, Iónak mellékneve Phoroneusról, ki Inachusnak
 attya, és így Iónak nagy attya volt.

2.) *Plejas*, Maja tudni illik, ki Atlas' és Plejone' hét leányainak egyike volt. Ezek annyok után Plejasoknak, *Plejades*. neveztetek, 's a' csillagzatok közé szállítottak, hol a' Magyaroknál a' *fias tyúknak* nevét viselik. A' fiú, melyet Maja Jupiternek szült, *Mercuriusnak*, Görögül *Hermesnek*, neveztetett. Az Isteneknek követtye volt ő, 's többnyire karsú ifiúnak rajzoltatott, kezében pálczát vagy vesszőt, melyre két kígyó volt feltekerve, fejénn szárnyas kalapot vagy sisakot, lábain pedig kis szárnyakat viselvén. Istene volt azonnkivül az ékesenszóllásnak, a' kereskedésnek, és a' tolvajásnak. A' meghalt embereknek Lelkeit ő vezette az alsó világba, és onnan némelykor vissza is. Ezen Istennek a' ravaszság és a' gyorsaság legfőbb tulajdonságai voltak, legközönségesebb melléknevei pedig Atlantiades, Kígyósvesszőhordozó, Cyllenius. „Min-
„denik nép, úgymond *Heyne* Consiliarius, melly culturáját maga
„alkotta, a' Poézisnál kezdi e' munkát; mikor tehát *Mercurius*
„az emberi cultura' szerzőjének és atyjának nevezetik, egyszers-
„mind a' cytharának feltalálása is neki tulajdonittatik. Ezen
„Istenségnek ideája Egyiptomból származott. Elejénte az éfznek és
„a' nyelvnek jelképe volt. Majd azután neki tulajdonittatott
„minden, a' mi a' Görögök' culturáját előmozdította, és a' mi
„a' nevelésnél a' jó erkölcsű embereknek formálására legszüksége-
„sebbnek tartatott, úgymint a' Musica, az Ékesenszóllás, és a'
„Palaestra, avagy a' viadalnak és a' küzdésnek iskolája.“ Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 313—349. *Description des pier. grav. du cab. de Stofsch*, p. 86. n. 362—432. *Monum. ant. ined.* n. 38—39.

3.) E' vessző vagy pálcza, *Caduceus*, aranyból, és két kígyóval volt körületekve. Ereje csudálatos volt, és kiváltképp az indulatoknak lecsillapításából 's a' vetekedéseknek kibékültetéséből állot. Azonkivül *Mercurius* vele álmot és álmokat is okozhatott; rajta pedig az Árnyékokot vezette az alsó világba.

4.) *Nonacris*, Árcadiának egyik vára.

5.) *Diánát* itt *Ovidius Ortygiai Istenaffzonymnak* nevezi, mivel Delos' születte, hol Diána született, Ortygiának is mondott. Ámde mivel Apollo is Delosban született, és *Ortygiai Istennek* még sem nevezetik; mások azt itélik, hogy Diána a' melléknevet egy Ortygia nevű szép ligettől vette, melly Ephesustól nem mellez a' tenger' partyán volt, 's mellyben, ammint egy hagyomány bizonyította, tehát nem Delosban, Latonától született. E' ligetenn folyt át *Cenchrius*; e' felett volt *Solmissus'* hegye; ezenn verték a' Curétok pajzsaikat, hogy Diána' sirását Juno meg ne hallja. Annyá után Diána Latonia Szűznek is nevezetik.

6.) *Icyceus*, Arcadiai hegy.

7.) *Pán*, Jupiternek és Hybrisnek fia, a' baromnevelésnek, a' páfztori életnek, az erdőknek, és valamennyi mezei vidékeknek Istene, 's a' természetnek jelképe. Kecsfazarvakkal, kecskelábakkal, hegyes fülekkel, borzas szakállúnak és görbe órrúnak rajzoltatik. Némelyek csillagokkal felékesített palástot adnak neki, mások pedig bakbőrt, kezébe pedig görbe páfztorbotot, vagy hét nádú álló sipot, vagy egyfzersmind sipot is, botot is. Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 515. 516. 365. 394. 472. 840. 928. 930. 932. 933. *Description des pier. grav. du cab. de Stofsch*, p. 204. n. 1232.

8.) *Ladon*, Arcadiai folyóvíz.

9.) Pánnak hét nádú sipja Görögül *Syrinx*nek nevezetik.

10.) *Hermest* avvagy *Mercuriust* itt Ovidius *Cyllenius*nak nevezi, mivel Arcadiában a' *Cyllene* nevű hegynek egyik barlangjában született, és ezenn a' hegyenn híres temploma volt.

11.) Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 322. *Description des pier. grav. du cab. de Stofsch*, p. 57. n. 161.

XIX. Szakasz.

Iónak előbbeni formája megtér, 's az Egyiptombélieknek Ízis nevű Istenasszonya lesz.

Vége haragra hevül, 's bosszúját tölti azonnal Hera, Erinnisnek, ki az emberi szívet epefzti, rettenetes képét a' gyűlölt Argusi Szépnek 1.) rémítő színnel festvén, hogy előtte lebegjen; 's tüskés ösztönököt rejtven szívébe, hogy egyik helyről mint szökevényt megmeg más tájra ijesszék szüntelenül az egész földön. Kínnyának utolsó czéllya Egyiptom volt. Ammint, Nílusnak elérvén partjaihoz, térgyére borúlt, és hátra hanyatlott nyakkal kölcsönözött orcáját, — mert ezen egyet hagyta hatalmában bal sorsa, — Urához emelte a' könyörű Égnek; keseregve sohajtani, sírni, 's bögéssel kezdett segedelmet kérni. Panaszánu megkönyörült a' Menny. Megtérnek azonnal előbbi arczai; lassankint asszony lesz újra belőle; szőre lehull; elenyésznek szarvai; szemköre szűkül; keskenyedik 's meg visszavonúl szájcsúcsa helyére; vállai karjaival megjönnek; körme öt újra öfzlik; semmi egyéb nincs már a' régi tehénbűl rajta, feje színét, melly megszépíti, kivévén. Fel meri már homorú testét két lábra emelni, ámde befzélleni fél, ne talán bögésre fakadgyon, mint az üfzők. Csak félénken próbállya tagonkint ejteni a' szavakat. Mint Istenséget imádgják most a' gyócsviselő és híres Egyiptomi népek. 2.)

1.) *Argusi Szépnek*, lónak, mivel Argolisban született.

2.) Ízis' Papjai gyócsruhában jártak. Némelly kiadásokban *linigera* helyett *Niligena turba* olvastatik. Lásd *Description des pier. grav. du cab. de Stofsch*, p. 28. n. 124. 125.

XX. Szakasz.

Íónak fia Epaphus Egyiptomnak Istene leffz.

Phaëtonnal vetekedik.

Zevfznek magvábúl, legalább úgy hitte az óság, szülte fiát Epaphust, 1.) kivel ő, mint annya, felofztá templomait. Phaëton szintollyann büfzke legény volt 's olly koros egyfzersmind akkor, mint Ío' szülöttye; 's ammint, kérkedvén egyfzer, hogy Phoebus az attya, Inachidest büfzkén kicsinyebbnek vélte magánál, ez, ki nem állhatván: 's te anyádnak, balgatatag! úgymond, elhifzed ezt, 's még kérkedel is véltt édes atyáddal?

Néma pirúlással türvén a' hegyke fízidalmat gyermeke a' Napnak, 's mérget fízgyenbe takarván, elsiet annyához, panasfolni gyalázatos estét. 'S a' mi kivált fájhat neked, úgymond, édes anyámnak, az, hogy ezekre fiad, ki egyébkép olly fízilaj, olly fízós, csúfosan elnémúlt. Efféle goromba fízidalmat hallani, és semmit sem tudni felelni, gyalázat! Most hát, hogy ha igaz, hogy létem mennyei töbül fízármazik, add bizonyos jeleit, 's tégy vilfza honomba.

Szóll vala, és, Clymenét kúcsolt karmjába fízorítván, testvér húgainak házasságkötésre kérte, 2.) kérte saját létére, Meropsnak drága fejére, 3.) adgya jelét igaz attyának. Nem tudni bizonynyal, vallyon eme' buzgó esdeklésére fiának, vagy keserűségbül, hogy imígy gúnynolni merézfzik, fízíve megindulván, felemelte remegve az égre

mind a' két karját, 's a' Napnak sárga szemébe
nézván: e' ragyogó fénynek sugárira, úgymond,
esküfzök én, fiam! e' fénynek, melly tégedet, engem'
lát és hall, hogy ezen Nap, mellyet fényleni szemlélsz,
's melly az egész földnek bölcsen mértékli tekéjét,
a' te atyád. Ha szavam nem igaz, soha képe ne tűnnyön
többet előmbé; szemem mai nap szemléllye utólszor
fénnyét. Ámde nem is telhet meglátni lakását
hosszas munkádban: földünkkel szinte határos,
a' hol ered. Mennyi hát, 's tudakozd meg tőlle magátúl,
hogyha nem átallod, ha fiának ösmeré, vagy sem?

Felfözik, ezt halván, örömében, 's útnak eredvén,
száll Phaëton. Tele van már mellye az Éggel előre;
's átfutván Szerecseny honnyát, 4.) a' mennyei tűzben
úszó Indussal, Phoebus' hajlékihoz eljut.

1.) *Epaphust* némellyek Apissal egynek tartják. Hyginus
ötet Memphis' építőjének nevezi.

2.) *Phaëton*' testvér húgai *Heliasoknak* nevezettek, Helios
attyokrúl, ammint a' napnak Istenét a' Görögök hitták. A' házasság
fáklyák a' lakadalom helyett tetetnek: mert, mikor a' menyasszonyt
estve a' vőlegény' házába vezették, fáklyákkal világítottak neki.
De Hymennek, a' házasság' Istenének, is egyik kezében a' képe-
kenn fáklya látszik. *Hymen* Bacchusnak és Vénusnak, mások szerint
pedig Urániának a' fia volt, és szép ifiúnak rajzoltatott. A' Régiek
közül némellyek a' másik kezébe fátyolt adtak, fejére pedig virá-
gokkal vegyített majoránakoszorút. Catullus sárga botost ad a'
lábára, Ovidius pedig, a' X. könyvnek elején, egészen sáfrán színű

ruhába öltözteti. A' *Monum. ant. ined. n. III.* szerint, egyik kezében fáklyát, a' másikkban pedig vizes korsót tart, és a' 154. old. *Winkelmann* Hymen Terpsichore' fiának mondgya.

3.) *Clymene'* férje *Merops* volt.

4.) *Szerecseny honnyát*, *Ovidius* szerint „*Aethiopasque suos*“ vagy azért, mivel született Szerecseny volt, vagy mivel Szerecseny országban uralkodott.

Publius Ovidius Naso'

Formaváltozásainak

Második Könyve. *)

I. Szakasz.

*Phaëton a' Naptól azt kívánja , hogy kocsiját csak
eggy nap kormányozhassa.*

A' ragyogó Napnak 1.) gyönyörű palotája negédes
özlopokon fekszik, lángécczel, 2.) fényes arannyal
melfé világítván, 's elefántcsont drága fődéllel
szinte kevélykedvén. Kapuszárnyai tífza ezüsttel
díszeskednek ugyan, mellynek szép fényre szelíden
tündöklik; de kiesb ennél a' mesteri kézzel
rá vésett képmű, szüleménnyé az égi kovácsnak. 3.)
Szépen látszik ezenn a' föld, a' földet egészen
átölelő tenger, 's a' rajtok botos üreggel

*) E' második Könyvnek XII. Szakaszai megtaláltatván bold.
*Verseskönyv*nek írásai között, ha még tífzátára leírva nem
voltak is, mindazáltal méltóknak ítéltettek a' kinyomta-
tásra.

fekvő ég. A' víz' tetejénn kék isteni formák
 lengenek: a' kürtös Triton, a' formacserélő
 Proteus, 4.) a' sok czethalnak hátára könyöklő
 Aegaeon, 5.) Doris 6.) végtére leányival együtt, 7.)
 kik részént úsznak, részént a' sziklatetőkönn
 száríttják hajokat, még mások szerte ügetnek
 a' virgoncz halakonn. Orczájok sem nem egészen
 más, sem nem azon; mint többnyire lenni szeretnek
 a' testvér orczák. A' földönn városok, erdők,
 rakva vad állattal, Nymphák a' szöke folyókkal,
 's a' mi csak Istenség a' réteket őrzeni szokta.
 Mind ezeket beborította felül a' fényes egeknek
 képe; az égi jelek két részre felosztva ragyogván
 a' kapu' két szárnyánn, fele innen, hat meg amonnan. 8.)

Hogy meredek nyomokonn Phaëton ide végre felérvén,
 kétlett attyának ragyogó házába belépett,
 elsietett hozzá, 's közelebből mennyei fényét
 el nem tűrhethén, székétől mellze megállót.
 Phoebus ezenn, melly rakva ragyog sok tiszta smaragdal,
 bíbor köntösben fejedelmesen ül vala; jobbról
 's ballyárúl állván, mint udvari tisztyei, a' Nap,
 mellyet az Éjből szül, 's a' Hó, a' Század az Évvel,
 's egyyenlő közekenn egymástúl mellze az Órák.
 Itt álla köztök az új Tavaiz is, sokféle virágból
 fontt kofzorújával; ruha nélkül, sárga kaláisszal
 megkoronázva, tovább a' Nyár; a' musttapodástúl
 mocsos lábbal az Ősz; 's borzadt és szürke hajával
 a' jégköntös alatt szomorúan gömbörödő Tél.
 Székérül Phoebus megsejtvén vizsga szemével,

mellyel mindent lát, ezen új tárgyakra egéfszen
elbámúltt Ifiút bálványkint állani köztök:

Hát téged' mi hozott ide? úgymond; e' magos erkenn
mit keresel, Phaëton, kit atyád magvának örömmel
vallhat? — Ezen kérdésre amaz kérlelve felelvén:

Óh! te határatlan Mindennek szerte kilátó
fénnye, Atyám! úgymond,—ha megengeded élnem egyébkép
e' nekem olly kedves névvel, 's ha előbbi hibáját
el nem akarja Szülöm tán csalfa fogásba takarni;—
adgy nekem egy olly jelt, mellybül kiki lássa ezentül,
hogy te vagy édes atyám, 's melly e' kétséget örökre
elvegye szívembül. — Allig hogy végzi befzedgyét,
homlokirúl ragyogó sugárait attya levén,
székéhez közelebb szállította, 's ölébe szorítván:

Sem te nem érdemled, hogy meg ne öllelyelek, úgymond,
sem hazug édes anyád nem volt, mikor engem atyádnak
mondott; 's hogy szavamot két nélkül hidgyed, akármit
kérj töllem, megadom. Hallyad Tó, a' mit ígérek,
mellyre az Ég esküdni szokott, 's melly el vagy örökre
rejtve világom elől! — El nem végzette befzedgyét
még jól, 's már is aranyfzekerét egy napra vízontag
kérte amaz, szárnyas lábú paripáival egygyütt.

1.) Lásd *Description des pier. grav. du cabinet de Stofsch,*
par Winkelman, p. 198. n. 1177—1191. és *Lippert' Dactyl.* I.
145. 146. 190. 191. 192. 194. 195.

2.) Lángércz a' *Pyropum* nevű nyúlékony ércz, mely arannyal megvegyítve és lángszinű volt, 's vékony lánnákra veretvén, tündöklő boríték gyanánt szolgált. *Plinius* lib. XXXIV. cap. 20. erről így szoll: „*Idemque (Cyprium coronarium) in uncias additis auri scrupulis senis, praetenui pyropi bractea ignescit*”; azaz, *Isidorus*' magyarázása szerint: „*Praetenui bractea ignescit, et imitatur flammam, unde et pyrcpum dicitur.*” Mivel a' Görögök a' Rubint Pyropusnak nevezték, e' nevet némelyek Ovidiusnál is Rubinnak vették: de, valamint *Propertius*nál lib. IV. eleg. 10. vers. 21. „*Picta nec inducto fulgebat parma pyropo*,” úgy valóban Ovidiusnál is, ércznél egyebet nem jelenthet. A' régi Görögök és Rómaiak még a' Poézisban sem pazarlották olly mértékletlenül a' drága követ, mint Esetírásaikban a' Napkeletiek.

3.) Az égi kovácsnak, kinek nevei *Mulciber*, *Vulcánus*, és Görögül *Hephaestos*. Ennek, mint Jupiter' és Juno' fiának, és a' tűz' Istenének, tulajdonított feltalálása az ollyan mesterségeknek, mellyek az érczeknek olvadtatásában és kiművelésében foglalkozkodnak; úgy szinte az ollyan műdarabok, mellyek különös mesterséggel, vagy csudálatos erővel, kivált aranybúl, ezüstbúl, vagy érczbúl készítették. Segítői a' Cyclopsok voltak. Különös lakása Lemnos' szigetlye volt, mellyre az égből leesett, mikor rúttsága miatt az anyja, vagy, *Homerus*' meséje szerint, maga Jupiter lehányította, mivel annyának ellene segedelmet akart nyújtani. Ezen esétől megsántult. Voltak mindazáltal mind Aetna' hegyénn, mind a' Lipara' szigetlyénn műhelyei. Templomát ebek őrzötték. *Vulcánus*' képei mesterségéhez voltak alkalmaztatva. Többnyire ülővas mellett áll vagy ül, kezében kalapácsot vagy fogót tartván, szakállosan, és vagy egészén vagy legalább fél meztelen. A' többi Istenektől kiváltkép gömbölyű sisak vagy sapka által szokott megkülömböztetni. Hitvesse *Venus*, az ingereknek Istenasszonya volt, műdarabjainak szépsége és csinosága miatt. Egyébaránt jelképe ő mind a' tűznek, mind a' tűz által készített mesterséges műdaraboknak. Lásd *Lippert*' *Dactyl.* I. 227—636. és *Descrip. des pier. grav. du cab. de Stofsch*, p. 122. n. 592—609.

4.) *Proteus*, egy öreg tengeri Isten és Jövendőmondó, ki Neptunusnak tengeri bornyait őrzötte. Akármelly formát felvehetett magára tetfzése szerint, és csak annak, a' ki őtet szinte a' formaváltozás alatt erős karjaival megölelte, és el nem bocsátotta, jelent meg végtére saját formájában, kinyilatkoztatván neki, a' mit tudni

akart, akár a' múltt, akár a' jelenvaló, akár a' jövődő dolgokrúl.
Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 77.

5.) *Aegaeon*, száz karú oriás, kit az Istenek, Homerus szerint, *Briáreus*nak neveztek. Jupitert Neptunus, Juno és Minerva ellen segítette, és errevalónézve tengeri Istenségre emeltetett.

6.) *Deris*, Oceanusnak és Tethysnek leánya, és Nereusnak hitvesse, kinek ötven Nereist szült. Legjobban ki lehet ösmerni, mikor férje mellett a' kocsiban ül, melly körül leányai úszdogálnák.
Lippert' Dactyl. I. 71.

7.) *Nereisek*, tengeri Istenszönyök, kik ötvenen voltak. Sokszor felcseréltetnek ezek az Oceanisokkal, kik tengeri Nymphák 's Oceanusnak és Tethysnek leányai, 's Hesiodus szerint három ezeren voltak. Termetekre nézve legalább ezekhez nagyon hasonlítottak. Kőszorújak tengeri fűbűl és korál ágakbúl van fonva; hajokban fonálra fűzött gyöngyöket viselnek, kezekben pedig csigahajat. Egyébaránt Czethalakonn, Delfinusokonn, tengeri lovakonn, vagy egyéb tengeri állatokonn ülnek. Képeik sokszor halfarkúak; de a' Poéták nekik egészenn emberi formát adnak. Leghíresebbek közülök *Panope*, *Galatea*, és *Thetis*. Lásd fellyebb az I. Könyv. VIII. Szakasz. 1.) Jegyét. *Descript. des pier. grav. du cab. de Stofch*, p. 105. n. 459—475.

8.) Az égi jelek a' kalendáriumbúl ösmereteseek; a' kos tudni illik, a' bika, a' kettős, a' rák, az oroszlán, a' szüz, a' mérték, a' scorpio, a' nyilas, a' bak, a' korszó, és a' halak.

II. Szakasz.

Phoebus Phaëtont vakmerő kérésétől hafztalan akarja elijeszteni.

Attya, hogy úgy lekötötte hitét, megbánta legottan,
's háromszor, négyszer megráztván buba boruló
úri fejét: Szavamot dörének hirdeti, úgymond,
a' te szavad! Bár még kényemtől függne, sietve
tett fogadásomtúl hafznodra elállani; hidd el,
ezt egyedül tölled meg kellene végre tagadnom.
Ámde tanácsommal roszallani, a' mit ohajtasz,
még szabad. Ez teneked szörnyű veszedelmet okozhat,
jó Phaëton! Nagy fát feszegetsz; mert sem kis erőddel
meg nem fér e' szent hivatal, sem gyenge koroddal.
Nemde halandó vagy? Pedig az, Fiam, a' mire vágódlsz,
olyan erőt kíván, melly nem halhat. Az Égnek
Isteniben sincsen, de te nem tudod, arra tehetség,
a' mit kérsz. Tessen, nem bánom, bárki magának,
ahhogy akar; de tüzes kocsimot ki nem állja közüllök
eggyik is úgy, mint én. Maga Jupiter, a' nagy Olympus'
kormányzója, ki rettenetes jobbjával az égből
a' vak menyköveket remegő honotokra lefzórja,
nem vífzi e' szekeret: 's nállánál tudszé nagyobbbat?

Nagy hágó elejénte az út; felmászni csak allig
győznek friss lovaim reggel tetejére. Az égnek
legmagosabb közepénn szédítő; borzadok innen
önmagam is mindig a' földre tekinteni; szívem
elrémülve dobog, mikor a' tengerre lenézek.
Vége felé meredek; mester legyen, a' ki hegyérül

mértéklett zabolánn lovait lebocsátani tudgya.

Tethys, álám tartván, mikor onnan ölébe lefzállok,
kék vizeit, rettegni szokott, hogy előre ne bukjak.

Ehhez az is járúl, hogy az ég, vágatva forogván
szüntelen, a' csillagsereget kerekébe ragadgya,
's gyors gomolyítással sebes örvényekre csavarja.

Küszködök én vélek, 's az erőszak, mellynek az égenn
minden egyéb enged, nem fogván rajtam, egéfszen
ellenarányzattal forgok nyugtomra keletrül.

Gondold már magadot köcsimonn feljutni helyettem:
a' sebesen forgó sarkakkal merfzë te szembe
fzállni, hogy a' tengely tova tégedet el ne ragadgyon?

Tán azt is véled, hogy várasok, úri lakások,
dúzs adományokkal tündöklő templomok állnak
mennyei útadban. Lappangó vézket inkább
's rettenetes vázfállatokat fogsz lelni helyettek.
Bár ha ki nem térsz is ragyogó fzekereddel az útból,
vagy valamelly fzinok nem vonz is mellze nyomátúl,
át kell menned azért fzarván a' durva Bikának
még is, elődbe fefzültt íjjánn a' mennyei Jáfznak, 1.)
nyíltt agyaránn az Oroszlyánnak. Majd mellze kigörbültt
karjaival jön végre feléd a' mérget okádó
Skorpius, és máskép görbültt ollóival a' Rák.
A' délczeg lovakot sem tartod gyenge karoddal
olly könnyen zabolánn, gyomrokból szertelen örrok
's nyíltt fzájok tüzeket hányván, mint annyi kohokból.
Engem' is allig hogy fzenvednek, büfzke nyakokkal
a' gyeplöt rázván, ha fzilaj buzgásra hevülnek.

Óh! ne rimánkodgy hát, szeretett Fiam! olly adományért,
 melly vesztetre leend; kérj jobbat, míglen üdöd van.
 Nemde tanú jeleit kívánod látni nemednek?
 látni kegyelmemből, hogy atyád vagyok? Ime! az által,
 hogy veszedelmektől félt szívem, gondos atyádnak
 legjobban valloam magamot. Nézd buba merülni
 halvány arczaimot! Bár képes volna behatni
 hű mellyembe szemed, hogy látná forrani benne
 gondgyaimot, hű zálogait menybéli nemednek.

Végre tekintsd mind át kincsét ezen úri világnak;
 a' mit az ég, a' föld, a' tenger széles ölében
 foglal; ezen sokféle közül kérj töllem akármit,
 megnyered. Azt egyedül, hogy kélsz károdra ne sűrgesd,
 a' mi veszély inkább, hogysem dísz, kérve javaslom.
 Rettenetes romlást kívánsz — hidgy édes atyádnak —
 és nem tífzteletet, Phaëton! Mit csüggefz öleddel
 nyájasan átkúcsolt nyakamonn, boldogtalan? Arrúl,
 hogy megadom, bármit fogsz töllem kérni, ne kétkedgy;
 Styxnek ígertem meg! De te kérj bölcsebben, ohajtom.

1.) *Aemonios arcus*. Chiron tudni illik, centaurus, avvagy
 fél ember és fél ló, Aemoniában, azaz Thessaliában élt, 's
 minekutánna Aesculapiust és Achillest felnevelte, a' csillagzatok
 közé tetetett, mint mennyei Nyilas. A' jeltartónak avvagy zodia-
 cusnak 12. csillagzatiról lásd *Descript. des pier. grav. du cab.*
de Stofch, p. 200. n. 1195. és a' követezendőköt.

III. Szakasz.

Phoebus felülteti kocsijára Phaëton, és semmit sem használandó intésekkel oktattya.

Végzi szavát Phoebus: de amaz szívére az intést nem veszi, 's kérését sürgetvén, lángra hevülő vággyal eseng a' dúzs kocsiért. Jó atya, vilzontag késvén, még lehetett, de nem érvén még is ohajtott czélláához, végtére magos szekéréhez elindúl, mellyet az égi Kovács hajdan számára koholt volt. A' rúd, a' tengely, 's talpsínnyei a' kerekeknek finom aranyszerbül voltak, de külőik ezüsthül. Chryzolitok 's más drága kövek, szép rendre felosztva a' jármonn, 1.) Phoebus' tűzeit meg vissza vetették.

Még ezeket Phaëton szemesen visgállya, csudálván a' remek alkotmányt, im! a' tífztyére felébredtt Hajnal 2.) az új tűztül sárguló tífzta keletnek bíborozott kapuját 's nyíló rósákkal eláradtt udvarait megnyitotta. Fut a' sok csillag; utánnok Lucifer, 3.) a' sereget hajtván, késkedve szakad meg kedves síkjaitúl a' csendesh égi lakásnak.

Ámde hogy a' földet 's az eget pirosodni, 's világát a' Hold' szarvainak halaványan sínleni láttya Títán, a' sebes Órákot, hogy fogjanak, inti. 4.) Gyorsan töltik ezek szavait, 's a' lángot okádó 's mennyei étellel táplált paripákat, emelttebb járszolaik mellül kivezetvén, felzabolázzák.

A' szomorú atya szent írral megkente fiának orczáját azalatt, hogy győzze viselni eméltő

lángjait; a' ságarkoronát feltette fejére,
's gondos mellyének gyászos veszedelmeket érő
sóhajtsái között, illyforma szavakra fakadt volt:

A' lovakot, Fiam! ostorral szaladásra ne sürgesd;
a' gyeplőre vigyázz inkább, 's vond vílza erősen;
mert örömet futnak: nem könnyű munka igazni
repteiket. Öt kerekénn egyenest átmenned az égnek, 5.)
nem jó volna: találj ösvényt a' három övek közt,
távul a' délnek, valamint a' vésszel ijesztő
éjnek sarkátul, melly résünt fekszik. 6.) Ezenn menny.
Látni fogod nyilván kerekimnek régi nyomását.
Hogy pedig eggyenlő hőség terjedgyen az égre
és a' földre, ne járj se alant, se vízontag igen fent.
Felfel emelkedvén, födelét meggyújtod az égnek,
vagy, lebocsátkozván, a' földet: csak közepett lefz
útd legbátrabb. Ki ne térj se az öfzvetekergett
Kígyóhoz, se az Oltárhoz, melly balra van: útd
szinte közöttök megy. Tyche' 7.) jóvoltának ajánlom
a' többit; legyen ő segedelmed. Vajha viselne
rád ezen útdban jobb gondot, mint te magadra!

Még veled értekezek, czéllýához az alkonyi partonn
a' ködös Éj már, látom, elért; nem késhetek. Int már
tiszttemhez minden, 's piros orcájával elázte,
ím! a' barna homályt Aurora. Sietve ragadd meg
a' gyeplőt, vagy, hogyha talán még kétkedik elméd,
inkább, mint kocsimot, válaszd azt, a' mire intlek,
még lehet és itt vagy palotámnak bátor ölében,
's még botorúl kívántt kocsimonn vesztetre nem indulsz.

Hadd rám, a' földet ragyogó sugárral apolnom,
's nézd, valamint eddig, vélfz nélkül, ömleni lángját.

Ámde magát ifiú sietéssel fellöki bátran
Phoebusnak szekerére amaz, 's elejére felállván,
elvezfi a' feladott gyeplőt érzékeny örömmel,
's a' kocsirúl komor attyának hálállyá kegyelmét.

1.) A' Nap' kocsijánn a' járomnak formáját lásd *Winkelman*-nál *Monum. ined.* n. 43. A' rúdra kereftül szögezett póznából állott az, melly a' négy egymás mellé fogott lovaknak nyakánn feküdt.

2.) *Hajnal*, *Aurora*, Görögül *Eos*, és férjének neve után Tithonis és Tithonia, a' hajnalnak avvagy a' nappalodásnak Istenallzonya, leánya Hyperion Titánnak, avvagy a' világosság' forrásának, Thiábúl, Heliosnak (a' napnak) és Selenének (a' holdnak) testvérébül. Mások, sőt maga Ovidius is (IX. K. 420. v.) Pallas orias' leányának mondgyák, kinek férje Tithon, Laomedonnak, a' Trójai királynak, fia volt. Ezek szerint Aurórának legnevezetesebb gyermekei Lucifer és Memnon voltak. Gyönyörű Istenallzonymak rajzoltatik, sáfrán színű köntösben, kinek arany kocsiját két fejező vonnya, *Lampus* tudni illik és *Phaëton*. A' Poéták újjait rósa színűeknek rajzollyák. Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 738.

3.) *Lucifer*, Görögül *Phosphorus*, azaz fényhozó, vagy fényhirdető, és így a' hajnali csillag. Ifiúnak rajzoltatik, kinek homloka felett csillag, kezében pedig felemelt fáklya van. Mint esti csillag *Hesperus*nak neveztetik, ki a' fáklyát alant hordozza. Némellykor kofzorú is van a' fejénn. Lásd *Winkelman*, *Monum. ined.* n. 21. és n. 111.

4.) A' *Hórák*, avvagy *Órák*, Jupiternek és Themisnek leányai voltak. Többnyire csak háromrúl van említés, kiknek nevei *Eunomia*, *Dice* és *Irene*; de mások hatra, és Hyginus után tizre, tizenegyre is vízik számokat. Hivatallyaik különbfélek. Az üdönek Istenallzonyai ők; Jupiternek szolgálói, ki az efszendőnek négy részét kormányozza: Júnónak szobaleányai; a' mennyei palotának

ajtőrjei; Phoebusnak kísérői, kinek lovait ki- és befogják; a' szépnek és kellemetesnek Istenaflzonyai; az igazságnak, és a' békesség' törvényeinek oltalmazói; az országoknak gondviselői; az emberek' boldogságának, és állapottyok' nemesítésének előmozdítói. Könnyen lebegő aflzonyi termeteknek rajzoltattak, tartá köntösökben. (Ovid. Fast. v. 217.) Látni volt mindazáltal, ammint Pausan. 5. K. 17. R. bizonyította, Júnónak Olympia templomában az Aeginai Emilusnak képeinn Órákot, kik székekenn ültek. Olympia mellett az Altis nevű ligetben oltárjok, Athenában pedig templomjok volt. Lásd *Manso*, *Abhandlung über die Horen*. *Winkelmann*, *Monum. ined.* n. 47. 48. et 111. *Lippert' Dactyl.* I. 386.

5.) Az égnek öt kerekénn, úgymint az *ofztonn*, (aequator) a' két *napfordítónn* (tropicus), és a' két *sarkkerékenn* (polaris).

6.) A' résünt fekvő égi kerék a' jeltartó, avvagy zodiacus, vagy ecliptica.

7.) *Tyche*, a' szerencsének Istenaflzonya, *Fortuna*, kinek az örvendetes és a' bal eseteknek kormányozása tulajdonított. Szép aflzonymnak rajzolták, fejénn Lotusvirággal, bal karjában bőségszarvval, jobb kezében pedig evezővel. Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 701—705.

IV. Szakasz.

*Phaëton a' Napnak kocsiját roffszúl igazgattya,
's nem tudván segíteni magánn, a' gyeplőt elveti.*

A' Napnak paripái, Phlegon, Pyroeis, Eous,
's Aethon, mind szárnyas 1.) paripák, fel az égre nyerítvén,
's lángot gözölgvén, a' zártt korlátot erősen
víjják lábokkal. 2.) Nem tudván Tethys 3.) előre
bal sorsát onokájának, megnyitva vizének
fő kapuját, 's ezzel mezejét a' végtelen égnek.
Erre tehát amazok sebesen kirohannak az útra,
lábokot a' levegőnn áthányván, fzerre hasíttják
a' gát fellegetek, feltörnek az égre hatalmas
szárnyaikkon, 's Eurus testvérit 4.) mellze haladgyák.
Ámde könnyű lévén a' súly a' lebke fzekéreenn,
a' lovak ezt nem is érzették, 's köz igájok előbbi
terhivel nyakokat nem nyomta le. Szinte azonkép,
mint a' görbe hajó súly nélkül már oda hajlik,
már ide, a' habnak lévén játéka fzikatlan
könnyűsége miatt: a' súlytalan égi fzekér is,
mintha üres volt volna, konyúl vagy amarra vagy erre
a' levegő' habjánn, vagy felfel az égre löködik.
Most hát a' paripák fzikaljan kirohannak az útból,
's minden rend nélkül másmás tájékra repülnek.
Ő megijed, 's nem tudgya fzegény, melly részre fefzítse
a' megeredtt gyeplőt; nem az útát; 's hogyha fzemébe
tünne is ez, lovait nem tudná félre csavarni.

A' nagy Medvének hideg Ökrei, 5.) akkor előfzör
érezvén meleget, Tethys' kebelébe merülni

kívántak, melytől el vannak tiltva örökre.

A' jeges éjszaknak sarkánál a' hideg égben
 megmeredett Kígyó, melynek soha mérge nem ártott
 senkinek, áttüzesült, 's elkezdett újra dühödni.
 Még te is, úgy mondgyák, megijedvén, lomha Boótes 6.)
 jóllehet a' szekerek késtettek, ügetve szaladtál.
 Hogy pedig a' tisztább tűzszernak szinte az égig
 nyúló széleiről Phaëton a' földre tekintett,
 mely már rettenetes közökönn túl messze lesüllyedt,
 meghalaványodván, elhült; rémülve remegtek
 térgyei, 's annyi világ mellett éjszeli setéség
 fogta el ámuló szemeit. Kívánnya magában
 már most, bár soha sem nyúlt volna vidéki kezével
 attyának paripáihoz. Áh! sajnállya, de későn,
 hogy kinyomozta nemét, 's hogy vak kérése hatalmasb
 ellenzést nem lelt. Örömet fia volna Meropsnak.
 Úgy vitetik már ő, mint a' sebes éjszaki szélről
 ott amaz árva hajó, melyet tehetetlen urának
 bús keze, a' kormányt elvetvén, a' nagy egeknek
 oltalmára, 's nekik tett szent fogadásira bízott.
 Mit tegyen? a' remegő égnek nagy része megette
 fekszik már; de nagyobb még ennél, melynek előtte
 habzik aszú térsége; amazt megméri magában,
 's ezt is; bús szemeit már villza keletre szögezvén,
 már még az alkonynak vetvén tájékira. Végre,
 nem tudván, mire vesse fejét, félholtan elámúl,
 's tartani a' gyeplőt nem győzi, sem el nem eresztí;
 's a' mi nagyobb, még vad lovait sem tudgya nevezni.

Láttya tovább a' szörnyeteket széthintve az égenn,
láttya remegve kamasz formáit az égi vadaknak.

Van hely az ég' üregénn, hol kettős bótra szorította
szertelen ollóit, 's farkát és karjait öszve

görbítvén, váz tagjaival két jelre kiterjed

a' szörnyü nagy Skorpius. Öt, hogy hirtelen errül

a' feketén nyúló mérget megsejti csöpögni,

's horgadtt fullánkját gyilkos szúrára feszülni,

a' hideg irtózás megfofztya egészen esztül;

's markaibúl a' zablavezárt egyszerre kiejti.

Ezt hogy hátaikonn érzik megerefztve feküdni

a' paripák, valamerre lehet, vágatva kicsapnak,

zablázó nélkül idegen tájakra rohanván;

's ammint háborodott kénykedvek hozza magával,

pajkosan ugrálnak rend nélkül, már felügetvén

a' magosabb színégnek örök hajlásira tűzött

csillagtestekhez, 's út nélkül szerte ragadván

a' fzekeket; már meg le vízszont közelebbre rohanván

a' rémültt földhöz meredek vagy nyomtalan útonn.

A' Hold sokkal alább, mint máször, ügetni csudálta

báttjának lovait, 's meggyúlván rendre az égnek

fellegi, ormosodó füstök közt mind elenyésztek.

1.) A' szárnyak a' gyorsaságnak legrégiebb jelei voltak. De hamar kezdették még is a' műmesterek érzeni, hogy a' teremeteknek és képeknek felette nagy része meg nem szenvedheti magánn a' szárnyakot a' nélkül, hogy a' szemet meg ne sértsék. Szárnyakot tehát csak

némellyeknek adtak ; mellyeknek tudni illik valamit jelenthettek ; és még ilyenkor is úgy, hogy a' szemnek tessenek. Lásd *Heyne*, *Ant. Auff.* 1. *St.* 80. u. f. A' nap' lovainak képét lásd *Lippert' Dactyl.* I. 191. 192. 194. 738. 740. 741. A' lovaknak nevei a' Görögül vannak véve. *Pyroeis* annyi mint Tüzes ; *Eous*, Reggeli, vagy Hajnali ; *Aethon*, Égő ; *Phlegon*, Égető.

2.) A' zártt korlátot erősen víjják lábokkal. E' hasonlatosság a' lovakkal való pályafutástúl kölcsönöztetik. Korlát előtt állottak ezek mindnyájan , hogy, amaz a' szokott jeladásra megnyitvatván , a' pályára egyfzerre kirohannyanak.

3.) *Tethys*, *Oceanus'* felesége, *Clymene'* anyja. Csak férje mellett a' kocsiban ülve szokott volt lerajzoltatni. A' régi népek, mellyek a' tengerrel ösmerősek voltak, ebből gondolták, vagy legalább képzeltek, a' napot felkelni, ebbe lenyugodni.

4.) *Eurus* a' napkeleti szél.

5.) *Hideg ökrei*. A' nagy medvében, közel az éjszaki sarkhoz, hét csillag olly renddel áll, mintha szekeret vonnának. Ezek soha sem alkonyodnak le, vagy, ammint a' Poéták szóllanak, soha sem merülnek a' tengerbe. A' régi Deák nyelvben *triones* annyit tett, mint *ökrök*, quasi *teriones*, id est, *humum terentes et aratro scindentes*.

6.) *Bootes*, Görögül *Boōtes*, *boum agitator*, éjszaki nagy csillagzat, melly a' két szekér után jár. Más neve Görögül *Arctophylax* annyi mint medvepásztor.

V. Szakasz.

A' hegyek lángot vetnek.

A' magosabb földormozatok már lángba borúlnak,
's nyirkaitot velztvén, széles részekre repednek.
Őzfűl a' legelő; a' fák gallyokkal elégnek,
's a' száraz gabonák kélf táplálékokot adnak
ön veszedelmeknek. De minék tékozlom üdömöt
kis panaszkodással? Ihol már roppant városok égnek,
izmos várfalaik poronyú morzslákra puhúlván;
nemzetek, országok végső hamujokba enyésznek,
's a' hegyek' ormaival köz lángot vetnek az erdők.
Ég az Athos' hegye, 1.) a' Taurus Tmolussal, az Oeta;
a' sok kúttya miatt híres, most víztelen Ída;
a' szűz hegy Helicon, a' még nem Oeagrusi Haemus.
Szörnyen kétferezett tűzzel fellobban az Aetna;
a' két ormozatú Parnassus; Eryxel az Othrys;
Cynthus utánn Mimas; Rhodope megfoltva havátúl;
Dindymus, és Mycale; 's a' szentség' széke Cithaeron.
Nem győzik Scythiát foganatlan faggyai óni:
ég már Caucasus is; lángot vet Pindus; utánna
Ossa, 's ezeknél is magosabb bérczével Olympus;
a' felnyúltt Havasok, 's a' felleges Apenninus.

Már az egész földet Phaëton köz lángba borúl
látván, a' szörnyű heveket nem győzi viselni.
Gyúltt koh' mélyeiből tüzeket vél színi magába,
életadó levegője helyett. Tüzesedni is érzi
a' szekeret, 's a' hő hamuval nem türheti többé
a' sok pernyegomolyt. Sűrű füstéjbe borúlván

végre, sem azt nem tudgya, hol áll, sem merre megy úttya,
's a' paripák ide vagy meg odább kényyekre ragadgyák.
Akkor emelkedvén, ha hiszünk a' hajdani hírnek,
a' Szerecseny testből a' vér a' bőrbe, örökre
megfeketült e' nép. Akkor vált pufzta homokká,
nedveit elvesztvén, Libyának földgye. Repülő
hajjal gyászolták az üres forrásokat akkor
's a' kiazott tavakat Nympháik. Sírva kereste
Dircének 2.) vizeit szomjú Boeotia; sírva
Argos Amymonét, Ephyre Pirene' tanyáját.

1.) *Athos* Macedoniában fekszik; *Taurus* és *Tmolus* Ásiában;
Oeta Thessaliában; *Ida* Phrygiában és Cretában; *Helicon* Boeotiá-
ban, a' szűz Músáknak hegye; *Haemus* Thráciában, melly *Oeagru-*
sinak csak azután neveztetett, minckutánna rajta *Oeagrus* folyónak
a' fia *Orpheus*, a' Maenasoktól, *Bacchus*' Papnéitől, szétfzaggatta-
tott; *Aetna* Siciliában; *Parnassus* Phocisban; egyik orma Cyrrhának
neveztetik, és *Apollóé*; a' másik pedig Nisának, és *Bacchusé*; *Eryx*
Siciliában *Venus*' hegye; *Cynthus* Delusban; *Othrys* Thessáliában;
Mimas Thráciában és kis Ásiában; *Rhodope* Thráciában; *Dindymus*
Phrygiában *Cybele*' hegye; *Mycale* Cariában; *Cithaeron* Boeotiában,
mellynek sűrű erdeiben az Orgiák, *Bacchus*nak farsangünnepei,
minden harmadik éftendőben tartattak; *Caucasus* Ásiában; *Pindus*,
Ossa és *Olympus* Thessaliában. A' *Havasok* Olaszországot választják
el Német és Francia országtól. Az *Apenninus* kereszttől fekszik Olasz
országonn nyugotrúl és éjszokrúl kelet és dél felé.

2.) *Dirce*, Theba mellett egy forrás, *Lycus*' hitvessének
nevét viseli; *Anyomone*, egyik a' *Danaus*' ötven leányai közül.
Ephyre, Corinthusnak hajdani neve, melly mellett a' *Pirene* for-
rás volt,

VI. Szakasz.

A' folyók és tengerek kifzáradnak.

Még a' nagy vizek is, mellyeknek partyai távúl
feksznek egymástúl, nem képesek ennyi veszélytől
megmenekedni. Saját vize közt füstölgeni kezdett
a' zajgó Tanais, 1.) 's az öreg Peneus, az ismét
égendő Xanthus, Teuthras' folyadéka Caycus,
a' sebes Ismenus, Phocaea körül Erymanthus, 2.)
sárga Lycormassal, 3.) 's melly többször vízfzakerengő
habjaival játszik, Maeander, Mygdoniának
fő folyadéka Mehas, 's Eurotas Taenarus' allyánn.
Ég már Euphrates 4.) Babylonban; lángzik Orontes,
a' gyors Thermodon, Ganges Phasissal, az Ister.
Alpheus felforr, Sperchius' partyai égnék,
's a' mi aranyt Tagus öszveszedett, fogytáig elolvad.
A' daloló hatyúk, mellyek Maeonia' földgyét
híresnek tették, tüzesedni Cayster' ölében
kezdenek. A' földnek széléhez ijedve szaladván,
eltitkollya fejét, melly most sem látszik, Egyiptóm'
fő vize; 5.) mind üresen fekszik hét torka porában,
hét völgy hab nélkül. Haldoklik az Ismarus' allyánn 6.)
Hebrus Strymonnal; haldoklik az alkonyi rézfenn
Rajna, Padus, Rhodanus, Tyberissal, mellynek előre
széles ezen földnek meg volt urasága igérve.

Széthasad a' nagy föld, 's a' Tartar' ölébe behatván
a' ragyogó tüzfény sok résenn, barna királytát
a' pokol udvainak feljefszti cselédivel együtt.
A' tenger megapad; száraz homok árad el allyánn

hajdani habja helyett. Fenekéből rendre kinyúlván,
 mellyek előbb folyadéki alatt elrejtve feküdtek,
 a' hegyek, elhíntett seregét többítik az ősi
 Cyclosok' ormainak. 7.) Végző mélyére vonódnak
 a' halak; a' víznek tükörfzínére kiütni,
 régi szokása szerint, frissebb levegőnek okáért,
 nem mer az elkajcsúltt Delphin. 8.) Hátokra hanyatlott
 teste a' döglő Phócáknak szerte lebegnek
 a' párló habokonn. Langyabb üregekbe vonódott
 Nereus is, mondgyák, 's valamennyi leányával egygyütt
 férje után Doris. 9.) Háromszor emelte ki karját
 Neptunus haragos homlokkal az ősi vizekből,
 's el nem tűrhethén forró lebegésit az égnek,
 a' tengerbe megint háromszor visszarágatta.

1.) *Tanaïs*, avvagy *Don*' vize, Ásiát Európától választja el.
Peneus, Thessaliának folyóvize. (I. Könyv. XIV. Szakasf.) *Xanthus*,
 más neve szerint *Scamander*, Trojai hegy, melly, Vulcánustól tűzzel
 ostromoltatván, másodszor elégett. (Homeri Ilias XXI. 331.) Teuthras
 király után neveztetett kis Ásiában Mysiának egyik tartománya
 Teuthrantiának, mellynek folyóvize *Caycus* volt. *Ismenus* Boeotia-
 ban Theba mellett folyt.

2.) A' *Phocaicus* és *Phocaeus* epithetumok csak a' *Phocaea*
 szóból eredhetnek, melly Herodotus szerint egy Jóniai városnak
 a' neve. *Phocis* ellenben Attica és Boeotia között egy kis Görög
 tartomány volt, mellyből a' *Phocicus* és *Phocensis* adjectivumok
 származnak. Plinius lib. 4. c. 6. *Erymanthus* Arcadii folyónak
 mondgya; és erre nézve némelylek a' *Phocaico* helyett a' *Psophaico*
 epithetumot olvassák, melly a' *Psophis* névből ered. *Psophis*
 pedig Arcadii város volt, és a' mellette folyó víz után Eryman-

thunak is nevezetett. De vallyon Arcadiából az *Erymanthus* nevet nem vihették magokkal ama' colóniák, mellyek innen Jóniába költöztek, hogy vele e' tartománynak fő vizét, elhagyott honnyoknak emlékeztére, megtiszteljük?

3.) *Sárga Lycormas*, Aetoliának vize, melly sárga homokot, vagy inkább fővenyt hord, azután Evenusnak is nevezetett a' hasonló nevű király után, ki életét habjaiban végezte. *Maeander* Phrygiában olly kerengősen folyik, hogy némelykor még kútforrásához is visszaközelít. *Mygdonia* Macedóniának egyik tartománya volt. *Eurotas* Laconiának folyóvize Sparta mellett. Partyai sok borostyánfa nőtt. *Taenarus* Lacedaemoniában a' Malea előhegynek egyik része, nem messze Spartától. Itt egy felette mély földszakadás van, melly felett szüntelen nagy zúgás hallatik. E' szörnyű nagy barlangot vagy inkább mélységet a' Régiek a' pokol' ajtajának tartották. *Taenarias etiam fauces, alta ostia Ditis*. Virgil.

4.) *Euphrates* Babyloninak, *Orontes* Syriának, *Thermodon* Cappadociának, *Ganges* Indiának, *Phasis* Colchisnak, *Ister* avvagy a' *Duna* Német, és Magyar országnak, *Alpheus* Elisnek, *Sperchius* Thessaliának, *Tagus* Spanyol országnak, *Cayster* Lydiának, melly hajdan Maeoniának nevezetett, híresebb folyóvizei.

5.) *Nilusnak* kútforrásai Africának belsejében olly mélyen feküdtek, hogy azokat sem a' Régiek, sem az Újabbak nem ösmerték. Csak nem rég hozott azokról nekünk onnan egy Anglus bizonyosabb tudósításokat. Lásd *Bruce, Reisen nach Megypten*.

6.) *Ismarus*, Thrácciai hegy, mellynek egyik oldala műveletlen, a' másika pedig szőlőkkel és olajfákkal tele volt, hol Orpheus lakott. *Hebrus* Thrácciaknak aranyhordó vize. *Strymon* Thráciát választja el Macedóniától, *Rajna* pedig Francia országot Német országtól. *Pádus* Lombardiának, *Rhodanus* Francia országnak, *Tyberis* Olasz országnak folyóvizei.

7.) A' *Cyclások* az Aegeumi tengerben avvagy Archipelaguban fekvő kis szigetek, vagy inkább csak szirtek, mellyeknek csúcsai a' vízből kiállanak. Nevek a' Görög *κύκλος*, *kerék*, névből származik, mivel egymás mellett kerékben fekszenek. Ezekre tehát a' *sparsas, elhintett*, epithetum nem illik. Ovidius talán a' *Sporades* nevű szigetek helyett a' *Cycladeseket*, vicinum pro vicino, tette; mert amazok ezektől nem messze széthintve fekszenek; ammint nevek is mutattya.

8.) A' *Delphint* a' köz beszédben *tengeri dísznőnek*, a' *Phócát* pedig *tengeri bornyúnak* mondgyuk: de a' versben, kivált az első,

kerülni szívesem. A' régi Görög és Deák tulajdon vagy tulajdonnal felérő neveket a' fordításokban megtartani nagyon tanácsos. Mi nagyot vétett *Istvánffy*, kivált mint *Historicus*, hogy a' régi Magyar neveket, mint *Bornemissza*, *Fekete*, *Deák*, Deákra fordította, *Abstemius*, *Niger*, *Literatus*; mintha amazok méltók nem voltak volna arra, hogy Deák könyvében álljanak.

9.) *Nereusrúl*, *Doristrúl*, és leányairúl, lásd fellyebb az I. Könyv. VIII. Szak. 1.) Jegyzést, és a' II. Könyv. I. Szak. 7.) Jegyzést.

VII. Szakasz.

*Tellus a' földnek veszélye miatt Jupiterrel
szabadkozik.*

Ámde anyánk Tellus, 1.) noha környülvéve vizétül
a' nagy tengernek, 's a' mindenféle vidékből
gyűltt folyadékoktól, mellyek mélyébe vonódtak
fénytelen annyoknak; de megaszván szinte nyakáig
még is; végre kegyes képét, valamennyi gyümölcsnek
hajdani dajkáját, felemelvén, 's homloka ellen
függesztett kézzel védvén a' durva tüzeztől,
megráz 's elremit mindent. Majd megmeg alábbra
szállván egy keveset, hogy mélyebb lenne ülése,
mint mászszor, pihegő szózáttal ezekre fakadt volt:

Hogyha neked tetszik, Fejedelme az Isteni Karnak!
's én meg is érdemlem, hogy tűz pufztítson el; a' te
mennykövidet töllem ne tagadd meg. Vég veszedelmem
könnyebb lesz legalább, ha te vagy szerzője. Csak allig
ejtheti szám ezen ígéket! — Fojtotta erőtlen
szózátyát a' gőz. — A' füstöt nézdsze szememben;
nézd pörköltt hajamot; pernyék szállongnak előttem.
Ez hát a' bérem? termékenységemet czzel
hálálod? szolgálatomért ez vége dücsömnek,
hogy sebeit viselem már itt a' kajmacs ekének,
már meg amott a' vashoronának, nyugta fejemnek
esztendőt által nem lévén? vagy hogy ölemből
a' legelő marhát füvel táplálom, az embert
gyenge gyümölcsökkel? 's hogy nektek is annyi dücsítő
áldozatokra valót termék? 'S bár érdemes arra

volnék is ne talán, hogy imígy elvefzék, Öcsédnek 2.)
 kék vize mit vétett? mit Öcséd? Melly jussal apad meg
 a' neki részbeadott tenger, mellzebbre nyomtatván
 a' testvér égtől? De ha sorsa nem érdekel inkább
 mint az enyim, legalább egeden könyörölni ne kétkedgy.
 Nézdfe körül magadot! füstölgeni látodé már is
 sarkait? és, ha ezek pufztító lángba borúlnak,
 tündöklő palotáitok is mind rendre lerogynak.
 Nézd, Atlas 3.) maga is mint szenved: hordani vállánn
 a' tüzesültt tengelyt már allig győzi. Ha földem,
 's 'a' tengerrel az ég elvefz, meg visszaomolnunk
 kell a' mindeneket szétbontó régi zavarba.
 A' mi tehát még fennmaradott, nem késve ragadd ki
 a' tűz' körmeibül, 's az egéft elvefzni ne szenvedd.

Így szóllott Tellus; de tovább nem győzte viselni
 a' heveket; 's többet nem lévén mondani képes,
 elrejtette fejét homorú kebelébe, 's az árnyék
 lelkekhez közelebb tág barlangokba vonódott. 4.)

1.) *Tellus*, a' földnek Istenasszonya, Chaosnak leánya, Uranosnak neje, kinek ő a' Titánokat, Cyclopsokat, és Gigásokat avvagy Óriásokat szülte. Neveztetik Titacának vagy Gacának is. Lásd *Lippert' Dactyl.* I. 92. és 740.

2.) *Jupiter'* öccse *Neptunus*, a' tengernek Istene.

3.) *Titán*, avvagy *Óriás*, Mauritániának királya, akkorában híres csillagvisgáló, ki az eget nyakánn tartotta. Kéőbb majd nagy hegygé változik, melly nevét viseli.

4.) Az árnyék Lelkekrül lásd az I. Könyv. XVI. Szakafé.
 4. Jegyzést.

VIII. Szakasz.

*Phaëton mennykövel agyonüttetik.**Sírja és koporsóverse.*

Ámde bizonyságúl szóllítván Jupiter a' nagy Isteneket, sőt végre magát a' napnak Urát is, a' ki aranyszekerét magahitt Phaëtonnak od' adta, hogy, ha segítséget nem nyújt, a' mostoha sorsnak kényne szerint el kell mindennek veszni: az égnek legmagosabb várába siet, mellynek tetejéről fellegeket terjeszt nagy földtájakra egyébkor, 's mennydörgéssel ijeszt, 's kanyarított mennyköveket hány.

Ámde sem új felhők nem voltak szinte kezénél, 1.)

hogy beborítsa velel roppantt környékit az égő földnek, sem zápor, mellyel lángzásit eloltsa.

Megdördíti tehát a' mennyet, 's jobb füle mellül sodrott égi nyilát a' kába kocsisra lesujtya;

's ezt mind lelkétül megfofztván, mind szekerétül, a' tüzeket még rettenetesb mennytüzzel eloltya. 2.)

A' rémültt paripák, szilajan villzára ugorván, jármokból nyakokat kiragadgyák, 's ölzve meg ölzve tépdeseik a' gyeplőt. Itt zablák fekszenek, ott meg a' rúdtúl elváltt tengely; meg amarra külöi szállanak a' széttörtt kerekeknek; szerte löködnek messze az útféltül töredéki az égi szekérnek.

Ámde szegény Phaëton, még a' láng mind felemészti szöke haját, lebukik, 's hosszas görgéssel az égnek szörnnyü bérceirül a' föld' színére hanyatlik; szinte mikint nyáronn a' még fellegtelen égből

a' csillag leesik, vagy csak lehanyatlani látszik.
 Mellze hazájátúl 3.) idegen kebelébe fogadgya
 más földönn tág Eridanus, 4.) 's könnyörülve fűröfzi
 párolgó képét. A' hármas mennyei tüztül
 még langyos testét az Olafz Nájások ölébe
 tették a' földnek, 's ezt írták sírja' kövére:
 Itt fekszik Phaëton, vezetője az égi szekernek,
 mellyel ugyan nem bírt, de merélf próbára rohant volt.

1.) Új felhők nem voltak még kéznél; a' régiak pedig a'
 IV. Szakasznak utolsó verse szerint mind elégték.

2.) Ennek régi képét lásd *Winkelmannban*, *Monument. ant.*
ined. n. 43. és Lippert' Dactyl. I. 741.

3.) Az első Könyvnek XX. Szakaszában Phaëton' hazájának
 Szerecseny országa mondatik.

4.) A' Görögöknek legrégebb állítása szerint, *Eridanus* a'
 nyugoti Európának legvégső szélén szakad a' tengerbe éjszak felé,
 hol a' Czinzigetek (insulae Cassiterides) voltak; 's torkolattyánál
 találtatott fel a' Gyántakő (electrum, succinum, ambra citrina;
Bernstein, Agtstein) mellyet Phaëton' hűgai, mint nyárfák, sírtak.
 Igaz ugyan, hogy Ovidius' üdejében az volt a' közönséges vélekedés,
 hogy a' Pádusnak (most Pónak) régi Görög neve Eridanus volt;
 de ha a' Görögöknek legrégebb mappáit, és elhintett állításait,
 a' később leleményeknek tekintete nélkül, megfontoljuk, Eridanus
 akár a' Történetírásban, akár a' Mythológiában, nem lehetett egyéb
 Rajna' vizénél, melly valaha a' Hespériai folyók között legéjsza-
 kiabb és leghíresebb volt. A' nyugoti Európának éjszaki partján,
 a' Britanniai Czinzigetek mellett, a' Rajnának torkolattyánál, talál-
 ták a' régi Phoenicziaiak és Karthágóbéliek is ama' kevés gyánta-
 követ, melly ritkasága miatt a' régi Görögöktől majdnem még az
 aranynál is többre bősültetett. A' *maximus* epithetum, mellyel
 Ovidius él, e' szerint nem Pádust illeti, úgymint az Olafz
 folyóknak legnagyobbikát, hanem inkább régi mesés hírét Eridanus-
 nak a' Hespériai vizek közt. Lásd *Voss, zu Virgil's Landbau, I. 481.*

IX. Szakasz.

*Phaëton' Húgai fákra változnak,
Cycnus pedig hattyúra.*

Mély bánatba merültt boldogtalan atya kesergő arczait, úgy mondgyák, elrejtván e' bal esetre, egygy szomorú nap osontott el ságárai nélkül. Fénnye helyett a' rettenetes tüzek adtak azonban gyenge világot; 's a' rosszbul csak még is eredt jó. Mostoha sorsa iránt Clymene panaszokra fakadván, 's ammint csak lehetett, keserű fájdalmat erőtlen szózatival festvén, mézfárlott mellyel, eszével nem bírván, az egész földet megjárja kesergve, hogy meghűltt testét, legalább tetemét kinyomozza. Megleli ő ezeket, megjegyzett sírba rekefztve, egygy idegen partonn, 's hűltt magzattyára borúlván, drága nevét, melly a' márványra kimetlözve szemébe tűnt volt, néma kesergés közt áztattya könyével, 's langymelegen pihegő kebelével anyásan apollya.

Húgai, nem máskép keseregvén, hasztalan ontják érte könnyárjaikat, 's kezeikkel mellyeket ütven, szüntelen emlegetik Phaëton, ki szavokra nem indul, 's testeiket sírhalma körül a' földre terítik. Szarvai a' holdnak négyszer kerekedtenek ölzve töltekor, és még sem szüntek meg sírni: szokásra vált a' hollás üdö által mindennapi gyáflzok. Majd azután a' legkorosabb, Phaëtusa, hogy egyfzer jajjaihoz lefeküdni akar, panaszollya meredni lábait. Ezt segedelmével kívánnyá megóni

Lampetie, 's egyg zsfengegyökér meg villzaragadgya,
 Megmeg amaz, szálló hajazattyát tépni akarván,
 gallyfürtöt szaggat. Törzsfökké öszveragadni
 czombjait érzi emez; hosszú ágakra kinyúlni
 karjait a' másik. Még ezt bámúlva csudállyák,
 vállaikot 's kezeket láttyák bevonódni fahajjal:
 csak szájok volt még annyokhoz esengen képes.
 Mit tegyen ez? Bús ösztönitül több részre vonatván,
 már ide, már oda fut, 's csókollya leányait, am még
 engedi a' bal sors. Majd elfzaggatni akarván
 testeket a' csak imént támadtt törzföknek ölébül,
 vagy gyors újjaival le sietvén törni kezekrül
 a' friss ágbogakot, vért lát mint annyi sebekbül
 folyni. Anyánk! óh, édes anyánk! így szól kiki hozzá,
 a' kit megsebesít; kímélly meg, kérlek: az, a' mit
 e' fában szaggatfz, magam én vagyok, a' te leányod.
 Élly és légy boldog! 'S itt már gátollya beszédgyét
 a' fahaj, elfogván ajakit. Kiverődnek alólla
 a' könyek ellenben, 's itt ott lecsöpögnek az ágrül,
 's öszvekeményedvén a' nap' sugárai által,
 gyántakövek lesznek. 1.) Kristály kebelébe fogadgya
 majd a' tífza folyó ezeket, 's elküldi Romába,
 hogy mint dúzs piperét nemes affzonysági visellyék.

Látta ezen szomorú esetet Sthenelus' fia, Cycnus,
 a' ki neked, Phaëton! rokonyod volt édes anyyádrül,
 's még közelebb rokonyod szívéreül. Ő, birodalmát
 elhagyván, — neki a' Ligurok hódoltak; uralták
 több nagy városok is, — zöld partyait Eridanusnak,
 's a' csak imént eleven fákká lett hűgai által

megbővültt ligetet, mind elfoglalta panaszal.

'S ím! szava vékonyodik, haja ősz tollakra fajul el,
messze kinyúl nyaka vállaiából, 's egygy hártya vereslő
újjaiából úzásra való lábtalpakot alkot.

Toll földi oldalait; kereken hosszabbodik órra,
's hattyú nemzettel gyarapította meg a' madaraknak
hajdani országát. De mivel nem bízik Urához
a' levegő égnek, ki nyilat Phaëtonra lecsapta,
nyíltt tavakat vagy nádasokat keres. A' tüzet így is
gyűlölvén, a' nagy vizeket választja lakásúl,
mellyek amazt örökös harczokkal emészteni szokták

1.) Lásd az előbbeni Szakasz alatt a' 4. Jegyzést.

X. Szakasz.

Phoebus, az Istenektől megkérleltetvén, szekeréhez és előbbi tisztjeihez visszater.

Díztelenül 's ragyogó fény nélkül jár kel azonban
 attya szerencsétlen Phaëtonnak, szinte azonkép,
 mint mikor úttýában ságára fogyatkozik olykor.
 Gyölöli a' napfényt, gyölölve kerüli magát is,
 csak komor udvaihoz szítván a' pufzta magánynak.
 Búbánatba merül önkint, érzékeny epével
 táplálván szomorúságát, 's elvégzi magában,
 hogy ragyogó hivatallyátúl búcsút vesz. Azóta,
 hogy született az üdö, nem leltem nyugtomot, úgymond,
 's a' sok fáradozást, mellyekbül semmi dücsösség,
 semmi hafzon nem ered, már testem, lelkem elúnta.
 A' ragyogó szekeret sürgesse akárki ezentül,
 és, ha talán nincs errevaló más senki az égnek
 Istenségi között, 's tehetetlenségeket önkint
 megvallyák, maga 1.) kormányozza; hogy, am még
 gyeplömmel bánik, megfzünnyenek esni kegyetlen
 mennykövi, mellyekkel kifeszíti az árva szülöknek
 karjaiból a' gyermekeket. Megláttya, ha egyszer
 vad paripáimnak tüzeit maga érzi fájlni,
 hogy nem igazságos dolog, azt büntetni halállal,
 a' ki az illy lovakot zabolánn nem gyözi vezetni.

Allig végzi szavát a' napnak fő Ura, Phoebus,
 közbe veszik töstént mindnyájan az Istenek, arra
 csdeklő szóval kérvén, hogy meg ne tagadgya
 tündöklő fénnét az egyébkép pufzta világtól.

Jupiter is, Phaëtonra lőkött mennybéli tüzének
czéllyát mentgetvén, kéréseit, a' nagy uraknak
hajdani módgya szerint, nyílt fenyegetéssel egyíti.
Ölzekekeríti tehát megijedtt és szerte csapongó
ménylovait Phoebus, 's ostorral tölti haragját
's tüskés póznával rajtok: mert végre haragja
rettenetes lángokra hevült, paripáit okozván,
hogy Phaëton a' mennyei tűz a' földre lelökte.

1.) Jupiter.

XI. Szakasz.

Calisto medvére változik.

Amde körül járván roppant bátyáit az égnek Jupiter, átvisgállya: ha nem szenvedteké vallyon réseket a' tüztül, melyekre le kellene önkint omlaniok? 's látván, hogy mind az előbbeni karban állanak, a' földnek 's a' rémültt emberi nemnek kárát nézgeti át. De legelső gondgyai még is 1.) Arcadiának ügyét illették. Vißzakerülnek általa már az erek; nem mervén folyini sokáig a' vizek, ágyaikot keresik; földi újra füvekkel a' tavasz a' földet; szétnyúlnak megmeg az ágak; 's vég veszedelmek után új rügyre fakadnak az erdők.

Jupiter, így járván, kelvén, 's meg vißzakerülvén, nyilßzeme függve maradt tán egygy Nónácrisi Szüzönn, 2.) 's a' tüzek egyszersmind legtösb velejébe hatottak csontyainak. Szorgalmi között e' bájos Alaknak nem volt, a' gyapjút vékony fonalakra sodorni, vagy hajfürtöletit másmás piperékre vißzálni. Gyáva kapocskával köz köntösit ößzveszorítván, csak gyócs pántlika volt, mellyel lekötötte hajának rendetlen sorait; 's már íjját vette kezébe, már kis dárdáit, mellyekkel az erdei zsellért minden ideg nélkül a' földre teríteni tudta. E' kül díßz neki, mint Phoebe' társának, elég volt. 3.) Szüz Dictynna 4.) nem is szeretett úgy egyget is annyi hü követői közül, kik Maenalus' erdeit ótták, 5.) mint őt. Áh! de hamar meg tud csökkenni az erkölcs!

Űttyának közepét a' nap már meſſze haladta,
 a' mikor e' ſzép Szűz egy régi ligetbe vetődött,
 hol ſoha még fákot puſztító fejlze nem irtott.
 Elveti vállairúl itt tegzét, viſſza ereſzti
 a' kifeſzültt íjat, 's a' hantos földre lefekszik,
 nyakſzirtét ſzép rajzolatú tegzére bocsátván.
 'S íme! Diána talán oda jut Nympháival együtt,
 Maenalus' ormairúl érkezvén büſzke örömmel,
 hogy nyila ſok vadtul megtiſztította ligettyét,
 's Caliſtót látván, közelebb ſzóllította magához.
 Távozik ez: mert vajmi nehéz nem feſteni a' bünt
 orczavonásinkkal! Szemeit felemelni csak allig
 mervén, nem megy már, mint hajdan, Cynthia mellett, 6.)
 ſem bajtársi előtt. Némán jár ſzerte közöttök,
 's orczapirúlással bizonyította gyalázatos eſtét.
 Meſſze vonódgy innen, mondá végtére Diána,
 's fertőztetni ezen ſzent forráſt meg ne meréſzeld!
 's ſzűz követői közül dorgák közt ſzámkivetette.

Mind ezeket Júno, a' Mennydörgőnek elárúltt
 Aſſzonya, tudta ugyan már régtől fogva: de méltó
 boſſzúját önkint függőben hagyta, kívárván
 ennek jobb üdejét. Eljött ez, régi haragja
 hoſſzas rejtekiből ſanyarú lángokra fakadván,
 ammint az megſzülte fiát, boldogtalan Arcast.
 Rettenetes ſzemmel Júno annyára tekintvén,
 annak híjjával voltál még, ſzemtelen! úgymond,
 hogy méhedbe foganny, 's bántáſom gyermeked által
 öſmeretes, 's hűtlen férjemnek csúnya ſzerelme
 nyilván tudva legyen! De bíz ezt el nem viſzed ingyen!

Termetedet, mely mind neki, mind neked annyira tetfzett,
böcstelen! elragadom. 'S ezt mondván, kapja hajánál
fogva szegényt, 's gyűlölt ábrázattára leránta
lábaihoz. Szép karjait ő könyörögve kinyújtya,
's karjai, szörbojtal megtelvén, elfeketednek.

Két keze meggörbül, kajmacs körmökre kinyúlván,
's első lábakká válnak. Szép szája, szerelmes
Jupiter' ingerinek csak imént fő tárgya, kitágúl
tátott állaival rettentő széles agyarra;

és hogy az Úrnénak szívét kérései által
's érdeklő szókkal könyörű érzésre ne bírja,
nyelve befézelleni szünik: haragos szózatya fenyítő
morgásnál nem egyéb, mellyet bő torka kidörmög.

Ámde az új medvét meg nem foztotta eszétül.
Fájdalmat meg nem szünik ez panaszolni nyögéssel.
Bármicsodás kezeit felemelvén sokszor az égre,
hálafelejtőnek Zevfzet nem mondgya, de érzi.

Áh! hányszor nem mert egyedül a' pufzta ligetben
hálni, saját hajléka előtt, vagy az ősi mezőkönn
tétova járkálván! Hányszor száll félve az egyik
fzirtrül a' másakra, ha tán meghallya ugatni
a' hajtó ebeket! Rettegve kerüli vadászó
társait; a' vadakat látván, rémülve felejt
ön váfz formáját; irtózik medvenemétül,

's még a' farkasnak sem hisz, noha farkas az attya. 7.)

1.) Az Arcadiabéliek, valamint a' Cretabéliek is, azzal kérkedtek, hogy Jupiter az ő földgyökönn született.

2.) *Nónácrisi* avagy *Arcadiai Szűz*, Calisto, ki némellyektől Lycaon' leányának tartatott. Hesiodus a' Nymphák' egyikének mondgya.

3.) *Phoeberül* lásd az I. Könyv. XIV. Szak. 4. Jegyz.

4.) *Dictynnának* neveztetik Diána a' *διτυν* görög szó után, melly állót jelent, mellyel a' vadászok élni szoktak.

5.) *Maenalus* Arcadiának egyik hegye.

6.) *Cynthiának* is neveztetik Diána a' Cynthus hegynek nevé-ről, melly Delos' szigettyében fekszik.

7.) *Lycaon*, kirül lásd az I. Könyv. IX. Szak.

XII. Szakasz.

*Jupiter Calistót, Arcas fiával együtt, a' csillagok
közé helyezteti.*

Anyát nem tudván Arcas, tizenöt nyarat ért már,
's ammint a' vadakat nyíl alá sürgetni akarván,
nézi az alkalmasb helyeket, 's hálloba rekeszti
a' hegy alatt a' vadnevelő Erymanthusi erdőt, 1.)
íme! szemébe tűnik mint morgó medve az anyja.
Arcast megsejtván emez, álmélkodva megállott,
mintha megösmerné magzattyát. Visszavonódik
tőlle amaz, 's mivel a' vadnak már szinte meredni
láttya magára szemét, megijed. Közelíteni kezdvén
a' nyomorúltt hozzá, dobogó szívébe akarja
tűzni nyilát. De nem engedi meg fejedelme az égnek
Jupiter e' szörnyű vérontást. Gyors szelet indít,
melly ökö't szárnyánn az egek' bótyáig emellye,
hol közel egymáshoz mint fényes csillagok élnek. 2.)

Júno haragjában, hogy hűtlen férje az ágyast
kellemetes fényű csillagnak tette az égenn,
felfel duzmadván, lerepül a' tenger' Urához,
's ősz feleségéhez Tethyshez, kiknek az égnek
Naggyai, mint öregebbeknek, hódolni szeretnek.
Kérdezik ötöt ezek, mi vezette le a' magos égből
hozzájok? mire ő keserű panaszokra fakadván,
annak okát, úgymond, hogy, az Istenek' Affzonya lévén,
égi lakásomból lejövök, bámúlva vegyétek:
A' ragyogó mennyet más Úrné birja helyettem!
Mondgyátok hazug eggy affzonymnak az égi királynét,

hogyha, mihelyt a' földet az éj beborította homállyal,
 égi lakással imént megtisztelt, 's engem' epeztő
 csillagokat nem láttok amott, hol az éjszaki végét
 a' földtengelynek környülvézi a' legutolsó
 's legfzorosabb sarkkör. Júnót ezután ki ne merje
 sérteni? 's megbántván ki remegjen tőle, ha feddő
 ostora hasznát hajt? Nagy volt foganattya valóban
 bosszúlásomnak! rettentő, látni, hatalmam!
 Nem hagyom embernek, 's Isten lessz végre belőle!
 Ím! így büntetek én! illy nagy mennybéli hatalmam!
 Adgya megint szeretőjének bár hajdani képét
 vissza! vad orczáját vegye inkább róla le ismét,
 mint csak imént arról, kit száz szem hasztalan őrzött! 3.)
 's engemet elhajtván, vegye el! fektesse helyettem
 hűlt nyofzolyámba! 's az új farkast válassza ipának! 4.)
 Ámde ha tik nevedékteknek 5.) könyörültök alázott
 sorsánn, tengeretek szállást hálásra ne adgyon
 a' hét csillagnak, mellyek közt fénylik. 6.) Az illyes
 fajtalan alkotmány szent habjaitokba nem illik! 7.)

1.) *Erymanthus*, Arcadiai hegy.

2.) A' *nagy medve* nevű csillag közel az éjszaki sarkhoz
 fénylik az *Arcas* nevű másikkal együtt, melly *Arctophylax*-nak,
 avvagy *medveőrnek* is neveztetik.

3.) Iéről tudni illik. Lásd az I. Könyv. XVIII. és XIX.
 Szak.

4.) Calistónak attya Lycaon volt, kit maga Jupiter farkasra
 változtatott. Lásd az I. Könyv. IX. Szak.

5.) Júnót Oceanus és Tethys nevelték volt fel.

6.) A' hét csillag az éjszaki sark körül olly rendben áll, hogy már a' Régiek szekérnek nézték, melyet ökrök húznak. A' Magyarok Gönczöl' szekérének nevezik. Mivel az Európaiak az éjszaki sarkot e' csillagokkal mindég látták, úgymint az égnek horizonnyoknál magosabb részét, a' Régiek azt költötték, hogy a' tengerbe való lealkonyodástól el vannak tiltva. A' hajdani Deákoknál a' *triones* mintegy *teriones*, *humum terentes*, *et aratro scindentes*, ökrököt jelentett. Az egész csillagzatot tehát (*septem triones*) *hét ökör*nek nevezték.

7.) Palephatus e' mesének eredetét így befűzli. Calisto vadászáván, egy medvét üzött, 's mivel ennek barlangjába utánna bement, a' vadlúl szétzaggattatott és feleméltetett. Vadász társai a' barlangból a' medvét kijönni látván, Calistót pedig benne nem találván, azt gondolták, hogy medvére változott.

A' Prímás Herczeg'

K é p é r e.

E' képre nézvén, érdemes Olvasó!
édes Hazánknek férjfiás ofzlopát,
Relígyiónknak gondos attyát,
RUDNAY Herczeget ösmered meg.
Ne tarts, ha sorsod köz vagy alábbvaló,
ha tán ügyednek mostohaságai
méltatlanul homályosíttják
kéttelen érdemeit nevednek;
ne tarts hatalmas rangra emelkedett
új fénykörétül. Símleni látta Ő,
mint Lelki Páfztor, a' fzegénynek
ofzlopolatlan ügyét gyakorta,
's irgalmat önkint érzeni megtanúlt.
Szemlélte sokfzor vefzteni a' fzelíd
Jámbort, kit üldözöbe vettek
titkos inassai a' gonofzának;
's buzgón sohajtott érte, ha Őnmaga
nem birt ügyével. Hajdani főnemes
ágbúl fzakadván, nem kerülte
még is az al hivatal, hogy ebbül

garádicsonkint a' magosabbakat
 megérdemelvén, a' habozó művest
 biztatni, a' serényt böcsülni,
 's érdemeit megítélni tudgya.
 Hűség, serénység, isteni félelem,
 fzelíd igazság, ajtatos irgalom
 fénylettek angyal életének
 szent nyomainn, valamerre fordúlt.
 Óh! tartsd meg Isten! hosszas üdöfzakig,
 tartsd meg Hazánknek! Hadd különözze meg
 a' jámboroknak árva nyáját
 czinkositúl az agyas gonofznak.
 Hadd üzze széjjel csalfa homállyait
 a' színekedésnek, mellyek az egygyűt
 veszélyes útra édesitik.
 Hadd tegye helyre az elriasztott
 erkölccsel a' hűltt istenes életet;
 's az érzeménynek mennyei repteit.
 Mert áh! az élt csak a' nemes szív
 szenteli fel deli béllyegünknek,

A' Szent Mise Tuniziásból.

A' XI. Dal. 410 — 503. v.

Alkonyodott már a' mellze hegyek megé a' halaványabb holdvilág; elrejtették lassacsán sűgárfejeket a' csillagok, 's az ébredő világ a' reggeli pirostúl tüzesedni kezdett, ammint a' rendbefzedett hadi sereg Goletta felé megindult. — Mélyen rezzentő csendességgel lépdesett ez előre; a' vitéznek komor homloka felkegyesedvén, fenyegető tekintete szelidülvén, mert az Úrnak napján a' szent ajlatosságra volt szándéka magát szentelni, az isteni szertetnek emlékezetét méltóképen ünnepleni; azután pedig az elesett vitézeket a' homályos sírba lebocsátani, halmozott emelni a' bajvívóknak, mellyek a' nemes szíveket még az utóvilágban is hasonló tettekre gerjeszték.

Amott a' tenger' partyánn, ama' tág környékbe kilátó dombon, a' lengedező olajerdőnek gallyaiból egy szekrény emelkedett fel a' sátor' hegyébe, boltozott templom gyanánt, az oltár felett. Vitézek ültették e' gallyas ernyőt vidám sietséggel. Az oltáron a' Felfeszítettnek képe mellett ezüst tartókban a' serény méhecskének szorgalma nevelgette a' gyertyáknak lebegő lángoeskút.

Mihelyt a' válogatott hadi sereg, ragyogó félhold gyanánt, az ágszekrényt körülvette, követte azonnal az Istennek felfszentelt áldozó Pap is ünneplő ruhában a'

szolgáló ifiút az oltárhoz. Ott ő a' legfőbb Szentség előtt elmondotta előbb a' köz gyónást; dűcsöítette azután az Urat, 's mennyei világosításért esedezett, hogy a' csüggedező szív az igazságnak úttyát megösmerhesse; a' kedves Tanítványnak leveléből kihirdette tovább az ajtatos községnek ama' vizsgálást: „hogy valaha, a' mi „ezen életben, fízinte mikint egyy körül fátyolozott tükör- „ben csak homályosan jelent meg, örökre felderülni, 's „előnkbe ragyogó világosság gyanánt fog tűnni az örök „Jóságnak nézésében;“ azután az eggyesültt Evangyéliomnak ama' mennyei kegyességgel tellyes szavait: „Sze- „ressétek még ellenségeteket is, úgymint amaz Eggyet- „leneggynek, ama' Legfelségesebbnek gyermekei, ki „atyai kegyességgel eggyaránt támasztja fel a' melegítő „súgarú napot a' Jókra és a' Gonoszokra, 's ki termé- „kenyítő essőt küld mind ennek, mind amannak veté- „seire;“ elmondotta ezek után a' hitnek felséges Tit- kait, 's kenyeret és bort áldozott engesztelésül bűnein- kért; majd azután a' háromszor Szent után felemelte magát a' Szentséget; 's minekutánna ajtatos imádságában azokrúl emlékezetet tett, kik, előre menvén, a' békesség- nek országában szendergenek, elmondotta az Úrnak fel- séges imádságát; 's a' Bárány előtt, ki váltságunkért meg- öletett, alázatosan vervén mellyét, magához vette a' lélek- elevenítő eledelt. Erre békességes türésért esedezvén még az inségnek napjaiban, elbocsátotta áldó jobbájával a' keresz- tény községet.

De hajadon fővel 's földre szögezett szemekkel állván környöskörül a' sereg, felséges énekkel tisztelte az engeszt-

telő áldozatot; a' szívnek dalos hangjai felrepültek az égbe, 's kiserkentették a' fzelidebb könyhullajtást, melyet gyönyörűségig emeltt érzeménnyében csak az ajtatosság sír.

Fényesebben domborodot fel környöskörül az égnek kék sátora, 's üdvözségünknek felségesb titka körül egéfsz egygy naptenger habzott. A' kegyesebb szellöktül csendesen apolgatott ragyogó tenger borzadozó kéjjel emelgette fel habjait az ünnepülő parthoz, hol a' lengedező gallyak közt az oltár állott. Vidáman homoritották feléje teteiket Zafránónak czedrussai; az olajliget fzelíden megzendült, 's a' levegőnek kellemetes énekessei a' sügdogáló gallyakonn némán figyelmeztek; környöskörül elnémúlt, egygyütt ünnepeván, a' mélyen imádó mindenség.

'S a' levegőben lakó lelkeknek számlálhatatlan serege, szinte mikint a' fellegekbul a' hónap pelyhei támentalanul lehullanak, úgy lebeg le zuhogó habokban. Rideg körökkel környülvén a' vezéreket, csudállják mindnyájan az ünnepet, mélyen érezvén a' felséges énekeknek szívrezzentő hatalmát; 's szinte mikint a' változó szélnél az erdőnek zúgása már ide, már amoda habzik: úgy zeng itt váltólag a' lelkeknek zibogása honnyaiknak különbféle nyelveinn. Caesar setétebb komorsággal bámúlván el a' szent szekrényre, végre elsohajtya magát, és siránkozva illy szókra fakad:

„Óh! nem Zevsz, nem Jupiter uralkodik az Olym-
„pusi bérceken! Soha sem tartott Minos, sem Rhada-
„manthus törvényfeket az Orcusban! Az életnek hajnalá-
„ban felserkentt nemzetségek szemfényvezető gyenge
„árnyékképek gyanánt mind eltűntek; csak szürkülő

V. Károly Császárnak Bemenetele Túnis' Várassába.

Tuniziásból XII. Dal, a' 609. ȳtől fogva végig.

Amint a' harcznak zajgása környöskörül lecsillapodott, síresendesség uralkodott a' több mértföldnyi környékű fő várasnak hollú útfzáiban. Némán és minden szózatra refzketvén ültek otthon az emberek, és várták a' mármár közelítő rémulést.

De roskadékony lépéssel, könybeborúlt szemmel költöztek ki kettenketten Túnis' kapujából az Öregek, — Véneknek nevezi ökö a' nép, — kik a' piarczonn 's a' várasnak boltozott kapúiban, gúnyolhatatlan bírók gyanánt válafztyák meg a' jusok iránt támadó kérdéseket. Ötvenen voltak ezen Öregek; ezüst hajjal csak fzüken körülvett fejek könyörületességet ébrefztett; hófzínű szakállók, melly habosan egéfz az arany övig leerefzkedett, tekintetet kívánt. Kiki közüllök olajágot vitt jobbájában, ballyában pedig ajándékokot, 's féltében remegvén figyelmeteskedett: mert hangosabb és hangosabb lett már a' patkók-nak zúzó dobbantása; a' villongó fegyvereknek csörgése mind közelebb zengedett; az előseregnek lovas sora fergeteg gyanánt zúgott előre, 's a' remegő Véneket fel sem vévén, behatott a' várasba. Ott, még lángolván a' harcz-

túl, 's a' véres viadal közt bosszonkodásra hevülvén, öldöklő kardgyök a' boldogtalan népet, melly balgatag szívvel bizakodván Hairaddin' szavaiban, 's a' Rettenetesnek ellenébe magát biztosan szögezvén, merész védelemről gondolkodott, 's irtóztató bosszúállást forralt. De hafztalan! a' por gyanánt szédültt támentalan sokaság hamar megfzaladt.

Most már az örömkialtásokra fakadt hadi sereg előtt; a' rézdoboknak örvény gyanánt morgó jeladási között; trombitaharsogással, 's a' lobogó zászlóknak szelíd suhogásinál, beérkezett a' felséges Császárr. A' hadi vezérek, Eberstein és Dória, jobbról, Lajossal Guasto követték balról. Dória, nagy és hatalmas a' tengeri ütközetnek szelvézfei között, látta ötet győzedelmeskedni, 's rá szögezte azóta néma tekintetét; mert a' mélyen rezzentő tisztelettől dobogott a' szíve.

Megsejtvén az Uralkodó a' porba homorodott Öregeket, lefökött a' nyeregből, és szelíden parancsoló szózat-tal kívánta tőlök, hogy felkeljenek, és hogy előtte méltó szabadsággal tartózkodás nélkül szöllyanak. Engedelmeskedtek ök, 's El-Had, ki az üdőknek sebes folyamattyában száz elztendőt látott elenyészni, fejének remegése között imígy szöllott:

„Áldás veled, hatalmas Úr és népek' hódítója! hogy
 „minket kegyelmesen meghallgatsz; uralkodgy már most
 „tellyes boldogsággal e' népenn, mellyet a' mindenről
 „szorgalmatoskodó Gondviselés büntető haragjában, Hai-
 „raddinak, ezen embertelenül gondolkodó férjfiúnak, dü-
 „hösségére hagyott. Áh! pedig mink sokkal jobb üdökök

„éltünk valaha, mikor Túnisnak uralkodó székén amaz
 „isteni bölcsességgel tellyes Fejedelem, Maula Mehemed,
 „ült, kinek hamvait a' mennynek áldása úgy enyhítse,
 „mind az eltikkadt mezőt a' harmatozó hajnal. Mikor
 „még a' Győzedelmesnek kardgyátul rettegetek a' népek,
 „békében virágzott e' tartomány, 's a' világokat egybe
 „kapesoló tengerenn környöskörül úfzkált kereskedő hajó-
 „ja, az áldásnak bőségét szétterjesztvén, 's ezért másfé-
 „lét örömmel gyűjtögetvén. . . . De ne neheztelly a' buz-
 „gó öregre; mivel körülötte mindcsak az elmúlt üdök-
 „nek képe lebeg; és mentsd meg népedet a' remegő fő
 „várasnak falai között, hol a' rettenetes viadal után
 „a' dühösködő Győzedelmes bosszúállást szomjaz! Talán,
 „hogy neked is maradt otthon öfzülő atyád, ki búbanat-
 „tal emlékezik ama' napra, mikor tölle megváltál; vagy
 „hogy a' tenger' partyán a' virágzó csöcsömösnek annya,
 „Tölled, férjétül elhagyva, szomorú esengéssel siránko-
 „zik utánad! Ezt fontold meg; légy szabaditónk; pa-
 „rancsold meg a' háborgó vitéznek, hogy szent tartóz-
 „tatással fordítsa el vágyakodó tekintetét a' Hárem' ajta-
 „játúl; 's ime javát és életét áldozza neked azután a'
 „te néped.“

Így az Öreg; és kegyesen, mint a' szertető atya, ki
 gyermekeinek arczeit vizáztatásul és biztatásul simogat-
 tya, hozzá közelitvén most a' Császár a' könyörgő Vén-
 hez, illy ébrefző szavakra fakadt: „Eggy és ugyanazon
 „irgalmas Isten van felettünk, mindnyájunk felett, ki
 „nekünk a' győzedelmet adta, a' vakmerő rablót pedig
 „porrá tiporta. De nem nekem, csak Muley Haffzannak,

„a' Királynak, ki közel van, hódollyon ezentül é' tartomány; az övé legyen őseinek öröksége, az övé az elragadott királyi szék, a' népnek hűsége, szerezete. Áldás, sok között virágozzon neki és nektek a' jövődőség!”

Ezt mondván, elfogadta a' drága gyümölcsökből és virágokból álló adományokat, melyeket neki a' tartománynak szokása szerint a' remegő Vének ajánlottak, ketten-ketten járulván hozzá; 's a' híradóknak parancsolatot adott, hogy Túnis' útszáiban nevével a' népet fegyverfűzésre intsék. Engedelmeskedtek ezek, 's a' csatázás hamar elnémult.

De miféle homályos folyadék omlik le a' sziklahegyről? Átnézhetetlenül és támentalanul habzik ki a' fellegrárnak kapuiból a' pözfögő nép! — A' kiszabadultt rabok! — Rémitő tekintet! Mert, szinte mikint a' méheknek rajzásra megérett számlálhatatlan sokasága a' tavasznak verőfényes napján a' párolgó kasból bongással törekedik ki; úgy omlanak ki itt is a' kiszabadultt kereltény rabok — húszezerre megy számok — a' várasnak és várnak börtönyiből, halaványan, a' kínoktól, az éhségtől, a' kegyetlen nyomorgatástól eltikkasztva. Boldogok, kik már most, a' porba térgyre borulván, legelőször megölelik a' Császárnak térgyeit, kezére nyomják remegő ajkaikat, forró könnyekkel nedvesítik köntösit. Csak zokogás, csak mély fohászkodás hangzik még ki környöskörül a' szorongatásra késztető csendességből. Most már a' sírás, rívás harsan fel; és most egyförrre félelmesen zúdul meg a' kiáltás: Óh Atyánk! Mentönk, Szabadítónk! Mert, mint a' tengernek habja a' közelítő felvételről fel-

emeltetvén, előbb csak lassan zendül fel; de majd rettenetes háborgással sivít a' felleges magosságban, zúg a' tátott feneketlenségnek mélyében, hogy, rémülésében borzadván, tompán átzajdúl tőlle az ég és a' föld: úgy zendül meg a' Császárr körül a' megszabadúltaknak kiáltása. Ezeknek kezei a' mennyei Atyához emelkedvén, az ösvényt mutattyák meg, a' merre a' hálával tellyes szíveknek érzeménnyel felrepül, hogy ott a' Szabadítónak bő áldásért escedzen.

Hangosabb lesz már a' zajgás, indulatosabb a' pözfű sokaság. Egymásnak mellére borulván, kételkedve tudakozzák még: Bizonyosé? igazé? hogy a' bilincsekből örökre kimenekedtünk? Ridegen előbb, azután eggyesülve, 's meg azután hatalmasabban hangzanak e' szózatok: Hát csak meglátlak ismét, édes Hazám! honomban meglátlak ősi hajlékom! hol vidám gyermekségernek ezfendei boldogságban folytanak? Megölelem még érzékenyen édes atyámat? az én szerető szülömöt mellyemhez szorítom? Atkúcsolom még hű kegyesemet? gyermekeimet? legbiztosabb barátimot?

Így harsog ki a' szózat a' végetlen szívragadtatásnak zúgó tengeréből! De a' Szabadító, a' boldog seregeknek örömkialtásitúl körülvéve, az álmélkodó hadi vezérek között állván, némán tekint fel a' sokaság felett magosan feldomborodó levegőnek ragyogó térségére, 's arczaírúl könyek görgenek le. Majd azután, fejét meghajtván, jobbát hálálva dobogó szívére nyomja, mosolygó sirással Eberstein felé fordul, 's lassúcska szózattal ezekre fakad: Hallyak meg bár e' szempillantásban! mert ah! mennyei gyönyörűség, a' mit érzek!

De azután derültt tekintettel Guastóhoz imígy szólott: „Nemesfízü Öreg! a' megszabadúltkak gondviselését reád bízom, hogy atyai kegyességgel és bölcsen „körültekintő szorgalommal enyhítsd az éhezőknek inségét, „beföldd a' ruhátlanoknak meztelenségét! Hazafelé hajózunk nem sokára; a' tengernek szabadon habzó vizeit „zúgva hasíttya majd a' hajó; az árboczról tündöklenek le „a' győzedelmeseknek kofzorúi, gyönyörködtető látomá- „nyúl amott a' mi kedvesinknek. De tekintetünkbe soha „sem nyúlsz el a' cél, melyet nagy munkával elértünk; „soha sem hervad el többé a' kofzorú, melyet nyertünk; „mert itt zsendült ugyan fel; de amott a' mennynek „magosabb térségeinn hervadhatatlanul virágzani meg „nem szünik!“

Amaz a' tenger' partyára vezette az örömkialtások között követő sereget, mindnyájoknak gondgyát viselvén a' legnemesebb fízü Úrnak akarattya szerint; de Ez bús érzemények között Túnisnak kapujába lépett.

B u c s ú z á s.

Lassacskán.

Nem tarthat itt, a' mi te nyé -

szik, hol minden sir já ba si et. Vi -

rág zik, 's a zon nal e nyé szik, mind, a' mi e'

földönn ne vet, mind a' mi e' földönn ne vet.

1.

Nem tarthat itt, a' mi tenyészik,
hol minden sirjába siet.

Virágzik, 's azonnal enyészik
mind, a' mi e' földönn nevet.

2.

Sok élt már víg ember előttünk,
 ki jóra kaczagta ügyét.
 Köszönnyük rájuk a' közöttünk
 édelgő örömnék kelyhét.

3.

'S víg ember még hány fog örülni
 utánunk is a' hold alatt?
 Örömkehely ránk hány ürülni,
 bár nyugszunk is a' föld alatt.

4.

Most egygyütt illy vígan enyelgünk,
 olly buzgón szerettyük egymást!
 'S ah! holnap több tájra szédelgünk,
 más ég ád fejünknek lakást.

5.

De gyújtsunk az édes örömnék,
 bár hol legyünk, szíves teményt.
 Emellyünk a' senyves ürömnék.
 óránkint új ellensövényt.

6.

Ha meffze válunk is honunktúl,
 hű szívünk mind egygyütt legyen;
 s' örüllünk; ha hallyuk társunktúl,
 hogy a' jó előbbre megyen.

7.

'S ha megleffz, hogy öfzvevetödgyünk
még egyszer halálunk előtt,
új friggyel csak azonn törödgyünk,
mint adgyunk kedvünknek erőt.

8.

Nem bús a' jó lelkiösméret,
's jó kedvre készséggel hevül.
Csak annak a' legfőbb dicséret,
ki jót tefz, 's mindenkor örül.

A' Teremtésnek Képe.

Csendes, mint a' sír, és setét volt az éjszaka, mikor egy álomkép hajnal felé végét szakasztván nyugodalmamnak, térgyeimre késztetett nyoszolyámból, hogy az Isteni Felségnek éjjeli oltalmáért hálákat adgyak. Felöltvén könnyösömöt, kiültem a' nyári hűsnek kedvéért Budai házamnak erkére, honnan nappal a' Dunát, 's az egész Pesti térséget látom.

Őszvezavarva feküdt a' föld az egekkel előttem. Sem csillag nem tűnt, sem hold, szemeimbe. Setét volt az egész Minden beborítva, 's kietlen üresség látszott mélyeinek tátott fenekébe temetni mindent. Semmi sem élt, nem mozgott semmi; csak olykor érzettem gyengén mellettem előbbre lebegni, 's a' nagy ürességenn átzúgni az éjjeli szellőt.

Illyennek nézték, hihető, a' hajdani Látók a' földnek közepénn a' tág mélységet, azoknak fénytelen országát, a' mik még, magban aludván, a' születést várják. Eggyenkint inti ki őket innen az Istennek szava, 's a' mennybéli világnak első sugárit megsejtvén, létre verődnek, 's élteket a' nevelő földönn elkezdik örömmel.

Mély gondolatokba merültem én itt a' Régieknek amaz érzékeny képzeménnyeiről, mellyekkel a' születetleneknek e' setét országát szinte megvalósították. Ebben alszanak az ő kedves személyesítések szerint a' még születetlen éjek és napok. Magosságából letekint reájok az Isten, 's tetfzése szerint előszóllította közüllök az egyiket vagy a' másikat. Örül a' kinevezett, hogy testvéreinek társaságában a' forgó elztendőt kísérheti. De legszembetűnőbbnek tetfzett nekem amaz esdeklés a' világosság után, mellyet a' Régiek a' születetleneknek tulajdonítottak, 's mellyet, setét erkemenn ülven, 's az előttem fekvő világtalan térségre hafzontalanul nézven, mind magamban érzettem, mind a' természetben gyanítottam. Áh! a' világosság nélkül sem mink állatok nem élhetünk, sem a' növények nem tenyészhetnek. Még erkölcsi értelemben is, mi az emberi észnek szép tehetsége, mi az emberi szívnek jóra való hajlandósága világosság nélkül, akarom mondani, igaz tudomány és igaz religió nélkül? Nem mutattyaë meg a' világosságnak fő böcsét csak az is, hogy azt a' természetnek Alkotója első nap teremtette? a' mit Mojzes, mennél rövidebben, annál felségesebben rajzol e' szavakkal:

Legyen világ!

mondá az Isten,

és meglett a' világ.

Azon fszempillantásban, hogy a' Mindenhatónak e' tellyes foganatú szavait mély tisztelettel és álmélgodással meggondoltam, kiütött a' földkörnyéknek keleti pontyánn a' hajnalnak első zféngéje.

Ott ül Atyánk! ott mennyei széknén,
 mondám magamban borzadó örömmel.
 Ott ül fényre megett amaz égi
 résnek, hogy egy szavával szétlehelje
 földünkről az örömtelen éjnek
 vak válszáit. . . . De festi már ösvényét
 a' Hajnal friss rósa-veressel,
 's a' fellegeknek széleit beszegvén
 keltében folyadékony arannyal,
 hűs harmatot hint a' szomjú mezőre.
 A' földtől elválík az égnek
 kék boltya, 's felfelé vonódik. Ezzel
 a' fellegsereg is magosabbra
 emelkedik, ritkúl, 's a' csillagokról
 a' fátyolt versengve levonván,
 a' tífata tűznek honnyához törekszik.
 Szinte mikint a' büfzke menyasszony,
 úgy lép ki a' homálynak hűltt öléből
 a' föld is, megrakva virággal,
 megrakva számtalan dúzs termetekkel.
 A' nehezebb folyadékok, az égből
 színiére süllyedezvén, elszivárgnak;
 's elválván a' szőke Dunának
 két partya egymástól, kinyílni látszik
 e' széles víznek deli színe.

Ott fenn az ég, itt lenn a' föld tündöklík.

Így választotta el a' Teremtő, Mojzes szerint, a' fel-
 ső vizeket az alsóktól; így gyűjtötte az utóbbiakot egy
 helyre, kiemelvén közüllök a' szárazt, hogy magvazó

füvet és gyümölcsfákat teremjen. De áh! még ezeket gyors gondolatimmal szinte csak átfutom,

Szívemelő jelenést látok kezdődni az égen.

Szinte mikint nyáronn a' napnak déli hevétül
szétfzakad a' felhő, 's fozzlékai, szerte repülvén,
a' tüzzsfengének magosabb honnyába enyésznek:
úgy tűnik a' csillagsereg is, mikor a' nap az égre
a' kelet' öbleiből kitekint; halaványodik a' hold,
a' kiderültt kékség bolygón szétterjed az égnek,
's a' nagy természet pőzfőző életre felújúl.

Élni siet minden! Csüdül a' szőke Dunának
méllyeiből sik színe felé a' fürge halaknak
népe, hol, a' napnak fényét örvendő közzöntvén,
a' víznek tetejénn lebegő bogarakra rohannak.
A' komor erdőknek tollas zselléri, az első
napsúgárt gallytornyaikonn bekaesongani látván,
tollaikat rázzák, 's örökkel rendbe simítván
szárnyaikat, kiki módgya fzerint, dalolásra fakadnak.
A' sok ezer csúfzó gyűrűs testével az éjnek
fénytelen udvaiból a' nyílt térekre tolódik,
hogy szörnyű bajjal picziny étkeit öszvekeresse.
Ott egy gombolyagot látok szétnyúlni; halomnak
gondoltam; felemelkedvén lábára, ökörnek
ösmerem. A' gyapjas nyájak, tolakodva habozván
fénytelen aklokból, a' friss levegőre sietnek.
Még a' mézgyűjtő szűz nemzet is, erre amarra
széledvén ridegen, 's a' rétnék tarka virágit
megsejtvén, dúzs kelyheiket versengve rabollya.
Érkezik ágyából már most a' szinte megújúlt

ember is; ez könnyű szekerénn a' tarka mezőre,
az meg ekéje után más munkájára sietvén.

Mojzesben e' képek az 1. Résznek 16. versétől fogva egész a 27. versig olvastatnak.

De áh! minekutánna a' Teremtésnek e' mindennapi képét férfikoromtól fogva majdnem naponkint gyönyörködve néztem, csudáltam, imádtam; most, mikor azt különösebben lerajzolni ügykeztem, megérintett engemet az Úrnak keze, eggy súlyos és hosszú nyavalya által a' halálra megintvén. Azt találtam azonban még szomorúabb elmélkedéseimben is, hogy nagy, irgalmas, és hatalmas az Úr, mikor sújt, és mikor gyógyít, mikor csapással látogat, és mikor kegyelmével vigasztal. A' legszebb napnak, melly az egész természetet feleleveníti, az végtére a' sorsa, hogy ismét elalkonyodik, és még nagyobb pompával kerekedik ki.

Versegby Ferencz'

É l e t e.

Omnem operam dedi, ut me multitudini educerem, et aliqua dote notabilem facerem: quid aliud, quam telis me opposui, et malevolentiae, quod morderet, ostendi?

L. A. Seneca
de Vita beata. II.

*Ita fert ipsa literarum natura et conditio, ut, cum
valde lucent, infirmiores oculos offendant.*

M. T. Ciceronis Vita Literaria.

(Londini ex Typographico Andreae Wilson.
1810. pag. XXIII.)

*On n'est jamais impunément un grand homme ; il faut
payer de quelque manière l'honneur de s'élever au-
dessus de ses semblables.*

Notice sur le Tasse

par J. A. Buchon.

(Biblioth. instr. et amus. Tom. XXXVIII.
Vienne. 1820. pag. 124.)

*Est et mihi censendi ius. Itaque aliquem
sequar, aliquem iubebo sententiam divi-
dere; — et dicam: Hoc amplius censeo.*

Bölcs Senecának ezen mondásába, melyet a' magam részérül állításúl felhozok, foglalom mind azt, a' mit *Verseghy*nek Életírásához Előszó gyanánt — minden bizonnyal fontosat — mondhatam volna.... Azon Dátumok fzerint, melyeket a' Boldogúltkak hátramaradott Írásai között Atyámnak társaságában felkeresvén, gondosan egybegyűjtöttem, lett elintézése 's első kidolgozása Főtiszteendő Nagyságos Fejér György Úrnak tulajdon érdeme. Minthogy pedig későbbben az említett Dátumokon kívül még több emlékezetre méltókat találtam, ezeknek az előbbiekkel való új öfzveigazítására 's megegyengetésére olly módonn adtam magamat, hogy, személyes meggyőződésemmek csorbúlása nélkül, Ő Nagysága' gondolattyait és ítéletét általlyában követném; reménylvén, hogy így majd azok is, kik előtt önnön vélekedésem talán kevesebbet nyomna, egy Országfzerte híres Literátorunknak bizonyítására hajtani fognak; mindnyájan pedig iparkodásomat, melly által édes Hazánk' egyik jeles Emberének közhasznú munkálkodását egész kiterjedésében megösmertetni kívántam, annál is inkább kedvesen venni fogják, mivel philologiai okoskodásinak sommáját (anmint azt Munkáinak figyelmetes olvasása alatt kijegyeztem) előhozván, 's az ellenkező véleményekkel mind-

gyárt szorosan egybevetvén, tanúságosnak ügyekeztem tenni Életeírását. Mert bizonyos az, hogy, valamint a' História, melly csak a' pufzta történeteket, okaiknak és a' belőlők eredett következeseknek rendes egybefoglalása nélkül, közli, nem sokkal több az üres mesénél: úgy hasonlóképen a' Biographia is, ha csupán a' tetteket ridegen előszámlálgattya, minéműségeikre pedig nem ügyelvén, fel nem leli a' nevezetességeket, mellyekbül a' szükséges tanúságokat kifejezhesse; nem egyéb az élet' közönséges jelenésinek hézagos emlegetésénél, 's így magában haszontalan. — — *Verseghy*nek ugyan és Magyarorságnak — többszöri tapasztalásombúl szölklok — annyi ellenkezői vannak, a' mennyire még mindazoknak száma, kik Munkáit csak futólag, vagy éppen nem is olvasták, annál inkább nem tanúlták; — mindazáltal nem meffze lehet az üdöpont, mellyben végképen betelleyesedik ezen előremondása: „Si momenta, quibus sententias „meas confirmavi, mentes, fortassis variis praeiudiciis occupatas, aut animos affectibus abreptos „non convincunt, non movent; veniet profecto „aetas, quae, ab omni partium studio libera, inter me, qui, duce Philologia rationali, viam ad „unionem sterno, et inter illos, qui, ductu auctoritatum aut affectuum, in varias partes abeunt, „litem dirimet.“ (Analyt. Part. III. Sect. II. pag. 1136.) Írtam Buda' várában Júliusban 1825.

Sághy Sándor.

I. Szép és dűcső dolog, ama' Nemzetnek, mellynek kebelébe bennünket helyeztetett a' Gondviselés, köz hasznára élnünk; elmebéli kiműveltetésénn 's tudományi virágoztatásánn híven munkálkodnunk; — boldogodásának hathatósabb eszközei közé annál méltábban számláltatván, hogy a' személyes szabadság' rövidsége 's az akarat' kénytetése nélkül esnek meg, 's a' polgárokat kitett czéllýokra kellemetesen serkengetik és hódítták. De még szebb és dűcsőbb az olly törekedés, melly, mindennemű gátok' és szüntelen való nehézségek' ellenére is, Nemzetének jobb-voltát és csinosodását minden erejének kifejtésével előmozdítani iparkodik. — Az illy nemes öneltkéllésben áll a' valóságos polgári erkölcs, mellynek a' köz tífztelet 's maradandó dűcsöítés megérdemlett jutalma.

II. E' jeles pályát melly példásan futotta legyen le *Verseghy Ferencz*, életeírásával 's literaturai érdeminek fejtegetésével bátorkodom a' Tudós Világ' ítélete alá terjeszteni. Született Ő, keresztlő Levelének bizonyítása szerint, Szolnok mezővárassában, a' Tifza' mellékénn, Április' 3dikánn 1757. esztendőben, Nemes *Verseghy János Ferencz* és *Schaibl Örsfébet* szülöktől. Az Attya, ki a' Szolnoki Sóháznál Tífztséget viselt, korán meghalálozván, Annyának gondviselésére maradt, ki, későbbben az Egri Püspök', híres Gróf Eszterházy Károly', Számtartójához, Ns. Vigh Ignácához, férjhez menván, a' kívántató nevelést tölle éppen nem szükítette... Ama' jegyzetek szerint, mellyeket Páriz - Pápainak Nagy-Szombatban 1762dikben kiadatott Szótárában önnön kezeírása után olvashatni, a' Deák Oskolákat 1766dikban Pestenn kezdette gyakorolni; 1769diktől fogva pedig 1771-dikig Egerben folytatta olly előmenetellel, hogy ott az

utóbbi elzútonak December hava' 8dik napján a' ne-
vendék Papok közé felvétetni méltónak találtatott. Közöt-
tök a' Philosophiai és Theológiai tudományok' tanulásában
csaknem hat elzútonig dicséretesen foglalatostkodott; de
1777dikben Május' 25dikénn az Egyházi Rendbül kilépett.

III. Gyökeresebb kiformáltatására, e' fő díszére 's
méltóságára emberemünknek, a' Magyar Országai Uni-
versitásban, melly az üdöben Budánn és Nagyszombat-
ban el volt oszolvá, tett szert, részint mint Világi, ré-
szint mint Szerzetes. 1778dikban 13dik Martiusban *Eu-
genius* nevezet alatt a' Remete Szent Pál' Szerzetébe
avattatott, melly válogatott, többnyire Magyar Férjfiakbül
állott, és számos derék Írókkal (*Alexovics, Ányos,
Dudási, Egyed, Gindl, Kelemen, Kis, Kres-
kai, Potyondi, Simon, Virág 's t.*) virágzott.
1779dik elzútonban Aprilis' 6dikánn a' Maria-Nostra
nevü Klastrombül Pestre általtétetvén, October' 25dikénn
Nagyszombatba küldetett, a' hol is a' Theológiai tudomá-
nyokat folytatván, azokat halhatatlan érdemü *Csaposdi,
Kenyeres, Róth, Tanítok* — az Egyházi Törvényt
tudós *Lakics György* alatt tanulta; 's azon üdököz-
ben rendgyebéli Tanulótársait a' Zsidó és Görög nyelv-
ekre oktattván, 1780dikban 12dik Augustusban egy
Tractátust szorosán vitatott; 1781dikben 26dik Martius-
ban az Egyházi Törvényt, ugyanazon hónap' 31dikénn
már az egész Theológiát nyilván védelmezte. Minek-
utánna pedig Aprilis' 4dikénn a' fellyebb említett Szer-
zetes Rendbe magát bevallotta, és 8dikban Alpapsegéd-
nek, 17dikben Papsegédnek, 22dikben már Papnak fel-
szenteltetett volna, 4dik Májusban az első Misét elmond-
ván, Június' 10dikénn Diósgyörré indult; onnan Novem-
berben Nagyszombatba, hol Bertalanfy és Bárá *Ho-
reczky* Urfiaknak a' Királyi Convictusban Gondvise-
lőjök lett. 1782dikben Budánn a' felsőbbrendü *Mathesis*'
tanulására adta magát, nagyérdemü *Makó és Mitter-*

pacher József' útasításai szerint, 's a' következő éfztendőben a' Philosophiai Doctorság' borostyánnýára érdemesítetett. *) 178 $\frac{1}{2}$ diki oskolai éfztendőben ismét Budára küldetett, hogy ott a' Theologiai leczkéket újlag gyakorollya; a' midőn is, két szoros próbatételben tudománnýát voltaképen bebizonyítván, a' Theológiában Baccalaureussá tétetett. Ezek között Szerzete' ifiabb Tanulóinak a' Philosophiában Repetensek lévén, 11dik Júniusban 1784ben azokkal mint Praefectus Posonyba költözött, a' hová tudni il-

*) Diplomája így szóll: „Nos Rector et Alma ac Celeberrima Regia Universitas Budensis Lecturis Salutem. Labores Literarios „et Merita Honore debito Iuribusque Academicis ex Officio nostro et aequitate ornare cupientes, Reverendum ac Religiosum Patrem *Eugenium Verseghy*, Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae Professum, postquam suam in Disciplinis Philosophicis Eruditionem et Scientiam statis severisque periculis comprobavit, AA. LL. et Philosophiae Doctorem per A. R. Spectabilem ac Clarissimum Dominum *Stephanum Katona*, AA. LL. et Philosophiae Doctorem, Historiarum Professorem Publicum cum Ordinarium, Presbyterum Archi-Dioecesis Strigoniensis, p. t. I. Facultatis Philosophicae Decanum, auctoritate Apostolica et Caesareo-Regia creavimus, eique potestatem fecimus, Magistralem Cathedram conscendendi, disputandi, examinandi, aliaque munia Doctoribus propria exercendi, et omnibus illis Praerogativis ac Privilegiis utendi, quibus Doctores Philosophiae de iure et consuetudine gaudere fruique solent. In quorum omnium fidem Diploma hoc solenne dedimus, et Sigillo Universitatis consuetisque manibus roboravimus. Budae, in Hungaria. Anno 1785. Mense Iulio, Die 29. — *Andreas Szabó*, Praepositus S. Ioannis Bap. de Buda, E. M. Strig. Canonicus, S. C. et R. A. Maiestatis Consiliar. I. Fac. Theol. Director et Praes. in R. Universitate Budensi Pro-Cancellarius m. p. *Franciscus Gyurkovics*, AA. LL. Philos. et Iur. U. Doctor, Politicarum Scientiarum Professor Publ. Ordin. Regiae Universitatis Budensis p. t. Rector m. p. *Stephanus Katona*, AA. LL. et Philosophiae Doctor, Historiarum Professor Publ. Ordin. Facultatis Philosophicae Decanus m. p. “

lik Budáról a' Theologiai Kar általment. Innen még ugyan azon éftendőben 8dik Septemberben Pestre lehivattatván, az Isten' ígénének hirdetésével foglalatoskodott, ama' nevezetes Egyházi Szónoknak, K i s n e k, társaságában, ünnepnapokon; 's minekutánna a' Paulinusok tulajdon lakásokból a' Dominikánusok' klastromába 1785dikben 13dik Aprilisban átigazítottak, A l e x o v i c s s a l felváltva, vasárnapokon is Magyarúl prédikállott, mindég fázmos hallgatók előtt, kik 'a' végett távolabbról is öfzvegyülekeztek; — míg 1786dikban Martius' 20dikánn azon egyetleneggy Magyar eredetű Szerzetes Rend el nem töröltetett volna. — Melly terhes foglalatosságai között a' fzelidebb Mú-sák' sugallásából a' Hárfának zengedeztetését az énekléssel együtt megtanulta, és mesteri kélszégre vitte.

IV. A' Szerzetnek megszűnésével, 24dik Aprilisban P a p F e r e n c z c z e l az Annyához Egerbe, onnan 8dik Júniusban Bécsbe ment; Bécsből nem sokára megint vissza Egerbe. 12dik Augustusban a' Paulinus-ruhából kivetkezvén, Pestről Budára jött lakni, de 3dik Octoberben az Ó-Buda mellett lévő Kisczelli Trinitáriusok' volt lakhelyében fekvő Katonasághoz kiköltözött, ott tábori Káplány-fzolgálatot tenni. 1788dikban 3dik Februáriusban Buda' várába bemenvén, Titoknoki hivatalt viselt a' tábori Papok akkori Előjárója, M i l a s s i n M i k l ó s, (utóbb Fejérvári Püspök) mellett, a' kivel is azon hónap' 26dikánn, a' Török háború kiütvén, útnak eredett, és 13dik Martiusban Újvidékre, 16dik Aprilisban pedig Zimmonba a' Főfzállásra érkezett. Itt egyetemben a' Pionnierek' csapattyanál mint hadi Pap kötelességét nagy megelégedéssel tellyesítette; a' melly fzolgálatya szerzett neki alkalmatosságot a' háborúnak közélről való fzemlélésére. De a' táborozás, valamint a' Csász. Kir. hadi Seregnek vitézségét égélz fénnnyében kitüntette, úgy *Versegghy*nek egességét igen megrongálta; mert, az első ütközet után 21dik Aprilisban a' sátorokba fzállván, ott 25dikben forró

betegségbe 's abból eredett járványos közhvénybe esett. Ez által a' tábori szolgálatra — mellynek mindaddig, az említett hadi Papok' Előjárójának hiteles Levele szerint, tökéletesen megfelelt — elégtelenné tétetvén, minek-utánna egy hónapig betegen feküdt volna, Zimont 6dik Júniusban elhagyá, és 11dikben Mohácsra, hol nyolcz hétig nyavallyája tartóztatta, Budánn kereftül, csak 15dik Augustusban Egerbe érkezett. Itt 26dik Septemberig betegágyban sínlődött, 's midőn Novemberben Budára visszatért, a' harmad- és negyednapi hideglelés ötet tovább sanyargatta. 1789dikben 6dik Aprilisban beteges mostoha Attyának látogatására megint Egerbe ment, a' honnan, négy hétig tartott mulatása után, visszatérvén, mellyében támadott folyó sebét (fistula) Pestenn gyógyította, 's azért Június' végéig ottan tartózkodott. Ekkor Budát maradandó lakhelyének választván, mostoha Attyának Augustus' elejénn Egerbe történt halála miatt ismét elhagyta, 's visszajövelete után Novemberbe három hetet Pestenn töltött volt. Az elztendő' végével a' közhvénybe visszaesvén, 1790dikben Februáriusban fellábadozott ugyan, de mégis külfölből orvosságokkal élni kénytelenítették — mellyek mindazáltal fájdalmat keveset enyhítették. Ezen bajai között özvegy édes Annyát önmagához Budára hozta, hogy, fiúi kötelességéhez képest, tisztes öregségében ápolgassa és táplállyá; roskadt egészségével pedig mindaddig vesződött, míg Klein Seborvos által már előbb kitisztított szulos oldalcsontját 1791dikben 5dik Novemberben önnön kezével mellyéből ki nem vette volna; a' mire 1792dikben 15dik Martiusban folyó sebe egészen begyógyult.

V. E' betegségben negyedfél elztendeig tartott sínlődésének üdeje alatt minden hivatalos foglalatosságra alkalmatlan — a' mennyire lehetett — de kivált a' következő elztendőkben, egésze jobbulván, magát csupán a' Tudományoknak szentelte, hogy gazdagodott ösmeretivel

működésének határait terjesztse és vidámitsa. Ama' nemzetiség, mellynek érzeménnyre azon üdőtájban a' Magyarokban felsekert, arra határozta őtet, hogy tudós hivatalát anyanyelvén teljesítse; saját parrag mezejét, melly ősi örökül maradott reá, művelni és termékenyíteni segéllye; 's ezen közös és legbizonyosabb úton módón töreked-
gyen nemes czéllára. *A' Magyar Hazának Anyai Szó-
zattya az Ország' Napjára készülő Magyarokhoz.* *)
1790. 8. — *Emlékeztető Ofzlop azoknak a' Hazafiak-
nak Tiszteletére, a' kik az Ország előtt Júniusnak 11-
dik és 12dik napjain 1790. a' Haza-Nyelvnek Bevé-
tele mellett szölkottanak.* 4. Ezen versezetekkel lépett fel
először a' hazai Kultúrának látószíne. Mivel az ifjú kor

*) Melly igazat mondott *Versegly* ezen, közhasznú tanácsokkal
's intésekkel bővelkedő írásában? — A' többek között, midőn
a' 9. és köv. old. a' Tudósok' bajos állapotját festi — nem is
gyanítván, hogy panaszja jövőben tulajdon bal sorsára is al-
kalmaztatható leend.

„ A' tudományoknak bő kéz kell, 's elmeszabadság :

E' kettő nélkül sínlenek a' nagy Eszek.

A' kiket a' szükség szomorú gondokba lesüllyeszt,

Nem víznek Másák' tiszteletére teményt.

A' ki pedig, mihelyest jobban gondolkodik és ír,

Mint a' kába csoport, érzi nyomatni magát ;

'S láttya leírt okait nem czáfoltatni okokkal,

—————
Láttya szelíd tollát idomatlan görcsösök által,

'S tollával hatfáz részre töretni fejét ;

Láttya jutalma gyanánt agyonüldöztetni személynét
—————
—————
—————
—————

Óh! ez az írástól búcsút fog venni legottan,

'S egy holtig csendes szögbe rekeszti magát ;

Honnan az ész nélkül pösögő hebehurgia Világra,

Míg önnön szívet jobbra tanította, nevet. “

('S a' t.)

a' képzelődés' tartományában legkedvesben mulat, 's azon világ, melyet magának költ, inkább megfelel vágyainak, hogysem a' valóságos, — e' költésnek nemében is próbát tett ő ezen műdarabjában: *Eggy jó szívből költt Szatira — a' Magyar Literaturáról.* 1791. 8. előre küldvén emlékezetes jegyzését: „Az én Szatirám csak a' Literaturát, nem pedig a' Literátorokat illeti. . . . Nevemet ki nem tettem; mert olyan üdöket élünk még, melyekben a' szembetűnő Írásnak okos megczáfoltása helyett csak az Írónak a' neve és erkölce szokott mocskoltatni. Azt pedig jól tudom, hogy e' jelenvaló Írásom, mivel magában feddéseket foglal, szembetűnő, és így csak erre nézve is már érdemes arra, hogy megczáfoltasson. — Megczáfoltasson? Legyen úgy! De előre mondom ám, hogy ezt a' Szatirát csak a' Literátori Munkáknak jövődöbéli szelidsége által egyedül; a' nyilvánvaló mocskolodások és tudománybéli czivakodások által pedig okosan megczáfolni soha nem lehet.“ — Fundamentomos Hangtudományának első példáját adta illy című munkájában: *Rövid Értekezések a' Musikáról. VI. Énekekkel. Bécsben,* 1791. 8. és 4. — A' kezdő Literátor, nem csak eredeti műdarabokkal, hanem mesteri munkáknak fordításával is akarván használni a' Hazának, szerezcsés válaftással Millot' közönséges Históriájának magyarázására szánta magát, 's belölte két kötetet ki is nyomtattatott illy nevezet alatt: *A' Világnak közönséges Történetei. — I. Kötet. A' régi Nemzetek. II. Kötet. A' Görögök. Budánn,* 1790—1791. 8. megtoldván azokat különös Értekezéseivel. — A' játékszínbeli előadások, ha művész környüllátással rendesen elintéztetnek, a' Jónak és Szépnek érzését ébresztik, 's így az emberi szív' nemesítésére 's az erkölcsök' szelidítésére hathatos eszközök, egyfzersmind pedig tetemes segédi a' nyelv' kipallérozásának. Ezen fontos tekintetbül, 's az akkorában Pestenn tartózkodott derék színjátzó Társaságnak elősegéllése miatt,

Kotzebue' egynehány érzékeny játékinak kidolgozásához fogott. Megjelent: *A' Szerelem' Gyermeke.* — *Eggy néző Játék öt felvonásban. Budánn, 1792. 8.* — *A' Formenterai Remete.* — *Eggy néző egyfzersmind és énekes Játék három felvonásban. Pestenn, 1793. 8.* — Közben: *A' lebilincsezett Prometheus. Aeschylusból, egy régi Görög dramatikus Poétából. Mythologiabéli Jegyzésekkel. Budánn, 1792. 8.*

VI. Itt kezdődtek tudós Írónknak vilzontagságai: — Millóthoz függefztett históriai Értekezéseibe tudni illik Horusból, egy Német Írónak munkájából, több dolgokat egyelítvén, Riethallertúl — — bevádoltatott 1792dikben October' 23dikánn; Alexovicstúl, szerzetes társátúl, pedig megtámadtatott illy nevezetű írás által: *A' Könyvek' szabados Olvasásárúl két fő Czikkely, egy Toldalékkal* — Pestenn, 1792. Melly eset annál inkább érdekelhetette *Verseghyt*, mennél bizodalmasabban reménylette a' könyvvisgálói második hívatalt, mellyért éppen azon tájban folyamodott a' Királyi Helytartó Tanácshoz, hogy csekély, 300 forintban állott, fizetését nevelvén, állapottyát könnyebbitse. 1793-dikban Februáriusnak vége felé Bécsbe, — de már Jósefnapra Budára visszajöven — későbbben Nagyszombatba utazott, 's két hónapig tartott távúlléte után November' végezetekor haza érkezett, — mély szomorúságának enyhítését keresvén.

VII. Hazai nyelvünknek bizonyos Systémánn való megállapítására arányozó fáradozásit hathatósan kezdette, midőn ezen tudós Értekezéssel: *Prohodium in Institutiones Linguae Hungaricae, ad Systema Adelungianum, Genium item Linguarum Orientalium, ac Dialectum Tibiscanam et Transsilvanam exactas* — Pestini, 1793. 8. a' Haza előtt megjelent. Ez által ő philologiai ösmeretinek nagy kiterjedését megbizonyította. Azokkal pedig, kik poétai munkái ellen pántolódtak, bátran szembe

szállott és győzedelmesen megütközött e' munkájával: *Mi a' Poésis? És ki az igaz Poéta? Egy rövid Elmélkedés, melyben a' Költésnek mivolta, eszközei, czélya és tárgya — előállítatnak. Megtoldva Horátiusnak Pisóhoz és ennek Fiaihoz írtt Levelével — és egynehány költeményes Enyelgésekkel. Budánn, 1793. 8.* Mellynek mainapiglan is megvagyon és megmarad az érdemlett böcse.

VIII. A' szerencsétlenség, ha az embert éri, bokrosan is éri közönségesen, és ki a' hajótörés után ki akar úzni, a' habok közt leli gyakorta halálát. Illy veszedelmbe keveredett a' mi boldogtalan Írónk is, — mellyet én az örök feledékenységnek fátyolával bevontam volna, ha az Életírás' törvényre említését nem parancsolná. Egy bizonyos Katechismust olvasván, és fel nem adván, sőt másokkal is közölvén, ezennfellül az úgy neveztetett Marfiziliai Éneket is Magyarra fordítván, Felségsértésbe esett, és 1794dikben 10dik és 11dik December között elfogatott — ellene a' Királyi Ügyész által főbenjáró pör indítatván. Védelmezte ugyan magát — de a' Királyi és Hét-fzemélyü Itélő Tábláktól 1795diknek Május' 2dikánn és 16dikánn vétségében megmarasztatott — Felséges uralkodó Fejedelmüktől azonban 1. Júniusban kegyelmet nyert, de majdnem kilencz esztendeig fogságot, Kuffsteinban, Gréczben és Brúnában, szenvedni kénytelenítettet. Itt szívo' érzéseit a' fogház' ajtójánn e' versekben hagyá fenn:

* * *

Du Herr, mein Gott, Du warst in diesen Abgrund mich;
Du weißt allein es ganz, warum? zum Theil nur ich.
Du stimmst der Menschen Sinn; fuchst, lenkst des Unglücks Nehe;
Verhängst Verbrechers Schein; fügst strenge Strafgesehe.
Dein dunkler Rathschluß sey geheiligt; — er geühe'! —
So wünscht mein Geist; doch senzt zu Dir das Gleich: o weh'!
Nimm diesen Kelch von mir; — Erbarmen hilf! entlade
So schwerer Leiden mich, durch meines Kaisers Gnade.

Többszöri magányosságát a Magyar nyelv természetének, tulajdonságának nyomozására fordította; a Párizs-Pápai Szótárát és egyéb könyveit külömbféle jegyzetekkel beírta; s magát a szép tudományokban, kiváltképen az idegen nyelvekben igen előmenetelen gyakorolta. . . Így üzi feledékenységre szenvedést a nemes Lélek, Hazájának köz hasznára feszítvén egész elméjét. — Kifizabadulását ezen elmés, egyetemben mulatságos munkáival jelenté ki: *Rikóti Mátyás. Eggy nyájas Költemény.* — *Pestenn*, 1804. 8. — *Kolomposi Szarvas Gergely* — *víg Élete* — *II. Kötet. Pestenn*, 1804 — 1805. 8. — *Eduárd Skóczy*ban — *Valóságos történetből csindltt néző Játék három felvonásban* — *Pestenn*, 1805. 8. Kotzebue után.

IX. Szent és szánakodásra méltó a fzerencsétlen sors: egy pogány Bölcsnek kifejezése fzerint; de azt csak a nagylelkűek foghatták meg. Illy magos gondolkodású Pártfogója akadt *Versegghyn*nek 1804dikben N. M. Gróf Szapáry Jánosban, a Nádorispányi Udvar Főmesterében, ki őtet Leopoldin a Grófkisasszonnyának a Magyar nyelvben és más tudományokban való tanításával megbízni méltóztatott; kegyes szófzollásával fizetését is, melyet mint eltörölt Szerzetbéli bírt vala, visszafszerezte; sőt Ő Csáfz. Kir. Főherczegsége a Nádorispány előtt Magyar Nyelv-mesternek ajánlani bátorkodott. Az említett Kisasszonynak oktatásával fzinthe nyolcz elzendeig foglalatostkodott; Nádorispányunkat pedig egy elzendeig volt fzerencsége a Nyelvtudományban kalaúzolni: önnön vallása fzerint, melyet 1822dikben October havában több kérdésekre adott feleletében a Herczeg-Prímásnak a Budai Öspöröst által bemutatott. Hazai nyelvünknek ebbéli megböcsültetése, valamint Nemzetünknek különös dücsösségére fzolgált, úgy *Versegghyn*nek valóságos érdemét különösen nevelte. *) — E' nyelv-mesteri

*) Melly gyönyörűségére fzolgált légyen e' nyilvánvaló megkülömböztetése, örömmézzel kijelenti *Versegghyn* ezen Levelében:

törekedése nyitott neki alkalmatosságot Grammatikájának kiadására: *Neuverfaßte Ungarische Sprachlehre*, *) worin die verschiedenen Mund- und Schreibarten der Ungarischen Sprache kurz angezeigt, die Regeln aus dem morgenländischen Bau der Sprache selbst hergeleitet, mit den Deutschen Redensarten zusammengehalten, und durch Beispiele erläutert werden. — Mit einem Anhange — Pesth, 1805. 8. — A' Pesti Universitásnál akkorában élt nagyérdemű Magyar Nyelv' és Litera-

„Ö Excellentiájának, Sárvári Felsővidéki Gróf Széchenyi
 „Ferencz Úrnak, a' Magyar Nemzeti Könyvház' érdemes
 „Szerzőjének, V. F. alázatos szolgálatyát ajánlya, és minden-
 „nemű boldogságot kíván. — Mély tisztelettel és szívemnek há-
 „ladatos indulattyával vettem Excellentiádnak jeles ajándékát,
 „melly a' Nemzeti Könyvház' Catalogussának öt első Tömüssá-
 „búl áll. A' böcsületet, melyet Excellentiád nekem ez által
 „tenni méltoztatott, soha elegendőképen meg nem hálálhatom.
 „Ha a' tisztelet és ragaszkodás, mellyel Excellentiádhoz visel-
 „tetek, elejétül fogva tellyes nem volt volna, ezen alkalmas-
 „sággal legfőbb pontyáig nevedkedhetett volna. De, hogy e' ke-
 „gyelemhez még egy újjat kapcsolni méltoztasson Excellentiád,
 „alázatosan kérem. Engedgye meg tudni illik, hogy e' felele-
 „temmel híres Nemzeti Könyvházában Nemzetünknek örök örö-
 „mére és csekélységemnek különös dicsősségére fennmaradgyon
 „emlékezte annak is, a' mi szinte e' napokban történt. Felső-
 „ges Császf. és Kir. Főherczegségének, Jósef, Nádorispányunk-
 „nak hazafiúi buzgóságát értem, mellyel a' most folyó Kará-
 „csony' havának 15dik napján az én vezérlésem alatt a' Ma-
 „gyar nyelvnek, mellyben eddig sem volt járatlan, bővebb gya-
 „korlásához fogni méltoztatott. — Ezzel magamat Excellentiád-
 „nak tapasztaltt kegyelmeibe továbbra is ajánlván, mély tiszte-
 „lettel és szíves háladatossággal vagyok Excellentiádnak alázatos
 „szolgája. Budánn Karácsony' havának 21. napján 1806. eszten-
 „döben. “

*) Ajánlását kegyelmesen elfogadta ugyan Ö Császf. Kir. Főherczeg-
 sége, a' Nádorispány. — Olvasásra különösen méltó a' Toldalék-
 ban a' régi Aranykorrul való Költemény (a' 423 — 428. lap.)
 melly a' Szerzőnek poétai talentumát egész fényében kitünteti.

tura' Tanítójának, Révai Miklósnak, e' rivalizáló szava pedig: „Tanúllunk Magyarúl; nem tudunk Magyarúl!“ ki is Grammatikájában így szólott a' tudós Magyarokhoz: „Interea de meo hoc opere lubens experiar virorum, qui „haec intelligant, severiora, et recta iudicia. Probe enim „memini, et me hominem esse; qui ad opinionem minus probabilem labi possim. Veritatem ipsam assequi, „et meliora edoceri, ultro volo. Certis enimvero, et exploratis, firmum praebeo assensum. Verum ea, quae „et ipse mihi videor coniectura tantum assecutus esse, „pro veris non obtrudo, sed examinanda propono. Quare, si qua futura sunt, quae mutanda, reicienda, vel „addenda esse videbuntur; ea equidem curis secundis, „et, si necessum sit, tertiis etiam, ut cuncta emendata „prodeant, quam fidelissime providebo.“ *) e' kihívása, mondám, bírta a' mi buzgó és józan *Verseghynket* ezen munkájának közrebocsátására: *A' Tiszta Magyarság, avagy a' csinos Magyar Beszédre és helyes Írásra vezérlő Értekezések. — Követi ezeket a' Cadentiák' lajstroma, mellynek hasznát a' Philologusok és a' Poéták eggyaránt vehetik. Pestenn, 1805. 8.*

X. Szerencsétlenül ismét: mert olly átkodott tollcsatába keveredett, mellyhez hasonló Literaturánk' látószínén még nem tapasztaltatott, sőt átkodottabb nálla a' külföldi Tudós Világban is allig történt. A' Pesti nyelv-bajnok, biztatásáru! megfelejtkezvén, kettős sereggel ütött reá: az első csapattyát hadi seregének Világosvári Miklósf! János, **) másodikát Fényfalvi Kardos Ador-

*) Elab. Grammat. Hung. Vol. I. Praefat. pag. XIV. Pestini, M.DCCC.VI. 8.

**) Versegi Ferentznek Tifztsággal kérkedő tífztátalan Magyarsága. Mellyet nyilvánvaló egyenes okokkal tífztán megmutat Révai Miklósnak hív Tanítványa, 's igaz jó Barátja — Pesten, 1805. 8.

ján, *) a' harmadikát Boldogréti Víg László **) vezette; a' tartaléksereget maga vitte ellene. ***) Hasznosak ugyan a' tudós vetekedések; mert általok világosságra hozatik a' kétségbe vett dolgoknak valósága; — de csak akkor, ha a' kérdésben forgó vélekedéseknek tárgyát indulat-mérsékléssel, csendesén szólló egyenes okokkal támogat-tyák. A' személysértő ellenvetések pedig — jól mondotta ezt *Verseghy* — soha sem hitetik el az emberrel még az igazságot is, hanem fellázították inkább ellene, mivel nem tartja lehetségesnek, hogy a' szelíd igazságnak mar-dosó tanítói 's védelmezői legyenek. A' heveség majd-nem mindég bizonyos jele annak, hogy a' vetekedőnek véleményye erőtelen lábonn áll. — Révai Miklóst e' pénz- és üdövesztegető háborúra kivált ezen okok indítot-ták: mivel 1.) *Verseghy* az ígeragasztásban csak kétféle formát, a' törzfököst és a' mutatót, tanít; mellyeknek egyikével a' határozatlan, mint: *kenyeret eszek*; a' má-sikával pedig a' határozott befzédben él, mint: *a' kenyere-t eszem*; a' harmadik formát pedig, melly szerint kü-lömbőség nélkül ez lenne az ejtés: *kenyeret eszem*, és *a' kenyeret eszem*, tellyességgel elmellőzi, azt állítván, hogy, mivel az *m* végezet mindég csak mutató, magában foglalja a' tárgyas esetet, és a' szenvedő formában nin-csen, a' hol Révai i' vitatása után csak személyt jelen-

*) Versegi Ferentznek megtsalatkozott illetlen motskolódásai a' Tifzta Magyarágban. — Mellyeket valóságok szerént nyilván megmutat, és méltán megdorgál, Révai Miklósnak buzgó hív Tanítványa, 's igaz Tifztcélője — Pesten, 1806. 8.

**) Versegi Ferentznek megfogyatkozott Okoskodása a' Tifzta Ma-gyarágban. — Mellyet a' józan okoskodásnak törvényeiből ki-hozatott igaz okokkal megbizonyít Révai Miklósnak hív Ta-nítványa, és szerető Barátja — Pesten, 1806. 8.

***) *Elaborationis Grammaticae Hungaricae Volumini Secundo ad-iectae Vindiciae Iustissimae de Secunda Verborum Forma In-determinata. Pag. 977—1056.*

tene, nem többet. 2.) A' többes számú birtokosoknak neve után, mikor a' külföldi genitivus helyett áll, a' birtok' nevében a' birtokosoknak már egyfőz *k* betűvel jelentett többségét új *k* betűvel nem jelenti; mondván: a' *Grófoknak lova*, a' *Grófoknak lovai*; a' *Herczegeknek kertye*, a' *Herczegeknek kertyei*, — ezek helyett: a' *Grófoknak lovok*, a' *Grófoknak lovaik*; a' *Herczegeknek kertyek*, a' *Herczegeknek kertyeik*. 3.) A' sarkfzámok és a' gyűjtő nevek után a' fő nevet és ennek igéjét a' többes számba nem teszi: p. o. *háromezer katona érkezett*, — e' helyett: *háromezer katonák érkeztek*; a' *bort harmincz forintonn vettem*, — e' helyett: a' *bort harmincz forintokon vettem*. 4.) Az állapító ragasztékot két *n* betűvel írja: *tisztánn* (super puro); 's ez által megkülönbözteti az ígehatározótól (adverbiumtól) *tisztán* (pure). 5.) Azt tartja, hogy a' birtokos ragaszték avvagy genitivus az *é* betű nem lehet; meghatározván ama' szóközt avvagy Syntaxist, melly a' tulajdonító avvagy dativus-ragasztékot, *nak*, *nek*, birtokossá változtattya. 6.) *Cs* és *cz* betűkkel él; ezeknek (mint egymástól elválaszthatatlanoknak) csak egy hangot tulajdonítván: p. o. *Csásfár*, *ácsol*, *czafrang*, *aczél*; a' *ts* és *tz* betűket pedig (mellyek egymástól elválaszthatók) két hangoknak kiejtésében használja: p. o. *barát-ság*, *követ-ség*, *fordít-sa*, *át-zuhan*. 7.) A' *j* betűt sem a' birtokos nevekben, sem az ígéknek mutató formájában bélyegbetűnek nem ösmeri; így írván: *honnya*, *kinnya*, *talállya*, *tartya*, — e' helyett: *honja*, *kinja*, *találja*, *tartja*. 8.) Ellenemond azon vélekedésnek, hogy minden szóképzők és ragasztékok valóságos névpótolók (pronomenek), vagy legalább ezeknek részei legyenek, 's egykor tulajdon értelemmel bírtak volna; mint *ik* = ő; *al*, *el*, *ol*, *afz*, *efz* = te; *ok*, *ek*, *ök* = én... De főképen az ígeragasztásnak ímént említett harmadik formája miatt, mellyet R és V a i azon ígék' számára, mellyek a' jelentő mód' jelen-

való üdejének rideg számú harmadik személynében *ik* szótagra *) végződnek, *Verborum indeterminata forma secunda* nevezet alatt, lábra állítani iparkodott, támadott az engesztelhetetlen harag.

XI. Ez iránt több ízben kiadott hosszabb értekezéseinek kivonását egyedül csak azon Olvasók' kedvéért, kik a' dolgot minden részrehajlás nélkül sikeresen megítélik és igazságosan megváltatják, a' mennyire lehetett, önnön szavaival, előterjeszteni akartam, hogy kitessen *Verseghynknek Tiszta Magyarsága*; ki a' harmadik formának eredetét, pártfogóinak okait, az ellene viaskodó okokat, de kivált a' belőlle nyelvünkre kiáradt képtelenségeket így megmutattya: **) „Nem csak a' hosszabbító *ik* szótaggal végződő, hanem a' másféle, és mindeddig közönségesen a' rendkövetők közé számláltatni szokott igékre nézve is, találtak a' régi könyvekben, és még most is a' köz népnél, eggykét hibás ragasztékok, mint: *méltoztassék, adgyék, mennyék, tessék*, a' törvényes *méltoztasson, adgyon, mennyen, tesson* helyett; vagy: *férkezem, adakazom, öltözöm*, a' törvényes *férkezek, adakozok, öltözök* helyett. Az újabb üdőkben egynehány Írók és Nyelvművelők, e' hibákat törvényes rendhagyásoknak avvagy úgy nevezett kivételeknek nézvén, és a' hibás *ék* ragasztékból azt gondolván, hogy az *ik* hosszab-

*) Ezen *ik* szótagot, a' többi szóképzőkkel együtt, a' régi, de már kiavultt névpótoloktól származtatni akarná Révai; amint az igeragasztékoknak a' birtokos nevekről és a' nevek' többes számától való kölcsönözése igen is hihető.

**) Lásd: *Neuerf. Ung. Sprachlehre*, a' 106 — 112. old. — *Tiszta Magyarság*, 96 — 114. és 164 — 175. old. — Későbbi munkáiból: (mellyekről, megjelenések' rendgye szerint, alább bővebb említést tesz) *Epitome*, IV. Rézszecke, 26 — 39. old. — *Analytica*, I. Réf. 379 — 409. old. — *Magyar Nyelvtudomány*, 258 — 283. old. — *Felelet*, 259 — 273. old.

bitónak kedvéért kell a' harmadik személyeket *k* végzésű ragasztékokkal formálni; felállították végtére erőnek erejével nyelvünkben a' harmadik formát, mely a' törzsfőkösből és mutatóból van öszvevegyítve. Én, a' régi könyvekben szemeimmel látván, és magának a' harmadik forma' legfőbb és legbuzgóbb védelmezőjének nyilvánvaló vallásából megmutatván, hogy a' régi írók a' harmadik formát állandóképen olly annyira nem követték, hogy sokszor töllok ugyanazon egy ige ugyanazon egy személyben már a' harmadik forma szerint, már a' regula szerint ragasztatott; tudván tovább azt is, hogy a' harmadik formával a' Magyar Nemzetnek csak egyik része, és még ez is csak tétovázva él; tapasztalván végtére a' szörnyű képtelenségeket, melyek e' harmadik formából nyelvünkre hárultak: a' Philosophiának vezérlése szerint ama philologiabeli fő törvényhez folyamodtam: „„hogy az ollyan nyelvben, mely a' műveltnnek, rendbeszedettnnek és csinosnak nevét megakarja érdemleni, a' közönségesen bevett rendhagyásokat ugyan, melyek a' nyelvnek gyermekségétől fogva erőben vannak, mint a' rendhagyó neveknek *ló, só, kő* 's a' t. vagy a' hasonló ígéknek, mint *hisz, eszik, sző* 's a' t. ragasztásai, szentül meg kell hagyni; de a' nem közönséges, nem állandó, hanem csak imitt amott, vagy még a' nagyobb résztől is elfogadott rideg szokásokat ellenben a' közönségesen bevett egyformaságnak állhatatos törvényei alá kell szorítani,“ és így a' harmadik formát a' műveltt, rendbeszedett és csinos Magyar nyelvből számkivettem, a' nélkül, hogy ez által a' vele élni akaró íróknak vagy Beszélőknek kényyét igazni akarjam.“

XII. E' szerint tehát *Verseghy*, még a' Magyar szenvedő ígéknek is úgy ragasztja, mint a' rendkövető művelő ígéknek, 's mikor az *ik* végzésű ígéknek számára kigondolt formát megveti, az *ik* végzésű ígék alatt még a' szenvedőket is érti, 's ezeket a' közönségesen bevett

egyformaságnak regulájához visszavezeti; kivéven: hogy
 a) A' jelentő módnak jelenvaló üdejében az egyes számú
 második személy mindenkor *ol, el, mint: vonatol, leletel.*
 b) A' jövőendő üdőnek harmadik személlye az egyes szám-
 ban *ik* hosszabbítóval mondatik, ha az *and, end* képző-
 ből ered: *vonatandik, leletendik.* c) A' parancsoló vagy
 kapcsoló módban az egyes számú második személy a'
 rövidítést meg nem szenved; ezek tehát mindenkor egé-
 szek, mint: *vonassál, lelessél.* d) A' szenvedő igék a'
 mutató formát fel nem vállalhatták. Így már csupán
 csak ezen rendhagyásokban egyet ért Révaival *Ver-
 seghynk.* Röviden előhozván pedig Grammatikájá-
 ban azon okokat, mellyek ötet arra bírták, hogy az
 igéknek ragasztását, akárminéműek legyenek, a' rendkö-
 vető igéknek ragasztásában közönséges regula alá szorít-
 sa; de egyfzersmind azon ellenvetésekből, mellyeket ne-
 ki a' harmadik forma miatt egynehány új Írók könyve-
 ikben, egykét jelesebb könyvfzerző pedig beszédközben,
 tettek, világosan látván, hogy e' tárgyról kiadott érte-
 kezéseit sem ezek, sem amazok, nem csak meg nem fon-
 tolták, hanem még nem is olvasták; — a' Philosophiának
 és az ebből eredő nemzeti Philológiának józan vezérlése
 szerint támogatott állítását „Felelet“ nevű munkájában
 ismét sommásan egybefoglalta. Itt tehát csak amaz igaz-
 ságokat jegyzem ki, mellyeket *Verseghy* az említett helye-
 kenn megmutat és bőven megvilágosít; hogy a' pártol-
 atlan 's tudós Olvasó, abbéli nyelvmesteri elmélke-
 dését figyelmetesen elolvassván, és cikkelyenkint való
 megfontolása által annak valóságátúl önnön magát meg-
 győzván, ellenkezőitül e' tárgy miatt támasztott zajgá-
 soknak mivoltát valóságosan megítélhesse.

XIII. „Mihelyt én arra vetettem fejemet, hogy, a'
 mit a' közönséges szönyomozásnak' tudománnyából ifianta
 a' Zsidó és Görög nyelvben, mint tanítvány, később
 pedig mint tanító, örömmel gyakoroltam, anyanyelvünk-

nek sikeresebb művelésére és rendbelfedezésére fordítsam, és hogy e' munkálkodásimban a' Philosophiának és a' Philologiának sikeres intéseit kövessem inkább, mint sem a' már cselőre, már hajszra igazító auctoritásoknak ostorcsattogásait; naponkint világosabban tapasztaltam, hogy a' régi Magyar könyvek a' harmadik formával, melly nekem már az előtt is, mikor vele éltem, szembetűnő természetlenségeket látszott okozni, csak tétovázva élnek, olly annyira, hogy nem csak az egygyikben ugyanazon íge illyen, a' másikkban pedig másféle végzéssel olvastatik, hanem gyakorta ugyanazon egy régi Író is ugyanazon ígét itt a' harmadik forma szerint, amott pedig a' rendkövető ígéknek példája szerint ragasztja. Maga Révai (a' 928. és köv. azután pedig a' 953. és 954. old. Elabórat. Gramm. Vol. II.) sok példát hoz elő a' régi Magyar Grammatikusokból és más Auctorokból, mellyekben az *ik* verbumok nem az *ö* tótos formája szerint, hanem a' közönségesen bevett reguláris forma szerint conjugáltatnak. A' tétovázó szokásból a' józan Philosophia regulát nem állíthat: a' sikeres nyelvművelő tehát kénytelen a' többféle szokások közül ahhoz ragaszkodni, melly a' közönségesen bevett regulához, és a' benne foglalt helyesebb szokáshoz szít; és így kénytelen végtére azzal is, hogy a' harmadik formát a' régi könyvekben valósgos hibának nézze, 's az ígéknek ragasztását, akárminéműek legyenek, legalább a' művelt, rendbelfedett és csinos nyelvben, a' fő és közönséges regulához szabni kívánja, tanácsollja.“ *)

„Arrúl nem kételkedtem én soha, hogy a' Nemzetnek egyik része a' harmadik formával él; sőt tudom, és Révai is megvallotta, hogy a' köz nép e' formával

*) Vesd össze Révai' munkájával: Antiquit. Literat. Hung. Vol. I. pag. 163. és a' Debreczeni Grammatika a' 74—123. old.

sokszor még a' reguláris ígékben is visszaél, mint: *állyék*, *vegyék*, *szóllýék*, a' rendkövető *állyon*, *vegyen*, *szóllýon* helyett. De mivel tudtam, nem csak a' születésem' helyének környékében szokott eleven beszédűl, hanem több T. N. Vármegyének Magyar Repræsentációiból is, hogy az Országnek némelly részeiben a' harmadik forma szokatlan; mivel tapasztaltam tovább azt is, hogy még ott is, a' hol szokásban van, szinte olly tétovázó és állhatatlan, mint a' régi könyvekben; mivel végtére egyg Úri embernek, ki született Székely, Magyar Literatúránknak tudós tisztelője, *) bizonyításából értettem, hogy a' Székelyeknél a' harmadik forma tellyességgel ösmeretlen: mit volt mit tennem egyebet, hanem hogy itt is a' harmadik formát valóságos hibának nézzem, és nyelvünknek rendbeszedésében a' mindenütt szokott regulához ragaszkodgyak."

„De még ezeknél is többet mondok. Mai napiglan nem csak a' mértékletes Könyvfzerzők, kik, inkább a' tárgyra, mellyről írnak, mintsem a' nyelvnek tisztaságára vigyázván, a' harmadik formát csak azért követik, mivel czivakodni nem akarnak, hanem még az ollyan Írók is, kiknek a' harmadik formának védelmezésében legnagyobb indúlattyok van, mind a' köz beszédben, mind nyomtatott írásaikban, e' formától olly gyakran és olly szembetünőképen eltávoznak, hogy saját szájokból és munkáikból világosan látni, hogy a' harmadik formát tökéletesen nem is ösmerik, vagy hogy a' regulákat, mellyeknek fenntartásáért viaskodnak, magok is megtapodgyák. — Vallya meg akárki, ha olvassaé vagy hallyaé a' harmadik formának pártfogóitúl, vagy a' beszéllő Magyar Nemzetnek színétül, az efféle második fzemélyeket: *bánol*, *bomlól*, *botlól*, *döglöl*, *fénylel*, *hajlól*, *hazudol*, *illel*, *lakol*, *sinlel*, *ugrol*, *töröl*, *válól* 's a' t.

*) Lásd az *Analýt.* I. Réfz. 392. old.

a' *bánsz*, *bomlasz*, *botlasz*, *döglesz*, *fénylesz*, *hajlasz*, *hazudsz*, *illesz*, *laksz*, *sinlesz*, *ugrasz*, *törfesz*, *válsz* helyett. ? *) — Visgállya meg tovább, ha vallyon az *ék* végzésű imperativusokat olvassaé vagy hallyaé a' harmadik formának védelmezőitül olly közönségesen, amint töllök a' mellette buzgó harczokhoz képest méltán megvárhatnánk; mint: *bomollyék*, *dögöllyék*, *fénylyék*, *fürdgyék*, *hajollyék*, *kétlyék*, *lakjék*, *ötlyék*, *sinlyék*, *tőjjék*, *ugorjék*, *vállyék* 's a' t. a' reguláris *bomollyon*, *dögöllyön*, *fénylyen*, *fürdgyön*, *hajollyon*, *kétlyen*, *lakjon*, *ötlyön*, *sinlyen*, *tőjjon*, *ugorjon*, *vállyon* helyett ? **) Pedig, a' harmadik formának rendtartása szerint, mind ezeket *ék*, mind amazokat *l* ragasztékkal kellene ám mindenkor mondani.

„Arra tovább, a' mit a' mai Könyvszerzők fzememre hányanak, hogy egy olly sok auctoritásra épültt, és ötöllök már szinte köz akarattal lábra állított és szokásba vett grammatikabéli törvénnyel nekem, majd nem egyedül magamnak, nem kellene ellenkeznem: én vilzontag azt felelem, hogy a' mai Nyelvművelők' Gyülekezetének, mellytül a' Magyarok a' tudományokban való járatosságot annyival méltábban megvárhatták, mivel ezekben őket könyvei által oktatni akarja, nem kellene az egymással ellenkező rideg szokásoknak és a' habzó auctoritásoknak kedvéért, mellyeknek tekintete a' nyelvművelésben annál csekélyebb, mennél régiebbek, a' Philosophiának józan vezérlése ellen erőszakoskodni, melly az emberi nyelvekben az *egyformaságot* avvagy *analogiát* méltán úgy nézi, mint az értelmességnek elkerülhetetlenül *szükséges*

*) Hasonlítsd öfzve a' *Nyelvtudománynak* 279 — 281. old. ama' Tábláskát, melly magában az *ik* igéknek kétféle második fzeméllyeit foglallya.

**) Tekints ugyan ott a' második Tábláskára is a' 283. old. melly az *ik* végzésű egynehány igéknek harmadik fzeméllyeit előterjeszti.

talpfalát, a' *rendet* pedig úgy, mint mindennémű szépségnek kútfejét; nem kellene, mondom, e' Gyülekezetnek magát, ha a' tudományoknak országában ezerlázerte nagyobb tekintetű volna is, mintsem a' micsodás, a' nemzeti nyelv' urának nézni, mellynek az egész Nemzettől az ígeragasztásban régen felállított és a' hosszas gyakorlás által megerősített törvényeit, úgymint az egyformaságnak szent reguláit, kénnyre szerint feldúlhassa és összeverzavarhassa; nem kellene tovább magát jobban szeretni, mint a' Hazát, mellynek nyelvét saját előítéleteinek feláldozásával is csinosítania kellene, nem pedig csinosítását a' fellegek' tartománnyából kölcsönözött hypothesiseknek méltatlan jármába szorítani, melly alatt naponkint tikkadni láttuk, 's talán nem sokára el is hervadni sírva tapasztallyuk.

„Ha én a' régi könyvekben nem különben, mint a' most elő egész Nemzetnek eleven beszédgyében, és a' legújabb írásokban, a' harmadik formát állandónak, mindenütt és mindenkor szokottnak, és bizonyosan meghatározott regulákra épültnek túláltam volna; — a' harmadik formát ama' rendhagyások avvagy anomaliák mellé tettem volna, mellyek még most is közönséges szokásban vannak, mint a' *ló, só, kő* neveknek, 's az *eszik, alszik, hisz, nő, sző* 's a' t. ígéknek némelly ragasztékai. De így, a' harmadik formát csak rideg és tétovázó szokásnak ösmervén, vétenék bizonynyára a' józan ész ellen nem különben, mint ama' tisztelet ellen is, mellyel mint Hazafi Nemzetemhez viseltetni köteles vagyok, ha anyanyelvünkben azt, a' mit eszem és szívem hibának ösmer, rendnek és szépségnek hirdetném.“ *)

*) Hogy a' régi Magyar könyvekből a' ragasztékokat nem lehet a' mostaniak' helyébe tenni; hogy e' könyveknek és a' régi írásoknak mérték felett való tekintete a' sükeres nyelvművelést akadályoztattya; hogy a' régiségnek, azaz nyelvünk' és

„Ama' hypothesisre, melly az *ik* hosszabbító szótagot névpótolonak nézi, és azt hiszi, hogy a' harmadik személyt szintúgy jelenti, mint a' *k*, *m*, *nk*, *uk* az elsőt ezekben: *irok*, *irom*, *irunk*, *írjuk*; vagy az *sz*, *l*, *tok*, *tök*, *tek* a' másodikat, mint: *irsz*, *ásol*, *irtok*, *törtök*, *kérték*; azt felelem először, hogy így az olyan ígékben, mellyek *ik* szótaggal nem végződnek, annyi harmadik személyt jelentő névpótolókat kellene gondolnunk, valahány ígéképző és ígevégzés van; a' minő az *akad*, *szárit*, *ezüstöz* ígékben az *ad*, *it*, *öz* képzők, és a' *szab*, *öl*, *üz* ígékben a' *b*, *l*, *z* végzések. De hagyjuk meg e' hypothesis' szülőinek még ezen örömet is, és csak azt az eggyet kérdezzük meg tőlök: mi okra nézve nem függeszti a' Magyar Nemzet az ő *ik* névpótolójokhoz az igeragasztékokat illyképen: *ázik*, *ázikok*, *áziksz* vagy *ázikol*, *ázikunk* 's a' t. a' mindenütt szokott *ázok* vagy *ázom*, *ázol*, *ázunk* 's a' t. helyett; minekutánna a' többi harmadik személyt jelentő véltt névpótolókkal, *ad*, *it*, *öz*, *b*, *l*, *z* 's a' t. ezt szüntelen és közönségesen cselelt: *akad*, *akadok*, *akadsz*, *akadunk* 's a' t? — Tagadhatatlan igazság tehát az, hogy az *ik* szótag nem tartozik az ígéknek mivoltához, hanem csak olly hosszabbító függelék, mint az *on*, *en*, ezen ígékben: *vagyon*, *hiszen*, *vifzen*, *teszen* 's a' t. vagy az *an*, *on* és *en*, *lan*, *len* ezekben: *mostan*, *azon*, *ezen*, *addiglan*, *méglen*. Ez az oka, hogy, mihelyt az ígéhez képző vagy ragaszték adatik, az *ik* szótagnak el kell csni. Így támadnak ezen ígéből *esik* a' következő szavak: *eshet*, *esek*, *esel*,

Nemzetünk' ifjúkorának e' maradékait nem lehet a' tiszta Magyarság' kútforrásának nézni; és hogy a' régi Magyar könyvek és a' régi Deák classicus könyvek között a' nyelvre nézve felette nagy a' különbség: *Verseghy* elegendőképén megbizonyította; nevezet szerint *Grammatikájának* Előszavában a' 14 — 16. old. és *Feleletében* a' 75. köv. 's a' 144 — 154. old. a' honnan is alább különbféle fő észrevételek előfordulnak.

estem, esnél, ess 's a' t. Ha gyanakodni szabad, elejente az *ik* paragogika az egy szótagból álló személytelen ígékhez tététt, hogy azoknak mintegy gyámol gyanánt szolgállyon, mint: *esik, válik, az es és vál helyett*; vagy, hogy a' kimondást megkönnyítse, mint ezekben: *rémlik, tetszik, villámlik.* Így azután lassankint a' Magyarok a' személytelenség' jelének nézhették, 's mivel sok középrendű és szenvedő ígével személytelenül is lehet élni, az *ik* hosszabbítót ezekhez is oda ragasztották, mint: *barátkozik, aggódik, hengeredik 's a' t. a' barátkoz, aggód, hengered helyett.* — Fordúllunk másodikzor az emberi nyelvnek Philosophiájához, mely e' hypothesist egy lehellelével felemélzti. Azt mondgya ez nekünk, hogy a' neveknek pótolói csak későbbben támadhattak a' nyelvekben, mint magok a' nevek; mert csak előbb kell talán a' királynak lenni, hogysem helytartója támadhasson. Azt mondgya tovább, hogy, mihelyt valami emberi nyelvben nevek voltak, voltak ígék is, melyek nélkül a' puszta neveket emberi beszédnek tartani nem lehet. Sőt ugyan azon Philosophia sükéres okokból azt állítja, hogy az ígék még a' neveknél is régiebbek: mert az ige már magában valóságos emberi beszéd, mint, mikor azt mondom: *írok*; azután pedig, mivel sok emberi nyelvben magok a' nevek az ígéből eredtek, a' minek a' Magyarban számtalan példáit látjuk, mint: *fogó, ásó, törő, adó, mutató, forgó, függő, szülő, evező, csengető 's a' t.* Ezekből tehát ugyanazon Philosophia helyesen következteti, hogy az emberek, a' nevekhez ígék-et illyformán függesztvén: *a' szél fú, a' fa mozog,* — valóságosan és igazán sokkal előbb beszéllettek, hogysem névpótolókat gondoltak volna ki, melyek a' beszédben a' nevek helyett állyanak. Ne tegyük tehát magunkat az által nevetségesekké, hogy a' ragasztékokat véltt névpótolókból származtassuk. Az a' Magyarban sokkal hihetősebb, hogy az ígéknek egyne-

hány ragasztékai, mint *m, d, a, nt, tok, tök, ak, ek*, az ilyen igékben, *vdgom, vdgod, vdgja, vdgunk, vdgtok, vdgna, néznek* 's a' t. az egyformaságnak természetes ösztönéből példázatok gyanánt szolgáltak a' birtokos és a' többes számú képzőknek válfajzására, mint: *tagom, tagod, tagja, tagunk, tagotok, ágak, méhek* 's a' t. mellyek amazoknál ifiabb vagy legalább velek egygyűdös lelemények. Ha meggondoljuk, hogy Amerikában a' vad emberek önnön magokról, szinte azonkép mint Kotzebue' Komédiájában „az Indiánusok Angliában“ Gurli magáról, a' harmadik személyben beszéllenek, és, hogy a' névpótolóknak szükséges voltát az emberek csak a' hosszabb beszédekben tapasztalhatták, mikor a' nevet minduntalan ki kellett mondaniok, mint: *a' fa mozog, és a' fáról a' gyümölcs lehull, és a' gyümölcsöt megesszük, e' helyett: a' fa mozog, és a' gyümölcs rólla lehull, mellyet megesszünk*; ha, mondom, ezeket meggondoljuk, el nem hitethetjük bizonyára magunkkal, hogy az igéknek ragasztékai valaha névpótolók lehettek. “

„Amaz állításra, hogy az *ik* szótagnak kedvéért, ha mindgyárt nem névpótoló is, a' harmadik személyeket *k* betűvel kell jelenten, az elsőket pedig, mivel ezek a' reguláris formában *k* végzésűek, a' mutató formából kölcsönözni: azt felelem először, hogy e' szerint a' múltt üdőben, mellynek első személyét, mint *ittam, ettem, dztam, cselekedtem*, a' *k* betűtül nem is kellene megfosztani, a' harmadik személyeket mind így kellene formálni: *evettik, ivottik, ázottik, cselekedettik*, a' törvényes *evett, ivott, ázott, cselekedett* helyett; másodszor, hogy az *ik* szótagnak tizteletére, és a' harmadik formának egyéb regulái szerint is, a' jövőü üdőt imígy kellene ejteni: *ázni fogom, fogol, fogik*, nem pedig, ammint az egész Nemzet mondgya, *ázni fogok, fogsz, fog*; harmadszor, hogy ezen igékben is,

hiszen, veszen, teszen, viszen, léssen és *vagyon*, az *en* és *on* szótagok miatt, melyek a' harmadik forma szülőinek ítélete szerint ezen imperativusokban, *hidgyen, vegyen, tegyen, vigyen, legyen*, világosan megtiszteltetnek, a' többi harmadik személyeket is, úgymint, a' félmúltt üdöben, *híve, veve, teve, vive, leve*, és, a' kívánó módban, *hinne, venne tenne, vinne, lenne*, imígy kellene formálni: *híven, veven, teven, viven, leven*, és, a' kívánó módban, *hinnen, vennen, tennen, vinnen, lennen*. "

„Ha a' harmadik forma az egész Nemzetnél közönségesen szokott volna is, megérdemlené bizonynyára ama' tetemes és nyelvünknek legszebb és legmivoltibb nemzetiségeit vesztegető rendetlenségek miatt, melyeket okoz, hogy a' tudós, csinos és műveltt író nyelvből közakarattal számkivetessen. — Az emberi nyelvekben a' természetes józan ész a' végből gondolta ki a' szóképzőket és ragasztékokat, vagy ezek helyett a' hajlításokat, hogy azoknak segedelmével a' neveknek és az ígéknek, ammint a' környülállások megkívánnyák, külömbféle és tökéletesen meghatározott mellék értelmekeket adhasson. Az *ok* képző e' szóban *tagok* többes számot, az *om* e' szóban *tagom* az én birtokomat, az *ek* ezen ígében *kérek* a' kérésnek jelentő módgyát, jelenvaló üdejét, és a' kérőnek rideg számú első személyét olly határozással jelenti, hogy azokat a' Magyar hallgató tökéletesen úgy érti, ammint a' beszéllő gondollya és mondgya. Azt ellenben, a' ki e' szótagokat a' beszédben elváltoztatná, vagy más képzőkkel és ragasztékokkal felcserélné, tökéletesen megérteni lehetetlen volna. — A' kétféle forma a' Magyar nyelvnek legkényesebb, legkülönösebb és legkellemetesebb, de egyfzersmind, az idegenekre nézve, kik nyelvünket tanulni akarják, legnehezebb nemzetiiségei közé tartozik, és a' törzfőkös és mutató formáknak ragasztékai egymástúl, nem csak külső formáikra, ha-

nem még értelmeikre nézve is, olly szembetünöképen különböznek, hogy a' mutató formának mindenik ragasztéka még az ígének szenvedőjét is (*accusativum verbi*) magában foglalja, azaz, szenvedő tárgyra mutat. Innen van, hogy, mihelyt a' Magyar ezen ígéket hallja: *mondgyák, írják, beszélik*; azonnal hozzájuk érti az *azt* accusativust is: *azt mondgyák's a' t.* Hogy a' törzsfőkös formának hasonló személyei, *mondanak, írnak, beszélnek*, magokban semminémű accusativust nem foglalnak, kitelzik abbúl, hogy a' szenvedő tárgynak nevét mindenkor nyilván kell melléjek tenni, mint: sok *jót* mondanak felölled. Mihelyt tehát bizonyos, hogy a' harmadik forma a' két törvényesnek ragasztékait öfvezevarja, következik, hogy azoknak határozott értelmeit is, sőt mind a' két formát megvegyíti, és így a' Magyar nyelvnek fő egy nemzetiségét lábbal tapodgya. Lássuk ezt világosabban. A' harmadik forma az első személyeket, mint *álmodom, álmodám, álmodnám, álmodgyam*, úgyfzinte *átfzököm, átfzökém, átfzökném, átfzökjem*, a' rendkövető mutató formából kölcsönözi, mellynek ezen első személyeiben az *m* ragaszték szenvedő tárgyra mutat, és így magában accusativust foglal. Mivel tehát a' harmadik formát az *ik* végzésű ígék követik, ezek pedig, mind *neutrumok* és *passivumok* lévén, a' józan Logika szerint az accusativustól irtóznak, következik, hogy a' harmadik forma ezen ígéket olly ragasztékokkal ruházza fel, mellyek természetekkel egyenesen ellenkeznek. P. o. a' mutató formában még a' harmadiknak pártfogói is az egész Nemzettel így beszélnek: ha én teróllad *azt álmodnám*, hogy katoná lettél; hol az *álmodnám* ige az *azt* accusativusra mutat. A' harmadik formának pártfogói az *álmodnám* ígét még akkor is mondgyák, mikor a' beszédben az accusativusnak tellyességgel semmi helye sem lehet, azaz, mikor ezen ige nem *active*, hanem *neutraliter* ve-

tetik, mint: szeretném, ha egyszer róllad *álmodnám*; vagy mikor a' beszédben határatlan accusativus áll, mellynél a' Magyar Nemzet az ígének mutató formájával soha sem él, mint: szeretném, ha róllad valami jót *álmodnám*; melly mondás hasonló ehhez: szeretném, ha Magyarúl *tudnám*, a' helyes *tudnék* helyett. Nem természetesebb, nem értelmesebb, nem rendesebb, és így nem tökéletesebb és csinosabb beszéd vallyon azoké, kik, minekutánna az első példában: ha én teróllad *azt álmodnám*, hogy katonalettél, az *álmodnám* ígének *m* ragasztékával az *azt* accusativust mutatják; a' másik kettőben, mikor már accusativust mutatni nem lehet, vagy nem kell, így szóllanak: szeretném, ha egyszer róllad *álmodnék*; és: szeretném, ha róllad jót *álmodnék*; azaz, a' rendkövető törzfőkös formában, melly accusativusra nem mutat? — Minekutánna a' rendkövető törzfőkös ígének rideg számú első személyeit, a' jelentő módnak főlmúlt üdejében, a' törzfőkös formában, *ék* ragasztékkal, mint: *olvasék, kérdezék*; a' kívánó módnak jelenvaló üdejében *nék* ragasztékkal, mint: *olvasnék, kérdeznék*; a' parancsoló módnak jelenvaló üdejében pedig *ak* vagy *ek* ragasztékkal, mint: *olvassak, kérdezzek*; az egész Nemzet világosan és értelmesen jelenti: a' harmadik formának szerzői az *ék* és *nék* első személyekből harmadik személyeket csinálnak, valamint az *ak* és *ek* ragasztékból is, minekutánna mind a' kettőt *ék* végzésre változtatták, a' *vállyak, tessék* első személyekből így formálván harmadik személyeket: *vállyék, tessék*. Még tehát a' rendkövető Magyarok így szóllanak: egész éjfélig *ülék* és *írék*, de azután roffszúl *aluvék*, mert szüntelen *álmodék*; addig a' harmadik formának szerzői így beszélnek: egész éjfélig *ülék* és *írék*, de azután roffszúl *aluvám*, mert szüntelen *álmodám*. A' rendkövetők megmeg így: hisz

azt csak nem kívánhatod, hogy egész éjjé-
 lig *üllyön* és *irjon*, azután pedig szüntelen
dímodgyon és roffszúl *aludgyon*; a' harmadik for-
 mának szerzői pedig így: hísz azt csak nem kí-
 vánhatod, hogy egész éjjélig *üllyön* és *irjon*,
 azután pedig szüntelen *dímodgyék* és roffszúl
aludgyék. *) 'Tegyük már most ama' nagy kérdést: vall-
 lyon a' kétféle szóejtés közül melyikben találunk jobb,
 szebb, igazabb és tökéletesebb rendet; abbané, melly
 az egyforma végzésű ragasztékokkal mindenkor egy-
 forma személyeket jelent, vagy abban, melly egy és
 ugyanazon ragasztékkal már az első személyről a' har-
 madikra, már erről az elsőre ugrik, itt az egyikét jelent-
 vén vele, amott a' masikát? Nem zavartt nyelvö vallyon
 az, melly határozott ragasztékokkal még csak a' szemé-
 lyeket sem szokta megkülömböztetni? Szükségesé vallyon,
 mikor e' nyelvet rendbe szedni, művelni, csinosítani,
 regulák alá venni, egy szóval, tökéletesebb emberi nyelv-
 nek tenni akarjuk, azt vizsgálgatni előbb, és sokáig nyo-
 mozgatni, a' régi Írók zavartáké így öszve, vagy a' mos-
 taniak? a' Hazának némelly részeiben a' köz népé? vagy
 a' szomszéd Tótok, Németek, Oláhok, Magyar Deákok,
 kik a' conjugátiónak kétféle formáját nyelveikben fel
 nem talállyák? Legyen az nekünk untig elegendő, hogy
 meg van zavarva, és hozzuk legalább az oskolákban és
 az újabb könyvekben rendbe.

„Ha a' hosszabbító *ik* végzésű ígék mind változha-
 tatlan középrendűek, azaz, olly neutrumok volnának,
 mellyekkel művelő értelemben avvagy active élni soha
 sem lehetne, mint: *ázik*, *férgesedik*; akkor az imént
 előadott rendetlenségek csak egygyűűek volnának, mel-
 lyek ellen ama' regulát lehetne felállítani, hogy az *ik*
 végzésű ígékben a' mutató ragasztékokat soha sem kell

*) A' többi különbségeknek példáit megtalálni a' Nyelvt. 276. old.

mutató értelemben venni. De, minekutánna bizonyos, hogy az *ik* végzésű igéknek nagy részével az egész Nemzet, nem csak mint neutrumokkal, hanem azonkívül művelő (*active*) és kivált visszontagos értelemben (*reproce*), következendőképen a' mutató formában is él: a' rendetlenségek azzal szaporodnak meg, hogy a' harmadik formának szerzői e' mutató formát, ammint nyelvünknek nemzetisége megkívánja, elegendőképen meg nem különböztethetik, mivel, a' törzsfőkös formátul eltávozván, a' mutató formának néhány ragasztékival mind a' határozott, mind a' határozatlan accusativusnál, mind accusativus nélkül, egygyaránt élnek, szinte miként a' Magyarúl beszéllő idegenek, kik e' két forma között különbséget tenni nem tudnak: p. o. Budánn lakom, Budát lakom, dölékény házat lakom; melly mondasokat a' rendszerető 's a' nyelvnek nemzeti tulajdonságait tisztelő Magyarok így ejtik: Budánn lakok, Budát lakom, dölékény házat lakok. 's a t. *)

*) „Soha Nyelv-művelő — úgymond *Verseghy* — olly irtóztató dolgot emberi nyelvben nem találhat, a' minő minállunk egy-néhány Grammatikában és más új Magyar könyvben az *sz*, ragaszték az *s*, *sz* vagy *z* betűvel végződő igéknek jelentő módgyában, jelenvaló üdejében, rideg számú második személlyében, mint: olvas*sz*, ví*sz**sz*, kölcsönöz*sz*, az értelmes olvasol, ví*sz*el, kölcsönözöl helyett. És ezt csak a' harmadik formának kölsönhettyük: mert a' kik e' formát nyelvünkben felállították, második személyül neki egyszersmind az *ol*, *öl*, ragasztékot is tulajdonították, önkények szerint kétség kívül, mivel ennek semmi sükeres okát nem adgyák. A' többi igéknek tehát, mellyek a' harmadik formát, az *ik* végzésnek fogatkozása miatt, mint olvas, ví*sz*, kölcsönöz, meg nem szenvedik, második személy gyanánt az egy *sz* betűvel kellett megelégedniük. Ha még is legalább olyan közbevetésről gondoskodtak volna e' Grammatikussaink, a' minő a' két mássalhangzóval végződő igékben a' könnyebb kimondásnak okáért az egész Nemzetnél találtatik, mint: irta*sz*, emé*sz*te*sz*, az irt*sz* és

„Még egy tetemes rendetlenség abból is támad, hogy a' harmadik formának szerzői meg nem tudtak még ennek tárgya iránt, úgymint az *ik* végzésű igék iránt, eggyezni. Az eggyik felekezet *ik* szótaggal mond-gya az ilyen igéket: *szopik, mászik, úszik, hazudik, habzik, dohányozik, virágzik, vétkezik, lépik, ellenkezik* 's a' t. a' másik pedig *ik* nélkül: *szop, mász, úsz, hazud, haboz, dohányoz, virágoz, vétkez, lép, ellenkez* 's a' t. Amazok tehát az ilyen igéket a' harmadik, ezek pedig a' rendkövető forma szerint ragal-tyák. Az illy tarkaságnak a' rendbeszédett és csinos nyelvben helyt adni nem lehet.“

„Végre, a' ki mértékes Magyar verseket írni próbált, minden bizonnyal tapasztalta, hogy nyelvünkben a' rövid szótagoknak nagy szüke van, és hogy a' sok hosszú szótag miatt a' beszéd gyakorta húzósabb, hogysem azzal eleven indúlatokat rajzolni lehetne. Az ollyan Nyelvművelőnek tehát, a' ki az Érzéstudományban nem járatlan, méltán nem kis gondgya van arra, hogy a' hosszú szótagokat, a' hol a' nyelvnek járása megengedi, annyival inkább, a' hol még törvényesen meg is kívánhattya, megrövidítse. A' Musikából bizonyos tovább az is, hogy az *i, í, és é* éles hangzók ama' rövid és eggyü lülegések (*oscillationes*) miatt, melyekből támadnak, legkellemetlenebbek; a' Nyelvészépítőnek tehát azonn is kell egyfzersmind iparkodni, hogy az imént meghatározott esetekben az *é* hangzót tehetsége szerint kerüllye. Melly húzós és kellemetlen *e'* beszéd: *bélépék h o z z á,*

emészetz helyett! De mikor ők a' harmadik formát több mint mértékletlen buzgósággal nyakra főre építették, legkisebb gondgyok is nagyobb volt ama' szörnyű képtelenségeknél és nyelvzavarásoknál, melyek a' harmadik formából következnek, 's melyek közé az efféle igéknek, *olvasz, vísz, kölcsönösz,* értelmes kifejezhetetlensége is tartozik.“ Lásd a' Felelet' 218 — 221. old.

búcsút *vévék* tölle, mert meffze földre *menéndő* valék, ehhez képest: *belépék* hozzá, búcsút *vevék* tölle, mert meffze földre *menendő* valék; mellynél a' következő még kellemetesebb és férjfiassabb: *beléptem* hozzá, búcsút *vettem* tölle, mert meffze földre *menendő v* »*tam*; hol az egész mondasban csak egy *é* találtatik. — A' harmadik formában az *ék* végzés a' harmadik személyekben, *álmodék*, *átszökék*, *álmodnék*, *átszöknek*, *álmodgyék*, *átszökjék*, mind hollú, és ezek mellett e' két elsőben is az *ám* és *ém* végzések, *álmodám*, *átszökém*, *álmodnám*, *átszök-ném*, hasonlóképen hollúak. A' törzsfőkös formának e' két első személyében, *álmodék*, *átszökék*, és *álmodnék*, *átszöknek*, az *ék* végzés hollú ugyan, de rövidek ellenben e' harmadik személyekben az *a* és *e* végzések: *álmoda*, *átszöke*, *álmodna*, *átszökne*; és, ha hangzó következik utánna, rövid lehet az *on*, *en*, *ön* végzés ezekben is, *álmodgyon*, *eresszkegyen*, *átszökjön*. És csak e' három végzéssel is, úgymint *a*, *e*, azután *na*, *ne*, és *on*, *en*, *ön*, hány ezer rövid szótagot nyer nyelvünk az *ik* végzésű ígékben! — A' kellemetlen *ék* végzés a' harmadik formában csak eggyel több, mint a' törzsfőkösben, az *álmodgyék* és *átszökjék* parancsoló harmadik személy tudni illik; melly a' törzsfőkösben kimondhatatlanul kellemetesebben ejtetik imígy: *álmodgyon*, *átszökjön*. Ámde, valamint a' félmúltt üdőben az *ék* végzést még a' harmadik formában is el lehet kerülni, ha helyette az elmúltt üdő mondatik; úgy a' kívánó és a' parancsoló módban nincs e' kellemetlen hangtúl semmi szabadulás, ha a' harmadik formát követtyük: *álmodnék*, *álmodgyék*; *átszöknek*, *átszökjék*. A' parancsolóban azonkívül az *ék* végzés még sokkal kellemetlenebb is ezeknél: *álmodék*, *átszökék*, *álmodnék*, *átszöknek*; mert ha előtte *ly. ny. gy.* vagy *j* betű áll, olly nyifogást okoz, melly a' fület irtóztatóképen hasogattya. —

Az tehát tagadhatatlan igazság, hogy nyelvünket a' harmadik forma a' metrumra hasonlíthatatlanúl alkalmatlannabbnak, az érzékenyítésre pedig, a' sok kellemetlen émiatt, tehetetlenebbnek tefzi.“ *)

XIV. Ezen okoskodásit *Versegghyn*eknek se Révai, sem az ő hada, többi zárlóallyaival együtt, meg nem czáfolták. A' mi megtámadtatásának módgyát illeti, az iránt a' Tudós Magyar Világ' ítélete alkalmasint meg-eggyez egyik Tudósunk' ítéletével, mellyet bátran ide írhatok, mivel részrehajlás nélkül való:

Csákvárrúl Aprilis' 16dikánn 1816.

K----- *Versegghy*jének
ezer csókját!

Válaszodat nyervén, különös nagy örömbe merültem,
Látván, hogy kegyesen szíved' ölébe vevél.

Nálam az Ég' boltyát már senki sem éri Fejével.

Jobban, mondhatom azt, tudhatod önmagad is:

Kondét Pyberrel, Horváthot **) ölelni *Virággal,*

Vitkovicsot, Kulcsárt, bírni *Kazinczymat* is;

Soprony' Dízfét *Kist,* 's Téged' hív *Versegghym!* azzal

A' ki az Énéist Nemzeti nyelven adá;

(Ezt többen tették: de Te értsd a' Virti Barótít,

A' kit Házánál Pybere holtig ölel)

Végre *Fejért* Pestenn — kinek ékes tolla cselekvé,

Hogy Hübner jelesen a' Magyar Égre repül.

Ennyi Barátokkal, kik Honnyunk' Dífzei — vélném,

Kérkedhetni, bizony ritka 's nemes nyereség. —

('s a' t.)

Majd, mikor eggyenkint Levelim kezeikbe repülnek,

En dicsekedni fogok mindenikébe Veled.

Meg fogom írni nekik, hogy az a' Nagy *Versegghy* bévett,

A' kit mérészlett sérteni három agyar. ***)

*) Lásd erről különösebben a' *Felelet'* 138 — 140. old. is.

**) Több Horváthok vannak, derék tudós emberek; de itt Horváth Ádámot kell érteni.

***) Úgy vélekednek, hogy mindenik név alatt maga Révai rej-tözik. — A' tisztasággal kérkedő Magyarságot és a' megcsalatozott mocskolódásokat önnön

Boldogréti nevet visel egyike, másika Kardos,
Révai Miklósnak volt fia harmadik is.

Révait én mindég tiszteltem — drága Magyar volt;
Ámde beteg testét a' komor elme laká.

Benne, hogy olly mérges téntába merítgete tollat,
Ezt kárhoztattam 's gyűlölöm e' napig is.

A' fennforgott pört igazítani kell vala Pestenn,
Nem három vastag könyvbe gyalázni agyon.

Illy rútúl bánék hajdan Vitringa Roëllel;
Még csak alig maradott rajta keresztvize is. —

('s a' t.)

Szép a' tudós harc, de ha nincsen tömve mocsokkal;
Lenni az illy harcznak jó foganattya szokott. —

('s a' t.)

Ah, ne ügyelly rájók, hadd őket zúgni, mozogni;
Önmagokat, hidd el, rontani fogja dühök.

Hadd lásson napfényt az Ovid szép újjaid által;
A' közlött Darabot látta, becsüli K-----

Annyi kevély fők közt eggyesség vajmi sokára
Lefsz meg — a' hogy lát, azt igazollya kiki...

Majd egykor ha talán e' Nemzet is arra reá megy,
Hogy tudós Tagokat fog kinevezni maga;

'S a' mit azok tefznek, köteles lefz venni be minden:
Úgy — nem előbb — hifzem azt, hogy Magyar egyet akar.

Munkád, melyet már Bécsben tán nyomnak is eddig,
Vajha hamar jöjjön! látni szeretni fogom.

Azt nagyon örvendem, hogy rád van bízva — lekushad
Ekkint, a' ki Neved' rágta, az álnok irigy!...

('s a' t.)

XV. Melly lélek buzdította légyen fel e' harczot,
csak ezen nyilvánvaló állításból is megítélhetni: *Inkább Révaival hibáznak az ő Tanítvánnyai, hogysem Ver-seggyvel igazat tartsanak.* Ím' ezt Kardos Ador-ján (a' 18. laponn) csaknem erőszakkal vitatni nem

maga Révai írta ugyan, és Tanítványainak költött nevei alatt adta ki. Meglátzlik ez a' többek között világosan az Elab. Gramm. 981. lapján is, a' hol Révai ezt vallyá: „ Tribus „ his capitibus absolventur Vindiciae Iustissimae, a Ioanne „ Miklósfio iam Hungarice datae, hic vero *partem maximam* „ *verbis prope iisdem* Latine redditae.“ A' megfogya-tkozott okoskodást pedig igen jeles eggy Tanítvánnya szerzette, de Révai' kéunya szerint alkalmaztatta.

átallotta. — Elhallgatom itt a' sérelmes gúnyolásoknak öfzvetorlását, melly Révai's Tanítvánnyainak védelem' színe alatt közrebocsátott Mentő- (de inkább Megtámadó-) Írásit minteggy Szidalom-Lexikonokká teszi. Végtelen benne a' böcsmérlő szemrehányás, a' visszálkodó pirongatás; azoknak méltatlanságában az Olvasó minduntig megütközvén, annyira fennakad, hogy önnön erőltetése nélkül az olvasást végig allig folytathattya. Révai' szájából melly illetlen — hogy többet ne mondgyak — az efféle ellenvetés: „Versegius --- *fato suo „infelici etiam in grammaticis abutatur et mente et „calamo.“* *) — Elengedhetőbb Tanítvánnyainak (ha csak ugyan azok voltak, és csak úgy tekintetnek) dévajkodása, kik többfőzör jelentik, hogy kedvek ellen esik önmagoknak is buzgódo keménykedések, 's kiknek helyeztetése azt okozta, a' mit Cicerónak ezen állítása, mellyet egyik közülök fel is hozott, valóságosan bizonyít: „Obest plerumque iis, qui discere volunt, eorum auctoritas, qui se docere profitentur. Desinunt enim suum iudicium adhibere: id habent ratum, quod ab eo, quem probant, iudicatum vident.“ (De Natura Deorum Lib. I. Cap. 5.) Ha pedig imitt amott tett helyes vallásaikra igazán hajtottak volna, a' Szerencsétlennek szívét megromlottnak annyival inkább nem belyegezték volna, minthogy ötöt voltaképen nem is ösmerték, 's az efféle bárdolatlanság semmi módonn meg nem fér önnön erkölcsmondásokkal: „Nem szabad mászt megsejtéssel dicséretet keresni: mert a' nagylelkűség „azonnal alacsonysággá leszen, mihelyest szövetkezése vagon az ártalommal, 's embertársának legyaláztatásával.“ **) — *Verseghy* ugyan, nem különben mint egykor Rájnis ellen Bacsányi, bizván ügyének

*) Elab. Gramm. Vol. II. pag. 1056.

**) Vig László a' 19. 64. 286. old.

igazságában, mind ezen fenyegetéseket mivoltok szerint megítélvén, azoktól keveset tartott; mivel ő előbb megtámadtatott, *) önnön védelmére pedig a' Természet' törvénye nyújtott fegyvert a' kezébe. Sokkal szabadabbnak vélte ő a' Tudósok' társaságát, hogysen az illy diktatori hatalmaskodást elfzenvedhetné. Ha mindazáltal ellenkezői e' cselekedeteért reá nehezteltek, nevét a' Haza előtt gyalázní kívánták: ő ugyan a' drága üdöt hiában vesztegetni, vagy az illetlenséget illetlenséggel vizontagolni nem akarta, tudván azt, hogy a' mások' hírében nevében kereftül jární ügyekezö Írók vastag öcsetekkel többnyire csak magokat szokták lefesteni. Mindenkor szem előtt kell azt viselni, melly tisztelettel és mértékletességgel kellessen a' Publikum előtt megjelenni, ha ki vélekedéseit akarja Ítélfőzéke alá bocsátani. Annál nagyobb szánakodásra méltó tehát azon *J. J. Sch.* betűk alatt rejtőző Írócskának indulatoskodása, ki az együdeig szerkesztett és félbenhagyott *Pannonia* nevű német folyóírásban, jelesen az 1822dik esztendőbeli járatnak 93dik számában, Révai' emlékezetének az által gondolt teményezni, ha akkorában mármár haldokló *Versegghynktül*, a' sok helytelen vádolásoknál fogva, minden literátori érdemet végképen eltagad; szemlátomásra való pártosságában magárul annyira elfelejtkezővén, hogy Révai' magasztalására még *Versegghy'* erkölcsének böcsét is kíméletlenül feláldozná. Révai ugyan — kiben az éles elmét, mély ítéletet, nagy tudományt, sok más ritka tulajdonságokkal egybekapcsolt jeles hazafiúságot, a' Tudós Magyar Közönség mindenkor egytetértőleg böcsülte — minden bizonnyal nem szorúlt egyy ösmeretlennek gáncsos dicséretére, kinek az ebbéli ítéltéhezásra megki-

*) *Antiquit. Literat. Hung. Vol. I. pag. 181. 258. 307.*
 's a' t. *Elab. Gramm. Vol. II. pag. 952.* 's a' t. *Magyar Hírmondó, 1795. Martius' 20. a' Toldalékban.*

vántt sükeres Magyar nyelvtudása annyival is kétsége-
sebb, minthogy nevét kélzakartva titkollya. *) „Ennyire
viheti az embert a' magameghittség, 's a' gáncoskodás-
nak vízketegsége, ha egyfzer, az illendőséget félre tévén,
fennhéjázó indulattyát szabad pórázra bocsátotta. Pedig
nincs rútabb, 's a' szép Tudományoknak nagyobb gya-
lázattyára válható dolog, mintha egy tanultt ember, ki-
nek a' szelidség volna egyyik különböztető jele, a' Vi-
lág' piacezánn füstös bottal forgolódik, 's a' különböző
értelemben lévőkkel illetlenül czivakodva bajnokosko-
dik.“ Bacsányinak e' régi 's igaz panaszával vé-
get is vetek ezen, a' hazai Literaturánk' históriájában
örökké nevezetes ortályozás' kedvetlen, de valóságos elő-
adásának.

XVI. A' fzenvedett kisebbségek terhe alatt el nem
csüggedni, hanem a' köz jönak fzeretetébül hafznosnál
hafznosb munkákra hevülni, — ennél nemesebb *bol*szút
én nem ösmerek. Illy nagylelküséget mutatott *Verse-*
ghynk ezen számos munkái által: *Magyar Aglája, av-*
vagy kellemetesen mulató Nyájaskodások különbféle
*versnemekben. Budánn, 1806.8. **)* — *A' Magyar Músá-*

*) Ugyan e' névtelen író, midőn a' Révai' oskolájából *Ver-*
seghy ellen támadott szöges írásokat említi, csupán ala-
csonyításra arányozó törekedését elárúllyá, hol az előbbi állí-
tásaival öfzve nem férő következendő szavakra fakad: Obwohl
sie viel Lehrreiches enthalten, wäre zu wünschen gewesen,
daß sie nie erscheinen mögen, wegen den unmäßigen
Belobungen ihres Meisters, und den unschätzblichen Schmä-
hungen über den Gegner. Tellyes akarattyával ennél igazab-
bat nem mondhatott volna.

**) Különös megemlítésre méltó *Versegghynk* ezen munkájához kap-
csolt Kinyilatkoztatása, philologiabéli Munkáira nézve. Ide
iktatom azt szórúl szóra, mivel ellenkezőinek iparkodásai' el-
lenére mindég ingadozatlan lábann állott, 's egyéb tekintetben

nak háladatos Öröme Herculesnek amaz öntött Képzetén, melyet felséges Urunk József--Magyar Országnak Náadorispánnya a' Pesti Nemzeti Könyvtárháznak ajándékozott. Budánn, 1806. 4. — Tisztelete Ő Excellentiájoknak, Puchói Marczibány Istvány Úrnak --- és kegyelmes Hitvessének, Kesseleökeői Majthény Mária Affzornynak, ama' két jeles Fundátiónak alkalmazosságával, melyeket a' Betegek' számára tettek. Budánn, 1806. 4. — Háladatos Örömdal, melyet Ő Excellentiájoknak, Puchói Marczibány Istvány Úrnak --- és kegyelmes Hitvessének --- Tiszteletére a'

„ még most is helyesen alkalmaztathatik „ Midőn én, gyermek-
 „ ségemtől fogva legkedvesebb foglalatosságom gyanánt üzvéen a'
 „ Magyar versszerzést, fordítást és írást, végtére ama' gondolatra
 „ jutottam, hogy nyelvünknek reguláit saját járásából öszvefed-
 „ gym, és Proludiumomban, melyet Deákul, Gramma-
 „ tikámban, melyet Németül, és Tisztá Magyarságom-
 „ ban, melyet Magyarul írtam, közre bocsássam; sőt még akkor
 „ is, mikor ezek közül a' két utóbbi munkában azokra meg-
 „ feleltem, a' mik távullétemben Proludiumom ellen, azután
 „ pedig Grammatikám ellen, fze mély sértő kifejezése-
 „ ben írtak: koránt sem szándékoztam Nemzetemnek még leg-
 „ alábbvaló tagját is arra kényszeríteni, hogy vélekedéseimet
 „ meggyőződés nélkül elfogadgya; sem célom az nem volt, hogy
 „ másoknak Magyarságát kisebbítsem, csúfolljam, megvessem.
 „ Egész ügyekezetem csak oda ment, hogy annak az írásmódnak,
 „ melyet a' már lévők közül írásimban felvettem, okát adgyam,
 „ 's egyfersmind nyelvünknek kidolgozására olly útát is mutas-
 „ sak, melly nekem nem ok nélkül leghelyesebbnek lenni lát-
 „ szik. — Megértem én a' Magyarat, ha szinte nem egészen úgy
 „ ejti is a' beszédben és az írásban a' szót, mint én; vala-
 „ mint ő is engemet minden bizonnyal megért; és töllem való
 „ kevés különbözőseite nem csak nem csúfulom, hanem, mint
 „ ama' férjfiás szabadságnak jelét, mellyel, vagy azért, mivel
 „ vezér nélkül maga gondolkodni és vélekedni szerez, vagy azért,
 „ mivel a' szőejtésben Vármegyéjének szokását követni akarja, a'

Budai Klostromban énekeltek Szent Örsfőbetnek Szerzetes Lednnyai, midőn Ő Excellentiájoknak Fundatiójára az első három Magyar Szűzet, más kettővel egygyütt, a' szent Szerzet' ruhájába felöltöztették Mind-szent' havának 5dik napján 1806. Pestenn. 4. — A' Magyar Hárfásnak Énekei Fortepiánóra. I. II. Szakasz. Pestenn, 1807. — Hírladó Dal, melyet Ő Excellentiájoknak, Puchói Marczibány Istvány Úrnak --- és kegyelmes Hitvessének --- mély tisztelettel ajánlottak az Ő Excellentiájok által kegyesen fundáltt első Magyar Apácák --- mikor Szent Örsfőbetnek

„másutt szokott Magyar befődnek módgyátul eltávozik, még
 „tisztelem is. Ámde, a' mit én ez által hazafi társaimnak áldo-
 „zok, azt töllök én is vizsontag megvárhatom. *Hanc veniam*
 „*petimusque damusque vicissim.* — Szabad legyen nekem ebben
 „ollyformán szőllani, mint Szent Pál Apostol szőllott azokhoz,
 „a' kik vele ellenkeztek: *Hebraei sunt, et ego.* (2. Corinth.
 „11. v. 22.) Ha ők Magyarok, Magyar vagyok én is; ha ők úgy
 „befőllenek, mint Vármegyéik, én is úgy befőllek mint szü-
 „letésem helyének, külső Szolnoknak, mint Jázfságnak és Kún-
 „ságnak, 's mint Debreczennek környékében szőllanak; ha ők
 „a' régi könyvekben talállyak szőcjtéseket, benne találom én
 „is az enyimet; ha ők a' szokás után indúlnak, én is szokásra
 „mutathatok; ha ők okokat hoznak elő, okok nélkül én sem
 „szőkölködök; ha literaturabéli érdemeket emlegetnek, én is
 „eleget tettem magamért. — Ha a' külömbőség köztök és köztem
 „szőzfzorta nagyobb volna, mint a' micsodás, még akkor sem
 „érdemlené meg, hogy ellenem miatta nyilván és kéz alatt olly
 „alacsonyan fondorkodgyanak. Az legyené tehát nyelvűnknek,
 „hogy ne mondgyam kultúránknak, őrókké sorsa, hogy, a' ki-
 „csinységeken vetekedvén, 's az őfzvemunkálkodás helyett egy-
 „mást üldözvén, 's a' nagyobb munkáktól tartóztatván, a' fő
 „czélt elmulassuk? — Akármiképen befőllyen vagy írjon a'
 „Magyar, csak jót mondgyon és helyest írjon, Testvérem gya-
 „nánt szeretem, Hazámnak Angyala gyanánt tisztelem. Költ
 „Budánn Szent íván' havának 25. napján 1806. “

Szerzetéhez a' Budai Klastromban felesküdték Febrúriusnak 2dik napján 1808. esztendőben. Pestenn, 4. — *Báró Külneki Gilméta Kisaasszony, és Arany-Pataki György. Egygy érzékeny Történet a' legújabb üdökbül. Pestenn, 1808. 8.* — *Gróf Kaczaifalvi László, avvagy a' Természetes Ember. Egygy igen mulatságos tanúságokkal bővelkedő Történet. Pestenn, 1808. 8.* — *A' Magyaroknak Hűsége és Nemzeti Lelke. Énekes Játék két felvonásban, melly a' Budai és Pesti Theátrumban előadatott. — Pestenn, 1809. 8.* — *Hiteles Előadása a' Spanyol Történeteknek az Aranyuezi nyughatatlanságoknak fellobbandásától fogva a' Bajóni Juntának befejezéséig. Írta Cevallos Pedro Úr, Ő Katholika Felségének VII. Ferdinándnak első Kormány-Secretáriussa. 1809. 8.* — *Az Emberi Nemzetnek Történetei. — I. Kötet, melly bevezetés gyandnt szolgál, 's az embernek tulajdonságirúl, és külömbféle organizatióirúl, 's az úgy nevezett természetnek és vadságnak állapotirúl — II. Kötet, melly a' társaságos életnek hajnalodásárúl, a' kis országoknak kezdetérúl, a' régi napkeleti birodalmaknak eredetérúl, és a' Chinai Nemzetnek történeteirúl, országlásárúl, religiójárúl és kultúrájárúl — III. Kötet, melly az Indiai történetek-rúl, a' törvénynek eredetérúl és külömbféle nemeirúl, a' régi napkeleti despotismusrúl, 's az országlásnak többféle formáirúl értekezik. Budánn, 1810 — 1811. 3.* — *Vak Béla, a' Magyarok Királya. A' Történet-írásból vontt Romános Rajzolat. Pestenn, 1812. 8.* — *Aglája és Hárfása által a' szép Nemnek, kinek kénynyétül függ leginkább nyelvünk' szerencséje, kötött ő virágos kofzorút kótákra vett énekiben; tellyesek ezek classicus érzékenységgel, Olasz lágysággal, 's mesteri hangméréséklésbe vannak öltöztetve; öröm volt azokat magátúl, vagy egygy Magyar Széptül zengedettni hallani. Külneki', Kaczaifalvi' és Béla' történeteivel a' mulatságból ol-*

vasókat kívánta gyönyörködtetni, és a' Magyar könyvek' olvasására édesgetni: 's azokat bizonyára kedvtellessel is olvashatták; mert akármelly külföldi történetes vagy költött mesézésekkel méltán vetekednek. Históriai munkáival a' fontosabb tárgyakról elmélkedőknek nyújtott táplálékot. Az emberi Nemzet' történetei nagy olvasását, mély tudományát, helyes ítéletét és jó ízlését tüntetik ki. Altalýában e' közhasznú munkák akárkinek is literaturai érdemet és nagy hírt szerezhettek volna, ha másnak, 's nem a' Pesti nyelvbajnokkal öfzvekapott *Verseghynek* tollából származtanak volna; ő — ellenségeinek előitélete szerint — mint némelly megátkozott föld, nem teremhetett már egyebet tövisenél és bojtorjánoknál!

XVII. Valamint a' gőzökkel megrakott felhő akkor önti ki magát bővebben, mikor az ellenkező szelektől szorongattatik: úgy *Verseghynk* is, minekutánna mindennémű képtelenségekkel illetetett, nemzeti nyelvünkön több mind harmincz éftendeig való elmélkedésinek gyümölcsét közrebocsátotta e' munkáiban, melyeket a' Királyi Helytartó Tanácsnak kegyes megbízása' következésében fáradságtalan szorgalommal kidolgozott, Felseges uralkodó Királyunk pedig meglelégedéssel telyes helybenhagyásával Országfzerte nyilvánvaló Tanítókönyveknek rendelt; úgymint, a' Tanítók' részére: *Analyticae Institutionum Linguae Hungaricae Pars I. Etymologia. — Pars II. Syntaxis. — Pars III. Usus Aestheticus Linguae Hungaricae. (Vol. IV.)* Budae, 1816 — 1817. 8. — A' Deák Oskolák' számára: *Epitome Institutionum Grammaticarum Linguae Hungaricae. Tom. I—V.* Budae, 1816. 8. — *Exercitationes Idiomatis Hungarici secundum regulas Epitomes concinnatae.* Budae, 1816. 8. — A' Nemzeti Oskolák' számára: *Magyar Orthographia — Bevezetés gyandnt a' Magyar Nyelvtudományra.* Budánn, 1817. 8. — *Magyar Gram-*

*matika — mellyben a' Hazai Nyelvnek sikeres okokra épített Regulái napkeleti nyelvhez illő tanításrenddel mind és pontosan előterjesztetnek. Budánn, 1818. 8. — A' Német Tanulók' kedvéért: Ungarische Rechtschreibung, als Einleitung in die Ungarische Sprachlehre. Ofen, 1817. 8. — Ungarische Sprachlehre. --- Ofen, 1817. 8. — Hogy számos Grammatikussaink magok közt egyet nem érthettek, és minden grammatikai czivódásoknak az volt oka, hogy Grammatikussaink nem voltak Philosophusok, a' Philosophusaink pedig átallottak grammatizálni: érzette azt útollyára Révai is; mert Grammatikájának a' végénn felhozta bölc Adelungnak e' vallástételét: „Cur huius „generis investigationes omnes, hucusque institutae, a „scopo suo aberrarint, caussa vera in eo cubat: quod ii „Philosophi, qui hunc laborem susceperunt, non satis „erant Grammatici, item et illi Grammatici, qui hoc „argumentum ausi sunt, non satis erant Philosophi.“ *) De ő csak a' nyelv' eredetével, históriájával, és a' szónyomozással bibelődött; **) *Verseghy* ellenben — kinek voltaképen a' Magyar Szókötést 's az Ékesenlázóllás' rendszabásait (mellyek nélkül Révai bennünket szűkölködni hagyott) böludományú Analyticájában köszönhettyük — Nyelvünk' tanítását philosophiai principiumokra építette. „Az egymással ellenkező rideg szokások és önkényes vélemények úgy öszvezavarták egynehány esztendőtül fogva Nyelvünket, hogy Grammatikáinak száma már harmincznál is többre megy, mellyek egymástól több mivolti dologban különböznek. A' sokféle felekezettet tehát lehetetlen lévén megegyeztetni, nem volt bizonyára egyéb hátra, hanem hogy Nemzetünknek sikeresebb gondolkozású része nyelvének művelésében a' Philosophiához folyamodgyon.“ ***)*

*) Elab. Gramm. Vol. II. pag. 1059.

**) Ott. pag. 1053.

***) Magy. Nyelvtud. Az Olvasóhoz.

XVIII. Ehhez képest a' talpigazságoknak, melyekre Nyelvtanítását építette, előadását ezen minden figyelemre méltó észrevétellel kezdte: „Európának újabb történeteiből tudgyuk, hogy, mikor valamely nemzetnek bölcsőbb emberei átlátván, hogy a' kultúrának avvagy nemzeti csinosodásnak egyetlen egy eszköze az anyanyelv, ezt rendbe szedni és kiművelni akarták, hazafiúi szándékok nem oda czélozott, hogy az egész Országban minden ember úgy befzéllyen és úgy írjon, ammint ők a' nyelvműveléshez tartozó és a' józan észre épített tudományoknak útmutatása szerint meghatározták; hanem csak oda, hogy az anyanyelvet a' nemzeti csinosodásnak előmozdítására alkalmasnak tegyék. Nem nézték ők a' nyelvet egyébnek, hanem csak e'z köznek, mellyel az egész nemzetnek eszét lassankint megvilágosíthassák, szívet pedig a' jónak szeretetére felhevíthessék; 's művelésében nem arra vigyáztak, hogy új és ösmeretlen szókoholásokkal, 's idegen nyelvekből kölcsönözött szófűggesztésekkel érhetetlennek, és így arra, hogy az eszt megvilágosítsa, 's a' szívet megillesse, színte alkalmatlannak, vagy még külömböztető jelnek is tegyék, melly az egész nemzethez tartozó megyéket, felekezeteket, sőt még vallásokat is, egymástól még jobban elválaszta, elidegenítse. Angliában a' Valliabéliek, Franczia Országban a' Gasconok, Olasz Országban a' Bergamobéliek, és Német Országban a' Svábok, még most is olly roszúl befzéllik és írják anyanyelveiket, mint hajdan, mikor még azokat az említett Országokban a' tudós társaságok rendbe nem szedték volt. E' hibásan befzélő és író népeknek világi és egyházi előjárói a' t i f z t a nyelvet előre az iskolákban, azután pedig az ismét t i f z t a nyelvenn írtt könyvekből a' szükségessé tudományokat könnyen megtanúllják, 's mikor e' készséggel felfegyverkezve hivatalyaiknak tellyesítésére lépnek, a' tudományoknak bérceiről leereszkedvén, nem a' tudós, többnyire nem is a' t i f z t a nyelvenn, hanem olly-

nonn, mellyhez az alattok lévő köz nép szokott, és így érthetőképén, 's egyfzersmind érezhetőképén is, oktatták az igazságra és a' jóra tudatlan embertársaikat, kiknek sem módgyok nincs benne, sem hivatallyok nem hozza magával, hogy könyvekből tanulják azt meg, a' mi belső és külső boldogságoknak megelfközlésére szükségképén megkívántatik. És ez egyetlen egy úttya is a' nemzeti csinosításnak, ez legnemesebb, legemberségesebb czéllya a' nyelvművelésnek: mert nincs olly hasznos igazság, nincs olly szép erkölcs, olly emberséges érzemény, melyet illy móddal még a' köz népnél is közönségesnek tenni ne lehetne. — Mink is tehát, e' nemzeteknek a' tapasztalás által már helyben hagyott példáit követvén, hagyjuk a' külömbféle Vármegyéknek köz népeit Magyarúl úgy beszélleni, ammint eddig beszéllettek; hagyjuk még a' grammatikabéli kicsinységek miatt negyven elfzendőtül fogva egymással szüntelen küfzködő könyvfzerzőket is úgy írni, ammint külömbféle mellék tekintetekből, 's a' köz jó helyett csak különös, vagy éppen személyes hasznokra ügyelő célokból írniok tesszik, 's fordüllünk jó tanácsért a' józan észhez, melly nélkül a' sokféle felekezete- ket megegyeztetni soha sem lehet, 's melly még e' felekezeteknek sürü setéséggel bevontt zavarjann is végtére szerencsésen átüt, 's kívántt czéllyához feljut. — A' józan észnek oktatásiból tudgyuk, hogy a' valóságos nemzeti csinosodás, avvagy kultúra, nem a' hiú ragyogást, nem a' pazarló luxúst, nem a' minden egyebet láb alá tapodó kérkedést, hanem egyedül csak az éfzt és a' fzívet ügyeli. Az éffzel megösmerteti minden egyéb előtt a' tisztességes élelemre szükséges földművelést, barmnevelést, és kézi mesterségeket, azután pedig a' köz rendnek, boldogságnak, és nemzeti fénynek kútforrásait, a' tudományokat. A' fzívet egyfzersmind a' szép mesterségeknek, de kivált az ékesenszóllásnak és a' költésnek segedelmével, a' religiónak, a' nemes érzeményeknek, a'

jó erkölcsöknek szeretetére, 's a' mind ezekből támadó emberséges és felséges charactereknek, vagy, ammint Magyarúl mondgyák, szívbélyegeeknek szerencsés kiművelésére vezérli. Mind a' kettőből, az élnék említett világosságából tudni illik, 's a' szívnek imént megírtt érzéseiből támad a' humanitás, avvagy az emberség, melly nélkül sem a' magányos emberek, sem a' nemzetek boldogok nem lehetnek. " *)

XIX. Ezek után erefzkedik már ama' talpigazságoknak fejtegetésére 's megbizonyítására, mellyek minden emberi nyelvnek, 's így a' miénknek művelését is szorosan meghatározzák, bölcsen elintézik, 's a' czélhoz bizonyosan eligazíttják, így okoskodván: „Hogy a' nyelv, a' csinosításnak egyyetlen egy elzköze, az élt oktathassa, 's a' szívet megnemesíthesse, két fő tulajdonsággal kell szükségképen bírnia, mellyeknek egyike az értelmesség, a' másika pedig az érzékenység. A' nyelvnek értelmességére ügyel a' Szónyomozás (*Etymologia*) és a' Szókötés (*Syntaxis*); érzékenységére pedig az Érzéstudomány (*Aesthetica*) 's az erre épített Ékesenfvóllásnak (*Rhetorica*) és Költésnek (*Poëtica*) szép mesterségei. — Ha valamiben, az oktató vagy érzékenyítő nyelvben bizonynyára elkerülhetetlenül szükséges a' szokott Egyformaság (*Analogia*). Elzköze lévén a' Tanítónak, mellyel az igazságokat az élzhez vílzi, az érzeményeket a' szívre harmatoztattya; ha folyton folyó, ösmerős és szokott hangjai hasonlóak a' pataknak egyforma csörgéséhez, élzre sem vesszük ezeket, hanem egélzen csak a' benne fekvő igazságokra és érzeményekre figyelmezünk. De, ha ellenben hangjai rendetlenek, újak, szokatlanok, érthetetlenek, az előnkbe adott tárgyakról figyelmetességünket minduntalan elvonnyák, megfárasztják, egélzen megrontják. — A' nem-

*) Magy. Nyelvtud. I — 4 old.

zeti csinosításnak megelfközlésére tehát annál alkalmatosabb a' nyelv, a) mennél kevesebb benne a' szükségtelen, szokatlan, érthetetlen új szó, a' hasonlóképen szükségtelen, kiavúltt értelmű régi szó, a' helytelen szóformálás, vagy szóhajlítás, az idegen szókötés, és az idegen szójárás, avvagy idiotismus; b) mennél több új, akár az okoskodás által kinyomozott, akár a' többi kultiváltt nemzetektől kölcsönözött gondolatokat, ideákat, állításokat, igazságokat, tanításokat, 's érzékeny rajzolásokat tud a' nemzetnek szokott és régen ösmerős szavaival, szókötéseivel, szófordúlásaival, és szójárásával, vagy, ha elkerülhetetlenül szükséges, idegen ugyan, de helyesen és értelmesen megmagyarosított szavakkal kifejezni. — Ne nézzük azért anyanyelvünket hiú bálványnak; — mintha csak arra való volna, hogy haszontalan szépségeiben gyönyörködgyünk, vagy hogy hiú ragyogásával dűcskedgyünk. Nézzük inkább a' nemzeti csinosítás' nemes elfközének, nyomozzuk ki felséges czéllját, hassunk be legrejtekebb belsejébe, vizsgáljuk meg csak neki tulajdon természetét, 's tanuljuk ki ennek vezérlése szerint alkalmasságát ama' tulajdonságokra, mellyek czélljának elérésére szükségképen megkívántatnak. Világos lesz így előttünk, hogy e' tulajdonságok az értelmességből és az érzékenységből állanak. — Az értelmességnek mindazáltal és az érzékenységnek közönségesnek kell benne lenni; mert egyébaránt nem az egész nemzetnek, hanem csak némelly részének csinosodását elfközölhetné meg. Az egész Nemzet a' nyelvet akkor érti 's érzi, ha vele mindenütt egyformán beszéll. Az egyforma-ság tehát nem csak azt kívánja, hogy az egész Hazában mindenütt ugyanazon szavakkal, hanem azt is, hogy a' hasonló esetekben hasonló szóképzőkkel, hasonló szóragasztékokkal, és hasonló szókötésekkel éllyünk.“*)

*) Magyar Nyelvtud. 4. 6 — 7. 35 — 36. old.

XX. Ezen philosophiai talpigazságokból már a' következendő fontos regulákat szabta: „1.) Mikor az egyformaságnak imént megmagyarázott törvénytől valamelyik szónak képzésében vagy ragasztásában az egész Nemzet eltávozik, el kell attúl távozni a' művelt nyelvnek is. Így, mivel a' *ló* szónak többeszáma nem *lók*, ammint a' közönséges regula megkívánná, hanem az egész Nemzetnél *lovak*, ezt el kell fogadni a' művelt nyelvben is. 2.) Ha valamelyik felekezet valamiben az egyformaságnak törvénytől hűven megtartja, a' többiek pedig megsértik, a' művelt nyelvet az egyformaságnak törvénye szerint befzélő felekezetnek nyelvéhez kell alkalmaztatni, a' többiekét pedig hibásnak nézni. Így, mivel a' Székelyek, és még némelly Magyar Vármegyék is, az ige-ragasztásnak harmadik formájáról semmit sem tudnak, 's a' közönséges regula szerint e' befzédeteket: *jó bort ífzok* és a' *jó bort ífzom*, megkülömböztetik; míg mások, kivált a' mostani Könyvszerzők, mind a' két esetben az *ífzom* igével élnek: a' harmadik formának a' művelt nyelvben helyt nem adhatni. — Ha ezen regulákat hűven megtartjuk, valamint a' mostani Európai csinosabb nemzeteknél, úgy minállunk is, azonban, még a' köz nép a' Hazának külömbféle részeiben külömbféle hibákkal fogja rontogatni anyanyelvünket, az iskolákban és a' kiadandó könyvekben kevés üdö múlva közönséges egyformaságra jut. — Hogy pedig az egyformaságot a' nyelvművelő sükeresen, bizonyosan és világosan kinyomozhassa és meghatározhassa, két fő efzközzel kell neki közelebbről megösmernedni, a' Szónyomozással tudni illik, és a' Hangrenddel (*Euphonia*). A' Szónyomozás nem a' gyökérzavaknak idegen nyelvekből való származását vizsgálja; — — hanem a' származék zavaknak saját gyökereiből való eredetét, avvagy a' külömbféle szóformálásoknak és szóragasztásoknak törvényes módgyait, hogy ezeket a' törvénytelenektől sükeresen megválaszthassa.

Hogy ezt voltaképen végbe vigye, el kell neki a' gyökér-
 kérészt a' többi betűktől választani, mellyekkel környül
 van véve; ezeknek pedig természetét, nemeit, és külömb-
 féle kötelességeit szorgalmasan kinyomozni: a' mi a'
 nyelvművelőben mélyen beható élszt, sok tanulást, és
 hosszas gyakorlást kíván. Így azután voltaképen megha-
 tározhattya, minémű betűket vagy szótagokat kell min-
 den esetben a' gyökérhez, vagy még a' származékhoz is,
 ragasztani, hogy ennek bizonyos mellék értelmeket ad-
 gyanak. Példának okáért: mivel az efféle szavakban, *hú-
 zás, vonás, esés, illetés, élledés*, a' szónyomozó azt
 tapasztaltja, hogy az *ás* és *és* szótagok, az ígékhez ra-
 gasztatván, ezekből olly neveket képeznek, mellyek cse-
 lekvést vagy szenvedést jelentenek; ama' törvényt méltán
 szabhattya, hogy, valahányszor más ígékben is hasonló
 értelmű neveket akarunk formálni, ezt ugyanazon *ás*
 vagy *és* szótagoknak segedelmével vigyük végbe. — A'
 Hangrend a' többi Európai művelt nyelvekben majd-
 nem csak az ollyan szavakban uralkodik, mellyekről az
 Egyformaság és a' Szónyomozás határozott törvényeket
 nem szab. Illyen a' Deákban az, hogy a' c, f, g, l, n,
 p, r, s, t betűkkel kezdődő, 's az *ad* szócskával öszve-
 tett ígékben a' *d* betűt meg lehet tartani, vagy, a' kön-
 nyebb kimondásnak okáért, az említett betűkre változ-
 tatni, mint: *adcedo, adfectus, adgredior*, vagy *accedo,*
affectus, aggredior. Ide tartoznak a' nyelvtudománynak
 figurái, a' közbevetés (*epenthesis*), végkurtítás
 (*apocope*), közép kurtítás (*syncope*), kezdet-
 kurtítás (*aphaeresis*) és a' hofszítás (*paragoge*).
 Ámde a' hangrendnek a' Magyar nyelvben sokkal nagyobb
 hatalma van, olly annyira, hogy még a' szóformálásnak
 és szóragasztásnak is parancsol. Így a' fellyebb említett
 példában azt kívánja, hogy az *ás* szótag csak az ollyan
 ígékhez függessztessen, mellyeknek végső szótagjaiban a,

o, vagy u találatik; a' többiekhez pedig mindenkor és szótag. "*)

XXI. „E' törvényeknek vezérlése szerint közön-
séges értelmességet szerezvén nyelvünknek, ér-
zékenyítőnek is tehetjük, ha a' külömbféle rideg szo-
kások közül, akár Megyebéliek legyenek, akár a' Könyv-
szerzőknek pufzta kénnyeiből származzanak, a' művelt
nyelvet mindenkor inkább ahhoz alkalmaztattuk, mely
az Egyformaságnak és a' Szónyomozásnak sérelme nélkül
kellemetesebb hangzó betűkkel él, a' szótagoknak, vagy
a' kellemetlen mássalhangzóknak hafzontalan szaporításá-
tól őrizkedik, 's mely — egy szóval — a' szavakat, és
így a' nyelvet is, a' valóságos metrumra, úgymint a'
nyelvérzékenységnek legfőbb pontyára, alkalma-
tosabbakká teszi. Így kellemetesebbek, és a' versmérték-
re, **) következőképen a' poésisbéli érzékeny befűzűdre
is, minden bizonynyal alkalmasabbak e' szavak: *mű*,
művel, ***) *csillog*, *űtközzön*, *űtközne*, a' *Magyarok*!

*) Magy. Nyelvtud. 36 — 40 old.

**) *Verseghy* az orátori numerust szómértéknek, a' Poéták'
metrumát pedig szótagmértéknek, versmértéknek,
vagy csak üdömmértéknek, nevezi, mivel amaz üdömmértéktől,
mellyet a' Musikában tactusnak mondunk, legkisebbet sem
külömbözik, ammint az *Analytica* III. Részében a' 627. és
köv. old. világosan megmutatta.

***) „Az ö és ű hangzókat, mellyekkel némelylek ott is élnek, a'
hol nem kellene, mások ellenben irgalmatlanul üldözik, 's a'
szóképzőkben és szóragasztékokban, sőt még a' gyökérszavakban
is, a' hol csak könnyen lehet, az e, é, i hangzókkal felvál-
tyák, 's hihető, mivel a' Deák és Görög nyelvekben sem ö
sem ű hangzót nem találnak, bárdolatlan 's utálatos hangoknak
tartyák. Innen támadtak a' következő és hasonló szavak:
gőzem, *gőzed*, *főzem*, *főzed*, *költezkeedik*, *pérelly*, *idő*, *szeg*,
gyep, *idvesség*, *iget*, *igy*, *igyekezet*, *illő* *innep*, *ismér*,
imeg, a' következő nemzeti hangú szavak helyett: *gőzöm*,

Kirdllya, trtt, vertt, mondott, urasdg, vdsdr, mint
a' következendők: miv, mivel, csillong, ütközzék, üt-
köznék (az ö nyifogó hangok miatt), a' Magyarok' Ki-

göződ, főzöm, főződ, költözködik, pöröly, üdö, szög, gyöp,
üdvözség, üget, ügy, ügyekezet, ülő ünnep, ösmer, ümög.
 A' mit e' nyelvnemzetiségnek rontói az ö és ü hangoknak kel-
 lemetlenségéről mondanak, azt megczáfolya világosan *Verseghy*
Analyticájának II. Részében a' 441. old. olyan egy példát hoz-
 ván elő, melyben az ö és ü elhagyatván, a' szócjtés a' Magya-
 ról befzöllő Czigányokéhoz hasonlít. Egyébaránt e' kérdésnek
 fundamentumos elhatározását a' Musikának reguláira, melyek
 az Érzéstudományban az emberi természetre vannak építve, méltán
 visszavezeti: mert, ha a' Magyar hangzók, a' legmélyebb
 hangútul kezdvén, felfelé természetes rendben mondatnak ki:
ú. u. ó. o. ő. ö. ű. ü. a. á. e. é. i. í. olly hangvezető támad
 belöllök, melly a' Musikában a' *Scala chromatica* nevet viseli,
 és fél vagy fertály hangonkint emelkedik. Tudgyuk pedig a'
 Görög nyelvből, hogy *chroma* festéket, és a' többes számban
chromata musikabéli festéseket és ékességeket tefz, melyekből
 az egymásba olvadó hangoknak kellemetes folyamattyai támad-
 nak. Tudgyuk tovább a' Musikából azt is, hogy az afféle hang-
 szerfzámok, melyek fél hangok nélkül szükölködnek, mivel a'
 magosabb rendű musikabéli műveknek előadására, melyekben
 tudni illik a' hangellenkezések édesen kifejtődnek, vagy a' talp-
 hangból akár az ötödikre (*quinta*), akár más valamellyikre, de
 kivált a' keményből a' lágyra, vagy vízfzontag kellemetes át-
 menetelek vannak, tellyességgel alkalmatlanok, méltán a' tö-
 kéletlen hangszerfzámok közé számlálatnak. Az emberi nyelv
 hangokból áll, melyeknek különbféle vegyüléseiből és fo-
 lyamattyaiból ama' természetes hangeggyezés (*harmonia*)
 támad, melly a' musikabéli dalnak (*melodia*) talpfala, vagy
 legalább kezdete és legalsó garádiccsa. Könnyű tehát még a'
 hangtudományban járatlan tudós embernek is átlátni, hogy, a'
 melly nyelvben az egész hangok a' fél és a' fertály hangokkal
 felváltatnak, az valóban olly tökéletes musikalzerfzámhoz ha-
 sonlít, melly nem csak a' félhangokat, mint az orgona, hanem
 még a' fertály hangokat is ki tudgya fejezni, mint a' fekvő síp,
 vagy a' hegedű. " Lásd Magy. Nyelvtud. 50 — 54 old.

rállyok (a' két *k* torokbetűre kellemetlen végzés miatt), *irattatott*, *veretletett*, *mondattatott*, *uradalom*, *sokadalom* (a' monotonia miatt). — Minden szépségnek kútforrása a' rend. *) Ez olly annyira igaz, hogy még a' dobnak pufzta ütéseiből is, ha bizonyos *rhythmusi* *rendbe* szedetnek, olly érzékeny szépségek támadnak, mellyek a' szívet hathatósan megilletik, ammint a' katonadobosoknak külömbféle nótáiból, de kivált ama' rémitő zavarból tudgyuk, melly tüzlármát jelent. Az emberi nyelvben már maga az egyformaság olly rend, melly a' szívet érzékenyen megilleti, és az Érzéstudományban a' *regularitás* neve alatt a' szépségek közé számláltatik. Ha tovább a' kötetlen beszédben még ama' rend is feltaláltatik, melly a' mondásokat szintannyi mértékes verstagoknak, fél verseknek, vagy apró egész verseknek teszi, ammint a' Magyarban, ha tiszán befzéllyük, minduntalan megtörténik, akkor már a' nyelvben a' *magosabb* nemű érzékeny szépség is uralkodik, melly a' *musikabéli* *rhythmusokhoz* hasonlít. E' két rednek és a' belöllök eredő szépségeknek koronája a' Poésisnak tökéletes üdömmértékbe foglalt befzédgye, a' vers. (**)

XXII. Az ellenvetésekre pedig ekképen felelt: — Ne mondgya nekem azt senki, hogy az emberi nyelveknek fő bírója nem a' *Philosophia*, hanem a' *szokás*: mert én erre már többször azt feleltem, hogy a' nyelvnek szülője, dajkája az *Ész* volt; ammint annak első eredetéből és még inkább nevededéséből világosan kitetfszik; az parancsollya, hogy a' közönségesen bevett és az analogiának törvényeiben fekvő *szokást* kövessük, nem pedig az egymással ellenkező *rideg szokásokat*, mellyeknek erőszakoskodásai a' művelt és csinos nyelvhez illő rendtartásnak talpszépségét

*) Lásd az *Analytica*' III. Részében a' 324. és köv. old.

**) *Magy. Nyelvtud.* 40 — 41. old.

nem elzökölhetik. A' közönséges szokásnak is tehát az élfztül vagyon az ő kénytető ereje 's hatalma. Ha pedig az élfz volt a' nyelveknek szülője, dajkája, hogyne volna kiművelője is? Mi pedig vallyon a' Philosophia egyéb, hanem a' józan emberi élfznek okoskodása? A' Philosophia tehát az emberi nyelvnek közönséges és kénytető bírója annak kiművelésében is egyetemben. — A' Magyar Nyelvművelőknek egyik felekezete azt állítja, hogy ezt a' régi irományokból kell meg bővíteni, rendbe szedni, es ékesíteni. . . . Tisztelnünk kell ugyan benne a' hazafiúságot, a' religióhoz való ragaszkodást, az emberséget, mellyel íratlak, sőt köszönnünk kell nekik a' számtalan Magyar gyökérfzavakat, helyes szóformálásokat, és Magyaros szófűggelztéseket és szófordulásokat is: de, mihelyt azokban, a' mik a' nyelvnek egyengetéséhez, rendbeszedéséhez, tisztogatásához, egy szóval műveléséhez, 's az ebből eredendő, 's elkerűlhetetlenűl szűkséges egyformaságához tartoznak, akár egymás között, akár még önnön magokkal is meg nem egyeznek, nem csak nyelvbíróknak nem lehet ezen egyébkép tiszteletre méltó maradékokat vallani, hanem inkább azoknak, a' mikben különböznek, egyik részét, melly a' nyelvnek egyformaságát sérti, valóságos hibáknak kell tartani, mellyeket minden jó Magyar szemrehányás nélkül benne elnéz. . . . Mivel pedig a' tapasztalásból tudjuk, hogy mindenik nyelv a' nemzettel egyűtt a' csinosodásban, ha némellykor megállapodik is egy üdeig, azután megmeg felfelé törekűzik, és így érezhetetlenűl szűntelen változik: mikor a' nyelvet művelni akarjuk, nem lehet okosan a' régi könyvekhez folyamodnunk, hanem inkább az egész Nemzetnek bíró tekintetéhez kell fordulnunk, mellynek közönséges szokásából az analogiának törvényeit könnyen kinyomozhattuk. — A' másik felekezet a' Magyar nyelvnek művelését azzal gondollva előmozdítani, hogy, a' mi rendet, szépséget,

szójárást talál a' művelt idegen nyelvekben, azt mind a' miénkbe is bele akarja torlani. Hajdan csak a' Deák nyelvnek voltak, de most már a' Németnek, Francziának, Olasznak és Anglusnak is vannak közöttünk imádói, kik szinte azon jussal, mellyet magoknak a' Deákos Nyelvművelők tulajdonítanak, anyanyelvünket az imént említett Európai nyelveknek megmeg másféle majmózással hasonlóképen elárasztyák. De mi lesz így vallyon minden tiszteletre méltó nyelvünkül? Értelmesebb lesz-e ez által ama' Hazafiak előtt, kik, az idegen nyelveknek tanulására nem érvén, Magyar könyvekből akarják megtanulni kötelességeiket? Alkalmatosabb lesz-e ez által arra, hogy érzékeny szépségeivel a' Magyar szívre behasson, mellyet az idegen árnyék hevülésbe soha sem hozhat? — Mindenik nyelvben vannak nemzeti tulajdonságok, mellyek, valamint az emberi természetnek külső különösségei, az égvonástúl, a' honi kultúrának garádicsaitúl és különösségeitúl függnek. Valamint tudni illik mindenik emberben, úgy a' Nemzeteknek mindenikében is, a' testnek másmás gépelyezete, avvagy organisációja, a' nevelés, a' táplálék, a' levegő ég, a' szomszéd emberek vagy népek, a' környéknek másmás tárgyai, a' hideg, a' meleg, és ezer efféle környülállások, másmás gondolkodásrendet, élfjárást, hajlandóságot és indulatosságot szűlnek, olly annyira, hogy ezekben egy ember a' másikához, annyival inkább két nemzet egymáshoz tökéletesen az egész Világnak kerékségénnem hasonlít. (Ezen okokra nézve akármedly nyelv, nem csak az idegen, de az atyafi formát, szójárást, sem fogadgya mindenkép el. A' Franczia, Olasz, Spanyol 's t. nyelvek a' Látiumi nyelvnek szűlötttyei, és magok közt rokonok; de azért egyik sem hagyja magát akár a' Deák-túl, akár a' másikatúl reguláztatni; a' nyelv Philosophiájának azonban mindenike meghódol.) A' Magyaroknak p. o. illy tulajdon élfjárása az, hogy, mihelyt a' számoknak

neveit, *kettő, három, negyven*, hallja, azonnal tudja, hogy több tárgyról van a' szó, és erre való nézve így beszél: *háromszáz katona érkezett*, a' rideg számban tudni illik. Innen történt, hogy a' számok' neveinek az egész nyelvben nem is adott plurálist, mert *kettők, hármas, negyvenek*, 's több effélék, tellyességgel szokatlan szavak. A' régi Rómainak éfzjárása ellenben egészen más volt, olly annyira, hogy a' számok' neveinek singulárist nem is adott, mert e' szám nélkül e' szavak *duo, tria, quadraginta* 's a' t. mind szükölködnek. *) (Eggy kifejtődésében lévő nyelvet tehát akár valamelly már megállapodottnak, akár más helyzetetébelinek rendtartásával megregulázni lehetetlen: a' Philosophia elfközőlheti ezt egyedül.) — A' harmadik felekezet azon van tellyes erővel, hogy új szavakat koholjon, akár szükségesek, értelmesek és helyesek legyenek, akár nem. **) — De az emberi nyelvnek csínossága nem

*) Nyelvünk' nemzetiségeinek egynehány nevezetesebb esetekben való különös fejtegetését alábbra halasztom.

**) E' felekezet több ágra szakad. Megfelel *Verseggy* mindnyájoknak bőven a' Philosophiából többfőzör említett Grammatikájának 21 — 35. old. Alkalmatos helyt lelnek itt ezen tárgyra nézve tett igen fontos jegyzései: „Vannak nyelvünkben némelly szenderedő gyökek, mellyeket életre hozni, de nagy vigyázással és megválasztással, magam is javasoltam a' végbül, hogy a' rövid versekre több rövid szavaink legyenek: mint *kegy* a' hofszabb *kegyelem*, *kegyesség* vagy *kegyelmesség* helyett. De e' javaslást nem kell ám még a' valóságos holt és kivált egyszersmind idegen gyökekre kiterjeszteni, mellyeknek soha sem volt, nem is lesz semminémű nyelvben szóképzők nélkül határozott értelme. Illyen tündérszavak a' *bám*, *czikk*, *idv*, *kets*, *rajz*, *rom*, *tapfz*, *üfzk*, és több efféle. De lássuk — úgy mond — nyelvünknek egyébféle Herostratussait is, kik az értetetlenül és szokatlanul formáltt származékokkal gyújtogatják a' nyelvnek, nevünk', létünk', nemzeti characterünk' legfűntesegesebb forrásának és ofzlopának tífzteleire méltó templomat.

áll a' pufzta szavakból. Vegyük ebben például a' mostani művelt Európai nyelvek közül az Anglust, a' Francziát és az Olaszt. Ezeknek szavai többnyire romlott Deák, vagy más idegen szavak, mellyekkel az idomatlanságban az eredetiek szinte vetekednek... És mégis vané olly igazság, olly tudomány, mellyet e' nyelvekben értelmesen előadni ne lehetne? Vané olly nemes érzés, olly boldogító indulat, mellyeket e' nyelvek szívreható kifejezésekkel érzékenyen festeni ne tudnának. Olly prosodiával nem élhetvén, nyelveiknek már most változhatatlan tulajdonsági miatt, mint hajdan a' Görögök és ezek után a' Rómaiak éltek, mást szerzettek magoknak, melly a' szótagoknak nem annyira értékétül, mint fon-

Meg nem elégedvén ők a' már régen szokott és világos értelmű származék szavakkal, újakat koholnak, vagy a' szokott szóképző helyett szokatlant vévén, mint: *akarmány*, *bölcselkedmény*, *lovancz*, *hirdész*, *iramat*, a' régi jó szavak helyett: *akarat*, *bölcselkedés*, *lovas*, *hirdető*, *írás*; vagy a' szószármaztatásban egyéb szokatlanságokat követvén el, mint: *államlós*, *kövértelen*, *személyezim*, ezek helyett: *állhatatos*, vagy *állapodó*, *sovány*, *személyes érdem*; vagy az ilyen tündéreknek még a' gyökértül mellízetávozó értelmet is adván, mint: *erdi*, *villo*, *zöte*, ezek helyett: *faér*, *szinég*, *növötény*; vagy, a' Magyar szószármaztatásnak természeté ellen, csonkítás által akarván, mint a' Deák, új szavakat koholni, mint: *sikam*, *csillám*, *nyilam*, *szóllam*, elhagyván belőlök a' *lik* végzést; vagy az eleven szóképző helyett olyant vévén, mellynek már határozott és világos értelme nincsen, mint: *buzgalom*, *példány*, a' *buzgás* vagy *buzgóság* és *példázat* helyett. — — — A' Poétáknak, a' kik az ilyen nyelvrongáló szavak nélkül verseket írni nem tudnak, és a' helyett, hogy a' nyelvet szépítsék és érzékenyítsék, még inkább befizemetezik, azt kellene köz akarattal a' nyilvánvaló Recensiókban javasolni, hogy a' Poésisnak felséges mesterségétül úgy őrizkedgyenek, mint a' hajdú a' harangöntéstül, és, ha a' jó tanácsot be nem fogadná, még a' szatirának vesszejét is meg kellene velel éreztetni. “

tosságátúl és vonásaitúl, avvagy accentussaitúl, függ; és így nyelveiket még a' Poésisnak legfelségesebb szépségeire is alkalmatosakká tették. A' kik közülök még e' prosodia szerint sem költhetnek, szavaiknak keménysége és nyelveiknek felfessége miatt, olly versnemeket, a' minők a' régi Görög és Deák Ódáknak vannak; legalább a' rhythmust vitték olly tökéletességre, hogy a' benne előadott költeményeknek érzékeny szépségei a' Régiekével vetekednek. A' mi nyelvünk mind a' két prosodiára alkalmatos, eredeti szavai kellemetesebbek, mivel a' hangzó betűk a' mássalhangzókat minduntalan és szépen felváltják; kifejezései, ha a' régiekhez a' helyesen alkotott, vagy az idegenektől kölcsönözött, és helyesen megmagyarosított újakat oda függesztjük, untig elegendők arra, hogy a' szükséges igazságokat és tudományokat értelmesen előadhassák, a' szívnek pedig legnemesebb érzéseit és indulattyaikat érzékenyen lerajzolhassák, csak tudgyunk vele helyesen élni: — Mert, mennél több tárgyakat tud valamelyik nyelv egyetlen egy névvel értelmesen jelenteni, 's mennél többféle cselekedetet tud egyetlen egy igével világosan kifejezni, annál tökéletesebb, mivel rövidebb. *) — A' nyelvnek e' szép tökéletessége ellen kiváltképp vétenek azok, kik mindenik tárgynak és mindenik cselekedetnek vagy szenvedésnek jelentésére különös szót akarnak alkotni, és az egy vagy legalább szomszéd értelmű szavakat (*synonyma*), mellyekkel a' nélkül is bővelkedünk, még jobban megszáporítják. — Mikor még a' Magyar Nemzet ifiú volt, bánhatott ifiú ember' módgyára, ammint indulattya hozta, ifiú

*) Megmutattya *Versegby* ezen állításnak valóságát a' Deák nyelvből, mellyben p. o. az *Actio* névnek 10, a' *Consisto* igének 14 különös értelmei vannak. Hasonló példákat a' jó Deák vagy akármely egyéb műveltt nyelű Lexikonokban támentalanokat találni.

nyelvével, és a' többi nemzetek példája szerint valóban bánt is. De most már, mind nemzetünk, mind nyelvünk férjfkorát elérvén, férjfiúhoz illendő móddal, éffzel és tudománnyal kell nyelvünket művelni és csinosítani, azaz értelmesnek, érzékenynek, 's egygy szóval a' Magyar észnek oktatására, 's a' Magyar szívnek nemesítésére alkalmasnak tenni.“ *)

XXIII. Ezen, a' nyelv' Philosophiájánn épült és védelmezett talpigazságokhoz szorosan és állandóképen el annyira ragaszkodott *Versegghy*nk, hogy annak egyformasága' 's érzékenysége' keresetébül a' nyelvünkben szerfelett való *e* betűket is háromfélékre, zártt *e*, középső *ë*, 's éles *é* hangzókra megkülönböztette, és minden kétértelműséget, a' mennyire csak lehetséges, eltávoztatta. **) — A' többes számú szenvedő esetnek ragasztékát, melly közönségesen *at* és *et* szótaggal mondatik, három ágúnak állította, és írja: *ot*, *ët*, *öt*; — és ez főképen azon különössége, melly az egész Nemzetnek bíró tekintetével, mellynek közönséges szokásából kell az egyformaságnak törvényeit kinyomozni, nem látfzik tökéletesen öszveférti. A' fellyebb említett első fő regulája által ezt határozta meg ő tudni illik: „Mikor az egyformaságnak törvényétül valamellyik szónak képzésében vagy ragasztásában az egész Nemzet eltávozik, el kell attúl távozni a' művelt nyelvnek is.“ Az egyformaságnak törvénye szerint ugyan kellene mondanunk: *kosokot*, *ökrököt*; mivel mondgyuk: *kosokon*, *ökrökön*; de ezen ragasztástul az egész Nemzet eltávozott, nyilván a' szónak

*) Magyar. Nyelvtud. 8. 14. 16 — 27. old.

**) A' nélkül, hogy a' Magyar Íróktul ezen újítást kívánná *Versegghy*, csak ott ad a' középső *ë* betűnek különös jelet, hol a' nyelvnek mind tanítását, mind tanulását megkönnyebbiteni, vagy az *e* hangzónak különbözö kimondására az Olvasót figyelmetessé tenni akarja.

érzékenysége miatt, melly, *Versegghyn*nek önnön vallásából, a' nyelvnek egyik fő kívántatása; mondván: *kosokat, ökröket*, 's t. e' f. Ha pedig meg is engedgyük, hogy Hazánknek némelly részeiben a' többes számú szenvedő esetnek azon különös ejtése szokásban vagyon; mégis, *Versegghy*' önnön állítása szerint, a' helyes methodusban szükségképen meg kell mindenkor tartani ama' böles törvényt, hogy a' számosabb felekezet legyen szüntelen a' fő regulának zsinórmértéke és kútfeje, vagy, ammint a' Deák befzél, *ut denominatio a potiori fiat*; a' többi felekezetek pedig exceptióknak tartassanak. *) És maga is megengedi, hogy „a' középhangú és a' magoshangú szavakhoz lehet akárminémű szótagokat és betűket függetleníteni, csak mélyhangúak ne legyenek. Így támadnak e' középhangú szóból *tör* a' következők: *törő, töredék, töredékeny, törés, töretlen*, 's a' t. e' magoshangú szóból *ember* pedig ezek: *embéről, emberkedik, emberség, embertelen*.” **) Az *et* szótag önnön tanítása szerint nem mélyhangú, de magoshangú; miért ne volna tehát jó, ezen középhangú szóhoz *ökrök-et* ragasztani? Az *at* szótag pedig mélyhangú; de ezt a' mélyhangú szavakhoz szabad ragasztani; ***) miért nem lehetne tehát — a' monotonia' eltávoztatására — e' mélyhangú szóhoz *kosok-at* ragasztani? — Ezt ő a' vele való értekezésekben szóval meg is engedte; de az eggyenlőség' fenntartásáért anyanyelvünknek (ammint vitatta) efféle szelíden gyönyörködtető rendtartásátul munkáiban és beszédgyében maga ugyan elállani nem akart, minthogy, más okainn kívül, a' Musikában igen gyakorolt hallása a' hangválasztásban azt nyomozta ki, hogy a' hang, menél alacsonyabb avagy mélyebb, annál szebb is, mivel

*) Felelet, 352. old. a' jegyzésben.

**) Magy. Nyelvtud. 65. old. 2. Regula.

***) Ugyan ott 1. Regula.

több accordokat foglal magában, és hogy a' vékonyabbak avagy magosabbak ellenben kellemetlenebbek is, mivel rövidebb lengésekből, azaz oscillációkból, állanak. — Az állapító ragasztékokat némellyek egy *n* betűvel írják. *Verseghynk* pedig, és mások, kettővel. A' *ban*, *ben* ragasztékot két *n* betűvel valaha sokan írták; de a' köz beszédben többnyire csak azok mondják, kik szavaiknak a' kimondás által akarnak fontosságot szerezni: *hamissan*, *mérgessen*, a' *hamisan*, *mérgesen* 's t. e' f. helyett. Ámde, nem így van a' dolog az állapító ragasztékban, melly a' köz beszédben még a' dupla *nn* betűvel is kifejezi az állapotnak, a' helyenn való létnek, vagy fekvésnek természetes tulajdonságát, mint: az *asztalonn* áll; az *ablakonn* feküdt; *lőhátonn* jött. Ez olly annyira igaz, hogy eddig a' metrumban egy jó versszerző sem merézfélte az állapító ragasztékot rövidnek venni, mikor utánna hangzó következik, mint: a' *lovon* ült, e' helyett: a' *lovonn* ült. De még ezenkívül más sikeres okot is talál a' Nyelvművelő arra, hogy az állapító ragasztékot két *nn* betűvel írja; az értelmességnek veszedelmét tudni illik, vagy legalább megnehezítését; mivel nyelvünkben az egy *n* betű számtalan íghatározót formál. Mikor így szólunk: *tisztán* főz z, *tisztán* tálally, a' *tisztán* szót minden Magyar adverbiumnak veszi. De, mikor így szólok: hogy hozhatod 'be e' mézet illy mocskos *tányéronn*? eredgy *szaporán*, és hozz mást *tisztánn*; a' két *nn* a' hallgatót megint, hogy a' *tisztánn* szó ezek helyett áll: *tiszta tányéronn*. *) — A' mi *Verseghy* Magyarorságának úgy neve-

*) Lásd erről bővebben a' Felelet' 216 — 218. old. Azoknak pedig, kik az állapítóban a' két *nn* betűt csak azért kerülik el, mivel az írásban, a' nyomtatásban, az olvasásban a' duplázott betűket alkalmatlanoknak tartják, megfelel *Verseghy* ugyan ezen munkájában a' 237 — 239. old. mikor az *egy* és *eggy* szavak között való különbségről értekezik.

zett különösségeit illeti, megfelelt ő azokért czikkelyenkint több ízben kidolgozott értekezésekkel; de főképen Analyticájában, hol azoknak tárgytagoló nyomozásába erefzkedik, a' nyelv' titkaiba mélyen beható észével írásmódjának helyességét annyira megmutattya, hogy tökéletesen megelégitő okoskodásai ellen többnyire allig marad egyéb e' puzta vizsgáltnál: *így is szokták! így is jó, amúgy sem rossz!* vagy: *már én így szoktam!* mellyel ugyan a' nyelvnek regularitássához, tisztaságához, értelmességéhez, és érzékenyítő szépségeihez egygyáltalában soha sem juthatni. *) — *Verseghyn*nek tehát fennmaradandó érdeme lészén, hogy ő anyanyelvünknek tanítását a' józan ész' kívánása szírint a' nyelv' Philosophiájának talpigazságira építette. Valamint a' külső világban lehetetlen, hogy a' nap visszamennyen, úgy az igaz tudomány' országában is lehetetlen a' visszamenetel. Soha sem vesznek többé reá Grammatikussaink, akár mit tegyenek bár, hogy ezt okvetetlen helybe haggyuk: „Grammaticae Leges Generales hae quatuor sunt: *Consuetudo, Analogia, Etymologia, et Euphonia.*“ **)

XXIV. Ama' méltatlanságról, mellyel fogadtatott e' Grammatikai törekedése is megtámadóitúl és némelly Íroinktúl, igazán panaszkozhatott *Verseghyn*k, mondván: ***) „Hízl én az által, hogy magamat a' Philosophiátúl vezéreltetem, nem kényfzeritem az Írókat arra, hogy anyanyelvünknek, mikor Magyarúl írnak, az egy-

*) A' nyelvkülömbiségeket, mellyek a' Magyar Íróknál a' betűkben, a' ragasztékokban, a' képzőkben, a' szavakban, és a' szókötsben találtnak, magának a' nyelvnek épületéből és járásából vontt törvények szírint sükeresen megválasztva, olvashatni *Verseghy*' Feleletében is a' 209. oldaltól fogva a' 273-dikig; röviden pedig a' Szent Írás' fordításáról írtt Értekezésnek 260. és köv. végoldalainn.

**) Révai Elab. Gramm. Hung. Vol. I. p. 23.

***) Felelet, 117. és köv. old.

formaság által tökéletes értelmességet, a' regularitás által pedig olly szépséget adgyanak, melyre a' nyelvnek magasabb szépségeit építhessük. Minék kívánnák tehát azt töllem, hogy én az ő rideg és önnön magokkal ellenkező szokásaiknak, vagy éppen kényeiknek, teményezzek, 's ez által magamat olly embernek lenni mutassam, ki a' harmincz esztendeig nyomozott, feltaláltt és megösmertt igazságokat elárúllyá, és Nemzetének azokat dicsérje, ajánlyá és magasztalllyá nyelv szépségek gyanánt, a' mi ket magában nyelvkorcsoknak ösmer. Ha, valamint én principiumról principiumra vezettem elzemet egélf a' meggyőződésig, úgy ellenkezőim, viszontag principiumról principiumra lépven, kiforgatnak sok próbánn átmentt okoskodásimbúl; kélf vagyok az nap az egélf Világ előtt megvallani, hogy hibáztam. Ámde, mikor az ellenem szögezett írásokból, és még a' barátságos értekezésébúl is, világosan látom, hogy ellenkezőim régtől fogva és már több ízben közrebocsátott okoskodásimat *nem is olvasták*, annyival inkább meg nem fontolták, és, hogy az alatt, még némellyek mocskolódnak, vagy szöges írássokkal furdalnak, a' többiek a' hosszas nyomozással beszerzett igazságoktól való elállásra csak kérlelnék: mit tehetek egyebet, hanem a' mit már több esztendőül fogva mindeddig cselekedtem, hogy tudni illik még anyanyelvünkrül is, ha kötelességem hozza magával, inkább Deákúl vagy Németül írok, hogysem Magyarsággommal magamat új tudós czivakodásoknak veszedelmébe ejtsem. "— Egy üdeig tartott elnémulásának oka volt Literatúránknak nyomorúltt sorsa, és Orthographiánknak szakadásban lévő állapottya, melly iránt így szólla: *) „Állyon bár elő a' tudományokban járatos ifiú vagy meglett Magyarok közül akárki, és vallya meg igaz lelkére, ha értie tökéletesen az *Új-Magyar* könyveket? 's minekutánna talán értelmeket nagynehezen kitanúllyá, vagy legalább gyaní-

*) Lásd a' Felelet' 2. old.

tások által megálmodgya, találé vallyon ennek olly gyönyörűséget, melly szívét érzékenyen megillessé, 's a' kített cél felé megindítsa? olly kellemetesen előadott sükerességet, melly elfét valamelly igazságrúl szinte orozva meggyőzze? Én részemrúl kénytelen vagyok megvallani, hogy illy szerencsés nem vagyok, 's mindeddig magamat csak azzal vígasztaltam, hogy ugyanezt nekem magokrúl több érdemes Magyar Férjfiak is sohajtozó panaszok közt megvallani nem átalották. A' munkások közúl tehát nem ok nélkül állottam ki egynehány egyéb Magyar Íróval együtt, kik e' fáradságot szinte úgy, mint én, részint haszontalannak, részint háladatlannak lelték."

XXV. E' magaelőszánásátúl mindazáltal nagyérdemű Gróf Teleki Lászlónak (a' Királyi Ítélő Tábla' volt Bátorjának) Jutalomkérdése, 's olly reménysége, hogy Íróink a' nyelv' Philosophiájára végre ügyelni, 's az orthographiai szakadástúl őrizkedni fognak, ismét szóra fakasztotta; megvallván: *) „Ámde a' negyedik kérdésben ezeket olvasván, *miképen lehetne a' Magyar helyes Írást (Orthographiát) az egymással ellenkező szokások és önkényes vélemények helyett Philosophiai Principiumokra építeni?* sőt még a' második kérdésben is Tudományos Rendfzabásokat említettén látván, örömmel meggyőződtem az iránt, hogy bölsebb Férjfiaink, nem csak szíveiknek rejtekében, mint eddig, hanem már nyilván is megvetik a' nyelvművelésben az egymással ellenkező szokásokat és az önkényes véleményeket, 's ezek helyett inkább a' Philosophiához folyamodnak; egyfzersmind pedig ama' reménység is felerdült bennem, hogy Nyelvművelőink, a' Philosophiának fáklyájánál megösmervén nemes célú munkálkodásaiknak igaz úttját, kezét adnak végtére egymásnak, 's a' káros szakadásokkal egészen felhagyván, egy szívvel

*) Felelet, 2. és 3. old.

és lélekkel úgy folytattyák anyanyelvünknek sikeres művelését, ammint egygy és ugyanazon édes annyanak édes gyermekeihez illik. “ Ennek fejébe jelent meg: *A' Philosophiának Talpigazságaira épített Felelet a' Nemzeti Museum' nevében a' Magyar Nyelv iránt tett Kérdésekre.* *) — Budánn, 1818. 8.

XXVI. Verseghyneknek e' fontos munkájából csak annyit legyen szabad előterjelttenem, a' mennyi Nyelvünknek művelésére fordított hathatós törekedéseit kitüntetheti. Bevezetésül előre bocsáttya a' Philosophiának talpigazságait, melyekre a' négy kérdésre adandó feleletét építette; megvizsgálván a) az emberi nyelvnek czéllját; b) annak nemzetiségét; c) ugyanannak korait és vegyüléseit; d) a' nyelvművelésnek igaz mivoltát, czéllját és akadályait. A' többek között jelesek benne,

*) E' kérdések, ammint azon elzártdőben Böjt-elő-havának 7dik napján a' Hazai Tudósítások által közönséggé tétettek, a' következők: I. Mi a' *Dialectus Grammatikai* tekintetben? Vannak-e ezen értelemben a' Magyar Nyelvnek *Dialectussai*? Ha vannak, melyek azok különösen? Miben különböznek egymástól, és mint lehetne általok bővíteni a' Magyar Írói Nyelvet? II. Minő Tudományos Rendszabások szerint kellene és lehetne új Szavakkal és Szóllásmódokkal a' Magyar Nyelvet bővíteni különbféle Tudományokra és Mesterségekre nézve? III. Melyik volna azon legalkalmasabb mód, mely szerint egygy tökéletes Magyar Szókönyvet (*Lexicon*) lehetne képzíteni? Ki kellene-e ennek a' Nyelv' Régiségére, a' Tartománybéli Szavakra és Szóllásmódokra, vagy a' Magyar Nyelvnek különbféle *Dialectussaira* terjedni? Melyik legrövidebb úton lehetne a' legalkalmasabb módot végre hajtani? — Az előadott kérdésekhez a' fenn említett IVdik kapcsolattott Gróf Teleki László által. — A' Ildik kérdésnek megfejtésében, ammint megkívántattott, a' Magyar Nyelv' belső történetét, Grammatikai alkotmányát, az Európai Tudós Nyelveknek példáit, és azt a' tekintetet, hogy a' Magyar Nyelv Napkeleti Nyelv, folyvást szeme előtt tartotta Versegghy.

és minden figyelmetességre méltók ezek: „Az emberi nyelvet általlyában két fő részre kell osztanunk; ama' cikkelyezett hangokra tudni illik, mellyekkel a' tárgyakat, cselekedeteket, szenvedéseket, 's ezeknek külömbféle tulajdonságait és körülállásait megnevezi; röviden szólván, a' szavakra, mint pufzta szavakra, mellyekből a' nyelvnek lelketlen teste áll; azután pedig a' cikkelyezett hangoknak olly öszveszerkeztetésére, hogy gondolatinkat, ítéleteinket, és hajlandóságainkat értelmesen egyszerűs mind és érzékenyen kifejezzék; a' miből a' nyelvnek nemesebb része, úgymint eleven lelke, támad. Ha a' külömbféle climákban külömbfélék a' tárgyak, külömbfélék bizonynyára a' benne lakó népeknek nyelveiben ama' nevek is, mellyek e' tárgyakat jelentik. Ha külömbféle tovább a' climákban az észnek és szívnek járása, következik, hogy a' nyelvekben a' szavaknak öszveszerkeztetése avvagy a' szókötés is külömbféle.“ *) — E' két igazságról mélyebb elmélkedésbe erefzkedvén, a' Magyar nyelvnek nemzetiségeihez különösebben fordul. Itt én csak azokból, mellyek nyelvünknek Magyar lelkéhez tartoznak, a' szembetünöbbséket jegyzem ki: — „A' Magyarnál mind a' férjfi, mind az állzony csak ő; és ezt *Verseghy* nyelvünkben férjfiás nemzetiségnek tartja. Azoknak, kik azt vélik, hogy a' Poésisban a' személyesítések sokkal érzékenyebbé teheti a' neveknek neme, és hogy e' szép tulajdonság nélkül a' Magyar nyelvet nem kellene hagyni, azt feleli: hogy a' személyesítésekben a' költött személynek nemét felette könnyű minden névmutató (*articulus*) vagy a' né szócska nélkül meghatározni, mint p. o. ha az öreg Oceanust szakállosnak, a' Természetet anyának vagy dajkának nevezzük; és hogy következendőképen sokkal jobb, az ollyan férjfiás nyelvben, a' minő a' Magyar, a' neveknek nemei nélkül

*) A' 20. old.

szükölködni, mint e' magában hiú szépségnek, melly a' nyelvnek csak gyermekkorában támadhat, felette sok és terhes alkalmatlanságait viselni. "*) — „Hogy a' Magyarban a' névmutató a' névragasztásban nem változik, a' nyelvnek nemzetiségei közé tartozik, valamint az is, hogy az eseteknek határozására nem szolgál. De ellenben a' határozott beszédet, mint: *láttam a' gyermekeket, kik tegnap hozzád mentek*, a' határozatlantúl, mint: *gyermekeket láttam tegnap hozzád menni*, megkülönbözteti. E' közös tulajdonságból megmeg egy különös nemzetiség támad a' mi nyelvünkben, melly abból áll, hogy a' határozott beszéd az ígeragasztásban mutató formát kíván. Világosan kitetszik ezekből, hogy ama' Deák Magyar Íróink, kik az *az* vagy *a'*, *e* vagy *ez* vagy *ezen* névmutatót, a' Deák beszédnek példája szerint, kivált ha a' versben megfzorúlnak, szükségtelen kicsinység gyanánt elhagyogattyák, anyanyelvünknek annnyival kényesebb és drágább nemzetiségét vesztegetik, a' mennyivel bizonyosabb, hogy e' szócskák a' beszédnek értelmességét illetik, melly az emberi nyelvnek mivoltához tartozik. "**) — „Valamint a' Görög nyelv foztó (ablativus) nélkül, úgy a' miénk nemző (genitivus) vagy, igazabban szóllván, birtokos (possessivus) nélkül szükölködik. A' birtokot mink a' dativussal avvagy tulajdonítóval fejezzük ki, mint ezekben: *van nekem pénzem, van neki esze*; hol a' *nekem* és *neki* valóságos dativusok. Ez, valamint a' dativusnak ama' különös összefüggelztése is a' birtok' nevével, mint: *a' Herczegnek kertye*, nem pedig *a' Herczegé kert, Ducis hortus*, a' Magyar nyelvnek jeles és valóban kényes nemzetiségei közé tartozik. A'

*) A' 34. old.

**) A' 35. old. — Ezen hibát már jobb íróinknál is észrevesztük: p. o. a' Meséknek ilyen homlokírásaiban: *Bárány és Farkas*, a' Deák szerint: *Agnus et Lupus*.

Francziának nominativussa és accusativussa mindenkor egyenlő, valamint az Olaszé is. De még a' Deákban is hány egyforma eset (casus) van? A' *mensa* névnek genitivussa, dativussa, és többes számú nominativussa mind csak *mensae*; a' *dominus* névnek genitivussa és többes számú nominativussa *domini* 's a' t. és e' nyelvekben ki-ki megkülönbözteti mégis ezen eseteket, mikor azokat a' beszédben hallja. Minek kívánnak tehát némelly Nyelv-művelőink a' dativushoz nem hasonló különös genitivust, mint azok, kik az *é* szóképzőt e' végből erőnek erejével ragasztéknak akarják tenni? *) De a' szóképzőket jól meg kell különböztetni a' ragasztékoktól. A' szóképző a' Magyar nevekben nevezőket, avagy nominativusokat, mint: *igazság, felség, igazságok, felségek*; az ígékben pedig a' jelentő módnak, jelenvaló üdőnek, és törzsfőkös formának rideg számú harmadik személyeit képi, mint: *igazít, felez*, az *igaz* és *fél* gyökerekből. A' ragasztékok ellenben a' nevezőknek a' nevekben, az említett harmadik személynak pedig az ígékben tökéletesen meghatározott értelmet adnak, úgy, hogy a' ragasztékkal felkészült szóhoz sem új képzőt, sem új ragasztékot függeszteni többé nem lehet. **) Régi vetekedés ugyan már az a' Magyar Nyelv-művelők között, ha vallyon a' Magyar nemző, melly birtokosnak sokkal helyesebben neveztetik, az *é* betűből állé, vagy a' *nak, nek* ragasztékból? Hogy az *é* birtokos

*) A' 36. old.

**) Megvan e' külömbség a' szóképzők és a' ragasztékok, vagy ezeknek helytartói között, a' többi emberi nyelvekben is. Így p. o. a' Deákban az *atus, ium, or*, ezekben: *dominatus, dominium, dominor*, szóképzők; az *orum, is, abar, abor, er*, pedig ezekben: *dominorum, dominis, dominabar, dominabor, dominer*, inflexiók, mellyek a' mi ragasztékinknak hivatallyát viselik. Lásd a' Felelet' 29. és a' Magy. Nyelvtud. 130. köv. old.

nem lehet, könnyű átlatni csak e' mondásból is: *az emberé lélek*; melly oly magyarátlan, hogy senki sem érti. De értelmes ellenben e' mondás: *az embernek lelke*; mert mink a' birtokot a' tulajdonítóval fejezzük ki még akkor is, mikor a' Deák *habeo* ígét Magyarra fordítottuk, mint: *van nekem jószádom*, *van az atyának jószága*. A' mit az ellenkező felekezet a' Deákból hoz elő: *ego sum Pompeii*; *hic pileus est patris mei*; melly mondásokat a' Magyar így szokta ejteni: *én Pompejusé vagyok*; *e' kalap az atyámé*: erre azt feleli *Verségly*, hogy ez egyenesen az ő állítását erősíti; így folytatván okoskodását: Hol tanuljuk vallyon ama Logikát, hogy a' *copula est* mellett a' *subiectum nominativus*, a' *praedicatum* pedig *genitivus* legyen? Vagy mellyik Európai Grammatikában találjuk azt a' regulát, hogy a' *verbum substantivum sum* nem két nominativust, hanem csak egy nominativust, a' másik helyett pedig genitivust kíván? Az említett és a' hasonló mondásokban a' *Pompeii* és a' *patris mei* ellipticus genitivusok, mellyekhez gondolatunkkal e' nominativusokat kell függeszteniünk: *Pompeii homo, cliens, assecla*, és *patris mei pileus*; és az ilyen genitivust, de titkos nominativussával együtt, fejezi ki az é Magyar képző, melly tehát valóságos nominativus. Kitélzik ez tovább abból is, hogy azonban, még a' Deák ellipticus genitivust, mint *Pompeii*, vagy *patris mei*, declinálni többé nem lehet, az é képző ellenben a' ragasztékokat mind elfogadgya, mint a' többi nominativusok: *az atyáménak*, *az atyámét*, *az atyámétül*, *az atyáméig*, *az atyáméért*; ez pedig meg nem történhetne, ha az é csak ellipticus genitivus volna, mint a' Deákban a' *Pompeii* és *patris mei*, és a' Deákban eltitkoltt nominativusokat is, *homo*, vagy *pileus*, magában egyszersmind nem foglalná. Mikor a' Deák így szól: *cuius est haec domus?* ezt minden bizonnyal e' helyett mondgya: *cuius domus*

est haec domus? A' Magyarban is tehát e' kérdés: *kié e' ház?* annyit tesz, mint: *kinek a' háza*, vagy *ki' háza e' ház?* Ebből tehát világos, hogy e' szócska *kié* ezen esetben annyit tesz, mint *kinek a' háza?* és hogy következendőképen a' birtokos a' nevezővel öltve van benne olvasztva, azaz, hogy az *é* a' Magyarban eredeti nemzeti birtokos nevező, mellynek, valamint e' birtokos nevezőnek is *háza*m, *háza*d, *háza* 's a' t. párjait a' napnyugoti nyelvekben halztalan keressük. Ilyen eredeti birtokos nevező az *övé* névpótoló is. Feltaláltatik azonkívül e' birtokos *é* a' magányosan álló birtokos névpótolókban is, mint: *enyém* az *enyém* helyett, *tiéd*, *miénk*, *tiétek*; accentus nélkül ezekben: *mieink*, *tieitek*; i betűre változtatva ezen többes számokban: *házaim*, *házaid*, *házai* 's a' t. "*) — „A' Görögben *dualis* avvagy kettős száma van a' neveknek, melly az eggyes és a' többes szám között áll. A' Magyar e' nélkül szükölködik ugyan, de a' sarkszámoknak ellenben, mint *eggy*, *kettő*, *három*, *nég*y 's a' t. még csak többes számot sem adott, és a' gyűjtő nevekkal is csak az eggyes számban él, mivel a' többséget az efféle nevek, valamint a' sarkszámok is, magokban foglalják. E' nemzetiség egyenesen ellenkezik a' Deákéval, és valóságos férjfiás szépség is egyfzersmind, mivel a' beszédben rövidséget okoz, 's a' sok *k* torokbetűnek kellemetlen hangját nagyon megkevesíti. Nyelvünk' e' kezdetétől fogva szokott nemzetiségének átlátására, megszeretésére és tiszteletére olly kevés *Philosophia* kell, hogy *Versegghynk* csudálni nem győzi, mikép hatalmasodhatott el még jobb íróink között is ama' helytelen és fonákul fordított új regula, hogy a' Magyar nyelvben a' Deák számeggyeztetést (*concordantia numeri*) szorosán meg kell tartani. Ha e' törvénynek kedvéért így beszéllenek azon Író-

*) A' 247 — 249. old.

ink: *a' Magyarok' Királyok, Királlya* helyett; háromszáz *katonák érkeztek*, *e'* helyett: háromszáz *katoná érkezett*: beféllyenek hát *a'* Deák concordantia szerint *a'* többi hasonló esetekben is imígy: *szépen termetteket* (*termett* helyett) *katonákat láttam*. Hogy *a'* kép? két *aranyok*. *A'* bornak *húsz forintokon* volt akója, és én *huszonötökön* vettem. Két *poharak vizeket*, vagy két pohár *vizeket*, vagy *a' viznek két poharait* (*duo pocula aquae*) ittam. Bécs Posonytól *tíz mértfölek*. Három *esztendei*, hogy nem láttalak. 's *a'* t.“ *) Megéreztetvén így velek ama' Magyar szóllásoknak irtóztató természetlenségét, melly az ő új szokásokból szükségképen következik; kimondhatatlanul megzavartt édes hazai nyelvünknek sorsát ezen nyilvánvaló szörnyű sérelmében is — melly által t. i. nem csak természetes eggyügyűsége és regularitása, hanem még magosabb rendű szépsége 's *a'* metrumra való alkalmassága is egészen megrongáltatik — szívére vette *Verseghynk*, midőn *a'* miatt tovább így okoskodik: „Hogy *a'* Magyar birtokos nevekben *a'* *k'* *a'* birtokosoknak többségét, az *i* pedig *a'* birtokoknak többségét jelenti, senki sem tagadhattyá. E' nevekben, *tagom, tagod, tagja*, és *e'* névpótolókban, *enyim, tiéd, övé*, semmi többség sincsen; ezekben, *tagunk, tagotok, tagjok*, és *miénk, tiétek, övék*, *a'* *k'* *a'* birtokosoknak többségét jelenti; ezekben tovább, *tagjaim, tagjaid, tagjai*, és *tieid, övéi*, — mert *enyimék* *a'* köz regulát követi, és ide már nem tartozik, — az utolsó *i'* *a'* birtokoknak többségét fejezi ki; ezekben végtére, *tagjaink, tagjaitok, tagjaik*, és *mieink, tieitek, övéik*, az *i* és *k'* betűk által mind *a'* két többség összefüggesztetik. Nem haszontalan betűzaporításé tehát az ilyenekben: *a'* *Grófoknak lovok* vagy *lovaik*, *a'* *Herczegeknek kertyek*

*) A' 37. 38. old.

vagy *kertyeik*, a' birtokosoknak többségét, melyet már a' *Herczegek* és *Grófok* nevekben világosan jelentünk, a' *lovok*, *lovaik*, és *kertyek*, *kertyeik* nevekben is új *k* betűvel jelentenünk?.. *Verseghyn*eknek ebbéli hosszabb 's a' nyelvnek belső mivoltából vontt okokra állapított elmélléséből utól világos és változhatatlan lesz már e' regula: Hogy „a' Magyar nyelvben csak egyedül az *a*, *e*, és a' többes számban csak az *ai* és *ei* birtokosok bírnak ama' tehetséggel, hogy az előttök álló dativusokat genitivusokra változtassák, és hogy a' józan Logika szerint csak így lehet Magyarúl a' nyelv' nemzetiségének sérelme nélkül beszélni: a' *Grófoknak* *lova*, a' *Herczegeknek* *kertye*; a' többes számban pedig: a' *Grófoknak* *lovai*, a' *Herczegeknek* *kertyei*... Mikor kell hát a' birtokos nevekhez a' *k* betűt ragasztani? Csak akkor egyedül, mikor e' nevek a' beszédben magányosan állanak. Mikor így szólunk: a' *Magyarok* *Királyja* a' táborba ment; de *Királynéjok* otthon maradt; e' névben *Királynéjok* a' *k* betű által a' birtokosoknak, úgy mint a' *Magyaroknak*, többségét ki kell jelenteni, mivel a' *Királynéjok* név mellett az ő neveket elhallgatjuk.“ *) — „A' Görög nyelvnek *Aoristussai* vannak,

*) Lásd erről bővebben a' 249 — 258. old. — Megerősítik *Verseghyn*eknek ezen állítását tökéletesen azon *Észrevételek* a' *Magyar Nyelvnek* a' *polgári Igazgatásra és Törvénykezésre való alkalmaztatásáról*, melyeket T. N. Veszprém Vármegye 1807ben a' Haza elejébe tejrefiztett; ama' kétes értelmű mondasokról, melyek e' Deákosnak vélt szókötésből támadnak, az 51. és köv. old. illy felette sikeres intést adván: „Igen tetemesen sérti Nyelvünket az is, hogy némelly mai felesleg okoskodó Nyelvtudósaink szavainknak ezen természeti öfzveigazítását: a' *dolgok*' *folytatása*, *Vármegyék*' *dolga*, *Levelek*' *írása*, *Rendek*' *gyűlései*, *Nemesek*' *szabadsága*, *Magyarok*' *törvényei* 's a' t. már ma így kezdik tenni: a' *dolgok*' *folytatások*, *Vármegyék*' *dolgok*, *Levelek*' *írások*, *Rendek*' *gyűléseik*, Ne-

mellyek nélkül az Európai nyelvek szűkölködnek, 's mellyeknek értelmét mégis tökéletesen kifejezhetik. A' Zlidónak nincs jelenvaló üdeje, és a' jelenvalóról mégis úgy tud beszélni, mint mink. Nekünk nem volt valaha jöendő üdönk, és ezt a' jelenvalóval még most is úgy ki tudgyuk fejezni, mint futúrumával a' Deák: mihelyt haza *megyek*, azonnal levelet *írok*: utprimum domum *ivero*, illico epistolam *scribam*. Az egyik Magyar futuromot Öseleink koholták, mikor a' Deák nyelvvel közelebbről megösmerkedtek, az *andus*, *endus* Deák képzőből: *irand*, *irandok*; *verend*, *verendek* 's a' t. mellyből a' kívánó és kapcsoló módokban is támadtak, szapora gyom gyanánt, új haszontalan és felette hofzni futuromok, mint: *irandanék*, *irandgyanak*; *verendenék*, *verendgyek*; *alkalmatlankodandanának*; *fésűlködhetendgyenek*; de lassankint el is tűntek (a' jóízűségű Íróknál tudni illik; mert némelly mai Novellisták és Fordítók — Elbeszélőknek, Átvivőknek szeretik magokat nevezni — azokat, ammint látszik, megint folyamatba hozni, majdnem erőszakosan iparkodnak). A' másikat a'

mesek' szabadságok, *Magyarok' törvénnyeik*; mellyeket minden igaz Magyar első hallásra is igen erőltetett szöllásoknek talál. Az ilyen Magyarjaink tehát ezeket is: a' *Magyarok' lovai*, a' *Németek' tehene*, a' *Tótok' ökre*, a' *Barátok' szamarai*, így teszik ki az ő új regulájok szerint: a' *Magyarok' lovok*, a' *Németek' tehenek*, a' *Tótok' ökrök*, a' *Barátok' szamarok*. Melly botránkoztató Constructiók ezek a' Magyar fülnek! Soha sem szöllanak így az igaz Magyarok; soha sem mondták ők: a' *Magyarok' Istenek*, *Uraknak Urok*, *Királyoknak Királyok*, *Seregeknek Urok*, *Egek' Teremtőjük*; hanem így: *Magyarok' Istene*, *Uraknak Ura*, *Királyoknak Királya*, *Seregeknek Ura*, *Egek' Teremtője*. — — — — — Ójjuk tehát magunkat az ilyen újságokonn való helytelen kapkodástól, 's maradjunk inkább Nyelvünknek természeti együgyűsége mellett, hogy még utóbb nyelvrontóknak ne mondattassunk. “

Némattól kölesönözték újabb Íróink, 's kedvéért a' *fog* ígéből még segítő ígét is csináltak nyelvünkben, mint: *irni fog, verni fog*: er wird schreiben, er wird schlagen. Ebből is támadtak kívánó és kapcsoló haszontalan futúrumok, mint: *irni fognék, irni fogjak*; mellyek hasonlóképen, mint az előbbiek, már régen kihaltak volna nyelvünkül, ha benne a' lelket azok fenn nem tartanák, kik szórúl szóra szeretnek idegen nyelvekből Magyarra fordítani.“ *) — — Az új gyökérszónak koholójától minden ember méltán megkívánnya, hogy a' tölle névnek választott eredeti hang a' tárgynak valamelyik tulajdonságát olly értelmesen kifejezze, hogy erről és így új nevről is minden tétovázás és kétkedés nélkül megösmérhesse; a' mit a' mostani szemes világnak tellyes kedve szerint és tökéletes meglegedésével végbe vinni, egyáltalában lehetetlen. Az erkölcsnek vallyon mellyik szembetűnő és minden egyéb tárgytól világosan megválasztó tulajdonságát fejezi ki a' *rény* hang? — Mikép lehetne tehát azt okosan várni, hogy az illyen új gyökérszó az egész Nemzetnél elterjedjen?... A' ragasztékok, szóképzők és öszvetevések arravalók, hogy a' szavaknak új és bizonyosan meghatározott értelmeket adgyanak, szükséges tehát valóban, hogy ezen értelmeknek bizonyosan meghatározott szfengéit magokban foglalják: mert a' mi nélkül valami szükölködik, azt más valaminek nem adhattya. Ha e' szótagnak *tam* vagy *tem* a' közönséges szokás azt az erőt nem adta volna, hogy, mihelyt valamelly ígéhez függesztetik, azonnal a' múltt üdőnek első rideg személljét jelentse, mint *irtam, vertem*; soha valóban e' szótag e' fontos hívatalt a' nyelvben nem viselhetné.“ **) *Verseghyn*eknek e' tárgyról való 's tagonként megbizonyított okoskodásá-

*) A' 40. köv. old.

**) A' 69. 71. old.

búl azt következtettük: hogy, ha a' ragasztékoknak, szóképzőknek 's t. e. f. volt ugyan is valaha ez vagy más értelmek, de azt üdövel elvesztették, többé már határozott értelmet nem adhatnak; már pedig vannak, valamint világos és határozott értelmű ragasztékok és szóképzők, úgy semmi, homályos, kihalt és tétovázó értelműek is; ezek tehát új szót nem adhatnak; a' határozott, világos értelműekkel sem lehet mindenkor önkény szerint új szavakat formálni, hanem csak olykor, ha a' közönséges egyformaság megengedi. — A' nyelv művelést akadályoztatta Grammatikussainknak a' régi Magyar könyvekhez igen is nagy ragaszkodása, és a' mértékletlen Purismus.*) Ide tartoznak még 1.) A' helytelen vagy éppen új ragasztékok, szóformálások, és az idegen szókötéseknek majmozása. 2.) Ama' felfeszég melly minden tárgynak különös nevet akar adni. **) 3.) Az Éke-

*) „A' Deák *m* és *s* végzések találnak a' Magyarban elég társakat: de azonkívül az *us* Deák végzés is nállunk, mint Deák végzés, olly szokott és olly ösmeretes, hogy a' Magyar a' nevet nélküle Deáknak sem ösmeri. E' végzésnek elharapását tehát én (így szól *Verseghy* a' 294. old.) nem nézhetem egyébként, hanem csak majmozásnak, mellyel a' Németeket és a' többi Európai Nemzeteket akarjuk megtifszelni. Ha mink ezeknek nyomainn a' *Mercurius*, *Uránus* helyett a' *Mercúr*, *Urán* neveket csinosabban mondgyuk, kicsoda tulajdoníthatná nekem vétekkül, ha e' regula szerint *Vénus* Alfzont *Vén* Alfzonnak mondanám? Az *us* végzésnek elharapását még az ollyan nevekben is fitogtatni, mellyek helyett régi, szokott, nemzeti neveink vannak, mint *Polon*, *Latin* vagy *Latán*, és *Bohem*, a' szokott *Lengyel*, *Deák*, és *Cseh* helyett, én bizonymára olly jelenésnek tartom, mellyben magát külömböztetni akaró affektációnál egyebet nem talállok.“

**) E' számban vannak amaz új nevek is, mellyekkel némelleyk, az *atás*, *etés*, *tatás*, *tetés*, szóképzőknek segedelmével, a' nyelvet versengve bővítik — ammint a' 181. old. helyesen állítja *Verseghy*nk: „Az *at*, *et*, vagy *tat*, *tet*, képzőkkel

senzföllásnak és a' Poésisnak kevés böcse, vagy éppen megvetése a' tudományos könyveknek kedvéért. *)

XXVII. Nyelvünknek kiműveltetését méltán kiterjesztette *Verseghynk* a' helyes Írásra is, 's ezt is azért philosophiai principiumok szerint meghatározta. A' végett, minekutánna megmutatta, hogy szükséges legyen e' pontban is az egyformaság és tökéletesség: mert az Élfz ezt egyáltalában parancsolja; a' helytelen írás a' nyelvet érthetetlenné 's kellemetlenné is teheti; az Olvasót fennakasztja 's elidegeníti: e' philosophiai megfogásból: „*A' betűk az írásban jelei ama' czikkelyezett hangoknak, melyekkel az emberi nyelv él:*“ az orthographiai korcsoknak helyes egyengetését e' három fő regulákban fejezte ki: „1.) Valahány czikkelyezett hang található valamely nyelvben, szintannyi különös betűi is legyenek, melyek e' hangokat jelentsék. 2.) Mindenik betű mindenkor csak egyetlenegy hangot jelentsen. 3.) Ammint az egyformaságnak, szónyomozásnak és hangrendnek kívántatási szerint tisztán és csinosan ejtyük a' beszédet, úgy írjuk is.“ — Az elsőből így okoskodik:

formáltt műveltető ígék olly szükségesek a' Magyar nyelvben, hogy még értelmességéhez tartozó szebb nemzetiségei közé is számláltatnak. Ámde az ilyen ígékbul csináltt nevek ellenben olly szükségtelenek, hogy a' beszédet még meg is csúfíttják, mivel a' kellemetlen kelepeléshez nagyon hasonlónak tetszik. Egy érdemes és tudós férjfiú ezt már régen egyfzer, mikor ilyen Magyarsággal előadott nyilvánvaló beszédet hallott, kunkuriczapattogató dialectusnak nevezte. De kicsoda is olvashassa könyöröletes mosolygás nélkül az efféle mondást: a' *Királyi parancsoltatásoknak elolvastatása* után a' *hátrahagyattatott* adóknak *beszédetésérül* tanácskoztak; e' helyett: a' *Királyi parancsolatoknak elolvasása* után a' *hátrahagyott* adóknak *beszédésérül* tanácskoztak.

*) A' 143 — 186. old. a' nyelvművelésnek akadályai 's azoknak okai egyetemben feltaláltatnak.

„A' Magyarban az ölfvetett mássalhangzók, *cs*, *cz*, *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, *sz* és *zf*, e' regulátúl eltávoznak; de valóban egy tudós Magyar sincsen, a' ki jobban nem szeretné, ha Eleink a' dupla betűk helyett inkább valamely jellel megkülömböztetett egygyűűeket választottak volna. Ezt most megtenni, képtelen zavarodás nélkül, lehetetlen volna; mivel a' dupla betűk közönséges szokásban vannak, és kötelelességeket, ha legalább olly állandó rendbe fzedetnek, hogy azokat az olvasásban egymástúl elválasztani ne lehessen, a' hangoknak megkülömböztetésében pontosan megteszik. A' *ts*, *tz*, *sz* és *zs*, e' kötelelességet meg nem tehetik: mivel ezen ölfvetett betűknek mindenikében az első betűt a' másodiktúl el lehet, sőt némellykor el is kell választani... A' melly jussal tehát az Olvasó e' szavakat: *rútság*, *útzáró*, *szétsompolyodtak*, *átzuhog*, imígy ölfztya ketté: *rút-ság*, *út-záró*, *szét-sompolyodtak*, *át-zuhog*, különösen mondván ki mind a' *t*, mind az utánna következő *s* vagy *z* betűknek eredeti hangját: ugyanazon jussal e' szavakban is: *átsol*, *atzél*, *vatsora*, *létzek*, imígy teheti meg a' kettészakasztást: *át-sol*, *at-zél*, *vat-sora*, *lét-zek*, a' *t* és az utánna álló *s* vagy *z* betűknek eredeti hangjait különkülön ejtven ki, mellyek a' *cs* és *cz* egygyűű fizizgő hangoknak csak árnyékai sem lesznek. Tudom én, mit felelnek erre a' *ts* és *tz* védelmezői: hogy tudni illik a' Magyar Olvasó a' nélkül is tudgya, mikor kell a' *t* betűt az utánna következő *s* vagy *z* betűtúl elválasztani, és mikor nem? De én erre vífzontag azt mondom, hogy itt a' józan élfztúl előnkbe terjeftett okokra, azaz, a' Philosophiának talpigazságira épített tökéletes Orthographiáról van a' kérdés, melly a' rendbefzedett nyelvnek szükséges egyszersmind és szép tulajdonságai közé tartozik. Elhallgatom azt, hogy, mikor a' Magyar nyelvnek művelésérül, rendbefzedésérül, és így Orthographiájárul is gondolkodunk, nem csak a' tudós vagy

tanult Magyar Olvasókat kell szemünk előtt viselni, hanem azt is, hogy a' tanuló ifiúság és az idegenek a' helyes Magyar olvasást bizonyosan meghatározott és világos reguláknak vezérlése szerint könnyen megtanúlhassák... Az öfvetett *sz* betű mindenkor a' Deák *s* betűnek, a' gömbölyű Magyar *s* pedig mindenkor a' Német *sch* betűnek hangját jelentse. E' szerint azután az efféle szavakat: *vászon*, *haszon*, senki sem választhattya imígy el: *vász-on*, *has-zon*, különösen ejtven mind az *s*, mind a' *z* betűnek eredeti hangját. De ellenben a' *vassár* nevet sem fogja senki imígy olvasni: *va-szár*. Szintezen regula szerint kell a' *sz* hangnak jelentésére is a' hosszú *f* betűt választani, mint *darásfok*; mert így e' szót fel nem olvashattuk illyformán: *darász-sok*, és így (valamint ellenben *gazság* helyett *ga-szág*) helytelenül nem ejthettük. Mást is tesz ám az Anatómiában *húszár*, és mást a' katonáknál *hufzár*. Az első e' két szóból támad: *hús* és *zár*; a' másik pedig ezekből: *húsz* és *ár*.“ Hagygyuk tehát a' *ts*, *tz*, és *sz*, *zs* betűket a' ragasztékok', *szóképzők'* és öfvetevések' megkülömböztetésére; a' gyököfzavakban pedig éllyünk *cs*, *cz*, és *sz*, *zf* elválaszt-hatatlan egyes betűkkel. — A' másodikkül ekképen okoskodik: „Vétenek a' Magyarban e' regula ellen, kik a' *j* betűnek ötféle hangot tulajdonítanak, úgymint: a) A' *d* betű után, de csak némelly esetekben, *gy* hangot, mint *tudja*. b) Az *l* után *ly* hangot, ismét csak némelly esetekben, mint *találja*. c) Az *n* után *ny* hangot, megmeg csak bizonyos esetekben, mint *szánja*. d) A' *t* után, megint csak némelly esetekben, *ty* hangot, mint *mutatja*. e) A' többi betűk után, sőt, a' mi különös figyelmetességet érdemel, az említett bizonyos esetekenn kívül, még a' *d*, *l*, *n*, *t* betűk után is, olly hangot, a' minőt e' betűknek a' Deák és a' Német min-denkor tulajdonít; mint: *vadjárás* (az erdőben), *feljut*, *szinjáték*, *átjár*, 's a' t. E' képtelen zavarodást rendbe

lehetne szedni Orthographiánkban, ha némelyek azt a tellyességgel helytelen vélekedést, hogy a' *j* betű a' birtokos neveknek és a' mutató igéknek *béllyeget* betűje, el nem hitették volna magokkal. Így már a' harmadik regulát sértik, kik a' tiszta és csinos beszédet írásokban nem követik. Az igaz Magyaroknak ezen ejtéseit: *tugygya*, *találylya*, *szánynya*, *mutatytya*, a' rendbeszedett és csinos nyelvben rövidségnek okáért így szoktuk írni: *tudgya*, *talállya*, *szánnya*, *mutattya*: minthogy az ölfvetett Magyar betűk, számtalanszor megduplázattván, a' mi a' nyelvnek napkeleti nemzetiségei közé tartozik, kimondhatatlanul sok és nagy alkalmatlanságokat okoznak. Ezeket a' Kassai Museumnak Tagjai azzal kevesítették meg, hogy az ölfvetett *cs*, *cz*, *gy*, *ly*, *ny*, *ty* betűkben az *s*, *z* és *y* betűket, az *sz* és *zf* betűkben pedig a' hosszú *f* betűt nem valóságos betűknek, hanem saját hang nélkül szükölködő *béllyegek* jeleknek nézték, ammint valóban nézniek is kellett, és így egyszer írni elegendőnek tartották. A' régi *cscs*, *czcz*, *gygy*, *lyly*, *nyny*, *tyty*, *szsz*, *zfzf*, duplázott betűk helyett tehát ezek támadtak: *cs*, *cz*, *ggy*, *lly*, *nny*, *tty*, *ffz*, *zzf*, mellyekben a' béllyejjel mind a' két betűt illeti. De, ezen rövidítéssel az újabb Írók meg nem elégedvén, az *y* helyett a' *j* betűhez folyamodtak, mint: *gj*, *lj*, *nj*, *tj*; ezzel többnyire még a' duplázást is ki akarván pótolni; a' többi ölfvetett betűkben pedig a' duplázásnak módgyát a' vak esetre vagy az Írónak kényyére hagyták. Ámde a' *j* betűnek, melly magányosan is számtalanszor előkerül, tulajdon eredeti hangja lévén, mint e' szavakban: *fáj*, *fej*, *tojik*, *ajak*, *újúl*; lehetetlen bizonynyára, hogy az ölfvetett betűkben olly béllyejjel gyanánt szolgállyon, mint az *y*, vagy a' hosszú *f*; lehetetlen tehát azt is bizonyos és állhatatos regulák által meghatározni, mikor kellyen azt az előtte való betűvel eggy és olzolhatatlan ínyhangnak nézni, a' minők a' *gy*, *ly*, *ny*, *ty*, és mikor ellenben ugyanazon

előtte álló betűtől elválasztani, és tulajdon eredeti hangjával ejteni. “*) Hogy pedig a’ *j* nem közönséges béklyebetű, sem a’ nyomosításnak characteristikája nyelvünkben, és hogy ennél fogva helytelen a’ Jotistáknak írásmódgya, ezt czáfolhatatlanul megbizonyította *Verseghy*nk Feleletében. **)

XXVIII. Az igazság’ nyomozása végett szabad legyen Révait is orthographiai principiumira és reguláira nézve számba vennem. Így szól ő: ***)

„Post varia scribendi
 „pericula, quae diversa suasit ratio, recentiorum tandem
 „opera, correctis non paucis veterum aberrationibus,
 „consensione iam uterunque certa, constitutum est: ut
 „sonis Hungaricis quibusque genuine exprimendis in
 „omni casu constantes ac propriae essent literae,
 „secundum linguae indolem. . . Et revera adsunt
 „iam literae Hungaricae, de Latinis factae. De quibus
 „quaedam sunt *punctatae*; quaedam *combinatae* ex du-
 „abus, pro simplicibus tamen habendae, cum sonum tan-
 „tum simplicem exprimant; aliae praeterea *simplices*
 „soni *destinati*; aliae *simplices retento sono Latino* . . .
 „G. cui *y* socium est, iam non crasse, sed tenuiter, vel
 „liquescendo, efferendum est. Neque omni parte pro-
 „nunciationi succurritur, si, quod vulgo fieri solet, *d*
 „cum *j* iunctum, *dj*, proponatur. Nam et isto liquidior
 „poscitur sonus. Viva vox audienda est. — LY. Neque
 „huius literae sonum genuine edunt, qui *l* cum *j* iun-
 „ctum, *lj*, sumunt. Nam et isto liquidior docendus est.
 „Praeunte voce viva multo id felicius praestabitur. —
 „NY. Neque hunc sonum sincere docent, qui ad eum
 „exprimendum *n* cum *j* iunctum, *nj*, adhibent. Nam et

*) Magy. Nyelvtud. 42 — 45. old. Felelet, 323 — 345. old.

**) A’ 345 — 366. old. hol a’ Jotistáknak hypothesisét élfzgyőzendő régi és újabb okainak sommájával ismét megtámadgya.

***) Elab. Gramm. Vol. I. pag. 56 — 57. 69 — 74. 77 — 80.

„isto liquidior exigitur sonus, quem vox viva melius
 „instillabit. — T'Y. Non reddunt genuine hunc sonum,
 „qui *t* cum *j* iunctum, *tj*, adhibent. Praeunte viva voce
 „et isto liquidior ediscendus est. — Litera *j*, consonae
 „valore, est spiritus exilis, tener, subtilis.
 „In nostra quoque Lingua eundem retinet sonum lenem
 „et exilem, quem in Latina habet: ex. gr. *janua*, *jecur*,
 „*jocus*, *juba*. Et quem praeterea in Germanica edit in
 „vocibus: *Jahr*, *Jemand*, *Joch*, *Jugend*. — Consonantes
 „diversae, quod cum sequente vocali una exprimi pos-
 „sint, simplicem propterea consonam unam non faciunt,
 „peculiari combinatione indicandam.“ Mindaz-
 által azt tartja, hogy e' különböző hangokat: *barát-
 ság*, *követ-ség*, és *kalapács-ok*, *kövecs-ek*; *át-zu-
 han*, *út-závor*, és *a-czél*, *mu-czog*, 's a' t. egy-
 általlában *ts* és *tz* betűkkel írjuk. Vané így a' *ts* és *tz*
 hangoknak minden esetben állandó és tulajdon jegye?
 — A' *gy*, *ly*, *ny*, *ty* hangokat a' *gj*, *lj*, *nj*, *tj* be-
 tük ki nem ütik; lágyítás' hiával vannak; 's még is
 így íránk: *adja*, *találja*, *anyja*, *szózatja*: így lenne
 minden Magyar hangnak igaz kijelentése nyelvünk' ge-
 niussa szerint? — Ha a' *j* kis, gyenge, finom le-
 hellet, adhaté a' *d*, *g*, *l*, *n*, *t* végezetű szavaknak
 kettőztető 's egyszersmind lágyító erőt? Holott, a' mi
 nélkül valami szűkölködik, azt másnak nem adhattys.
 Hogy üthetné tehát ki az *adgy*, *haggy*, *álly*, *annya*,
*atty*a hangokat az *adj*, *hagyj*, *állj*, *anyja*, *atyja* írás?
 Hogy származhattak volna ezekből: *rontj*, *költj*, *mutatj*,
szerezj, a' *ronts*, *költs*, *mutass*, *szere*ss parancsolók
 olly bizonyosan, ammint Révai állította? *) „Literam
 „*j*, imperativi formativam, omnibus verbis communem,
 „verba in *t* desinentia in sibilum mutant varium, pro
 „vario eiusdem *t* cum antecedentibus literis concursu;
 „propter quem saepe et ipsum *t* in sibilum abit. — Certe

*) Elab. Gram. Vol. I. pag. 34.

„adiectione formativi *j* sunt haec facta: *ront-j* (*ront-s*),
 „*költ-j* (*költ-s*), *mutat-j* (*mutas-s*), *szeret-j* (*szere-s*).“ Ha pedig erre nézve legottan azt mondgya:
 „Etymologia tamen non haec ita restituet; sed sibilum,
 „qui invaluit, ab organis sonorum repetet, euphoniaeque rationem probabit:“ — miért nem követi közönségesen ezen reguláját a' *gy*, *ly*, *ny*, *ty* hangoknak kifejezésében is? mellyek a' nyelv' természetéből eredett euphonia' kívántatásinak tökéletesen megfelelnek. Miért hozza zavarba és megidomatlaníttya azoknak rendes kimondását, mikor minden igaz Magyarnek tiszta beszédgyében a' *gj*, *lj*, *nj*, *tj* hangoktól felette különböznek? — Itéllye meg már most akárki, Révai értetté jobban magával egyget, vagy pedig *Versegghynk*. Egyébaránt Ez a' feltett kérdésekre adott Feleletét nem azért mutatá be, hogy a' jutalomra ízámot tartott volna; mert azt előre ki is nyomtattatta... Bátorkodom azonban a' kofzorús Tudóstúl kérdezni: Olvasta-e *Versegghynek* illy ízámos Grammatikai Munkáit, vagy se? — Nem olvasta? Tehát a' nélkül minek fogott a' felelethez. — Olvasta? Tehát miért nem czáfolta meg? —

XXIX. Közelítsünk már *Versegghynk'* literaturai fáradozásinak végéhez. Több mind kilencz elztendeje, mióta a' Magyar Bibliának új kiadása a' Katholikusok' ízámára ízükségesnek találtatott. Ennek legalkalmatosb végrehajtása íránt sokféle volt a' tanács; a' Posonyba 1822dikben tartatott Zsinatnak is egyik tárgya lett. Nemzeti Literaturánk' előmozdításában buzgólkodó *Versegghynk* e' dologban is megízüllamlott, 's azon Bibliának az eredeti nyelvekből új fordítását és a' T's é t s iénél jobb Orthographiával való kiadását ajánlotta, 's próbatételül mind a' Zsidó, mind a' Görög nyelvből több fordított darabjait Primás Ö Herczegségének, Kitül felserkentetett, bemutatta illy című munkájában: *Dissertatio de Versione Hungarica Scripturae Sacrae, cui Specimina corre-*

ctae atque ad Vulgatam exactae Versionis, una cum Momentis Exegetico-Philologicis Emendationum, in Traductione Káldiana instituendarum, subiunguntur. Budae, 1822. 4. Ezen Értekezésének Deáksága helyes, tiszta; grammatikai, kritikai és hermenevtikai érdemei tagadhatatlanok. Az, ki e' nehéz feladásnak tellyesítését kívántató erővel 's tudománnyal jövendőben magára vállallya, számos előkélfüzetet, derék utasításokat és jeles észrevételeket fog benne találni.

XXX. Ennyi fontos és költséges Munkáknak kidolgozásával és közrebocsátásával nevelte hazai Literaturánkat *Verseghynk*, nem lévén több mint elejénte 300, későbbben 350, végre 400 forint papiros pénzben a' fizetése, mellyett az eltörölt Szerzetes Rendek' Javaiból öfzveszerkeztetett Religiófundusból húzott: mellyből és szüntelen való tudós fáradozásai által szerzett egyéb szük jövedelméből édes Annyát is 90 éfztendőre haladott gyámoltalan öregségének végső napjáig fiúi háladatosságának öfztöne szerint tartotta: mivel Ez, az ő távúlléte alatt, a' bal szerencsének nehéz csapássaitól éréntetvén, utólyára még néhány Pesti kalmárookra bízott kevés vagyonyát is elvesztette. — Annyának halála után töltötte életét *Verseghynk* *Ositzki János*nak, Ö Csász. Kir. Főherczegségénél a' Nádorispánynál utóllján lett Ajtóörzőnek társaságában; a' ki, és felesége *Mária*, őtet mint testvérjeket ápolgatták, minden, néha beteges állapottyában is; együtt lakván vele ama' házauskában a' vízi várasban, mellyet saját közös pénzenn vettek, 's melly a' hozzá tartozó kertcskével a' várhegynek lejtős oldalán napkeletre való kies fekvése miatt méltán kedvelt csendes menedékhelye volt a' Világ' zajjától visszavonúlt, csupán a' Músákkal foglalatatoskodó Tudósunknak. Itt ő *Ositzkiéknek* maga iránt tapafztaltt szíves gondoskodását vizsonozta, midőn *Rózsa* és *Károly* gyermekeiket olly foganatosan oktatta a' szükséges nyelvekre és tudo-

mányokra, hogy ők abbéli szép előmenetek által Szülőknek örömeire nevedtek. Illyformán tanította ő több Ösmerősseinek gyermekeit is, ha arra megkérlett, majdnem mindenkor ingyen, — legnagyobb jutalma gyanánt tartván mind azoknak, kik bizodalmokat benne helyeztettek, köz meglegedését 's igaz köszönetét, tanítvánnyainak pedig szíves szívetét és háladatosságát.

XXXI. Nyugodalmas, vagy inkább a' barátságának szentelt óráiban kezdte Ovidiusnak Formaváltozásait hasonló nemű hatmértékű versekben Magyarra fordítani, és, midőn az első Könyvet szerencsésen elvégezte, azt S á g h y F e r e n c z édes Atyámnak, mint kedves jó Baráttjának, ajánlotta; ki is a' Királyi Universitas' Könyvnyomtató Intézeténél való előjárói tisztyéből több Munkáinak és főképen megböcsülhetetlen Analyticájának közrebocsátását és illő megjutalmazását eszközölte. Ugyan Őtet utolsó akarattya' végrehajtására megkérvén, alkalmatosságot adott arra, hogy, a' mit a' második Könyvből, de már beteges állapottyában, elkészített, kézírásai között felkereshetvén, azt a' XII. Szakasszig a' Magyar Hazával megösmertethessük. Bizonyára örökké kár, hogy véghez nem vihette e' remek Költeménynek egész fordítását; de már e' kevés is nagy nyeresége Literaturánknak, 's mindenkor fényben fogja tartani *Verseghyn*nek hatalmas poétai talentumát. — Primás Ő Herczégsgétül, Kinek bőkezűsége a' Szent Írás' fordításáru'l irtt munkáját napra segített, hathatós pártfogásra méltatván, midőn Annak ezüstbe nyomott képét megfigyelte, szíves háladatosságának és hű tiszteletének ösztönéből Országunk e' Főpapja nagy virtussait és jeles érdemeit buzgó dücsöítéssel magasztalta. Megérdemlették abbéli versei a' kinyomtatást; nem különben a' Velencei Patriarcha, P y r k e r J á n o s L á f z l ó Ő Excellentiájának „Tunisia“ nevű Epossából választott két remek Leírásnak Magyarítása, mint-hogy bizonyos példája azon ritka tehetségének, melly

az eredeti Műnek poétai szépségeit hangrendes prózában kiragyogtattya. Közlöm ama' kézírásbúl, melyet Ő Excellentiájának a' Szepesi Püspökségről az említett Patriarchátusra lett emeltetésekor Budánn való tartózkodása alkalmatosságával maga személyesen bemutatott, Ő Excellentiája pedig tavaly Aprilis 24dikénn Velenczéből költt barátságos Magyar Levelében az Atyámnak általküldött. *Verseghyn*ken ugyan, midőn próbafordítását minden dicsérettel javaltatni tapasztalná, azon szándék felserdült, hogy Ő Excellentiájátul e' felett kinyilatkoztatott hazafiúi örömmérszésének tellyesítésére az eredeti, tizenkét Énekből álló Költeményt Magyar hexametrumokra egymásutánn fordítani fogja; de feltételének végrehajtását sokféle foglalatossága 's utóbbi környüállásai akadályoztatták, Literaturánknak nevezetes vesztességével. — Ide járul még amaz érzékeny Bucsúzás, melyet 1820diknak Júliussában, midőn Főtisztelendő Horváth János, Rudinai Apát és Velzprémi Kanonok Úr, Budai Baráttyait meglátogatván, haza készülné, *Verseghyn* a' fortepiánónál énekszóval elzengett, 's melly nemes érzéseinek és férjfiás gondolkodásmódgyának belyegét viseli. — A' Teremtés' Képének gyönyörűen kezdett, de betegsége által félbeszakasztott rajzolása már az 1824diki Aurórából is ösmeretes. . . . Műdarabjai, melyek a' Kassai Magyar Museumban és kivált az Egyházi Értekezésekben megjelentek, mesteri helyességéről kezesek lehetnek, 's nyilván megmutatták tudományos ösmeretinek nagy kiterjedését. *) Sajnálni lehet, hogy egyéb

*) A' Magyar Museum' I. Kötettyében (Pestenn, 1788. és 1789. éft.) *Verseghynek* ezen dolgozásai foglaltatnak: *Thyrsis és Chloé*: a' 188 — 189. lap. *Az Antipárosi Barlang*: a' 395 — 410. old. A' II. Kötetben (Kassánn, 1792. éft.): *A' Teremtésről Költemény*. Első Ének: *A' Mindenség*: a' 20 — 39 lap. Énekek: a' 131 — 132. lap. *A' szép Mesterségekről*:

darabjait is, mellyeket az utóbbiak közé szánt, el nem készíthette; millyen különösen Elmélkedése az Isteni Gondviselésről. Ezt ő Főtisztelendő Horváth János Úrhoz, mint az Egyházi Értekezések' nagyérdemű Kiadójához,

a' 165 — 187. lap. *A' Musikárul:* a' 202 — 216. 321 — 326. lap.
A' szép Mesterségeknek rövid Történetei: a' 403⁴ — 413. lap.
Énekek: a' 482 — 484. lap. — Költeményét a' Teremtésről így magafiztallya Baróti Szabó Dávid ugyan ott a' 264. köv. lap.

„Új csudákat adsz előnkbe
 A' midőn ecsetre kelsz,
 'S a' Világnak alkotását
 Verseghym! leképezed.
 Fontra, számra, sorral osztod
 A' zavar' temérdekít,
 'S egy rakásra hánytt milétit
 Szép tagokra himezed.
 Csillagokkal elborítod
 A' nagy Égnek udvarit;
 'S Nappal, Holddal ékesítvén,
 E' Világra fényt emelsz.
 Áldozatnak és Keletnek
 Rendbe szedted úttyait:
 Dupla Sarkot adsz az Égnek
 Dél' meg Éjszak' oldalinn. —
 A' midőn elhagyna földet,
 Illy magasra Dédalus,
 Sem, midőn Egekbe menne,
 Pégazus ki nem repült. —
 Csak repülly tovább is! a' míg
 Talpra nem fog állani
 Mind az, a' mit ékes Elméd
 Eltökélle végzeni.
 Néked addig a' borostyánt
 Megkötendik Híveid;
 És, ha majd leszállsz közükbe,
 Homlokodra feltetfzik. “

intézte: a' Ki is több Töredékdarabjait böcsös Folyóírá-
sába, e' felírás alatt „Egy jeles Írónak Maradványi“
igen fontos előjegyzéssel iktatott. 'S azoknak mintegy
fejében nyomtattattak ki *Verseghyn*eknek ímént emlí-
tett Hagyományai, a' mellyek ékes tollának annyi drága
ereklyéi, 's azért méltók arra, hogy a' feledékenységtől
vagy éppen az elenyéfléstől megmentessenek. — Az Egy-

Az Egyházi Értékezesekben (Veszprémben 1820 — 1824.
efzt.) *Verseghytől* valók ezek: Az 1. efzt. járat. I. Kötet-
ben: *Az Egyházi Énekről*: a' 147 — 168. lap. Próbátételül:
Ének az Úrnak Felmutatása után. II. Kötet. *Barátságos Ta-
nácskozások az Egyházi Magyar Ékesenszöllásról*: a' 153 —
181. lap. *Új Efstendő' napjára való Ének*: a' 181 — 182. lap.
III. Kötet. *Az I. II. III. Zsolt. fordítása*: a' 79 — 87. lap. *Az
Istennek felsége és jósága a' CIII. Zsoltár szerint*: a' 89 — 94.
lap. *Az Egyh. Magy. Ékesenszöll. folytat.* a' 118 — 152. lap.
IV. Kötet. *Az Egyh. Magy. Ékesenszöll. folytat.* a' 93 — 132.
lap. *A' Zsoltárok' próbafordítás.* folytat. a' 132 — 145. lap.
A' Keresztfa mellett álló Szűz Anyáról Ének: a' 145 — 146.
lap. — A' 2. efzt. járat. I. Kötet. *Az Egyh. Magy. Ékesenszöll.
folytat.* a' 123 — 134. lap. *N. M. Pyrker János László Bio-
graphiája*: a' 188 — 194. lap. II. Kötet. *Az Egyh. Magy. Éke-
senszöll. folytat.* a' 116 — 139. old. III. Kötet. *Az Egyh. Magy.
Ékesenszöll. folytat.* a' 112 — 130. lap. IV. Kötet. *Néhai
Mélt. és Főtiszt. Kurbély György Veszprémi Püspöknek leg-
nevezetesebb vonásai*: a' 193 — 202. lap. — A' 3. efzt. járat.
I. Kötet. *A' CXVIII. Zsoltár szabadon fordítva*: a' 165 —
169. lap. II. Kötet. *A' LXX. Zsoltár szabadon fordítva*: a'
133 — 135. lap. III. Kötet. *A' keresztény Indifferentismusról*:
az 1 — 21. lap. — A' 4. efzt. járat. II. Kötet. *Egy rövid szó
a' helyes Fordításról, Sz. Írásbéli példával*: a' 122 — 134.
lap. — Az 5. efzt. járat. III. Kötet. *A' CXVIII. Zsoltár*: a'
69 — 74. lap. *A' LXX. Zsoltár*: a' 74 — 76. lap. *Könyörgés
a' Királyért a' LXXI. Zsoltár szerint*: a' 76 — 79. lap. *A'
képzelő erőnek nagy művei az Emberben, Delille után*: a'
79 — 90. lap. IV. Kötet. *A' Műveltség, Emberség és Emberség
nevekről*: a' 73 — 79. lap. *A' Modestiának Magyar nevéül*: a'
79 — 86. lap.

házi Értekezésekben munkálkodó Tudós Társaság' plánumába volt Deák, Magyar és Német Értelemmagyarázó Mesterfzókönyvnek — mellyben az Egyházi Tudományoknak és a' hozzájuk tartozó Világiaknak minden ágaiban előkerülő Mesterséges Szavak, az Ékesenszólláshoz tartozó Szójárásokkal együtt, megfejtetnének és a' leghetésegebb határozással Magyarra fordíttatnának — fundamentomát megvetette, az első két Szakaszt belőlle kidolgozván, és ugyanazon Tudós Társaságnak végképen való megitélese alá terjesztvén, illy felirassal: *I. Lexidion Logicum, avvagy az Észtudományhoz tartozó Mesterfzavaknak Magyarítása Schmid Károly' értelemhatározásai szerint. II. A' régi és újabb Magyar Könyvekben előkerülő Mesterfzavaknak tudományos Megitélése és Meghatározása.* — Kedvező környűllások alatt mind a' két munka talán nem sokára nyomtatásban kijönn, Főtíft. Horváth János Úrnak tudós Bevezetésével. Mit lehessen pedig felöllök a' Haza' köz javára reményleni, kitetfzik *Verseghynk*nek Előfzavábűl, hol azt állíttya, hogy nem szabadon repdeső éffzel, nem a' zabolátlan képzésnek önkénnye szerint, de vízfzontag nem is ama' szolgai majmozással, melly, maga nyomozni nem mervén, az egymással ellenkező tekíntetek és a' vaktában termett fzikások után kapkodik; hanem fáradságos elmélkedések és okoktűl vezérlett válogatások által fzülettek. . . A' nagy Magyar Szótárt is hasonlíthatatlan fzigalommal gyűjtögette, 's a' mennyire csak magátűl kitelhetett, azon rend szerint intézte el, mellyet a' fellyebb érdekeltt Pesti harmadik Jutalomkérdésre adott Feleletében kinyilatkoztatott. E' kincset is a' ki látta, eléggé nem csudálhatta: — a' víffzás Sors tökéletes elkészítését írígylette töllűnk! Mert Ositzkinének 1821dikben hozzás betegsége után November' közepénn történt halálával fzikott gondosabb gyámolásátűl megfzfzttatván *Verseghynk*, maga is elsőben az aranyérnek

fájdalmiba, továbbá fonnyasztó hideglelésbe, 's utóbb nagy hurút mellett tüdő - vajadásba esvén, felette munkás és hasznos életét elvégezte 1822dik esztendőben Karácsony hava' 15dik reggelénn igen csendes kimúlással, a' karfákban ülve. Lelki tehetségei utolsó lehelletéig épek valának, és, mármár mind végig ellankadván testi ereje, férjfiass állhatatossággal bízatta a' körülötte álló siránkozókat. — Holzzabb nyavalygása közben Ositzki János (ki ötöt nem sokára a' sírba követte) és annak gyermekei a' Nádorispányi Udvarban nyertt szolgálattokban eljárni kötelesek lévén, magányosságában Kikinger Eleonora Asszony' gondviselésére szorúlt, a' ki is végső segédül maradván *Verseghy*knél, kész és hív szolgálattának meghálálása' fejében tölle minden holmija' örökössének rendeltetett.

XXXII. Az únhatatlan munkásságonn kívül — mellynek a' Magyar Királyi Universitas' Könyvnyomtató - Intézete a' Missále' és Breviárium' díszes kiadásában, Wagner' Phraseologia' és sok más iskolai könyveknek megjavításában, minden Királyi Pátensek és Circulárisok' fordításában 's a' t. főképen, de némelly Pesti Könyvnyomtató és Könyváros is*) nagy hasznát vette — *Verseghy*knben sok jeles díszek valának egyesülve: a' tudósúltt ész, éles elme, kiművelt ízlés, bátor szív; a' nyugoti és keleti nyelvekben való jártosság. Beszéltett ő,

*) Ezeknek számára vállalta magára *Verseghy* a' következő írásoknak kiadását: *Patikai Lukácsnak* — — *Oktatásai a' Lovaknak, Szarvas - Marháknak, Juhoknak és Sertéseknek betegségeiről 's azoknak gyógyításáról. Pestenn, 1792. 8. — A' — — *Ló-Orvos, avagy Értekezések a' Lónak szépségeiről, hibáiról, nyavalyáiról 's azoknak gyógyításáról, és kivált a' Marhadögnek megelőzéséről és orvoslásáról, mellyhez amaz országos, ragadós, és egynehány kóborló nyavalyáknak gyógyítása is járul, mellyek a' Lovakat, Juhokat és Sertéseket pusztították.**

Hazánknak elő nyelveinn kívül, Francia, Olasz nyelvekenn; az Anglus, Görög, Zsidó nyelveket jól, de a' Tót is értette. Magyarúl, Németül, Deákul egygyaránt helyesen és tisztán írt és költött: a' mi ritka Tudósunknak volt még része. Szelid és csendes természettel bírt; epe nélkül ő se volt ugyan, ha felháborított; de bosszúállásra nem tudott fakadni. Egyéb kívánságainn, indúlatyainn és vágyásainn is tudott uralkodni, az egy Nyelvünk' tisztasága iránt való buzgólkodását kivéven: ez annyira elfoglalta egész lelkét, hogy Baráttjai se mozgathatták el meggyőződésétül, — kiknek hajlandóságát egyébként kész szolgálattal és allandó hívséggel kölcsönözte. Hazafiúi törekedésének arányozását kinyilatkoztatya többször említett Feleletének ezen befejezése: „Egyéb-
 „aránt, mivel úgy érzem magamban, hogy azoknak ki-
 „vántt eggyesülését meg nem élem, kik mind Orthographi-
 „ámtúl, mind Magyarságomtúl undorodni szeretnek, és
 „hogy ennél fogva ez lesz hihetőképén Magyarúl írtt utól-
 „só munkám: szabad legyen nekem ezen alkalmatossággal
 „Nyelvüvelőinkhez és Könyvfzerzőinkhez egykét szóval
 „véggépén fordúlnom. Akárminémü vélekedésben legyenek
 „felöllem, azt nekik nyilván bizonyíthatom, hogy vala-
 „mennyi munkáimban, minden egyéb mellékozel nélkül,
 „csak Anyanyelvünknek tisztogatása és szépítése, melly-
 „nek gyönyörködtető rendtartása egészen megbájolt, 's
 „nyomozásimnak folytatására lépésenkint továbbragadott,
 „csak Nemzetünknek kultúrája és dücsössége, csak Ha-
 „zánknak a' h u m a n i t á s által való boldogulása volt az,
 „a' mi szívemenn feküdt, és hogy még akkor is, mikor

*Budánn, 1816. 8. — Száz Efstendőre szőlő Kalendárium
 1805dik efstendőtül fogva 1905dikig. Pestenn, 1806. 8. 's a' t.
 Hafznos kézi könyvek ezek a' mezei gazdáknak: de egyfzser-
 mind bizonyosági Tudósunknak olly helyzetetésének, mellyben ő
 többször a' S z é p e t a' H a f z n o s n a k feláldozni kénytelenítettett.*

„Ellenkezőimnek buzgóbban vagy élesebben feleltem, ama’
 „tiszteletről, mellyel személyeikhez és munkáikhoz visel-
 „tetni tartozok, soha meg nem felejtkeztem.... Ha vala-
 „ha közöttök felzsendül végtére a’ Philosophiának vezérlése
 „szerint amaz egyesség, melly nélkül a’ nyelvnek süke-
 „res művelését lehetetlennek tartom, még síromban is
 „térgeikre emelkednek csontyaim, hogy a’ Magyarok’
 „Istenének e’ kegyelemért-hálákat adgyanak.“

XXXIII. Hogy derék Musikus, Poéta, Historikus és Philosophus volt légyen *Versegghynk*, maga Révai sem tagadhatta. *) Jeles Grammatikus volt-e? E’ kérdésnek igenlése az előhozottakból már ugyan kétségen kívül vagy; végső elítélését pedig halafizuk a’ jövődö korra, midőn a’ Logikai Semiotica jobban elterjed közöttünk. Ovidius’ Formaváltozásainak fordítása classicus Philologussaink’ első körébe helyezteteti. Ama dücsösöséget, mellyel biztatá magát Révai: „Ego vero, in hac tem-
 „porum iniquitate, abunde me solor recti studii con-
 „scientia; et, si mihi praesens actas non usquequaque
 „favet, cineres saltem meos venerabitur grata posteritas.
 „Serum est hoc praemium, sed certissimum, et non ob-
 „noxium invidiae:“ **) *Versegghy* még inkább megnyeri üdövel; ki életében illy szépen vizálgaltta magát: „Id me
 „profecto paucis, qui adhuc supersunt, vitae meae diebus
 „suavissime solabitur semper et eriget, quod in arctissi-
 „ma illa agendi provincia, quam mihi sors emensa est,
 „omnia praestiterim, quae vir, Patriae suae amans, et
 „Humanitatis studiosus, ipsa fortuna invidiaque adver-
 „sante, praestare potest.“ ***) — Végre ő középnel ma-
 gosabb termetű, szöke hajú és szemöldökű, kiderültt hom-
 lokú, visga szemű, tiszta képű, hízott testű, méltóságos,
 de mellette vidám és mosolygó tekintetű, ’s igen kelle-

*) Elab. Gramm. Vol. II. pag. 978.

**) Elab. Gramm. Vol. II. pag. 1056.

***) Analyt. Part. III. Sect. II. pag. 1138.

metes társalkodású férjfiú volt. Viszontagságai és nyavalyás állapotja szürkítették vidámságát néha a' komolyságnak, nyájasságát a' tartózkodásnak árnyékával. — Budánn Avenarius által a' festett Originále szerint jól eltaláltt rajzolás után, Höfel Balás, a' Bécs-Ujvárosi (Wiener-Neustadt) Katona-Akademiában a' szabadkézbeli Rajzolásnak nyilvánvaló rendes Tanítója, csinosan készítette a' rézmetlészést, melly *Verseghyn*eknek arczvonásait fiatalabb korában képezi.

XXXIV. Koporsóját a' Budakeszire vezető út mellett lévő temetőben egy márványkereszt ezen felírással tetézi:

SZARÁNDOK
BÉKESSÉGET ÉS BOLDOGSÁGOT

EBBEN A' SETÉT SÍRBAN
CSENDESEN NYUGSZIK
NEMES VERSEGHY FERENCZ
SZENT PÁL SZERZETEBÉLI ÁLDOZÓ PAP
KI ELSŐBBEN AZ OLTÁRNAK BUZGÓN SZOLGÁLVÁN
ÉS AZ ÖRÖK ÍGÉT HATHATÓSAN HÍRDETVÉN
RENDÉNEK ELTÖRLÉSE UTÁNN
MINEKUTÁNNA SÚLYOS VISZONTAGSÁGOKONN
ÁTESETT VOLNA
A' HÁTRA LÉVŐ NAPJAIT
CSUPÁN A' TUDOMÁNYOKNAK TÁRSASÁGÁBAN
ÉS KIVÁLT'A' MAGYAR NYELV' ÉS LITERATURA'
NYOMOZÁSÁBAN OLLY SZERENCSESEN TÖLTÖTTE EL
HOGY KINYOMTATTATOTT KÖNYVEI
A' HALHATATLANSÁGRA EMELTÉK
ELLENSÉGEINEK MEGENGEDVÉN
PÉLDÁS ÉS JÁMBOR 66 ESZTENDŐS ÉLETÉTŰL
15 DECEMBER 1822. ESZTENDŐBEN FOSZTOTTA MEG
ÖRÖK EMLÉKEZETŰL TÉTETTE NEKI
E' KERESZTKÖVET
AZ IGAZSZÍVŰ BARÁTSÁG ÉS TISZTELET

Österreichische Nationalbibliothek

+Z177636906

